কে চি দাস কমাৰ্চ কলেজ লিটাৰেৰি ফ’ৰাম

দ্ৰষ্টা

বাৰ্ষিক সাহিত্য আলোচনী | অষ্টম সংখ্যা | ২০২৫

বাৰ্ষিক সাহিত্য আলোচনী

অষ্টম সংখ্যা ।। ২০২৫

কে চি দাস কমাৰ্চ কলেজ লিটাৰেৰি ফ'ৰাম

সম্পাদক ঃ

দেৱাশিস বুঢ়াগোহাঁই, শংকৰজ্যোতি চৌধুৰী

দ্ৰষ্টা

DRASTA.......

DRASTA: A yearly magazine of K C Das Commerce College edited by Debasish Buragohain and Sankarjyoti Choudhury, published by K C Das Commerce College Literary Forum, published on 2025.

সম্পাদনা সমিতি

ড° হৃষীকেশ বৰুৱা, উপদেষ্টা	**Dr. Hrishikesh Baruah**, Advisor
দেৱাশিস বুঢ়াগোহাঁই, সম্পাদক	**Debasish Buragohain**, Editor
শংকৰজ্যোতি চৌধুৰী, সম্পাদক	**Sankarjyoti Choudhury**, Editor

কে চি দাস কমাৰ্চ কলেজ লিটাৰেৰি ফ'ৰাম

পূৰ্ণিমা সিং, সভাপতি	**Purnima Singh**, President
কল্পনা দত্ত ধৰ, সম্পাদক	**Kalpana Dutta Dhar**, Secretary
চিন্ময়ী দাস, কোষাধ্যক্ষ	**Chinmayi Das**, Treasurer
ড° স্বপ্না স্মৃতি মহন্ত, সদস্য	**Dr. Swapna Smriti Mahanta**, Member
দেৱাশিস বুঢ়াগোহাঁই, সদস্য	**Debasish Buragohain**, Member
ড° শ্ৰাৱণী ভদ্ৰ, সদস্য	**Dr. Shrabani Bhadra**, Member
ড° প্ৰাৰ্থনা বৰুৱা, সদস্য	**Dr. Prarthana Barua**, Member
অৰ্চনা বৰা, সদস্য	**Archana Bora**, Member
অঞ্জিতা বৰা, সদস্য	**Anjita Bora**, Member
শংকৰজ্যোতি চৌধুৰী, সদস্য	**Sankarjyoti Choudhury**, Member
সুদীপ্তা কৰ্মকাৰ, সদস্য	**Sudipta Karmakar**, Member

বেটুপাত, অংগসজ্জা আৰু ডিটিপি ঃ **দেৱাশিস বুঢ়াগোহাঁই**
প্ৰকাশ ঃ **৭ নৱেম্বৰ, ২০২৫**

Cover artwork generated using AI (ChatGPT/DALL·E)
(© 2025, Drasta. All rights reserved by K C Das Commerce College, Guwahati.
© (s) of the used images are reserved by the respective owner(s))

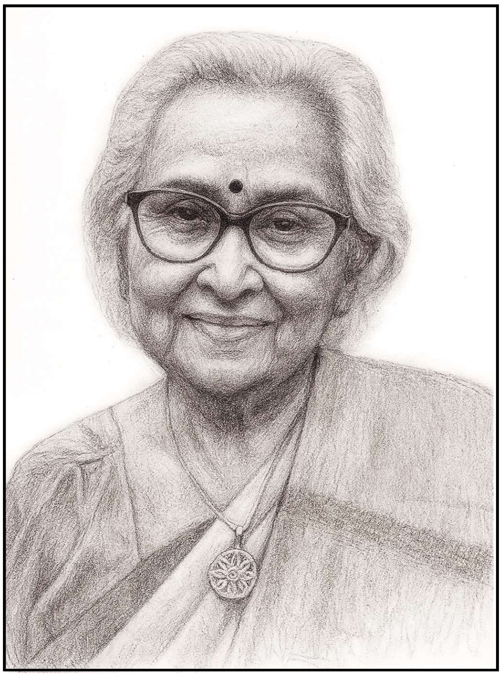

মিনতি চৌধুৰী
(১৯৩৮-২০২৫)

কে চি দাস কমাৰ্চ কলেজ পৰিচালনা সমিতিৰ প্ৰাক্তন সভাপতি তথা প্ৰাক্তন অধ্যক্ষ মিনতি চৌধুৰীৰ স্মৃতিত *দ্ৰষ্টাৰ* এই সংখ্যা উছৰ্গা কৰা হ'ল।

সূচীপত্ৰ

— অধ্যক্ষৰ একলম ... ৬
— সম্পাদকীয় ... ৭
— পুৰণি আলোচনীৰ পাত লুটিয়াই ... ১১

অসমীয়া শাখা

■ **প্ৰবন্ধ**

অসমৰ ব্যৱহাৰিক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সত্ৰ-নামঘৰৰ ভূমিকা ঃঃ ড° স্বপ্না স্মৃতি মহন্ত ... ২০
কৃষিখণ্ডৰ ক্ষতিশংকা (Risks) আৰু শস্য বীমাৰ বজাৰ ঃঃ ড° সুমিত ঘোষ ... ২৫
অসমৰ প্ৰেক্ষাপটত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘ ঃঃ উপাসনা বৰা ... ২৯
অসমীয়া চলচ্চিত্ৰৰ পৰিক্ৰমা ঃঃ শিল্পীশিখা বৰা ... ৩৭

■ **গ্ৰন্থ সমালোচনা**

বকুল ফুলৰ দৰে ঃঃ ছেৰেনা দলে ... ৩৯
মেৰেং ঃঃ উৎপল দেৱবৰ্মা ... ৪১

■ **চলচ্চিত্ৰ সমালোচনা**

বিদুৰভাই ঃ অসমীয়া চলচ্চিত্ৰ জগতত এচাটি নতুন বতাহ ঃঃ বাস্তৱ পাটগিৰি ... ৪৩

■ **চুটিগল্প**

নমস্কাৰ ঃঃ মৃদুস্মিতা ভট্টাচাৰ্য ... ৪৫
২৭-ৰ ঘৰ ঃঃ অভিৰাজ দত্ত ... ৫১
কালগহ্বৰ ঃঃ নিতাই চক্ৰৱৰ্তী ... ৫৫

■ **কৱিতা** ... ৫৯

শিল্পাৰাণী কলিতা ।। শান্তনু কাকতি ।। শ্বাহ্ জালাল

বাংলা শাখা

■ **প্ৰবন্ধ**

ভাৰতীয় সমাজ-সভ্যতায় প্ৰকৃতি-পরিবেশ ও রবীন্দ্রনাথের বৃক্ষরোপণ উৎসব ঃঃ ড° শ্ৰাবণী ভদ্ৰ ... ৬১
রবীন্দ্রনাথ ঠাকুরের ছোট গল্প ও ছড়ায় শিশু মনস্তত্ব ঃঃ অনন্যা রায় ... ৬৭
মানবদেহ ঃ এক জৈবিক সত্তা থেকে আধ্যাত্মিক সত্তার সম্পর্ক ঃঃ কল্পনা দত্ত ধর ... ৭৩

■ **গল্প**

মিতা আর মেগির গল্প ঃঃ রীতা দাস ... ৭৬

■ **কৱিতা** ... ৭৯

সঞ্জিতা কুণ্ডু ।। সুখেন ধর ।। দেবজানি পাল

English Section

■ **Article**

Tea, Identity, and Change | Debasish Buragohain ... 81
The Life of a Teacher | Marami Moni Choudhury ... 87
Rebellion Against Confinement... | Sudipta Karmakar ... 89
National Education Policy 2020 in HE | Saurabh Singh ... 91

■ **Book Review**

The Alchemist | Md. Yusuf Ahmed Choudhury ... 93

■ **Short Story**

The Road Not Taken | Prasurya Prem Garg... 95

■ **Poems** ... 101

Arjun Das | Abhigyan Paul | Vidhi Sharma

हिन्दी शाखा

■ **निबन्ध**

आधुनिक परिप्रेक्ष्य में वेद | पूर्णिमा सिंह ... 103
दहेज प्रथा : सभ्यता पर धब्बा | खुशी सेठी ... 105
सफलता की दौड़ और छात्रों का मानसिक स्वास्थ्य | रिया अग्रवाल ... 107
कॉलेज जीवन और युवा सोच | अभिजित सरकार ... 109
पर्युषण पर्व | रितेश भूराट ... 111
पर्यावरण और वीगनवाद | शिवम कुमार महतो ... 113
महिलाओं की सुरक्षा और बदलते कानून | श्रेयम गोस्वामी ... 115
2030 और एआई की चुनौतियाँ | हिमांशु दास ... 117

■ **कविता** ... 119

जीशूराज कश्यप | सोनम बाल्मीकि | आकाश दत्ता

— **Activities of the Literary Forum (2024-25)** ... 121
— **Ex-Editors of Drasta** ... 124

অধ্যক্ষৰ একলম

গ্ৰন্থ তথা সাহিত্য সকলো শিক্ষিত লোকৰ বাবেই স্ব-পলায়ন (escape)ৰ অন্যতম মাধ্যম হোৱা জৰুৰী। জাতি আৰু দেশ হিচাপে উধাবলৈ হ'লে অধ্যয়ন আৰু সাহিত্যৰ বিকল্প আছে বুলি আমাৰ ভাব নহয়। তথ্য-প্ৰযুক্তিৰ বিস্ময়কৰ প্ৰগতিৰ দিনত সামাজিক মাধ্যমসমূহে অন্য সকলো মাধ্যমৰে প্ৰাসংগিকতা হ্ৰাস কৰি আনিছে। কিন্তু মনোযোগ দৈৰ্ঘ্য (attention span) হ্ৰাসৰ দৰে বিভিন্ন সমস্যাও সামাজিক মাধ্যম ব্যৱহাৰৰ ফলত সৃষ্টি হৈছে। এনে সমস্যাৰ ফলতে সামাজিক মাধ্যমৰপৰাও সাহিত্য আৰু গ্ৰন্থৰ জগতলৈ প্ৰত্যাৱৰ্তন মানৱ জাতিৰ বাবে সম্ভৱপৰ বুলি আমাৰ বিশ্বাস। এই বিশ্বাসকে সাৰথি কৰি মহাবিদ্যালয়ত সাহিত্য চৰ্চাৰ পৰিৱেশ এটা সৃষ্টিৰ প্ৰয়াস অব্যাহত আছে।

"শংকৰদেৱ-লক্ষ্মীনাথৰ ভাষাই ৰবীন্দ্ৰনাথ-প্ৰেমছান্দৰ পদূলিৰে শ্বেক্সপীয়েৰ-শ্বেলীৰ বৰসবাহলৈ বাটটি পোনাই ল'ব"— বুলি আশাৰে *দ্ৰষ্টাৰ* প্ৰথম সংখ্যা, ২০০৪ চনতে প্ৰকাশিত হৈছিল। মাজতে কিছু বৰ্ষ বিৰতি পৰিছিল যদিও শেহতীয়াকৈ প্ৰকাশ কৰিবলৈ উদ্যোগ লোৱাৰ পাছত এই সংখ্যাকে ধৰি *দ্ৰষ্টাৰ* তিনিটা সংখ্যা প্ৰকাশ পাইছে। প্ৰথম সংখ্যাত আশা কৰাৰ দৰেই অসমীয়া, বাংলা, হিন্দী আৰু ইংৰাজী ভাষাৰ লেখাৰ পয়োভৰেৰে *দ্ৰষ্টা* প্ৰকাশ পাই আহিছে। দৰাচলতে এই আলোচনীখন আমাৰ মহাবিদ্যালয়ৰ বহুজাতিৰ সংমিশ্ৰণ (cosmopolitan)ৰেই প্ৰতিফলন।

সাম্প্ৰতিক সময়ছোৱাত সকলোতে কৃত্ৰিম বুদ্ধিমত্তাৰ পয়োভৰ। মানৱজাতিৰ সহায়ৰ বাবে সৃষ্ট এই বুদ্ধিমত্তাই বৰ্তমানে মানুহৰ বৃত্তিগত ক্ষেত্ৰতো প্ৰত্যাহ্বানৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ লৈছে। সৰ্বত্ৰতে এতিয়া ডিজিটেল মাধ্যমৰে প্ৰকোপ। ই-আলোচনীৰূপে প্ৰকাশ পাবলৈ লোৱা *দ্ৰষ্টাৰ* পৰম্পৰাগত আৰু নব্য দুই মাধ্যমতে প্ৰকাশ পোৱাৰ উপযোগীকৈ এই বৰ্ষত সম্পাদনা সমিতিয়ে প্ৰকাশৰ সাজু কৰি উলিয়াইছে। পঠনৰ অভ্যাস অটুট ৰাখিবলৈ ছপা মাধ্যমৰ প্ৰাসংগিকতা উপলব্ধি কৰিয়েই এই বৰ্ষৰ দ্ৰষ্টা ছপা আৰু ডিজিটেল উভয় মাধ্যমতে উপলব্ধ কৰা হৈছে। আশা কৰিছোঁ, এই বৰ্ষৰ সম্পাদনা সমিতিৰ অন্তঃকৰণেৰে কৰা প্ৰচেষ্টা সফল হওক।

(ড° হৃষীকেশ বৰুৱা)
অধ্যক্ষ

সম্পাদকীয়

সামাজিক মাধ্যম আৰু অসমৰ সংস্কৃতি

অসমৰ সমাজ জীৱনত সামাজিক মাধ্যম (Social Media)-ৰ প্ৰভাৱ যোৱা দহ বছৰত ব্যাপকভাৱে বাঢ়ি আহিল। যি ফে'চবুকক ২০০৮-১৩ চনৰ সময়ছোৱাত অসমৰ গৰিষ্ঠ সংখ্যক লোকে হেয় দৃষ্টিৰে চাইছিল, তাৰ প্ৰায় সকলোৱে এতিয়া ফে'চবুক ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। তাৰ অন্তৰালৰ কাৰণ বিভিন্ন হ'লেও— ২০১৪-ৰ লোকসভা নিৰ্বাচনত এই মাধ্যমৰ চমকপ্ৰদ ব্যৱহাৰ, ২০১৬-ত জিঅ' (Jio)-ৰ মুকলিৰে ইণ্টাৰনেটৰ সহজলভ্যতা, ২০২০-ৰ কৰ'না মহামাৰী সৃষ্ট অনলাইন নিৰ্ভৰশীলতা--- এই তিনিটাই মুখ্য হিচাপে চকুত পৰে। এতিয়া অসমৰ প্ৰেক্ষাপটত ফে'চবুক বাতৰিকাকত, আলোচনী আনকি নিউজ চেনেলকো অতিক্ৰমী আটাইতকৈ শক্তিশালী প্ৰভাৱগোষ্ঠী আৰু মত প্ৰকাশৰ মঞ্চ হৈ পৰিছে। কোনো সম্পাদক নথকা ডিজিটেল প্লেটফৰ্মসমূহৰ অৰ্থাৎ WYSIWYG (what you see is what you get) ব্যৱস্থাৰ আটাইবোৰ সুবিধাই ফে'চবুকত আছে বাবে তাৰ প্ৰসাৰতাৰ কাৰণ অনুমেয়।

অসমৰ সমাজ জীৱনত সামাজিক মাধ্যম (Social Media)-ৰ প্ৰভাৱ যোৱা দহ বছৰত ব্যাপকভাৱে বাঢ়ি আহিল। যি ফে'চবুকক ২০০৮-১৩ চনৰ সময়ছোৱাত অসমৰ গৰিষ্ঠ সংখ্যক লোকে হেয় দৃষ্টিৰে চাইছিল, তাৰ প্ৰায় সকলোৱে এতিয়া ফে'চবুক ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে।

ফে'চবুকৰ দৰে মাধ্যমে সৃষ্টি কৰা অসুবিধাজনক প্ৰসংগসমূহৰ কথা বুজাবলৈ অৰ'বৰ'ছ্ (oroboros)- নামৰ ইজিপ্ত আৰু গ্ৰীক লোককথাৰ এটা প্ৰকাণ্ড সাপৰ উপমা ব্যৱহাৰ কৰা হয়। কিংবদন্তি অনুসৰি, এই সাপটোৰ কেৱল নিজে খুটিলেহে মৃত্যু হ'ব পাৰে। এটা সময়ত প্ৰকাণ্ড ৰূপ ধাৰণ কৰি নিজৰ নেজত সি নিজেই খোটাত তাৰ মৃত্যু হয়। আমাৰ আটাইৰে উক্ত সাপটোৰে পৰিচয় ঘটিছে ন'কিয়া কোম্পানীৰ কী-পেইড্ চিৰিজৰ ফোনবোৰৰ snake xenzia- নামৰ গে'মটোৰ জৰিয়তে। ফে'চবুকৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ দুৰ্বলতা হৈ পৰিছে ইয়াৰ ব্যৱহাৰকাৰীসকল। ইয়াৰ ব্যৱহাৰকাৰীসকলৰ আচৰণ হৈ পৰিছে অৰ'বৰ'ছ্ সাপ সদৃশ। জিঅ'ই সকলোকে ইণ্টাৰনেট বিশ্বত প্ৰৱেশ কৰিবলৈ সুবিধা দিয়াৰ পাছত অসমৰ তথা ভাৰতবৰ্ষৰ

অধিকাংশ লোক ফে'চবুক ব্যৱহাৰকাৰী হৈ পৰিল। কিন্তু গৰিষ্ঠৰে নূন্যতম সহনশীলতা, সংবেদনশীলতা, গ্ৰহণ কৰাৰ মানসিকতা নথকাৰ ফলত এই প্লেটফৰ্মৰ পৰিৱেশ ব্যৱহাৰযোগ্য হৈ থকা নাই। তাৰ পৰিৱৰ্তে ই হৈ পৰিছে বিষাক্ত (toxic) আৰু অসুৰক্ষিত।

অসমৰ বা ভাৰতবৰ্ষৰ ফে'চবুক বুলি সুকীয়াকৈ কোনো ডিজিটেল ঠাই (space) নাই। সামাজিক মাধ্যমৰ কৃত্ৰিম বুদ্ধিমত্তাই স্ক্ৰীণ সময়, লাইক, কমেণ্টৰ আধাৰত একে ভাষা, মত আৰু দৰ্শনৰ ব্যক্তিসমূহৰ বাবে এটা স্বতঃস্ফূৰ্ত bubble-ৰ সৃষ্টি কৰে। অসমীয়া ভাষা ব্যৱহাৰকাৰীক কেন্দ্ৰ কৰি অনলাইন নিউজ পৰ্টেল, নিউজ চেনেলকে ধৰি এটা তেনেধৰণৰ bubble-ৰ সৃষ্টি হৈছে। অসমৰ ফে'চবুকৰ এই bubble-টোত লিংগ সহনশীলতাৰ অভাৱ, তৰল ৰুচিবোধ, যৌনগন্ধী বাতৰি, ভুক্তভোগীক কৰা ঠাট্টা-মস্কৰা (bullying) আদি দৈনন্দিন প্ৰসংগ হৈ পৰিছে।

এই সমগ্ৰ পৰিৱেশটোৰ মাজত অসমৰ সংস্কৃতি আৰু সাংস্কৃতিক একতাও বাৰুকৈয়ে ক্ষতিগ্ৰস্ত হ'বলৈ লৈছে যেন অনুভৱ হয়। যোৱা কেই বছৰমানৰ ভিতৰত অসমৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰৰ ভিন-ভিন পৰম্পৰা সামাজিক মাধ্যম প্ৰধানতঃ ফে'চবুকৰ জৰিয়তে সমগ্ৰ অসমত জনপ্ৰিয় (viral) হৈ পৰা দেখা গৈছে। তাৰে বহু সংখ্যক অসমৰ বেছিভাগ লোকৰ বাবে অপৰিচিত। মূলসুঁতিৰ অসমীয়া সংস্কৃতি বুলি যাক ধৰা হয়, তাৰ পৰা এইবোৰ পৃথক বাবেই বিশুদ্ধতাবাদীসকলে এনে পৰম্পৰা প্ৰদৰ্শনকাৰী সকলক অনলাইন ঠাট্টা-মস্কৰা (trolling and bullying)-ৰ লক্ষ্য কৰি লৈছে। এনে কেইবাটাও উদাহৰণ যোৱা বৰ্ষটোতে পৰিলক্ষিত হোৱাৰ পিছত এনে ধৰণৰ ঘটনাই যে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ একতা আৰু সমন্বয়ৰ চেতনাক বিনষ্ট কৰিছে সেয়া স্পষ্ট।

এইবোৰৰ অন্তৰালত ব্যৱহাৰকাৰী সকলৰ ভৌগোলিক, ঐতিহাসিক আৰু সাংস্কৃতিক জ্ঞানৰ অভাৱ পৰিলক্ষিত হয়। কিন্তু অল্পশিক্ষিত সকলেহে যে এনে কৰ্মত লিপ্ত তেনে নহয়। বৰঞ্চ মহাবিদ্যালয়, বিশ্ববিদ্যালয়ৰ জ্ঞানেৰে দীক্ষিত গৰিষ্ঠ সংখ্যকৰ মানসিকতা এনে হোৱাটো চিন্তনীয় বিষয়। তাৰ কাৰণ হিচাপে বিদ্যালয়ত বাধ্যতামূলকভাৱে চলি অহা ভূগোল আৰু ইতিহাস বিষয় দুটা আঁতৰাই দিয়াতো বহুতে দোহাৰে। তাৰ উপৰিও ইতিহাস আৰু ভূগোলৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰসংগ সাঙুৰি জাতীয় ইতিহাসৰ সঠিক আৰু সংবেদনশীলতাৰ জ্ঞান ছাত্ৰ-ছাত্ৰীক দিব পৰা শিক্ষকৰ সংখ্যালঘিষ্ঠতাও তাৰ অন্যতম কাৰক। বিংশ-একবিংশ শতিকাৰ সন্ধিক্ষণৰ দশক দুটাত অসমৰ বিদ্যালয়ত শিক্ষক নিযুক্তিৰ ক্ষেত্ৰত হোৱা অনিয়ম আৰু অযোগ্য শিক্ষকেৰে ভৰা বিদ্যালয়ৰ কোনো বাছনি নকৰাকৈ কৰা চৰকাৰীকৰণে দীক্ষিত শিক্ষকৰ অভাৱৰ মূল হেতু হিচাপে দৃষ্টিপটলৈ আহে।

তাৰ উপৰিও বিহু বা অসমৰ অন্য সংস্কৃতিৰ চৰ্চা হওঁতে বিদ্যায়তনিক ইতিহাস (academic history)-ৰ বিপৰীতে জনপ্ৰিয় ইতিহাস (popular history)-য়ে অধিক গুৰুত্ব লাভ কৰা দেখা যায়। বিদ্যায়তনিকভাৱে লক্ষ্য কৰিলে যি

‘অসমীয়া’ পদটোক লৈ অত আন্দোলন আৰু আৱেগৰ বৰ্হিপ্ৰকাশ দেখা যায়, তাৰ প্ৰথম ব্যৱহাৰৰ ২০০ বছৰেই হোৱা নাই। যি সতী (স্বামীভক্তা) জয়মতী আৰু বীৰ লাচিতক বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমৰ দশকৰপৰা ইতিহাসৰ পাতৰপৰা তুলি আনি পুৰুষত্ববাদী দৃষ্টিভংগীৰে অসমীয়া যুৱতী আৰু যুৱকৰ আদৰ্শ কৰি তোলাৰ প্ৰয়াস নাটক, চিনেমা আদিৰে কৰা হ’ল কেৱল সেয়াই অসমৰ মানুহৰ মানসপটত দকৈ বহি ৰ’ল। স্বামীক নমনা বীৰাংগনা মূলাগাভৰু আপেক্ষিকভাৱে উপেক্ষিত হৈ ৰ’ল। এনে জনপ্ৰিয় ইতিহাসৰ পাত পঢ়া সকলে যি বিহুৰ যি ৰূপক একমাত্ৰ চূড়ান্ত ৰূপ (absolute form)- বুলি গণ্য কৰিছে, সিয়ো যে বিংশ শতিকাৰ তৃতীয়-চতুৰ্থ দশক পৰ্যন্ত মধ্যবিত্ত অসমীয়াৰ বাবে প্ৰায় নিষিদ্ধ আছিল তাক উপলব্ধি কৰিবগৈ নোৱাৰে। অসমৰ কালানুক্ৰমিক ইতিহাসৰ অধিকাংশই ঊনবিংশ শতিকাসৃষ্ট। তাৰ আঁৰত নিহিত নানা প্ৰেৰণাৰ পট উপলব্ধি কৰাৰো প্ৰয়োজন আছে। হলিৰাম ঢেকিয়াল ফুকন (১৮০২-১৮৩২), গুণাভিৰাম বৰুৱা (১৮৩৭-১৮৯৮), কমলাকান্ত ভট্টাচাৰ্য (১৮৫৩-১৯৩৬), ৰত্নেশ্বৰ মহন্ত (১৮৬৪-১৮৯৩), তাৰানাথ চক্ৰৱৰ্তী আদি অনেক অসমীয়া বিদ্বানৰ নাম ল’ব পাৰি, যি বিহুৰ বিৰোধিতা কৰিছিল। ১৯১০ চনৰপৰা তাৰানাথ চক্ৰৱৰ্তীৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত *আসাম বান্ধৱে* অসমীয়া জাতীয় উৎসৱ বিহুৰ সলনি দুৰ্গাপূজাহে হ’ব লাগে বুলি প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল। *আলোচনী, বাঁহী* আদি আলোচনীৰ হস্তক্ষেপত হিন্দুৰ পূজাৰ সলনি অসমীয়া মুছলমানো জড়িত আপেক্ষিকভাৱে ধৰ্ম নিৰপেক্ষ বিহু অসমৰ জাতীয় উৎসৱৰূপে স্বীকৃত হ’ল। ধৰ্মৰ বেপাৰেৰে ৰাজনীতি কৰা, ফে’চবুকত প্ৰচাৰ চলোৱা এচামে বিহুক কেৱল হিন্দুৰ উৎসৱ বুলি প্ৰচাৰ কৰিলে তাত এই ইতিহাস নজনা সকল ভোল যোৱাটোৱেই স্বাভাৱিক।

“১৯১০ চনৰপৰা তাৰানাথ চক্ৰৱৰ্তীৰ সম্পাদনাত প্ৰকাশিত *আসাম বান্ধৱে* অসমীয়া জাতীয় উৎসৱ বিহুৰ সলনি দুৰ্গাপূজাহে হ’ব লাগে বুলি প্ৰতিষ্ঠা কৰাৰ চেষ্টা কৰিছিল। *আলোচনী, বাঁহী* আদি আলোচনীৰ হস্তক্ষেপত হিন্দুৰ পূজাৰ সলনি অসমীয়া মুছলমানো জড়িত আপেক্ষিকভাৱে ধৰ্ম নিৰপেক্ষ বিহু অসমৰ জাতীয় উৎসৱৰ ৰূপে স্বীকৃত হ’ল।”

কেৱল জনপ্ৰিয় ইতিহাস (মূলতঃ সৃষ্টিশীল সাহিত্য, নাটক, চলচ্চিত্ৰ আদিত প্ৰচাৰিত ইতিহাস) জ্ঞাত সকলৰ মানসিকতাত অসমীয়া সংস্কৃতিক লৈ এটা গোড়া মনোবৃত্তিয়ে ক্ৰিয়া কৰি থাকে। সেইবাবে অসমৰ বিভিন্ন প্ৰান্তৰ অসমীয়া ভাষাৰ বিবিধ ৰূপবোৰক লৈয়ো ফে’চবুকত ঠাট্টা-মস্কৰা হোৱা দেখা পোৱা যায়। সঠিক ঐতিহাসিক জ্ঞানে কি কি কাৰণত অসমীয়া ভাষাৰ পৃথক ৰূপসমূহৰ সৃষ্টি হ’ল তাক জনাত সহায় কৰে। শিৱসাগৰীয়া উপভাষা (‘ভাষিক ভিন্নতা’ৰ ব্যৱহাৰ অধিক শ্ৰেয়)ই

মান্যতা লাভ কৰাৰ ঐতিহাসিক প্ৰেক্ষাপটৰ বিষয়ে অৱগত সকল অসমীয়া ভাষা-সংস্কৃতিকেন্দ্ৰিক গোড়ামীৰপৰা স্বাভাৱিকতেই আঁতৰি থাকিবলৈ বাধ্য।

২০০৫-০৬ বৰ্ষ মানৰপৰা ফে'চবুকক কেন্দ্ৰ কৰিয়েই অসমত ডিজিটেল ক্ষেত্ৰখনত কেইবাটাও যুগান্তকাৰী কামৰ পাতনি মেলা হৈছিল। প্ৰিয়াংকু শৰ্মাৰ 'যাযাবৰ' নামৰ প্ৰথম অসমীয়া ব্লগ, হিমজ্যোতি তালুকদাৰৰ নেতৃত্বত 'এনাজৰী ডট কম্' নামৰ পুৰণি গীতৰ অভিলেখাগাৰ, 'অসমীয়াত কথা বতৰা' শীৰ্ষক ফে'চবুক গোটটোৰদ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হৈয়ে ডিজিটেল মাধ্যমত অসমীয়াত লেখাৰ সঁজুলি (কী-পেইড, ফণ্ট আদি)বোৰ ক্ৰমান্বয়ে উপলব্ধ হ'বলৈ লৈছিল। ৱিকিপিডিয়াত অসমীয়া ভাষাত সমল বৃদ্ধিৰ কামতো ফে'চবুকে এখন মঞ্চ প্ৰদান কৰিছিল। সমসাময়িক জনপ্ৰিয় সামাজিক মাধ্যম-- ইনষ্টাগ্ৰাম, টুইটাৰ আদিৰ তুলনাত ফে'চবুকৰ জৰিয়তে জাতীয় প্ৰসংগসমূহৰ চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰত এখন বৃহত্তৰ মঞ্চ প্ৰস্তুত হৈছিল। ২০১৪-১৫ বৰ্ষৰপৰা ফে'চবুকত অসমীয়া ব্যৱহাৰকাৰী বাঢ়িল। সুলভ ইণ্টাৰনেট আৰু স্মাৰ্টফোনৰ সুলভতাই অধিকাংশ মানুহক ফে'চবুকত প্ৰৱেশৰ সুবিধা কৰি দিলে। কিন্তু ইয়াৰ লগে-লগেই ক্ৰমান্বয়ে ফে'চবুক হৈ পৰিল বিষাক্ত আৰু অসুৰক্ষিত। জাতীয় প্ৰসংগ জড়িত গঠনাত্মক কাৰ্যবোৰতকৈ জাতীয় সংস্কৃতিৰ সমন্বয় প্ৰক্ৰিয়াক ধ্বংস কৰা এচাম ধ্বংসাত্মক চেতনাযুক্ত আৰু সংবেদনশীলতা শূন্য মানুহেৰে অসমৰ ফে'চবুক ভৰি পৰিল।

তেন্তে ইয়াৰপৰা পৰিত্ৰাণৰ উপায় কি? ৰুচিশীল, অধ্যয়নশীল নৱ প্ৰজন্ম গঢ়া এটা উপায় হ'ব পাৰে। তাৰ বাবে জনপ্ৰিয় ইতিহাসতকৈ বিদ্যায়তনিক ইতিহাসৰ চৰ্চা অধিক হোৱা উচিত। তাৰ লগতে বিদ্যায়তনিক ইতিহাসৰ বিভিন্ন প্ৰসংগসমূহ জনপ্ৰিয় ইতিহাসৰ অংগ কৰি তুলি সেই অনুসৰি নৱ প্ৰজন্মক শিক্ষা প্ৰদান কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা যুগুত। এনে প্ৰচেষ্টাৰে অসমত বিভিন্ন জাতি-জনগোষ্ঠীৰ সমূহীয়া অসমীয়া চেতনাক ক্ৰমান্বয়ে যোৱা চাৰি দশক মান পূৰ্বৰপৰা ভংগুৰ আৰু বিভাজনকামী কৰি তোলাৰ পৰিৱেশ সৃষ্টি হোৱাৰ সময়তে ফে'চবুকৰ দৰে সামাজিক মাধ্যমে সৃষ্টি কৰা প্লেটফৰ্মখনৰ সদ্ব্যৱহাৰ কৰি অসমৰ সংস্কৃতিক পৰিৱৰ্তনকামী, ধৰ্ম সহনশীল আৰু একে সময়তে বৈচিত্ৰ্যতামুখী কৰি ৰাখিব পৰা যাব।

সংযোজন ঃ

দ্ৰষ্টাৰ এই সংখ্যাৰ প্ৰকাশৰ সৈতে জড়িত সকলোলৈকে কৃতজ্ঞতা প্ৰকাশ কৰিলোঁ। যিসকল লেখকে লেখা দি আলোচনীখন সম্পূৰ্ণ কৰি তুলিলে তেওঁলোকক অশেষ ধন্যবাদ।

শংকৰ জ্যোতি চৌধুৰী

পুৰণি আলোচনীৰ পাত লুটিয়াই...

(মহাবিদ্যালয়খনিয়ে এই বছৰ ৪২ বছৰ সম্পূৰ্ণ কৰিলে। এই মহাবিদ্যালয়খনৰ প্ৰতিষ্ঠা আৰু পৰৱৰ্তী সময়ৰ সমৃদ্ধিৰ সৈতে বহু জনা-অজানা মানুহৰ ত্যাগ-পৰিশ্ৰম নিহিত হৈ আছে। তাৰ উপৰি পুৰণি আলোচনীত প্ৰকাশিত বিভিন্ন লেখাবোৰ আজিও সমানেই প্ৰাসংগিক। এইসমূহ প্ৰসংগ সোমাই থকা পুৰণি আলোচনীৰ সৈতে নতুনৰ যোগসূত্ৰ স্থাপন কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে এই শিতানটো আৰম্ভ কৰা হৈছে।)

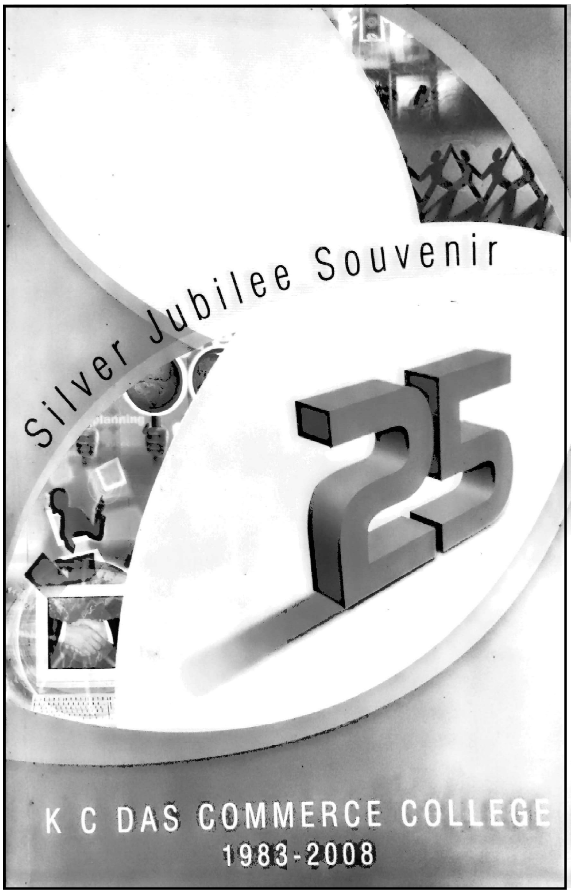

দ্ৰষ্টাৰ এই সংখ্যাত প্ৰকাশিত লেখাটো
ড° দীপক বৰ্মন আৰু প্ৰাৰ্থনা বৰুৱা সম্পাদিত
Silver Jubilee Souvenir (1983-2008)-ৰপৰা সংগ্ৰহ কৰা হৈছে।

THE STORY OF BIRTH AND DEVELOPMENT OF K C DAS COMMERCE COLLEGE

Dhirendra Nath Kalita

I. THE BIRTH OF AN IDEA :

In 1982, there was only one college to cater to the needs of the students opting for commerce stream in their post school studies in the expanding city of Guwahati. This made it difficult and expensive to pursue the study of commerce for many willing and deserving students living in the western part of Guwahati.

At this juncture a great need was felt for a college imparting commerce education.

Realizing that the progress in trade and commerce and economic development of the state is linked to the abundance of scholars in the field of commerce of the great city of Guwahati, the gateway to the seven north eastern state, the public of west Guwahati keenly felt that they should start another commerce college to satisfy the desire and demand of a sizable number of students who wanted to pursue their studies in commerce subjects nearer their home.

The 19th of February, 1982 was a memorable day for the college as on that day a public meeting was held at Sona Ram Higher Secondary School. It was in this meeting, that the unique decision was taken that west Guwahati would have its own commerce college.

A strong steering committee to augment the organization of the college was formed with unanimous public approval. The committee was formed with Prof. Raihan Shah as President, Prof. Chandramal Kakati & Dr. Shyam Sundar Harlalka as Vice-President, Shri Paresh Pathak as Secretary and Shri Dinesh Barooah as Treasurer and a few members. The meeting proposed to call this new college Kamrup Commerce College. The steering committee made necessary preparation to start the college during the 1982-83 academic session.

But this initial public enthusiasm was dampened when the Gauhati University in a notification published in the news papers and circular cautioned the people not to start any college without prior permission from the University. Under the circumstances many members of the committee were alarmed and a special meeting of the steering committee was held on August 1, 1982 to discuss the circular. Though most of the members expressed their opinion against starting the college in view of the Gauhati University circular, I along with Late Dwijen Talukdar, Paresh Pathak, Late Bhubaneswar Talukdar strongly supported the earlier decision to start the college from the 1982-83 session but in vain. Further the meeting dissolved the steering committee and the noble idea of starting a new academic institution nearly came to an end.

But this decision did not dishearten the four of us and we were determined to start the second commerce college of Guwahati in the next academic session.

Determined, we held a meeting under candle-light at the Haripriya L. P. School, Kumarpara on the evening of September 20th, 1982 and chalked out the plan and program to motivate people and mobilize support towards establishing our dream. In this meeting we were joined by another avid supporter, Mr Bhupen Deka to further our cause.

Accordingly, we put our idea to the public in a meeting held on August 8th, 1983 at Pragjyotish College and after a thorough discussion on the Gauhati University circular and other matters; a strong sponsoring committee was formed to start the dream project. The sponsoring committee comprised of driven and dedicated men and woman of the locality who took this noble cause to their heart and who were well known educationalists and social workers.

The Sponsoring Committee :

1. President : Principal Tarini Kanta Baruah
2. Secretary : Shri Paresh Pathak
3. Members : a. Shri Dhirendra Nath Kalita
   b. Late Dwijen Talukdar
   c. Late Bhubaneswar Talukdar
   d. Mrs. Minati Chaudhury
   e. Shri Bhupen Deka
   f. Shri Kali Charan Das

As time was very short, the committee members made a frantic fund collection drive for the college fund. Mrs. Minati Chaudhury, a noted social worker and member of the sponsoring committee suggested that the committee could approach Engineer industrialist, her husband Mr. Ramesh Chandra Chaudhury for a handsome donation. We approached Mr. Ramesh Chandra Chaudhury, a large hearted industrialist of Bharalumukh, Guwahati, who was happy and thanked us for taking the trouble to start another commerce college in the expanding Guwahati city and readily expressed his willingness to meet the initial cost for the functioning of the college.

The financial burden that Shri Ramesh Chandra Chaudhury shouldered rightly overwhelmed us and we decided in the meeting held on September 2, 1983 to rename the college after the name of his most revered father, Late Keshab Chandra Das.

It will be pertinent to mention here that Late K.C. Das was born on 1878 and died on 1950. He was a brilliant scholar, graduating from Calcutta University in Arts in 1906 when Ashutosh Mukharjee was the Vice-Chancellor. Late Das was an educationalist par excellence and joined his service as DI in Nowgaon, He retired as Inspector of Schools taking charge from the illustrious Late Sarat Chandra Goswami on his promotion as the then D.P.I. of Assam. After retirement, the Govt. of Assam entrusted Late Das the responsibility to prepare the education manual for re-orientation of the education policy of Assam.

The Sponsoring Body was grateful to Shri Ramesh Chandra Chaudhury and his family for this noble gesture and co-opted him as the donor member (later treasurer) and Shri Anup Kumar Das as member of the Sponsoring Body. In another meeting Prof. Abul Laise and Shri Surendra Nath Sarma, Principal Sona Ram H.S. School were also co-opted as members of the Sponsoring Body.

II. THE INCEPTION AND FUNCTIONING OF THE SECOND COMMERCE COLLEGE :

The Sponsoring Committee decided to start the college from 1983-84 session at Sona Ram Higher Secondary School. Accordingly we applied for permission to the school authority for accommodating the K C Das Commerce College to hold classes in the evening shift. The school as per resolution of their Managing Committee meeting held on May 25th, 1982 generously gave permission to hold commerce classes in the evening in the school premises from September 9th, 1983. The dream was realized and the second commerce college in Guwahati came into existence.

It is noteworthy to mention that the authority of the Sona Ram Higher Secondary School were always ready and willing in extending their helping hand towards any cultural or educational efforts that took place in west Guwahati area.

We appointed Shri Uma Kanta Sarma, retired D.P.I. as the Principal and made necessary arrangements to start classes. On the auspicious day of November 7th, 1983, the first year Higher Secondary classes in commerce started in the evening shift with a simple ceremony attended by many social workers, educationist and senior citizens of Guwahati. The first class lecture was delivered by Prof Abul Laise on a topic in the English syllabus. Twenty five students were admitted on the very first day of the admission process and this swelled to 127 during the academic session.

III. PROCUREMENT OF LAND FOR THE COLLEGE :

However for the development of an institution many hurdles and challenges have to be overcome. Non availability of a campus or its own building hampered further development of the college. It is worth mentioning here that we received help from Mr Bhupen Deka in obtaining permission for the college from Gauhati University.

We made serious efforts to find a vacant plot of Government land and applied to the State Government for land allotment. Due to our perseverance, the revenue department, Government of Assam by a letter No. RSS/61/87/27 dt. 29th December, 1987 allotted a plot of land to K.C. Das Commerce College near the district jail, dag no. 1225 and 1128 block 2 Guwahati Sahar of Guwahati Mauja. The total area of the land was 3 bigha 5 lechas. We are also thankful to Shri Thaneswar Boro, the then Revenue Minister, Govt. of Assam for helping the college in getting in allotment of the plot. As per the allotment, the district authority handed over the plot of land to the college. Though most part of the land allotted came under a pond measuring 14 ft. deep, we started planning the development of the land and the buildings and engaged trucks to fill up the approach road and the land with earth. At this juncture, it was painful to know that the revenue department, Govt. of Assam in a letter No. RSS.61/87/33 dated 16th March, 1989 cancelled the allotment of land to K C Das Commerce College for reasons best known to them. Though this letter hurt the entire college community, our spirit and efforts could not be dampened. We continued with our sincere efforts with new vigor and further approached the new government headed by late Sri Hiteswar Saikia.

On March 12th, 1990, Dr T. K. Barua, the President of the Governing Body of the college passed away. It was a serious blow to us. Thereafter we unanimously selected Shri Ramendra Narayan Kalita, who was then the local M.L.A. as the new President of the Governing Body of the college.

The then Chief Minister, Late Hiteswar Saikia took great interest and initiative and telephoned the then revenue minster Late Mukut Sarma. Late Sarma was kind enough to consider our request and in a letter from the revenue department, Govt. of Assam No. RSS.288/92/11 dated Dispur 5th June, 1992 allotted 10 (ten) bighas of land at Guwahati Mauja, Guwahati Sahar No. 2 Chalabeel, Charibari near Gosala, 771 (kha) to K.C. Das Commerce College. The district authority vide letter No. KRS.27/88/157 K dt. 6/7/1992 and the Govt. of Assam's letter no. RSS.288/92/11 dt. 5/6/1992 physically handed over the land to us.

IV. DEVELOPMENT EFFORTS OF THE COLELGE LAND

The land allotted to the college was centrally located but was a low lying and marshy area. Further there was no approach road. We had to face many obstacles such as encroachment in addition to non availability of approach road while developing the plot in order to make it suitable for construction of the college building. The most important factor for development of the college land was the approach road. After careful scrutiny in the Deputy Commissioner's Office and Settlement Office, we found in the trace map that the drain was supposed to be 29 feet wide. However, a major portion of that drain was encroached. We realized that we could still build the approach road by clearing the illegal encroachments and without hurting the drain's free flow of water. With this idea, we approached the District Authority and we convinced them to take necessary measures for opening and widening the road. After overcoming this initial hurdle, we opened the approach road. Since trucks could not reach the spot, we filled up the low lying area by head carriage of earth. The development of the college land was started on November 5, 1992.

But the troubles faced by the college were not over yet. The encroachers were alarmed and blocked the ongoing construction of the approach road with the help of the Guwahati Municipality Corporation. On hearing this, I rushed to the spot, accompanied by Shri Naba Kumar Goswami, lecturer and Shri Paresh Kalita, Supervisor and faced the mob with courage and determination. With convincing arguments and showing the relevant documents, we cleared the blockade.

We tackled the encroachment problem of the college very carefully and tactfully. Once the boundary of the plot was identified by the Settlement Department and Deputy Commissioner's Office, the encroachers were identified and we approached each and every encroacher individually and requested them to vacate the college land occupied by them for greater public interest. Some

readily complied and some vehemently opposed. Against all odds, we finally managed to position the boundary pillars on all the sides of the college land.

As the allotted plot was marshy and low lying of about 14 feet deep, a large amount of earth was required. Earth filling was started by truck loads on war footing.

To speed up the development of the land and construction of the buildings, a Construction Committee was formed in October, 1992.

The Construction Committee :

1.	Shri Ramendra Narayan Kalita	Chairman
2.	Shri Dhirendra Nath Kalita	Convenor
3.	Shri Ramesh Chandra Chaudhury	Member
4.	Mrs. Minati Chaudhury	Member
5.	Shri Paresh Pathak	Member
6.	Shri Bhubaneswar Talukdar	Member
7.	Shri Anil Kalita	Member
8.	Shri Kulanath Chutia (Technical)	Member
9.	Shri Bhupen Deka	Member
10.	Shri Anand Aiyer	Member
11.	Shri Prabhat Ch. Kakati	Member
12.	Shri Naba Kumar Goswami	Member

But obstructions in developing the land were not over yet. The public in general welcomed the proposed construction of an educational institution. But on the March 20th, 1993 some people illegally hampered the progress of the work by obstructing trucks carrying earth to the college plot. They even threatened to assault if further work was continued. With no other option left, we approached the district authority for security. The District authority directed the police department vide letter no KMJ/64/93/7 dt. 7.4.1993, to provide security and render all possible assistance to us. We received help and security from the district authority and police.

However the approach road construction again ran into some serious trouble. Some people submitted a memorandum dated 26.3.1993 to the district authority alleging that the college approach road construction obstructed the drain into Sarusala beel. The district authority discussed the matter with the G.M.C. and in a letter no KAM/8/92/104 dated 26th May, 1993 ordered us to stop construction without any consultation with us. They prohibited us from filling earth on the approach road and in fact asked us to remove all previously filled up earth and clear the passage of water, under the impression that our road had blocked the flow. We were allowed to construct the approach road to the college from south east side of the Surusala beel in consultation with the Circle Officer, Guwahati.

In reference to the order mentioned above, we in a letter dated 9th June, 1993 to the district authority stated that there was no alternative approach road to the college and that the present approach road was wide enough to provide 5 meters for the road and 4 meters for drain. After repeated appeals and representations and submission of documents, we convinced the Deputy Commissioner to allow the construction of the approach road by the side of the drain and the earlier order was modified by a new order no. KAM.18/92/108 dt. 29.6.1993. We were allowed to carry earth to the college site through the approach road opposite the Gosala gate by the side of the drain. We were greatly relieved and continued the land development activities.

Within a few months, some people again complained that the college blocked the drain often and based on their complaint, the Deputy Commissioner, Kamrup in the letter No. KAM-18/92/2933-37 dt. 19 October, 1993 directed us to clean the drain and warned us that serious action would be taken if the drain was not cleared up to maintain the free flow of water in the future. We had to give a written assurance to that effect. By this time, we were wary of all the foul play and unnecessary obstruction. Eventually the approach road construction was complete.

Though the entire burden of the problem and the initial expenditure of the approach road were borne by us, later on some expenditure of the approach road was equally borne by us and the Lions Club of Guwahati for the Lions Eye Hospital project.

V. FOUNDATION LAYING CEREMONY ON 19TH NOVEMBER, 1993 :

The foundation of the college building was laid on November 19th, 1993 with a simple ceremony. It was a great relief to us that after 10 long years, the

college could finally start the construction of a building in its own land at Sarusala Beel, Chatribari, Guwahati. Filling up of earth and construction of building went on simultaneously. It is noteworthy to mention that a new technique of construction with matured bhaluka bamboo pilling was introduced on the advice of our technical member, Mr. K.N. Chutia. This method minimized the construction expenditure to a great extent.

VI. PROGRESS OF THE COLLEGE : ACADEMIC AND ITS INFRA-STRUCTURE :

We gave great importance to academic matters from the start. Students were admitted in the college by the admission committee formed by management. Classes were held regularly except when disturbed by load shedding. Strict discipline was maintained in the college campus. Though initially few teachers were appointed on temporary basis subsequently teachers were appointed as per rule on the basis of merit through advertisement and interview. Also, in the case of appointment of college Principal, quality was given top priority. Late Umakanta Sarma retired D.P.I. of Assam was the first Principal of the College. He was followed by Shri Purna Kanta Bordoloi, retired Vice-Principal of Gauhati Commerce College. On 1994, August, Dr. Bandhu Ram Deka was appointed as Principal of the college. But during the gap periods Shri Paresh Pathak and Mrs. Minati Chaudhury functioned as Principal-in-charge of the college. After the resignation of Dr. Bandhu Ram Deka, the senior most lecturer of the college Dr. Swabera Islam was appointed as Principal in-charge by the Governing Body. In a meeting held on May 9th, 1994 the Governing Body of the college gave me the responsibility of Secretary, Governing Body, in addition to my existing role as Convenor of the Construction Committee for speedy development of the college infrastructure and better co-ordination. I had to take the dual charge of Secretary, Governing Body and Convenor, Construction Committee of the college during the most critical period of the college.

Another important factor was that we maintained strict discipline among the teachers and students and provided maximum facility for a academic pursuit for both teachers and students. As a result there were no major problems with the teachers and students. This culture continued and became stronger over the years.

While Sona Ram Higher Secondary School authority was kind enough and co-operative in allowing K C Das Commerce College to hold classes, the college had to face many problems, particularly the power failures and lack of accommodation of class rooms. Under the circumstances, we decided to shift the college to its own land and building at the earliest. Since May 1994, the Construction Committee had started the work of filling earth and construction of buildings on war footing with college fund and large amounts of financial help from donor Shri Ramesh Chandra Chaudhury.

Although the boundary demarcation was almost completed, a portion of the college plot on southern side was still occupied by Shri Gopinath Deka Majhi who had not yet vacated it. So the college management applied for a solution for this portion of college land and accordingly the Circle Officer, Guwahati Circle, along with his staff visited the site on 9th February, 1994 at 10 A.M. and demarcated the boundary in presence and help of the Governing Body members, college staff and students and fixed the boundary pillars. But even after demarcating the college land, Mr. Majhi did not vacate the land which measured 2 Katha 10 lechas. As a result, after demarcation of the boundary by the govt. official, the college authority, staff and student asserted its right by removing Majhi's materials to his side and erected a semi permanent fencing and temporary shed over the land as a mark of occupation. For this action Mr. Majhi filed a case no. 63m/94 in the court of Shri D. Boro, Executive Magistrate, Guwahati against me, Shri Naba Goswami and Late Surajit Mitra. The case continued far long time but ultimately Mr. Gopinath Deka Majhi had to accept the legal claim of the college and also extended his co-operation in all the development activities of the college.

In all these problems regarding the occupation of the land, Shri Anil Kalita, a social worker and an

energetic young man of the locality stood solidly behind us and helped us with the infrastructure development. He was co-opted as a member of the construction committee of the college and he deserves thanks from us. Mention must be made of the help and co-operation extended by the teacher's unit of the college under the able Presidentship of Dr. Swabera Islam.

As mentioned above the college had to face many problems in developing the land to be made suitable for construction of buildings. We had to make extra effort to build the approach road to the college and special care was also taken for the drainage system of the area and the entire area gave a great boost to the environment. Thanks to the construction Committee of the college, the development of the plot and building construction works progressed on a war footing. It is to be noted that the construction of the college building, to accommodate all classes was completed within a record time of 7 months as stipulated.

The college management, teachers, students and all well wishers could heave a sign of relief when at last the college so long functioning at the Sona Ram H.S. School could shift permanently to its own land and building on November 30th,1994 after performing a puja with simple ceremony. The college had all the five classes - two years Higher Secondary and Three Years T.D.C. classes of commerce stream. T.D.C. classes in the college had started from the session 1987-88.

It is very satisfying to all that after much sacrifice and hard work we were able to fulfill much of the conditions required for the progress and development of the college. As a result, the college secured the T.D.C. Part-I affiliation from Gauhati University with the concurrence from the government. We cherished the hope that similar support would be accorded by the Gauhati University and the government to enable this institution to achieve a permanent place in the field of commerce education. In the mean time, the college authorities prepared itself for Part-II affiliation and government concurrence. Mr. Dilip Choudhury, Inspector of colleges, DHE visited the college on December 13th, 1994 and highly appreciated the academic performance, the management, teaching and non-teaching staff and assured a good recommendation for govt. concurrence and a handsome grant from the Govt. of Assam. Dr. D.D. Bharali of Gauhati University also visited the college and inspected all accounts and academic matters, staff pattern and students for recommendation for Part–II affiliation. Thus the college reached the last leg of requirements to get recognisation from Gauhati University and the government for getting the deficit grants in aid status.

VII. REGULARIZATION OF TEACHING AND NON-TEACHING STAFF :

Since, it was a venture college some of the teachers were also engaged in other occupations (services, business etc.). In order to correct the structure of the staff pattern, the teachers who had additional occupation were asked to choose whether they would continue working in the college or go with their other occupation. Immediately, most of the teachers chose the option of remaining in the college. The only member who resigned was Late Surajit Mitra who was a lecturer in the Accountancy Department as well as a practicing lawyer.

VIII. FINANCIAL MANAGEMENT OF THE COLLEGE :

It is significant to note that K C Das Commerce College was not dependent on public donations like other new colleges. With a few exceptions, all infrastructure development, building constructions, salary to the staff and other expenditure were paid out of the fee and other income of the college and also from the donor's contribution. The philanthropist donor was never hesitant to release any amount required for the development of the college.

We maintained strict financial discipline in the management of the college. The daily income of the college was accounted for and deposited in the bank. Further all receipts and expenditures of the college were periodically placed in the Governing Body meeting for information and approval. All construction and development schemes were approved by Governing Body. Though some vicious

circles tried to harm the college with false allegations, they could not succeed in materializing their unholy intentions as documents and receipts were crystal clear and all finances were accounted to the penny. The Budget for every year was prepared by Governing Body and implemented accordingly. Further the accounts of the college were transparent. During this period, the accounts were maintained by the teaching staffs on my behalf. I would like to give special thanks to Sri Prabhat Ch. Kakati, Sri Naba Kumar Goswami and Sri Bijoy Kalita for their help and cooperation in maintaining the college accounts.

Passing through all these vicissitudes, the K.C. Das Commerce College now stands on its own legs. It is needless to say that all these achievements could only happen due to the untiring and sustained efforts of all the pioneers, the large hearted donors and with all the support and sincere co-operation of the college teaching and non-teaching staff, workers, students and other well wishers from the public. Given this help, sympathy and co-operation, the college can now be assured of further success due to the bright academic performance of its students. While, the teaching members would continue to provide the inspiration needed as their profession demands. Let the K C Das Commerce College shine as the pioneer institution of commerce and business education in the light of present day demand for economic, industrial and commercial progress for the benefit of Assam.

I would like to acknowledge the valuable services provided by the following teachers, who are no longer with the college, during the period 1983 to 1996.

1. Mr. Jitu Medhi. M.Com., a local youth
2. Mr. Babul Talukdar
3. Late Prof. Godadhar Sarma, Assamese Dept. served till his death.
4. Late Md. Rahim Box in English Dept.
5. Mrs. Dipali Devi, Geography Dept. released as the subject is not included in commerce stream.
6. Mr. Dhiraj Das, Mathematics Dept.
7. Mrs. Debajani Teran, Bengali Dept.
8. Mrs. Jonali Choudhury, English Dept.
9. Mr. Prasanta Sarma, Management Dept.
10. Mr. Bhupen Bora

It is very painful that some of the founder members and pioneers of this college are no more in this world. With deep gratitude, I would like to thank them for their selfless service to the college–

1. Late Tarini Kanta Baruah, founder President, Sponsoring Body.
2. Late Dwijen Talukdar, Social worker and founder member of the college.
3. Late Bhubaneswar Talukdar, Social worker and founder member of the college.
4. Late Dr. Kalicharan Das, founder member and educationist.

The members of the last Governing Body of the K C Das Commerce College before the formation of the Governing Body by the Government in 1996 were as follows :

1. Shri Ramendra Narayan Kalita–President
2. Shri Dhirendra Nath Kalita–Secretary
3. Shri Ramesh Chandra Chaudhury–Donor, Treasurer
4. Principal in-chage Swabera Islam–Member
5. Mrs. Minati Chaudhury–Member
6. Shri Paresh Pathak–Member
7. Shri Bhubaneswar Talukdar–Member
8. Shri Bhupen Deka–Member
9. Prof. Abul Laise–Member
10. Shri Naba Kumar Goswami–Member
11. Shri Radheshyam Tiwari–Member

While pace of infrastructural development and academic matters were progressing well to achieve the goal, the government of Assam in a letter no. G(A)GB.11/90/2 dt. 22nd January, 1996, vide govt. notification no. ECL.11/76/20 dt. 10/11/70 and No. ECL.11/76/pt./10 dt. 16.5.1978 constituted a Governing Body for three years. Thus the pioneers and founder members that established this second commerce college after overcoming all the problems and had laid the solid foundation of the college were relieved. The pioneers were finally happy that K C Das Commerce College, which stood firmly with the financial backing from students and the donor, would get more financial backing from the govt. and the U.G.C. which would minimize the suffering of the teaching and non-teaching staff of the college.

IX. K C DAS COMMERCE COLLEGE TODAY:

Dr. Hitesh Deka was appointed as the Principal in 1997. Dr Deka is a young and energetic man, a good administrator and a brilliant academician with a dynamic personality and vision. With help and co-operation from the Governing Body, teachers, students and the public, Dr Deka, within a short period, brought recognition to the college as one of the best in the North East in the field of commerce.

Moreover,the brilliant results of Miss Sunaina Jain and Miss Monty Agarwal securing the fourth and fifth ranks respectively, in the HS final examination, 2008 and Miss Gunjan Haralalka securing the first position in Management in the B.Com final examination, 2008, from Gauhati University set a new record of Excellence in the Academic arena of the college during the Silver Jubilee year 2007-2008.

Thus, the seed that was sown in a candle-lit meeting on September 20th, 1982 finally saw the light of the day and continues to grow and flourish. ❑

কে. চি. দাস কমার্চ কলেজৰ গৃহ নিৰ্মাণ আৰম্ভ

মহানগৰীৰ দ্বিতীয়খন বাণিজ্য মহাবিদ্যালয় কে. চি. দাস কমাৰ্চ কলেজৰ নিজা গৃহ নিৰ্মাণৰ কাম যোৱা ১৯ নৱেম্বৰত আনুষ্ঠানিক ভাৱে মহাবিদ্যালয়ৰ নিজা মাটিত আৰম্ভ কৰা হয়। আঠগাঁও ছাত্ৰীবাৰী অঞ্চলত ৰাজ্য চৰকাৰে মহাবিদ্যালয়খনক দহ বিঘা চৰকাৰী মাটি পট্টন দিছে।

মহাবিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতিৰ সভাপতি অগপ বিধায়ক শ্ৰীৰমেন্দ্ৰ নাৰায়ণ কলিতা, দাতা শ্ৰীৰমেশ চন্দ্ৰ চৌধুৰী, নিৰ্মাণ সমিতিৰ আহ্বায়ক শ্ৰীবীৰেন্দ্ৰ নাথ কলিতা, সদস্য শ্ৰীঅনিল কলিতা, শ্ৰীআনন্দ আয়াৰ, শ্ৰীভূপেন ডেকা, মহাবিদ্যালয়খনৰ প্ৰবক্তা আৰু কৰ্মচাৰীবৃন্দ আৰু ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে সমূহীয়া ভাৱে এই নিৰ্মাণ কাৰ্যৰ শুভাৰম্ভ কৰে।

অনুষ্ঠানৰ আদৰণি ভাষণত নিৰ্মাণ সমিতিৰ আহ্বায়ক শ্ৰীকলিতাই ১৯৮৩ চনতে স্থাপন কৰা মহবিদ্যালয়খনৰ চমু ইতিবৃত্ত দাঙি ধৰে। স্মৰণযোগ্য যে অগপ চৰকাৰৰ দিনতে মহাবিদ্যালয়খনক জিলা কাৰাগাৰৰ চৌহদত চাৰি বিঘা মাটি চৰকাৰে পট্টন দিছিল যদিও কিছুদিন পিচত সেই চৰকাৰেই পট্টন বাতিল কৰাত অ'তদিনে মহাবিদ্যালয়খন নিজা ঘৰ-দুৱাৰৰ পৰা বঞ্চিত হৈ আছিল। যোৱা বছৰ বৰ্তমান চৰকাৰে মহাবিদ্যালয়খনৰ দহ বিঘা মাটি পট্টন দিয়াত এতিয়া স্থানীয় ৰাইজৰ সহযোগত মহাবিদ্যালয়খনৰ নিৰ্মাণ সমিতিয়ে ঘৰ বন্ধা কামত উদ্যোগ লৈছে।

মহাবিদ্যালয়খন হৈ উঠিলে অঞ্চলটো সুন্দৰ হৈ পৰিব আৰু পৰিৱেশো উন্নত হ'ব বুলি ৰাইজে আশা প্ৰকাশ কৰিছে।

দৈনিক অসম, সোমবাৰ,
নৱেম্বৰ ২৯, ১৯৯৩

The writer is a Founder-member and Ex-Secretary in the Governing Body of K C Das Commerce College & Retired Principal, North Guwahati College.

অসমৰ ব্যৱহাৰিক শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত সত্ৰ-নামঘৰৰ ভূমিকা ঃ এক বিশ্লেষণাত্মক অধ্যয়ন

ড° স্বপ্না স্মৃতি মহন্ত

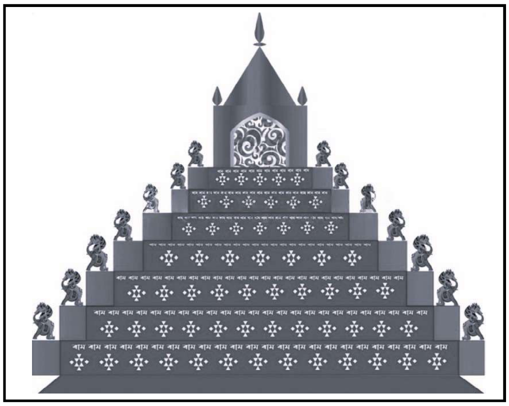

আৰম্ভণি ঃ

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ অনুবাদকৃত ভাগৱতৰ প্ৰথম স্কন্ধত প্ৰথম 'সত্ৰ' শব্দটোৰ উল্লেখ পোৱা যায়—

আঠাইশ সহস্ৰ ঋষি বেদত প্ৰধান।
বিষ্ণুৰ নৈমিষ তীৰ্থ মহাপূণ্যস্থান।।
মান্য কৰি সৃতক পাতিলা সত্ৰ তথা।
শৌনক প্ৰমুখ্যে শুনে ভাগৱত কথা।।
আকৌ দ্বাদশ স্কন্ধত—
অথৰ্ববেদীয় বিপ্ৰ সমস্তক আনি।
পাতিলন্ত সৰ্পসত্ৰ মহাকুণ্ড খানি।।

শঙ্কৰদেৱৰ ৰচনাত সন্নিবিষ্ট হোৱাৰ বাহিৰে ধৰ্মচৰ্চাৰ আনুষ্ঠানিক কেন্দ্ৰ হিচাপে তেওঁ 'সত্ৰ' শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰা নাছিল। চৰিতকাৰ দ্বিজভূষণৰ বৰ্ণনাত গুৰুজনাই প্ৰথমবাৰ তীৰ্থ ভ্ৰমণৰপৰা উভতি আহি 'সত্ৰগৃহ' সাজি তাতে ভক্তিচৰ্চা আৰম্ভ কৰাৰ কথা উল্লেখ পোৱা যায়। এই 'সত্ৰগৃহ'ই শঙ্কৰদেৱে নাম-প্ৰসঙ্গ, ভাগৱত চৰ্চা আৰু হৰিকথা চৰ্চাৰ কাৰণে সাজি লোৱা গৃহকে অৰ্থ কৰিছে। এই নাম-প্ৰসঙ্গ চৰ্চাৰ কেন্দ্ৰতে শ্ৰৱণ-কীৰ্তন, ধৰ্ম আলোচনা, গীত-নাট আদিৰ চৰ্চা হৈছিল। পিছলৈ হাটী-বাটী, নামঘৰ, মণিকূট, সাত খলপীয়া সিংহাসন, অখণ্ড প্ৰদীপ আৰু ঠগীত পবিত্ৰ শাস্ত্ৰ থাপনা আদিৰে সত্ৰৰ আনুষ্ঠানিক বিকাশ ঘটে।

অসমৰ সত্ৰসমূহে প্ৰায় চাৰিশ বছৰৰো অধিক কাল ব্যাপি অসমীয়া সামাজিক

জীৱনলৈ প্ৰভূত বৰঙণি যোগাই আহিছে। অসমৰ চুকে-কোণে অৱস্থিত সত্ৰসমূহে সমগ্ৰ অসমবাসীক ঐক্য আৰু সংহতিৰ ডোলেৰে বান্ধি ৰখাত শক্তিশালী ভূমিকা পালন কৰি আহিছে। শঙ্কৰ-মাধৱৰ অনুগামী বৈষ্ণৱ-ভক্তৰ ধৰ্ম চৰ্চাৰ কেন্দ্ৰ হিচাপে সত্ৰসমূহত গুৰুৰ আৰ্হিৰে ধৰ্মগ্ৰন্থ, গীত, নাট ৰচিত হ'ল আৰু অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যই ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ জনসাধাৰণৰ মাজত দৃঢ়ভাৱে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰাৰ লগতে সাংস্কৃতিক ভৰাল সম্পদশালী হৈ উঠিল। সদাচাৰ, পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্নতা, পৰিমাৰ্জিত ব্যৱহাৰ, সু-প্ৰবৃত্তিৰ কৰ্ষণ আৰু কু-প্ৰবৃত্তি দমন, আহাৰ-বিহাৰৰ নিয়ম, ঈশ্বৰ-তত্ত্ব, জীৱন তাৰণৰ উপায় আদি নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক শিক্ষাৰে জনসাধাৰণক উন্নত জীৱন যাপনৰ শিক্ষা দান কৰাৰ উপৰিও বিভিন্ন কুটিৰ শিল্প, যেনে বাঁহ-বেতৰ সামগ্ৰী নিৰ্মাণ, মুখা নিৰ্মাণ, খোল-মৃদঙ্গ আদি নিৰ্মাণ কৰাৰ শিক্ষা দিয়াৰ লগতে সংগীত, নৃত্য, অভিনয়, বিভিন্ন বাদ্যযন্ত্ৰ বাদন আদিৰ শিক্ষাও ইয়াত প্ৰদান কৰা হৈছিল আৰু পৰম্পৰাগত ভাৱে আজিও চলি আছে। পৰিৱেশ্য কলাৰ লগতে ভিন ভিন শিল্পকলাৰ চৰ্চাৰ অভ্যাস সত্ৰ-নামঘৰৰ ভেটিতে মানুহৰ মাজত গঢ়ি উঠিছিল।

সত্ৰৰ শিল্প-চৰ্চা ঃ

সত্ৰসমূহৰ কেন্দ্ৰ হ'ল নামঘৰ। একোখন গাঁৱৰ বাবে নামঘৰটোৱেই সামাজিক, সাংস্কৃতিক চৈতন্যৰ কেন্দ্ৰস্বৰূপ। জনজাতীয় মৰঙৰ লেখীয়াকৈ নামঘৰ হ'ল গোষ্ঠী-চেতনা আৰু শিল্পবস্তুৰ এটা অভিব্যক্তি। আজিও প্ৰায়বোৰ গাঁৱতে একোটা নামঘৰ আছে আৰু সত্ৰৰ নামঘৰৰ আৰ্হিতে এই নামঘৰবোৰো পৰিচালিত হয়। নামঘৰতেই সকলোৱে মিলিজুলি নানা ধৰণৰ সাংস্কৃতিক কাৰ্য সম্পাদন কৰে। শঙ্কৰদেৱৰ সময়ত সজা নামঘৰৰ আৰ্হি আজি পাবলৈ নাই যদিও প্ৰচলিত পৰম্পৰাই তৎকালীন সময়ৰ নামঘৰৰ এটা ধাৰণা আমাক দিয়ে। দৈতাৰি ঠাকুৰৰ চৰিতত মাধৱদেৱে বৰপেটাত এটি নামঘৰ সজাই তাত ভাওনা যাত্ৰা কৰাৰ কথা উল্লেখ পোৱা যায়। সত্ৰ আৰু গাঁৱৰ পুৰণি নামঘৰবোৰৰ বহুততে আজিও পুৰণি পৰম্পৰাৰ পৰিচয় বৰ্তমান। নামঘৰৰ মূল গৃহৰ পশ্চিম অংশ অৰ্ধবৃত্তাকাৰ টুপভঙা আৰু দুয়োফালে দুখন বাৰাণ্ডা থাকে। পৃথক মণিকূট শঙ্কৰদেৱৰ সময়তে সজা হৈছিলনে নাই সঠিককৈ জনা নাযায়। অৱশ্যে সকলো নামঘৰত মণিকূট দেখা নাযায়।

সত্ৰসমূহত বিশেষকৈ মাজুলীৰ সত্ৰকেইখনত হস্তশিল্পৰ চৰ্চা লেখত ল'বলগীয়া বিষয়। শঙ্কৰদেৱে থলুৱা সামগ্ৰী ব্যৱহাৰ কৰি স্থাপত্য-ভাস্কৰ্য সৃষ্টিৰে নিদৰ্শন দেখুৱাই থৈ গৈছিল। এই সত্ৰসমূহত বাঁহ-বেত, কুমাৰ মাটি, কাপোৰ, কাগজ, হেঙুল হাইতাল আদিৰে মুখা নিৰ্মাণ কৰি তাক ভাওনাৰ অভিনয়ত ব্যৱহাৰ কৰি এক পৰম্পৰাৰ সৃষ্টি কৰিলে। ভাওনা, ৰাসলীলা আদিত মুখাৰ ব্যৱহাৰ হয় আৰু সংগ্ৰহালয়, আদিতো এই মুখাৰ ব্যৱহাৰ দেখা যায়। কোনো কোনো সত্ৰত বাঁহৰ কাঠীৰ চোঁ-মুখা তৈয়াৰ কৰা হয়। এই মুখা পৃথিৱীৰ আন আন ঠাইৰ মুখাতকৈ বেলেগ। এই মুখাবোৰ চকুত লগাকৈ ডাঙৰ। বাঁহৰ সৰু-সৰু কাঠীৰে মুখাৰ মূল সজাটো তৈয়াৰ কৰি তাৰ ওপৰত মাটিৰ লেপ দি কাপোৰ মেৰিয়াই ৰ'দত শুকাবলৈ দিয়া হয়। শুকালে তাত চকু, মুখ, নাক, কাণ আদিৰ সাঁচ দি আকৌ শুকুওৱা হয়। ইয়াৰ পিছত খৰিমাটি (চকমাটি)ৰে বগা আৱৰণ দি তাৰ ওপৰত আৱশ্যকীয় ৰঙেৰে বোলাই লোৱা হয়। চকু, জিভা, চুলি আদিত প্ৰয়োজন অনুসাৰে ভিন-ভিন ৰং বোলোৱা হয়। এনেদৰেই চোঁ-মুখা সাজু হৈ উঠে। মাজুলীৰ চামগুৰি সত্ৰৰ বৃহৎ আকাৰৰ মুখাবোৰ, ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয়ত থকা কামৰূপৰ কালজিৰাপাৰ সত্ৰৰ তিনিখন কাঠৰ মুখা সত্ৰৰ মুখাশিল্পৰ উজ্বল

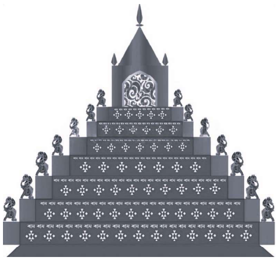

শংকৰদেৱ- মাধৱদেৱে বৰপেটাৰ তাঁতীকুছিত বৃন্দাবনৰ চিত্ৰৰঞ্জিত বৃন্দাৱনী বস্ত্ৰ বোৱাইছিল। বৈষ্ণৱ ধৰ্মক কেন্দ্ৰ কৰি অসমত বয়ন শিল্পয়ো গা কৰি উঠিছিল। সত্ৰ-নামঘৰৰ থাপনাত ব্যৱহাৰ হোৱা বস্ত্ৰ ভকত-বৈষ্ণৱে নিজৰ গৃহতে বোৱাই লৈছিল। নামঘৰৰ গুৰু আসন, পুথি-ঠগাৰ কাপোৰ, খুটাৰ মেৰকাপোৰ, চন্দ্ৰতাপ আদি বস্ত্ৰ শিপিনীসকলে বৈছিল। **এইদৰে বয়ন শিল্পই মানুহৰ জীৱিকাৰ বাট মুকলি কৰিছিল।**

নিদৰ্শন। ইয়াৰ বাহিৰেও তেজপুৰৰ দ-পৰ্বতীয়াৰ বৰালিমৰা সত্ৰৰ মুখত সোঁহাত থৈ বহি থকা মূৰ্তিটো, নগাঁৱৰ শলগুৰি সত্ৰৰ দুৱাৰৰ মূৰ্তি, সুন্দৰীদিয়া সত্ৰৰ কাঠত কটা ভাস্কৰ্য আদিৰ কথাও প্ৰসঙ্গক্ৰমে উনুকিয়াব পাৰি।আউনীআটী সত্ৰ আৰু নতুন কমলাবাৰী সত্ৰৰ বেতৰ বিচনী, ভোগপুৰ সত্ৰৰ কুঁহিলাৰ কঠ, নৰসিংহ সত্ৰৰ কাঠৰ ভাস্কৰ্য আদিৰ লগতে সিংহাসন, শৰাই, বাঁহ-বেতৰ শিল্প, গছা, ঠগা, জপা আদি নিৰ্মাণত স্থানীয় লোকৰ পাৰদৰ্শিতা দেখা যায়। সত্ৰৰ মূল্যবান সম্পদ সোণৰ কলছী থকা বৰজাপী, ৰূপৰ ফুল খটোৱা তামৰ শৰাই, হাতীদাঁতৰ সঁফুৰা, হাতীদাঁতৰ পাচি, বেতৰ জপা, কাঠৰ বৰশৰাই, সাঁচিপাতৰ মূল্যবান পুথিসমূহে সত্ৰীয়া সংস্কৃতিক চহকী কৰিছে। এই প্ৰসঙ্গত দাৰুভাস্কৰ্য বা কাঠত কটা ভাস্কৰ্যৰ বিষয়েও উল্লেখ কৰিব পাৰি। কীৰ্তন ঘৰৰ নিৰ্মাণত শঙ্কৰদেৱে অসমৰ প্ৰাকৃতিক সম্পদ ব্যৱহাৰত গুৰুত্ব দিছিল। কীৰ্তন ঘৰত কাঠ, বাঁহ, বেত ব্যৱহাৰ হৈছিল। নামঘৰৰ সিংহাসন, গৰুড়াসন, কাঠেৰে নিৰ্মাণ কৰি কাৰুকাৰ্যৰে চিত্ৰ কটা হৈছিল আৰু এই শিল্পৰ চৰ্চা বৰ্তমানেও প্ৰচলিত। সত্ৰ-নামঘৰৰ শিল্প-চৰ্চা প্ৰসঙ্গত বয়ন শিল্পও উল্লেখযোগ্য বিষয়। শংকৰদেৱ-মাধৱদেৱে বৰপেটাৰ তাঁতীকুছিত বৃন্দাবনৰ চিত্ৰৰঞ্জিত বৃন্দাৱনী বস্ত্ৰ বোৱাইছিল। বৈষ্ণৱ ধৰ্মক কেন্দ্ৰ কৰি অসমত বয়ন শিল্পয়ো গা কৰি উঠিছিল। সত্ৰ-নামঘৰৰ থাপনাত ব্যৱহাৰ হোৱা বস্ত্ৰ ভকত-বৈষ্ণৱে নিজৰ গৃহতে বোৱাই লৈছিল। নামঘৰৰ গুৰু আসন, পুথি-ঠগাৰ কাপোৰ, খুঁটাৰ মেৰকাপোৰ, চন্দ্ৰতাপ আদি বস্ত্ৰ শিপিনীসকলে বৈছিল। এইদৰে বয়ন শিল্পই মানুহৰ জীৱিকাৰ বাট মুকলি কৰিছিল। প্ৰদীপজ্যোতি মহন্তৰ ভাষাৰে ক'ব পাৰি, আপাতদৃষ্টিত সত্ৰৰ আভ্যন্তৰৰ উৎপাদন নহ'লেও গুৰু প্ৰদৰ্শিত আদৰ্শ প্ৰসাৰৰ ব্ৰতেৰে সত্ৰই মোকলাই দিয়া ভক্তি সাধন আৰু শিল্পন্বেষনৰ যৌগিক প্ৰক্ৰিয়াৰ অন্যতম সুফল এই আৰ্হিৰ বয়ন শিল্প। গীত, বাদ্য, নৃত্য, নাট্যৰ উপৰিও জীৱন চৰ্যাৰ বিভিন্ন অনুষঙ্গতে থকাৰ দৰে এই শিল্পতে নিহিত আছে দুয়োজনা গুৰুৰ স্মৃতিৰ সুঁতি। অসমীয়া গদ্য শিল্পৰ সৃষ্টিস্থল যিদৰে সত্ৰ, তেনেদৰে সত্ৰৰ নানা দিশ প্ৰসাৰী শিল্পচৰ্যাৰো ই অন্যতম প্ৰকাশ।

সত্ৰ-নামঘৰত ভকত-বৈষ্ণৱৰ দৈনন্দিন কাম-কাজৰ মাজতে আজৰি সময়ত সাধাৰণ

শিল্প-চৰ্চা চলে। এই ব্যৱহাৰ্য শিল্পবস্তু নিৰ্মাণ কাৰ্যত খৰখেদা নাইবা বাণিজ্যিক লেনদেনৰ তাগিদা নাই। ধীৰে-সুস্থিৰে আৰু সাধাৰণ আহিলাপাতিৰে এই সামগ্ৰীসমূহ তৈয়াৰ কৰা হয়। প্ৰয়োজন সাপেক্ষে সাধাৰণ যন্ত্ৰৰো সহায় লোৱা হয়। 'কুন্দ' এনে এক সাধাৰণ যন্ত্ৰ। ইয়াৰ সহায়ত চালপীৰা, তামুলীপীৰা, বিচনীৰ নাল আদি কুন্দাই লোৱা হয়। কুন্দত কটা সামগ্ৰীবোৰ হেঙুল-হাইতাল আদিৰে ৰং চৰোৱা হয়। সেই ৰঙৰ ওপৰত লা চৰাই ৰং স্থায়ী কৰা হয়। ঘূৰণীয়া বস্তুবোৰত লা জাপি দি বেত এডালেৰে হেঁচি ধৰি কুন্দত ঘূৰোৱা হয়। ঘঁহনি লাগি লা গৰম হৈ কাঠৰ সামগ্ৰীবোৰত লগোৱা ৰঙৰ সৈতে লিপিত খাই লাগি ধৰে। ইয়াৰ ফলত ৰং উজ্বল আৰু স্থায়ী হয়। কাঠৰ শৰাই, পুথি থোৱা পেৰা, থগা, তামুলীপীৰা-চালপীৰাৰ খুৰা, সিংহাসনৰ গজহস্তী, মৈৰা, খুঁটা-চতি, বেতৰ নালৰ বিচনী আদি সামগ্ৰী লা চৰাই সুন্দৰ কৰা হয়। নামঘৰৰ সিংহাসন হ'ল- তিনি, পাঁচ বা সাত খলপীয়া হস্তীযুক্ত সিংহ মূৰ্তি থকা থাপনাৰ আসন। সাত খলপীয়া সিংহাসনত মুঠতে ২৮ টা হাতী আৰু ২৮ টা সিংহ থাকে। সিংহাসনৰ বাহিৰেও বিষ্ণু, নাৰদ, বলোভদ্ৰ আদিৰ মূৰ্তি খোদিত খুঁটা, কাৰুকাৰ্য খচিত ফুল-তেঁতেলী কটা জালীকটা চৌকাঠ, দুৱাৰ আদি নামঘৰৰ প্ৰত্যেকবিধ সামগ্ৰীয়েই সত্ৰীয়া শিল্পবস্তুৰ উজ্জঞ্জবল নিদৰ্শন আৰু এইবোৰৰ চৰ্চাই সাধাৰণ মানুহৰ মাজত এনে শিক্ষাৰ বাবে আকৰ্ষণৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

নৃত্য-গীতৰ চৰ্চা ঃ

সত্ৰীয়া নৃত্যৰ স্বকীয় বৈশিষ্ট্য আছে। অসমৰ সত্ৰীয়া নৃত্যৰ ধাৰা ইয়াৰ সাংস্কৃতিক ইতিহাস আৰু ঐতিহ্যৰে মহিমামণ্ডিত আৰু ই ভাৰতীয় শাস্ত্ৰীয় নৃত্যৰ এটি প্ৰধান ধাৰা। ই শঙ্কৰদেৱ আৰু মাধৱদেৱ দুজনা গুৰুৰ পিছত সত্ৰীয়া বাতাবৰণত সামুহিক কলা-চেতনা আৰু কৰ্ষণৰ ফল বুলি ক'ব পাৰি। দৈনিক প্ৰসঙ্গৰ বাদেও গায়ন- বায়ন, মাটি আখৰা, বিবিধ সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠান চৰ্চা, প্ৰশিক্ষণ আৰু প্ৰদৰ্শনত সত্ৰসমূহে সক্ৰিয় ভূমিকা পালন কৰে। সত্ৰৰ প্ৰভাৱত সমগ্ৰ অসমতে এই সংস্কৃতি বৰ্তি আছে। বৰগীতৰ চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰত সত্ৰসমূহৰ অৱদান অনস্বীকাৰ্য। মাজুলীৰ সত্ৰসমূহৰ উদ্যোগত বৰ্তমান অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত সত্ৰীয়া নৃত্য-গীতৰ প্ৰশিক্ষণ বিদ্যালয় খোলা হৈছে। উত্তৰ কমলাবাৰী সত্ৰৰ ভকত ভবানন্দ বৰবায়নৰ তত্ত্বাৱধানত নতুন দিল্লীতো এনে প্ৰশিক্ষণৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। তদুপৰি বিভিন্ন সত্ৰ- অনুষ্ঠানৰ উদ্যোগত অসমৰ লগতে ভাৰতৰ ভিন ভিন ঠাইত সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ কৰ্মশালা, আলোচনা চক্ৰ আদি অনুষ্ঠিত হৈছে। ভাৰতীয় সংগীত নাটক অকাডেমীৰ কাৰ্যসূচীসমূহতো সত্ৰানুষ্ঠানে সক্ৰিয় অংশ লৈ সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ প্ৰসাৰত অৰিহণা যোগাই আহিছে। ইংৰাজী, ফৰাচী আদি বিদেশী ভাষাত অংকীয়া ভাওনাৰ অভিনয় হোৱা কথাই সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ জনপ্ৰিয়তাৰ কথাকে প্ৰতিপন্ন কৰে। অন্য জনগোষ্ঠীয় ভাষাতো ভাওনাৰ অভিনয় হৈছে। সত্ৰীয়া সংগীত- নৃত্যৰ লগত জড়িত শিল্পী, বায়ন, গায়নসকলে সংগীত নাটক

ইংৰাজী, ফৰাচী আদি বিদেশী ভাষাত অংকীয়া ভাওনাৰ অভিনয় হোৱা কথাই সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ জনপ্ৰিয়তাৰ কথাকে প্ৰতিপন্ন কৰে। অন্য জনগোষ্ঠীয় ভাষাতো ভাওনাৰ অভিনয় হৈছে।

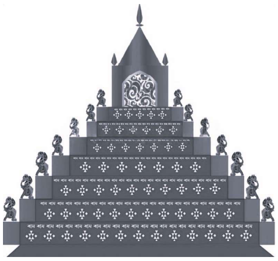

বৰ্তমান সময়ত আধুনিক শিক্ষাৰ প্ৰভাৱ, বিজ্ঞান-প্ৰযুক্তিৰ প্ৰভাৱ, সামাজিক- সাংস্কৃতিক ৰুচিৰ পৰিবৰ্তন, অৰ্থনৈতিক পৰিস্থিতি আদিৰ বাবে সত্ৰৰ পূৰ্বৰ স্থিতি শিথিল হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। সত্ৰসমূহে নিজৰ দৃষ্টিভংগীক পৰিবৰ্তিত সময়ৰ লগত খাপ খুৱাই আগবাঢ়িলে বৰ্তমান সময়তো পূৰ্বৰ দৰেই অৰিহণা আগবঢ়াব পাৰিব।

অকাডেমী পুৰস্কাৰো লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছে। মহেশ্বৰ নেওগৰ ভাষাৰে ক'ব পাৰি, দেশক সমৃদ্ধ কৰিবলৈ যেনেকৈ ৰাজনীতি, অৰ্থনীতি আৰু সাহিত্যৰ চৰ্চা লাগে, তেনেকৈ সঙ্গীত নৃত্য আদি ললিত কলাৰো ঐতিহ্য আৰু নিয়ত চৰ্চা লাগে।

সামগ্ৰিক সিদ্ধান্ত ঃ

এই আলোচনাৰপৰা সামগ্ৰিকভাবে নিম্নোদ্ধৃত সিদ্ধান্তসমূহত উপনীত হ'ব পৰা যায়-

১. শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱে বৈষ্ণৱ ধৰ্ম প্ৰচাৰ কৰাৰ লগতে আত্মনিৰ্ভৰশীলতাৰ শিক্ষাও অসমৰ মানুহক প্ৰদান কৰিছিল। সত্ৰ অনুষ্ঠানত সৰুৰেপৰাই ধৰ্মৰ সমান্তৰালকৈ আত্মনিৰ্ভৰশীলতাৰ শিক্ষা প্ৰদান কৰা হয়।

২. সত্ৰসমূহে অসমৰ অৰ্থনৈতিক বিকাশত অৰিহণা আগবঢ়াই আহিছে। কুটিৰ শিল্প যেনে বাঁহ-বেতৰ সামগ্ৰী নিৰ্মাণ, নাও শিল্প, মুখা শিল্পৰ জৰিয়তে অৰ্থ উপাৰ্জনৰ লগতে শৈল্পিক সৌন্দৰ্য চৰ্চাও হয়।

৩. সত্ৰীয়া পৰিৱেশত লাভ কৰা সঙ্গীত, নৃত্য, বাদ্য-যন্ত্ৰ, অভিনয়কলাৰ শিক্ষাক বৃত্তি হিচাপে অধিক গুৰুত্ব সহকাৰে গ্ৰহণযোগ্য কৰি তোলাৰ অৱকাশ আছে।

৪. সত্ৰসমূহত সংৰক্ষিত পুৰণি মূল্যবান সামগ্ৰীসমূহক লৈ বৰ্তমান সময়তো সত্ৰসমূহক পৰ্যটকৰ আকৰ্ষণৰ কেন্দ্ৰবিন্দু কৰি তুলিব পাৰি।

উপসংহাৰ ঃ

সত্ৰীয়া সংস্কৃতিয়ে বৰ্তমান সময়লৈকে অসমীয়া সমাজ-জীৱনত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰি আহিছে যদিও পৰিৱৰ্তিত সময়ৰ প্ৰেক্ষাপটত ইয়াৰ গ্ৰহণযোগ্যতা বৃদ্ধিৰ বাবে গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিব লাগিব। 'ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষা নীতি-২০২০'ত 'ভাৰতীয় জ্ঞান পৰম্পৰা'ক গুৰুত্বসহকাৰে লোৱা হৈছে আৰু এই ব্যৱস্থাতে সত্ৰীয়া পৰম্পৰাত প্ৰচলিত হৈ অহা শিল্প- সংস্কৃতিৰ চৰ্চাক অধিক গুৰুত্ব দি আধুনিকতাৰ সৈতে পৰম্পৰাৰ যুক্তিনিষ্ঠ সংযোজনেৰে সবল আৰু সফল কৰি তোলাৰ অৱকাশ আছে।

বৰ্তমান সময়ত আধুনিক শিক্ষাৰ প্ৰভাৱ, বিজ্ঞান-প্ৰযুক্তিৰ প্ৰভাৱ, সামাজিক- সাংস্কৃতিক ৰুচিৰ পৰিবৰ্তন, অৰ্থনৈতিক পৰিস্থিতি আদিৰ বাবে সত্ৰৰ পূৰ্বৰ স্থিতি শিথিল হোৱা পৰিলক্ষিত হয়। সত্ৰসমূহে নিজৰ দৃষ্টিভংগীক পৰিবৰ্তিত সময়ৰ লগত খাপ খুৱাই আগবাঢ়িলে বৰ্তমান সময়তো পূৰ্বৰ দৰেই অৰিহণা আগবঢ়াব পাৰিব।

(লেখক মহাবিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ মুৰব্বী)

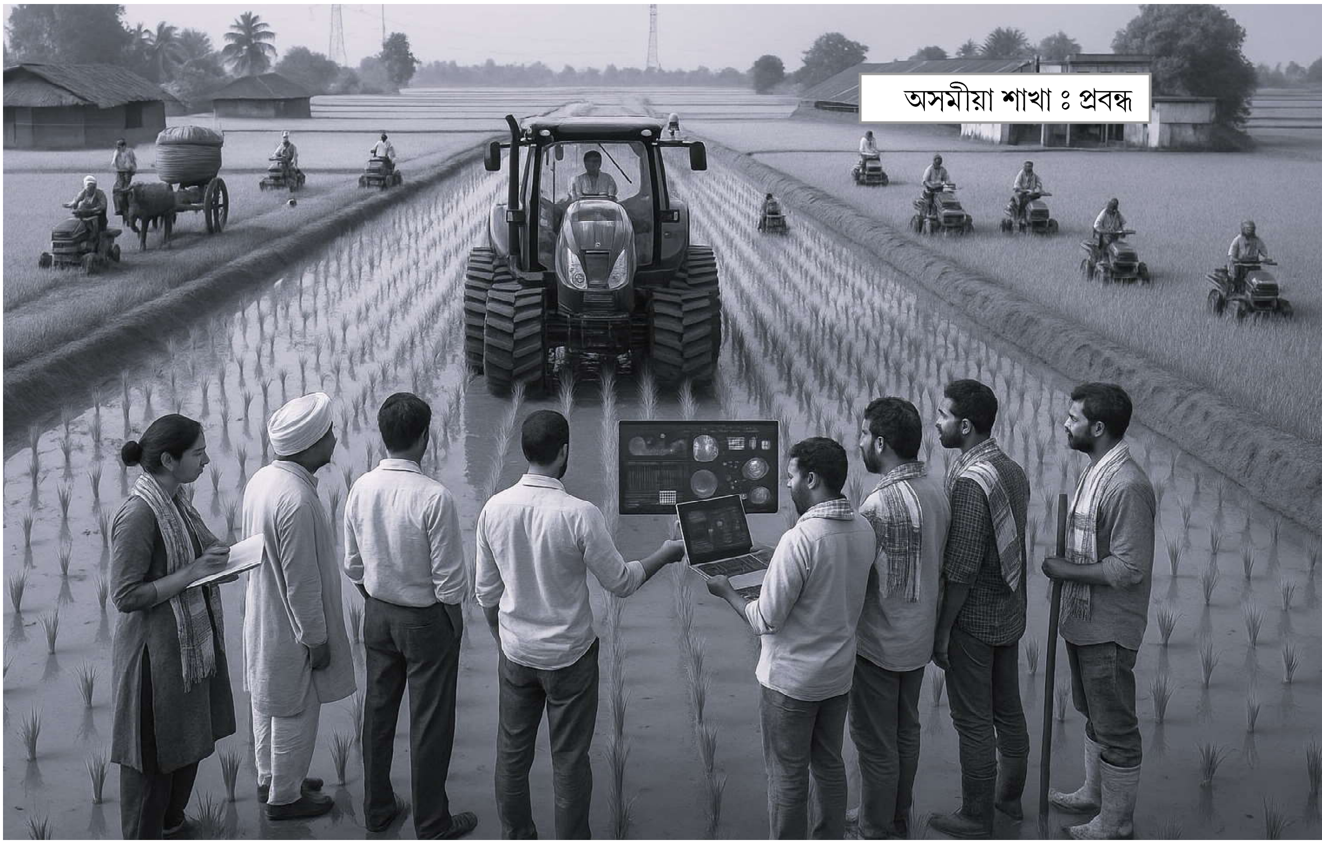

কৃষিখণ্ডৰ ক্ষতিশংকা (Risks) আৰু শস্য বীমাৰ বজাৰ

ড° সুমিত ঘোষ

কৃষিজাত সামগ্ৰী আৰু বৃদ্ধি আয় বিভিন্ন ক্ষতিশংকাদ্বাৰা প্ৰভাৱিত হয়। এনে ক্ষতিশংকাৰসমূহৰ ভিতৰত অন্যতম হ'ল— বানপানী, খৰাং, কীট-পতংগৰ আক্ৰমণ, জলবায়ু পৰিৱৰ্তন, উৎপাদনৰ উপাদান তথা উৎপাদনৰ দৰৰ তাৰতম্য আদি। সীমিত সম্পদৰ জৰিয়তে এগৰাকী খেতিয়কৰ বাবে এনেধৰণৰ ক্ষতিশংকাৰ সন্মুখীন হোৱাটো সম্ভৱ নহয়। এনে ক্ষতিশংকাৰ সন্মুখীন হ'ব পৰাকৈ বিভিন্ন উপায়ৰ ব্যৱস্থা আছে, যেনে— স্ব-বীমা, ফচল বৈচিত্ৰ্যকৰণ, আয় বৈচিত্ৰ্যকৰণ, চৰকাৰীভাৱে প্ৰদান কৰা কিছুমান ব্যৱস্থা (MSP: minimum support price) আদি। ফচল

বৈচিত্ৰ্যকৰণ হৈছে— একেডোখৰ মাটিত বিভিন্ন ধৰণৰ ফচল উৎপাদনৰ বাবে কৰা প্ৰক্ৰিয়া। ইয়াৰ উদ্দেশ্য হৈছে— খেতিৰ উৎপাদন বৃদ্ধি কৰা, মাটিৰ উৰ্বৰতা সংৰক্ষণ কৰা আৰু এটা ফচলৰ ওপৰত অতিমাত্ৰা নিৰ্ভৰশীলতা হ্ৰাস কৰা।

কিন্তু এনেবোৰ ব্যৱস্থাপনা মাৰাত্মক ক্ষতিশংকা (catastropic risk)ৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰযোজ্য নহয় অথবা ব্যৰ্থ হয়। মাৰাত্মক ক্ষতিশংকা (catastropic risk) হৈছে এনে এক ক্ষতিশংকা, য'ত এটা অঞ্চলৰ সকলোৰে প্ৰভাৱিত হয়। এনে ধৰণৰ ক্ষতিশংকাৰপৰা কৃষকসকলক সকাহ দিবৰ বাবে উপযুক্ত ব্যৱস্থা হৈছে শস্য বীমা। প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ, উৎপাদনৰ পৰিমাণ আশা কৰাৰ দৰে নোহোৱা আদি কাৰণৰ ফলত যি consumption shock-ৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয়, তাক নিৰাময় কৰিবলৈ শস্য বীমাৰ ব্যৱস্থা অতীব প্ৰয়োজনীয়।

এনেধৰণৰ শস্য বীমাৰ অবিহনে কৃষকসকলে স্ব-বীমাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল হৈ থাকে। স্ব-বীমাৰ অধীনত কৃষকে নিজৰ সম্পদৰ ব্যৱহাৰ (বা বিক্ৰী) কৰি ক্ষতিশংকাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হয়। কিন্তু এই স্ব-বীমা (self-insurance) এগৰাকী কৃষকে একেটা বছৰত বহুবাৰ ক্ষতিৰ সন্মুখীন হ'বলগা হ'লে সম্ভৱপৰ হৈ নাথাকে। তেনেক্ষেত্ৰত শস্য বীমা এক উপযুক্ত ক্ষতিশংকা নিৰাময় (risk mitigation)ৰ উপায় হিচাপে গণ্য কৰা হয়।

অসমৰ প্ৰসংগত কৃষকসকলে বতৰৰ তাৰতম্যৰ বাবে তুলনামূলকভাৱে অধিক উৎপাদন ক্ষতিশংকা (production risk)ৰ সন্মুখীন হয়। কিন্তু ভাৰতবৰ্ষৰ অন্য ৰাজ্যৰ তুলনাত শস্য বীমাৰ পৰিমাণ (শস্য বীমাৰ অধীনত পঞ্জীয়ন আৰু লাভান্বিত লোকৰ সংখ্যা) তেনেই তাকৰ।

অসমৰ প্ৰসংগত কৃষকসকলে বতৰৰ তাৰতম্যৰ বাবে তুলনামূলকভাৱে অধিক উৎপাদন ক্ষতিশংকা (production risk)ৰ সন্মুখীন হয়। কিন্তু ভাৰতবৰ্ষৰ অন্য ৰাজ্যৰ তুলনাত শস্য বীমাৰ পৰিমাণ (শস্য বীমাৰ অধীনত পঞ্জীয়ন আৰু লাভান্বিত লোকৰ সংখ্যা) তেনেই তাকৰ।

কিন্তু শস্য বীমা সহজে উপলভ্য নহয়। বজাৰত বীমা প্ৰদান কৰা কোম্পানীবোৰে কৃষকক পোনপটীয়াকৈ বীমা দিলে কোম্পানীৰ লোকচান হোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে। কাৰণ কৃষিৰ সৰহসংখ্যক ক্ষতিশংকাই এটা অঞ্চলৰ সকলো খেতিয়কক প্ৰভাৱিত কৰে। যাৰ ফলত বীমা প্ৰদানৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ চৰ্তটো পূৰণ নহয়। সেয়ে ৰাজসাহায্য অবিহনে শস্য বীমাৰ যোগান সম্ভৱপৰ হৈ উঠিব নোৱাৰে।

বীমাৰ আধাৰ হৈছে যে আমি সকলোৱে যথাসম্ভৱ ক্ষতিৰপৰা হাত সাৰিব বিচাৰো। সেয়াই হৈছে- ক্ষতিশংকা বিৰোধী (risk averse) বৈশিষ্ট্য। গতিকে সকলোৱে বীমাৰ ধন দি সুৰক্ষিত হোৱা সকলোৰে বাঞ্ছা। কিন্তু বীমাৰ যোগান সকলো ধৰণৰ ক্ষতিশংকাৰ ক্ষেত্ৰত সম্ভৱ নহয়। বীমা উপলভ্য হ'বৰ বাবে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ চৰ্ত হৈছে স্বতন্ত্ৰ ক্ষতিশংকা (independent risk)। এনে ক্ষেত্ৰত সকলো লোকেই ক্ষতিগ্ৰস্ত নহয়।

অসমতুল্য তথ্য (asymmetric information)ৰ বাবে বীমা বজাৰৰ লগত দুটা সমস্যা জড়িত হৈ থাকে, আৰু সেইবাবে এনে বীমা ব্যৱসায় প্ৰায়েই বজাৰ বিফলতাৰ সন্মুখীন হ'ব লগা হয়। এই দুটা সমস্যা হ'ল- adverse selection আৰু moral hazard, যিয়ে বীমা প্ৰদানকাৰীসকলক ন্যায়সংগত বীমা প্ৰদান কৰাত বাধা দিয়ে।

Adverse selection হৈছে, তেনে এটা পৰিস্থিতি যেতিয়া বীমা বিক্ৰেতাৰ ক্ৰেতাৰ বিপদৰ বিষয়ে সীমিত তথ্য থাকে। আনহাতে যেতিয়া বীমা ক্ৰয় কৰাৰ পাছত ব্যক্তি এজনে অত্যধিক বিপদজনক অৱস্থাৰ সৈতে যুক্ত হ'বলৈ বিচাৰে তাকে moral hazard বোলা হয়। সেয়েহে শস্য বীমা উপলভ্য হ'বৰ বাবে ৰাজসাহায্য প্ৰয়োজনীয়।

কিন্তু শস্য বীমা সহজে উপলভ্য নহয়। বজাৰত বীমা প্ৰদান কৰা কোম্পানীবোৰে কৃষকক পোনপটীয়াকৈ বীমা দিলে **কোম্পানীৰ লোকচান হোৱাৰ সম্ভাৱনা থাকে।**

শস্য বীমাৰ ব্যৱস্থা ভাৰতবৰ্ষত ১৯৭০-ৰ দশকৰপৰাই আছে যদিও ইয়াৰ পৰিধি তথা ইয়াৰদ্বাৰা উপকৃত হোৱা কৃষকৰ সংখ্যা তেনেই কম। কিন্তু যোৱা কিছু বছৰৰপৰা চৰকাৰে নিৰন্তৰভাবে কৰা চেষ্টাৰ ফলশ্ৰুতিত শস্য বীমাৰ ব্যৱহাৰ তথা লাভান্বিত হোৱা কৃষকৰ সংখ্যা বৃদ্ধি পাইছে।

যথাযথ বীমা প্ৰদানত আগ্ৰহী নহয়। ইয়াৰ পৰিসৰ বৃদ্ধি কৰিবলৈ চৰকাৰৰ সক্ৰিয় ভুমিকা, ৰাজসাহায্য, খেতিয়ক-মুখী আঁচনি, আৰু অত্যাধুনিক প্ৰযুক্তিৰ ব্যৱহাৰ অত্যাৱশ্যকীয়।

দেখা গৈছে, অসমত এই ব্যৱস্থাৰ পৰিসৰ সন্তোষজনক নোহোৱাৰ মূল কাৰণ হৈছে— বীমা কোম্পানীৰ লোকচানৰ আশংকা আৰু অসমতুল্য তথ্যৰ (asymmetric information) সমস্যা। Adverse selection আৰু moral hazardৰ ফলত কোম্পানীসকলে যথাযথ বীমা প্ৰদানত আগ্ৰহী নহয়।

কিন্তু এইক্ষেত্ৰত অসমৰ স্থান সন্তোষজনক নহয়। দুই-এখন জিলাৰ বাহিৰে অধিকসংখ্যক জিলাতে শস্য বীমাৰ অধীনত থকা কৃষিভূমিৰ পৰিমাণ খুব কম, তাৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় পদক্ষেপ, যেনেঃ কৃষকসকলক সজাগতামূলক আঁচনিৰ জৰিয়তে শস্য বীমাৰ লাভালাভৰ বিষয়ে অৱগত কৰা, শস্য বীমাৰ বিপৰীতে আদায় দিব লগা ধনৰ পৰিমাণ (premium) হ্ৰাস কৰা, অত্যাধুনিক প্ৰযুক্তিবিদ্যাৰ জৰিয়তে শস্য ক্ষয়-ক্ষতিৰ পৰিমাণ সঠিকভাবে নিৰ্ণয় কৰা, কিছুমান স্থানীয় ক্ষতিশংকা ইয়াৰ আওতালৈ অনা ইত্যাদি পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰাটো সময়ৰ দাবী।

গতিকে দেখা গৈছে, অসমত এই ব্যৱস্থাৰ পৰিসৰ সন্তোষজনক নোহোৱাৰ মূল কাৰণ হৈছে— বীমা কোম্পানীৰ লোকচানৰ আশংকা আৰু অসমতুল্য তথ্যৰ (asymmetric information) সমস্যা। Adverse selection আৰু moral hazardৰ ফলত কোম্পানীসকলে

সেয়ে আগলৈকে অসমত শস্য বীমা সৰ্বসাধাৰণৰ বাবে সহজলভ্য কৰাৰ বাবে কিছু পদক্ষেপ ল'ব লাগিব—

ক. খেতিয়কসকলক সজাগতামূলক আঁচনিৰ জৰিয়তে বীমাৰ গুৰুত্ব বুজোৱা।

খ. premium-ৰ পৰিমাণ হ্ৰাস কৰি সকলো স্তৰৰ খেতিয়কৰ বাবে ব্যয়সাধ্য কৰা।

গ. ড্ৰ'ন, উপগ্ৰহীয় ছবি, আৰু ডিজিটেল তথ্যৰ মাধ্যমেৰে ক্ষতি সঠিক মূল্যায়ন কৰা।

ঘ. স্থানীয় বিশেষ ক্ষতিশংকা, যেনেঃ চাহ বাগিচাৰ ৰোগ-জীৱাণু আক্ৰমণ বীমাৰ আওতালৈ আনা।

এই পদক্ষেপবোৰ গ্ৰহণ কৰিলে অসমৰ কৃষিজীৱনৰ গতিশীলতা বৃদ্ধি পাব, আয়ৰ বৈচিত্ৰ্য নিশ্চিত হ'ব আৰু খেতিয়কসকলে অনিশ্চয়তাৰ ভয়ৰ পৰা মুক্তি পাই সুৰক্ষিতভাৱে উৎপাদনত অংশ ল'ব পাৰিব।

(লেখক মহাবিদ্যালয়ৰ অৰ্থনীতি বিজ্ঞান বিভাগৰ সহকাৰী অধ্যাপক।)

অ তি থি . লে খা

অসমৰ প্ৰেক্ষাপটত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘ

উপাসনা বৰা

অৱতৰণিকা ঃ

সমগ্ৰ ভাৰতৰ সাংস্কৃতিক ইতিহাসত গঢ় লৈ উঠা প্ৰগতিবাদী সাংস্কৃতিক আন্দোলনৰ অন্তৰালত অন্যতম গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা পালন কৰা সংগঠনটোৱেই হ'ল— 'ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘ'। ভাৰতৰ সাংস্কৃতিক আৰু ৰাজনৈতিক ইতিহাসত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ ভূমিকা আৰু গুৰুত্ব অপৰিসীম। সমগ্ৰ ভাৰত তথা অসমৰ বহু শিল্পী তথা কিছু সংখ্যক সাহিত্যিক কেৱল ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ সৈতে জড়িতই নহয়, তেওঁলোকৰ প্ৰতিভাৰ স্ফূৰণ তথা বিকাশত গণনাট্য সংঘৰ প্ৰভাৱ আছিল তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। মূলতঃ গণনাট্য আন্দোলনেই ভাৰতৰ শিল্প-সাহিত্যৰ সাহিত্যৰ ধাৰাটো জীৱনমুখী, প্ৰতিবাদী ধাৰালৈ ৰূপান্তৰ ঘটাইছিল, প্ৰগতিশীল চিন্তাধাৰাৰ আগমন ঘটাইছিল।

“ সমগ্ৰ ভাৰত তথা অসমৰ বহু শিল্পী তথা কিছু সংখ্যক সাহিত্যিক কেৱল ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ সৈতে জড়িতই নহয়, তেওঁলোকৰ প্ৰতিভাৰ স্ফূৰণ তথা বিকাশত গণনাট্য সংঘৰ প্ৰভাৱ আছিল তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। ”

ভাৰতবৰ্ষৰ উত্তৰ- পূব প্ৰান্তত অৱস্থিত এখন ৰাজ্য হ'ল অসম। ১৮২৬ চনৰ ইয়াণ্ডাবু সন্ধি অনুসৰি অসম ইংৰাজৰ হাতলৈ যায়। ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত আন প্ৰদেশৰ দৰে অসমেও অংশগ্ৰহণ কৰে আৰু ভাৰতবৰ্ষ স্বাধীন হোৱাৰ পাছত অসম স্বাধীন ভাৰতৰ এখন অংগৰাজ্য ৰূপে গঠিত হয়। মধ্যযুগৰ পৰাই ভাৰতৰ সৈতে থকা অসমৰ সম্পৰ্ক এই সময়ছোৱাৰ পৰা এক ৰাজনৈতিক শক্তিৰ অধীনলৈ আহে। তাৰ পিছৰ পৰাই এই সম্পৰ্ক অধিক সুদৃঢ় তথা তীব্ৰ হয়। তাৰ লগে লগে ভাৰতবৰ্ষৰ পৰা অহা সাংস্কৃতিক প্ৰভাৱ অসমত ব্যাপকভাৱে পৰিবলৈ লয়। অসমৰ পশ্চিমতে অৱস্থিত বংগ ব্ৰিটিছ শাসিত ভাৰতবৰ্ষৰ কেন্দ্ৰস্থল আছিল বাবে বংগৰ পৰা অহা পাশ্চাত্য প্ৰভাৱৰ দ্বাৰা অসম ব্যাপকভাৱে প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল।তাৰ ভিতৰত অসমীয়া সাহিত্যলৈ অহা অৰুণোদয় যুগ, ৰোমাণ্টিক প্ৰভাৱৰ জৰিয়তে অহা জোনাকী যুগৰ কথা ক'ব পৰা যায়। সমগ্ৰ বিশ্বতে এক সাম্যবাদী বা প্ৰগতিশীল চেতনাৰ প্ৰভাৱ পৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে, ভাৰতবৰ্ষৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘই প্ৰতিনিধিত্বমূলক ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। তাৰ প্ৰভাৱ অসমলৈও আহে। অসমতো প্ৰগতিশীল সাংস্কৃতিক আন্দোলন গঢ়ি তোলাৰ ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ সাংস্কৃতিক ভূমিকা আছিল তাৎপৰ্যপূৰ্ণ। ভাৰত তথা অসমলৈ প্ৰগতিশীল সাংস্কৃতিক জাগৰণ আনিবলৈ প্ৰয়াস কৰা ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ সাংস্কৃতিক ভূমিকা সম্পৰ্কে এই গৱেষণা পত্ৰত অধ্যয়ন কৰাৰ প্ৰয়াস কৰা হৈছে।

অধ্যয়নৰ উদ্দেশ্য ঃ

ক) অসমৰ প্ৰেক্ষাপটত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ জন্ম সম্পৰ্কে অধ্যয়ন কৰা।

খ) অসমত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ সাংস্কৃতিক ভূমিকা অধ্যয়ন কৰা।

গ) ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ নেতৃত্বত অসমত সংঘটিত প্ৰগতিশীল জাগৰণৰ স্বৰূপ অধ্যয়ন কৰা।

আলোচনা ঃ

সমগ্ৰ বিশ্ব তথা ভাৰতবৰ্ষৰ লগতে অসমত ত্ৰিশৰ দশকৰ শেষৰফালে প্ৰগতিশীল শিল্প- সাহিত্যৰ এক আশাব্যঞ্জক জোৱাৰৰ উদ্ৰেক ঘটে। যি জোৱাৰৰ ফলশ্ৰুতি হিচাপে অসমত গঢ়ি উঠে বৃহৎ শক্তিশালী সংগঠন প্ৰগতিশীল লেখক সংঘ আৰু ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘ। অসমত আচলতে প্ৰগতিবাদী চিন্তা-চেতনাৰ উদ্ৰেক হয় বিংশ শতিকাৰ প্ৰথমাৰ্ধৰ পৰা। দধি মহন্তই এই প্ৰসংগত কৈছে যে, "অসমত এই নৱ চেতনাৰ ধাৰক আৰু বাহক হ'ল বৰাগী গীত, বনগীত, আইনাম আদি লোকসংস্কৃতিৰ ধাৰাসমূহ। জাতীয় প্ৰেৰণাৰে উদ্বুদ্ধ মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ মাজত তাৰ প্ৰথম প্ৰকাশ ১৯০৬ চনৰ বংগ ভংগ আন্দোলনৰ পিছত ভাৰতজুৰি দেখা দিয়া প্ৰথম নতুন ধাৰাৰ জাতীয় জাগৰণৰ সময়ত। ১৯০৬ চনৰ পৰা ১৯২০ চন পৰ্যন্ত কটন কলেজৰ ছাত্ৰ প্ৰয়াত অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰী, শ্ৰদ্ধেয় প্ৰসন্নলাল চৌধুৰী, শ্ৰদ্ধেয় বিনন্দ চন্দ্ৰ বৰুৱা প্ৰমুখ্যে ছাত্ৰসকলৰ প্ৰচেষ্টাতে সাম্ৰাজ্যবাদ বিৰোধী প্ৰকাশ্য আহ্বানৰ প্ৰথম প্ৰকাশ। ১৯০৬ চনত কটন কলেজৰ ছাত্ৰসকলে ৰায়চৌধুৰী আৰু বিনন্দ বৰুৱাৰ যুটীয়া প্ৰচেষ্টাত ৰচিত 'বন্দিনী ভাৰত'ৰ অভিনয়, মুক্তি বাহিনীয়ে ব্ৰিটিছ সৈন্যক আক্ৰমণ কৰিবলৈ যোৱাৰ দৃশ্য চলি থাকোতেই পুলিচ সোমাই বন্ধ কৰি দিছিল। তেতিয়াৰ পৰাই এচাম যুৱকৰ ব্যক্তিগত প্ৰচেষ্টাত সাম্ৰাজ্যবাদ বিৰোধী জাতীয় জাগৰণৰ সাহিত্য সাধনা আৰম্ভ হয়।" (নেওগ ৩৩)। সম-সাময়িকভাৱে ১৯১৬ চনত অসম ছাত্ৰ সন্মিলন স্থাপন, ছাত্ৰ সন্মিলনৰ ১৯২৯

চনৰ লাহোৰ কংগ্ৰেছৰ পূৰ্ণ স্বাধীনতা প্ৰস্তাৱ সমৰ্থন, ১৯৩০ চনৰ আইন অমান্য আন্দোলনত অংশগ্ৰহণ আদিৰ ফলত কানিংহাম চাৰ্কুলাৰ জাৰি হয়। এই চাৰ্কুলাৰে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত দুগুণে বিপ্লৱৰ জুই জ্বলাই দিলে আৰু অসমৰ স্বাধীনতা আন্দোলন তীব্ৰতৰ হৈ পৰাত সহায়কহে হ'ল। এনেদৰে উন্মেষ ঘটা প্ৰগতিশীল চিন্তা-চেতনাই স্পষ্ট ৰূপত আত্মপ্ৰকাশ কৰে ত্ৰিশ দশকৰ পৰাআৰু সৰ্বভাৰতীয় প্ৰগতিশীল লেখক সংঘ গঠিত হয় ১৯৩৬ চনত।

চতুৰ্থ দশকৰ মাজৰ কেইবছৰ অসমৰ প্ৰগতিশীল ইতিহাসৰ বাবে এক গুৰুত্বপূৰ্ণ সময় আছিল। ১৯৩৯ চনৰ ২৬ অক্টোবৰত যোৰহাট প্ৰগতিশীল শিল্পী-সাহিত্যিক সংঘ গঠন হয়। ১৯৩৯ চনৰ ৩০ ছেপ্টেম্বৰত গোলাঘাটৰ মিছামৰাত অসম কংগ্ৰেছ চছিয়েলিষ্ট পাৰ্টি গঠন হয়। নগাঁৱৰ ফণী বৰাৰ নেতৃত্বত ,গোলাঘাটত চিদা শইকীয়া, সুৰেন বৰুৱা, হৰেন দুৱাৰাৰ নেতৃত্বত গুৱাহাটীত প্ৰধানকৈ ধীৰেশ্বৰ কলিতা, নন্দেশ্বৰ তালুকদাৰ, মাধৱ ডেকা, লোহিত লহকৰ, শিৱসাগৰত ভদ্ৰকৃষ্ণ গোস্বামী, যোৰহাটত বিষ্ণু বৰা, কীৰ্তি দলে, তেজপুৰত ৰমেশ শৰ্মা, ডিব্ৰুগড়ত মদন বৰপূজাৰী, নগেন কাকতি, লখিমপুৰত নামেশ্বৰ পেগু, ছিলঙত আনন্দেশ্বৰ শৰ্মা, অঞ্জলী দাস, চিলেট-কাছাৰত সত্যব্ৰত দত্ত, প্ৰাণেশ বিশ্বাস আদিৰ নেতৃত্বত ছাত্ৰ আন্দোলন গঢ়ি উঠে। এনেদৰে অসমত এক প্ৰতিবাদী প্ৰগতিশীল আন্দোলনৰ পৰিৱেশ গঢ় লৈ উঠে। ১৯৩৪ চনতে এখন সৰু কবিতা পুথি *অভিযান*ৰ জৰিয়তে প্ৰগতিশীল অসমীয়া সাহিত্যৰ অন্যতম প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠাপক ধীৰেণ দত্তই কাব্য জগতত আত্মপ্ৰকাশ কৰে। আধুনিক অসমীয়া কাব্য আন্দোলনৰ অন্যতম বাটকটীয়া ভবানন্দ দত্তই অসমীয়া সমালোচনা সাহিত্যত ৰোমাণ্টিক ভাবাদৰ্শৰ পৰিৱৰ্তে এক বাস্তৱধৰ্মী ধাৰাৰ প্ৰৱৰ্তন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। এনেদৰেই আহি পৰে অমূল্য বৰুৱা, চক্ৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য, হেম বৰুৱা আদিৰ নাম। জয়ন্তী গোষ্ঠীৰ কেইজনমানৰ উদ্যোগতেই ১৯৩৮ চনত ৰঘুনাথ চৌধাৰীৰ উজান বজাৰৰ বাসগৃহত প্ৰগতি সমিতি শীৰ্ষক এক সাহিত্য চৰ্চা কেন্দ্ৰ। এই প্ৰগতি সমিতিৰ সৈতে যুক্ত হৈছিল সেইখিনি সময়ত গুৱাহাটীৰ কটন কলেজত অধ্যয়নৰ বাবে অহা এচাম মেধাৱী ছাত্ৰ। প্ৰগতি সমিতিৰ সৈতে যুক্ত হোৱা বিশিষ্ট ব্যক্তিসকলৰ ভিতৰত আছিল প্ৰফুল্ল দত্ত গোস্বামী, অধ্যক্ষ মহেশ চন্দ্ৰ দেৱগোস্বামী, চক্ৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য, গৌৰিশংকৰ ভট্টাচাৰ্য, ডক্টৰ কালিচৰণ শৰ্মা, ডক্টৰ প্ৰসন্ন গোস্বামী, ডক্টৰ মথুৰানাথ ভট্টাচাৰ্য, অতুল চন্দ্ৰ বৰুৱা, দুলাল বৰপূজাৰী, ৰমেশ চন্দ্ৰ শৰ্মা, সুৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, ভোলানাথ হাজৰিকা, শৰৎ চন্দ্ৰ বৰা প্ৰমুখ্যে অনেক। সেইসকলৰ লগতে অন্য আৰু অনেকজন অনুগামীৰ ভিতৰত আছিল চৈয়দ আব্দুল মালিক, সুৰেন্দ্ৰ মোহন চৌধুৰী, নবীন চন্দ্ৰ গোস্বামী, উপেন্দ্ৰনাথ গোস্বামী আদি। এইসকলৰ মাজত গুঁৰিবঠা ধৰোতাৰ মাজত আছিল মুখ্যতঃ বিহগী কবি ৰঘুনাথ চৌধাৰী আৰু ভবানন্দ দত্ত।(গোস্বামী ১১)।এইসকল লোকৰ উদ্যোগতে দুখনকৈ প্ৰগতিশীল চিন্তা চেতনাৰ আলোচনী প্ৰথমে *জয়ন্তী* আৰু পাছলৈ *প্ৰৱাহ* প্ৰকাশিত হৈছিল। তাৰ পূৰ্বেই অৱশ্যে আসাম বান্ধৱ, চেতনা, বাঁহী, আৱাহন আদিত ৰুছ বিপ্লৱ আৰু লেনিনৰ ওপৰত একাধিক লেখা প্ৰকাশ পাইছিল। প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী সম্পাদক হিচাপে নিৰ্বাচিত হোৱা এই প্ৰগতি সমিতিয়েই ১৯৩৯ চনত *চিন্তাধাৰা* নামৰ এখন পুথিও প্ৰকাশ কৰে। জয়ন্তী গোষ্ঠীৰ তৎপৰতাত ১৯৪৪ চনত গঠিত হয় সদৌ অসম প্ৰগতিশীল শিল্পী-সাহিত্যিক সংঘ । সম্পাদকৰ দায়িত্ব দিয়া হয় ভবানন্দ দত্তক। তাতেই ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ গুৱাহাটী শাখাই

অসমত গণনাট্য আন্দোলনৰ ভেটি হৈছে জাতীয় মুক্তি আন্দোলনৰ প্ৰথম স্পৰ্শ, অসমৰ কাব্য সাহিত্যত আৰু সংগীতত তাৰে আলমত নাগৰিক আৰু লোকসংস্কৃতিত যি নতুন জীৱন বাদৰ খলকনি উঠিল তাৰ মাজত। সেই ধাৰাক নতুন গণজাগৰণলৈ ৰূপান্তৰিত কৰি মহাসমুদ্ৰৰ সংগম থলীলৈ কঢ়িয়াই নিবলৈ যি সাধনা, সিয়ে হ'ল গণনাট্যৰ সাধন আৰু লক্ষ্য।

জন্মলাভ কৰে। অসমত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ শাখা প্ৰতিষ্ঠাৰ সম্পৰ্কত সেইসময়ৰ অগ্ৰণী গণনাট্য কৰ্মী হেমাংগ বিশ্বাসে ১৯৫৫ চনৰ সম্পাদকীয় প্ৰতিবেদনত কৈছে যে, "অসমত গণনাট্য আন্দোলনৰ ভেটি হৈছে জাতীয় মুক্তি আন্দোলনৰ প্ৰথম স্পৰ্শ, অসমৰ কাব্য সাহিত্যত আৰু সংগীতত তাৰে আলমত নাগৰিক আৰু লোকসংস্কৃতিত যি নতুন জীৱন বাদৰ খলকনি উঠিল তাৰ মাজত। সেই ধাৰাক নতুন গণজাগৰণলৈ ৰূপান্তৰিত কৰি মহাসমুদ্ৰৰ সংগম থলীলৈ কঢ়িয়াই নিবলৈ যি সাধনা, সিয়ে হ'ল গণনাট্যৰ সাধন আৰু লক্ষ্য। অসমৰ ৰংগমঞ্চত কানীয়াৰ কীৰ্ত্তনৰ পৰা আৰম্ভ কৰি কাৰেঙৰ লিগিৰীলৈকে যি সমাজ-সংস্কাৰক নাটকৰ ঐতিহ্য মণিৰাম দেৱান, পিয়লি ফুকন প্ৰমুখ্যে যি সাম্ৰাজ্যবাদ বিৰোধী ঐতিহ্য, ৰাইজমেলৰ গীত বা মণিৰাম দেৱানৰ গীত ইত্যাদি গীতৰ ধাৰাই হ'ল গণনাট্য সংঘৰ ভেঁটি।" (নেওগ ৩৯)।

গণনাট্য সংঘৰ গুৱাহাটী শাখাৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ পাছতেই অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত শাখা গঠনৰ প্ৰস্তুতি চলে। ১৯৪৬ চনৰ ৩০ ছেপ্টেম্বৰত ডিব্ৰুগড়ৰ ওচৰৰ বৰপথাৰত এই সংঘৰ শাখা গঠন হয়। ডিব্ৰুগড়ৰ গণনাট্য সংঘৰ এক নতুন জাগৰণ আহি পৰে 'পোন্ধৰ আগষ্টৰ আৱাহন' শীৰ্ষক এখন ছাঁয়া নাট প্ৰদৰ্শনৰ জৰিয়তে। অসমত গণনাট্য সংঘই প্ৰথমে ছাঁয়া নাটৰ আংগিক ব্যৱহাৰ কৰে। প্ৰায় দুই-তিনিঘণ্টা জোৰা উল্লিখিত ছাঁয়া নাটখনৰ আখৰা কৰাকে ধৰি সকলোধৰণৰ দিহা-পৰামৰ্শেৰে সহযোগিতা প্ৰদৰ্শন কৰি আহিছিল জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা আৰু অপূৰ্ব বৰদলৈয়ে। জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা, চৈয়দ আব্দুল মালিক, নগেন কাকতি আদি লোকৰ গীত-সংলাপেৰে ৰচিত এই ছাঁয়া নাটখনি অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত প্ৰদৰ্শিত হয়। *পোহৰলৈ, অমৰ যাত্ৰা, পাহাৰৰ প্ৰতিধ্বনি* আদি ছায়া নাটৰ বলিষ্ঠ সংগ্ৰামী ভূমিকাও বিশেষভাৱে উল্লেখনীয়। ইতিমধ্যে ডিব্ৰুগড়ত গণনাট্য সংঘৰ বংগীয় শাখাৰ অনুষ্ঠান হয়। উক্ত অনুষ্ঠানত প্ৰদৰ্শিত *শ্বহীদৰ ডাক, বদলা লেনা* আদি নাট চাহ বাগিছাৰ শ্ৰমিকসকলে আৰু ৰেল শ্ৰমিকসকলে দলে-বলে উপভোগ কৰে। ইংৰাজ মালিক এজনে চণ্টক চাহ বাগিছাৰ বাংকুৰু চবৰ নামৰ এজন চাহ শ্ৰমিকক হত্যা কৰাৰ আলমত ৰচনা কৰা *বদলা লেনা* নাটকখন ডিব্ৰুগড়ত মঞ্চস্থ কৰা হৈছিল। শ্ৰেণী সংগ্ৰামৰ পটভূমিত ৰচনা কৰা এই গীত-মাত-নাটক আদিয়ে শ্ৰমিকসকলৰ চিন্তা জগতলৈ নতুন চেতনা আনে। তেতিয়াই ৰেল মজদুৰসকলৰ মাজত গণনাট্য সংঘৰ এটি শাখাও ডিব্ৰুগড়ত গঠন কৰা হয়। গণনাট্য সংঘৰ এনেবোৰ অনুষ্ঠান প্ৰদৰ্শনৰ মাজেৰে নতুন প্ৰগতিশীল মধ্যবিত্ত

অভিজাত শ্ৰেণীৰ শিল্পী সাহিত্যিক এচামক পোৱা গ'ল। বংগৰ পৰা অহা সাংস্কৃতিক ভ্ৰমণৰ জৰিয়তেই ডিব্ৰুগড়ত গণনাট্য সংঘৰ গঠনৰ তৎপৰতা বৃদ্ধি পায়। ১৯৪৪ চনত ডিব্ৰুগড়লৈ দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে অহা সাংস্কৃতিক দলটোৱে বহুবোৰ ১৯৪৪ চনত ডিব্ৰুগড়লৈ দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে অহা সাংস্কৃতিক দলটোৱে বহুবোৰ সাংস্কৃতিক অনুষ্ঠান পৰিৱেশন কৰিছে। তেওঁলোকে প্ৰদৰ্শন কৰা নৃত্য-নটিকাসমূহ আছিল - *শ্বেৰ ই কাশ্মীৰ*, *নৌ বিদ্ৰোহ*, আদি আৰু লগতে আছিল *বদলা লেনা* নাটক। এই বেংগল সাংস্কৃতিক বাহিনীৰ ভ্ৰমণে গণনাট্য সংঘক বহুখিনি প্ৰভাৱান্বিত কৰে।

১৯৪৭ চনত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ অসম শাখাৰ প্ৰথম অধিৱেশন হয় শিলচৰত। ১৯৩৮ চনতে শিলচৰ চহৰত অনুষ্ঠিত হোৱা সুৰমা ভেলী ছাত্ৰ সন্মিলনৰ যোগেদি কাছাৰ জিলাত গণনাট্য আন্দোলনৰ সূচনা হৈছিল। তাৰ পাছৰপৰাই শিলচৰক কেন্দ্ৰ কৰি প্ৰগতিশীল ছাত্ৰ সকলৰ দ্বাৰা সাহিত্যিক-সাংস্কৃতিক আন্দোলনে গঢ় লৈ উঠিছিল। তাৰ লগে লগে গঢ়ি উঠিছিল কৃষক আন্দোলন। এনেদৰে কাছাৰত গণনাট্য সংঘৰ এক পৃষ্ঠভূমি তৈয়াৰ হয়। শিলচৰত অনুষ্ঠিত হোৱা অসম শাখাৰ প্ৰথম প্ৰাদেশিক সন্মিলনখনি উদ্বোধন কৰিছিল খাচী জয়ন্তীয়া শাখাৰ প্ৰতিনিধি দলৰ নেতা অধ্যাপক নলিনী মিশ্ৰ আৰু চিলেটৰ প্ৰতিনিধি দলৰ নেতা, কবি আশোক বিজয় ৰাভাই। এই সন্মিলনত ত্ৰিপুৰা, জয়ন্তীয়া, ডিমাছা, মণিপুৰী, কছাৰী, বড়ো, মিৰি, চাহ মজদুৰ আৰু অসমীয়া বাঙালী প্ৰায় দুশ শিল্পী আৰু প্ৰতিনিধিৰ সমাৱেশে সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰত এক নতুন দিশৰ সন্ধান দিলে। এই সন্মিলনতেই জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাক সভাপতি আৰু হেমাংগ বিশ্বাসক সম্পাদক হিচাপে লৈ এখন প্ৰাদেশিক সমিতি গঠন কৰা হয়।

শিলচৰৰ প্ৰথম অধিৱেশনৰ পাছৰপৰাই অসমত গণনাট্য সংঘই অঞ্চল বিশেষে তৎপৰ হৈ উঠে। হেমাংগ বিশ্বাসৰ মতে ১৯৪৬-৪৭ চন হ'ল গণনাট্যৰ বিকাশৰ যুগ। ডিব্ৰুগড়ত সভাপতি জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰ নেতৃত্বত এই কালছোৱাত গণনাট্য সংঘই ঠন ধৰি উঠে। যোৰহাটত কুলধৰ চলিহা, চৈয়দ আব্দুল মালিক, সুৰেশ গোস্বামী, নিজামুদ্দিন হাজৰিকা প্ৰমুখ্যে লোকৰ নেতৃত্বত গণনাট্য সংঘৰ বিকাশ ঘটে। সেইসময়ত চৈয়দ আব্দুল মালিকৰ ৰচিত আৰু নিজামুদ্দিন হাজৰিকাৰ সুৰাৰোপিত *ঘৰতে লাগিছে জুই, অ' বন্দী অ, কোনদিনা মুকলি হ'বি* আদি গীত অসমৰ গাঁৱে-ভূঁঞে বিয়পি পৰিছিল। নগাওঁ শাখাই মণি বৰাৰ পৰিচালনাত নৃত্য আৰু বিশেষকৈ ছাঁয়া নাটত বিশেষ পাৰদৰ্শিতা দেখুৱায়। এই সময়ত কাছাৰত বিশেষকৈ মণিপুৰী কৃষকৰ ভিতৰত গণনাট্য আন্দোলন বিয়পি পৰে। এই আন্দোলনৰ দলত কাছাৰৰ শ্ৰেষ্ঠ নৃত্যশিল্পী গুৰু কামিনী সিঙে তেখেতৰ নৃত্য দল লৈ

এই সময়ত কাছাৰত বিশেষকৈ মণিপুৰী কৃষকৰ ভিতৰত গণনাট্য আন্দোলন বিয়পি পৰে। এই আন্দোলনৰ দলত কাছাৰৰ শ্ৰেষ্ঠ নৃত্যশিল্পী গুৰু কামিনী সিঙে তেখেতৰ নৃত্য দল লৈ গণনাট্যত যোগ দিয়ে। ৰাম নগৰ, জয়পুৰ, পাথাৰকান্দি আদি শাখা প্ৰতিষ্ঠিত হয়।

গণনাট্যত যোগ দিয়ে। ৰাম নগৰ, জয়পুৰ, পাথাৰকান্দি আদি শাখা প্ৰতিষ্ঠিত হয়। মুক্তাধন সিং, ধনঞ্জয় সিং আদিয়ে বহু গান আৰু নাচ ৰচনা কৰে আৰু মণিপুৰী বীৰ টিকেন্দ্ৰজিতক লৈ এখন নাটক ৰচনা কৰে। শিলচৰৰ টাউন শাখাই হিন্দু মুছলমানৰ ঐক্যৰ বিষয়ে *আবাদ* নাটক কৰি বিশেষ সাফল্য লাভ কৰে। জিলা সম্পাদক মুকুন্দ ভট্টাচাৰ্যৰ পৰিচালনাত পাক মাৰ্কিন চুক্তিৰ বিৰুদ্ধে বেলে বা নৃত্য নাট্য কৰা হয়। গণনাট্য সংঘই শ্বিলঙৰ লগতে সমগ্ৰ পাৰ্বত্য আৰু ভৈয়ামৰ সম্প্ৰীতি তথা ঐক্যৰ ক্ষেত্ৰত এক নতুন পদক্ষেপ লয় ১৯৪৮ চনত শ্বিলং শাখাৰ দ্বাৰা *টিৰোৎ সিং* ছাঁ নাটক প্ৰদৰ্শনৰ জৰিয়তে। নাটকখনত ব্ৰিটিছ বিৰোধী খাচীয়া বীৰৰ জীৱন সংগ্ৰাম দাঙি ধৰা হৈছে।

ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ প্ৰথম প্ৰাদেশিক সন্মিলন শিলচৰত সম্পন্ন হোৱাৰ পাছত ১৯৪৭-১৯৪৮-১৯৪৯ এই তিনিটা বৰ্ষত গণনাট্যই বিকাশ লাভ কৰে। তাৰ পিছতে ১৯৪৯ চনৰ ১৫, ১৬ জুলাইত ডিব্ৰুগড়ৰ নালিয়াপুলত গণনাট্য সংঘৰ দ্বিতীয় ৰাজ্যিক সন্মিলনত অনুষ্ঠিত হৈছিল। তাৰ লগতে একে মঞ্চতে ১৭ জুলাইত অনুষ্ঠিত হৈছিল যুদ্ধৰ বিৰুদ্ধে প্ৰথম ৰাজ্যিক শান্তি সন্মিলন। তাৰ পূৰ্বে ১৯৪৭ চনৰ ২৮-৩০ ডিচেম্বৰত আহমেদাবাদত অনুষ্ঠিত হৈছিল ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ সৰ্বভাৰতীয় সন্মিলন। এই সন্মিলনত অসমৰ পৰা বিশ জনীয়া এটি প্ৰতিনিধি দলে যোগদান কৰে। আচলতে গণনাট্য সংঘৰ ৰাজ্যভিত্তিক সংগঠনৰ পৰিসৰ বৃদ্ধিৰ লগে লগে সমগ্ৰ ৰাজ্যখনতে গণনাট্য আন্দোলনৰ সূচনা হয় আৰু এই আন্দোলনৰ মাজেদিয়ে প্ৰগতিশীল সংস্কৃতিৰ এক শক্তিশালী ধাৰা গঢ়ি উঠে। গণনাট্য আন্দোলনৰ কৃতিত্ব আছিল এয়ে যে ই সমগ্ৰ দেশৰ লগতে অসমতো এক বলিষ্ঠ ধাৰা গঢ়ি তুলিছিল। যিটো ধাৰাৰ বিকল্প পাববলৈ নাছিল সমসাময়িক শিল্পী কলা কুশলী সকলৰ বাবে। যি কাৰণত ৰাজ্যখনৰ গাঁও ভুই, নগৰ চহৰ, পাহাৰ ভৈয়ামৰ অলেখ সৰু বৰ, খ্যাত অখ্যাত, নামী দামী, জাতি জনগোষ্ঠীৰ শিল্পী সাহিত্যিক, সাংস্কৃতিক কৰ্মী, কলা কুশলীয়ে ভীৰ কৰেহি। এনেকুৱা এক পৰিবেশ গঢ়ি উঠিছিল যে সকলোৱে একেমুখে ক'ব পাৰিছিল - যি গণনাট্যত নাই, সি অসমৰ সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰখনতে নাই। (গোস্বামী ২৫৮) অসমৰ সকলো আগশাৰীৰ শিল্পী, কলা কুশলী গণনাট্য সংঘৰ সৈতে সক্ৰিয়ভাৱে জড়িত হৈ পৰিছিল।

ডিব্ৰুগড়ত বহা দ্বিতীয় অধিবেশনৰ পাছতে অসমত গণনাট্য আন্দোলনৰ সক্ৰিয়তা বহুখিনি স্তিমিত হৈ পৰে। ১৯৫২ চনৰ পৰা নতুন উদ্যমেৰে জীপাল কৰি তুলিবলৈ বিভিন্ন কৰ্ম কৌশল হাতত লোৱা হয় আৰু লাহে লাহে এই আন্দোলনে পুনৰ ঠন ধৰি উঠিবলৈ ধৰে। ভূপেন হাজৰিকা ১৯৫৩ চনত আমেৰিকাৰ পৰা ঘূৰি অহাৰ পাছত ১৯৫৩ চনত পোনপ্ৰথম গণনাট্য সংঘৰ তৰফৰ পৰা তেওঁক গুৱাহাটীত সম্বৰ্দ্ধনা জনোৱা হৈছিল। ভূপেন হাজৰিকা গণনাট্য আন্দোলনৰ একেবাৰে সন্মুখ শাৰীত ঠিয় দিছিলহি। এইখিনি সময়তে ভূপেন হাজৰিকাৰ ঐতিহাসিক আৰু কালজয়ী গীত যেনে - *বৰ বৰ মানুহৰ দোলা, লুইতত ওলালে ভোটোঙাই শিহু, প্ৰতিধ্বনি শুনো, ঝাক ঝক ৰেল চলে* আদি প্ৰভৃতিৰ সৃষ্টি হৈছিল।(গোস্বামী ১৯) ১৯৫১-৫২ চনত গুৱাহাটীত গণনাট্য সংঘৰ গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত এখন ৰাজ্যিক অভিৱৰ্তনত সৰ্বভাৰতীয় সাধাৰণ সম্পাদক নিৰঞ্জন সেন আৰু মণ্টু ঘোষ গণনাট্য সংঘ পুনৰুৰিজ্জীৱিত কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহে। হেম শৰ্মা আৰু মণি বৰাক যুটীয়া সম্পাদক হিচাপে লৈ ৰাজ্যিক সমিতি পুনৰ গঠন কৰা হৈছিল। পঞ্চাশৰ দশকত গণনাট্য আন্দোলনৰ পুনৰ জাগৰণত অসমৰ সাংস্কৃতিক

১৯৬০ চনত অসমত সংঘটিত হয় ৰাজ্যভাষা আন্দোলন। অসমীয়া ভাষা ৰাজ্যভাষা কৰিবলৈ যি আন্দোলনৰ সূত্ৰপাত ঘটিল সেই আন্দোলনেই এটা সময়ত অসমীয়া-বাঙালী ভাষিক সম্প্ৰদায়ৰ মাজত সংঘৰ্ষৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ভাষা আন্দোলনক কেন্দ্ৰ কৰি সৃষ্টি হোৱা অসমৰ অবাঞ্চিত পৰিস্থিতি নিয়ন্ত্ৰণৰ বাবে গণনাট্য সংঘৰ শিল্পী, সাংস্কৃতিক কৰ্মীসকলেই ৰাজপথলৈ ওলাই আহিছিল।

সমাজৰ কেশৱ মহন্ত, আনন্দিৰাম দাস, ব্ৰজেন বৰুৱা, ৰমেন বৰুৱা, নিপ বৰুৱা, জয়ন্ত হাজৰিকা, সুদক্ষিণা শৰ্মা, খগেন মহন্ত আদিৰ দৰে শিল্পী জড়িত হৈ পৰিছিল। পঞ্চাশৰ দশকৰ পৰা অসমৰ প্ৰায় প্ৰতিখন জিলাতে গণনাট্য সংঘৰ শাখা-প্ৰশাখা গঢ় লৈ উঠে। তেজপুৰত বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা সভাপতি আৰু দিলীপ সিংহক সম্পাদক হিচাপে লৈ তেজপুৰ শাখা গঠন কৰা হয়। ১৯৫৪ চনত প্ৰভাত শৰ্মা সভাপতি, হাচান চৰিফ, গগন বৰুৱা আদিক সম্পাদক হিচাপে লৈ ডিব্ৰুগড় শাখা গঠন কৰা হয়। ১৯৫৫ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত গুৱাহাটীৰ জ'জ ফিল্ডত গণনাট্য সংঘৰ এখন সফল অধিৱেশন অনুষ্ঠিত হৈছিল। অধিৱেশনখন উদ্বোধন কৰিবলৈ বোম্বাইৰ পৰা বোলছবি তাৰকা বলৰাজ চাহানি গুৱাহাটীলৈ আহিছিল। বহুতো মানুহৰ সমাগম হোৱা অধিৱেশনখনতে বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা সভাপতি আৰু হেমাংগ বিশ্বাসক সম্পাদক হিচাপে লৈ এখন শক্তিশালী প্ৰাদেশিক সমিতি গঠন কৰা হয়। ১৯৫৯ চনৰ ৩-৭ এপ্ৰিলত গুৱাহাটীত অনুষ্ঠিত হৈছিল গণনাট্য সংঘৰ চতুৰ্থ তথা অন্তিমখন ৰাজ্যিক সন্মিলন। মহেশ্বৰ নেওগে সভাপতিত্ব কৰা সন্মিলনখনৰ বিশিষ্ট অতিথিৰ আসনত আছিল অতুলচন্দ্ৰ হাজৰিকা। সন্মিলনত বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভা পুনৰ সভাপতি, বেণীমাধৱ মহন্ত কাৰ্যকৰী সম্পাদক, হেম শৰ্মা, নলিনী গগৈ আৰু অনিল দাসক যুটীয়া সম্পাদক হিচাপে নিৰ্বাচিত কৰি নতুন ৰাজ্যিক সমিতিখন গঠন কৰা হয়। (গোস্বামী ২০)।

ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ চতুৰ্থ অধিৱেশনৰ পাছতেই গণনাট্য আন্দোলনলৈ একপ্ৰকাৰে বিপৰ্যয় নামি আহে। কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ মাজত চলি থকা মতাদৰ্শগত সংগ্ৰামে গণনাট্য সংঘৰ ভিতৰচৰাতো প্ৰভাৱ পেলাইছিল। তাৰ পাছতে ১৯৬০ চনত অসমত সংঘটিত হয় ৰাজ্যভাষা আন্দোলন। অসমীয়া ভাষা ৰাজ্যভাষা কৰিবলৈ যি আন্দোলনৰ সূত্ৰপাত ঘটিল সেই আন্দোলনেই এটা সময়ত অসমীয়া-বাঙালী ভাষিক সম্প্ৰদায়ৰ মাজত সংঘৰ্ষৰ সৃষ্টি কৰিছিল। ভাষা আন্দোলনক কেন্দ্ৰ কৰি সৃষ্টি হোৱা অসমৰ অবাঞ্চিত পৰিস্থিতি নিয়ন্ত্ৰণৰ বাবে গণনাট্য সংঘৰ শিল্পী, সাংস্কৃতিক কৰ্মীসকলেই ৰাজপথলৈ ওলাই আহিছিল। হেমাংগ বিশ্বাস, ভূপেন হাজৰিকাৰ নেতৃত্বত অলেখ খ্যাত-অখ্যাত শিল্পী এই সাংস্কৃতিক সমৰ ক্ষেত্ৰলৈ নামি আহিছিল। ভূপেন হাজৰিকাই ৰচিছিল *মানুহে মানুহৰ বাবে যদিহে অকণো নাভাবেৰ* দৰে গীত আৰু হেমাংগ বিশ্বাসৰ লগত দ্বৈত কণ্ঠত গাইছিল *হাৰাধন-ৰংমনৰ* গীত। ১৯৬৪ চনত ভাৰতীয় কমিউনিষ্ট পাৰ্টিৰ মাজত বিৰাজ কৰা মতবিৰোধৰ পৰিসমাপ্তি ঘটে আৰু পাৰ্টিৰ বিভাজন হয়। পাৰ্টিৰ বিভাজনে গণনাট্য সংঘকো দ্বিখণ্ডিত কৰে আৰু তাৰ পৰিণতিস্বৰূপে অসমতো প্ৰগতিশীল

শিল্পীসকলৰ মাজত বিৰোধ বিভাজন আহি পৰে। ১৯৮৯ চনত ডিব্ৰুগড়ত সংঘৰ পঞ্চমখন সন্মিলন অনুষ্ঠিত হয়। কিন্তু অসমৰ প্ৰগতিশীল শিল্পীসকলৰ মাজত সৃষ্টি হোৱা মতাদৰ্শগত বিভাজনে সম্ভাৱনাপূৰ্ণ গণনাট্য আন্দোলনৰ জুইকুৰা ম্লান কৰি পেলায়।

উপসংহাৰ ঃ

অসমৰ প্ৰেক্ষাপটতে ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ নেতৃত্বতে এক প্ৰগতিশীল সাংস্কৃতিক আন্দোলনৰ সূত্ৰপাত হয়। বৰ্তমান সময়তো ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ বিভিন্ন সাংস্কৃতিক কাৰ্যকলাপ কম বেছি পৰিমাণে অব্যাহত আছে। অসমৰ সাংস্কৃতিক,ৰাজনৈতিক ইতিহাসত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ গুৰুত্ব আছে। ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘই নাটক,গীত আদিক সমাজ পৰিৱৰ্তনৰ মাধ্যম হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছিল আৰু জনগণৰ মাজত এক সাংস্কৃতিক জাগৰণ অনাৰ প্ৰয়াস কৰিছিল। সমাজ পৰিৱৰ্তনৰ স্বাৰ্থতে হ'লেও ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ নেতৃত্বতে বহুবোৰ নাটক,গীত ৰচিত হয়,যাৰফলত অসমীয়া সাহিত্য বিশেষভাৱে সমৃদ্ধ হয়। সেই সময়ৰ আগশাৰীৰ বহুকেইজন গীতিকাৰৰ গীতৰ মাজত এই প্ৰভাৱ সুস্পষ্ট। তাৰ ভিতৰত জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা , বিষ্ণুপ্ৰসাদ ৰাভাৰ দৰে শিল্পীয়ে ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ সৈতে প্ৰত্যক্ষভাৱে জড়িত হৈ পৰে। তেওঁলোকক এই প্ৰগতিশীল সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰখনলৈ আগবঢ়াই অনা ব্যক্তিজনেই হ'ল হেমাংগ বিশ্বাস। তেওঁ অসমৰ প্ৰেক্ষাপটত বৰ বেছি গীত ৰচনা নকৰিলেও অসমত গণনাট্য সংঘৰ শাখা প্ৰতিষ্ঠা আৰু জ্যোতিপ্ৰসাদ, বিষ্ণুৰাভাৰ দৰে ব্যক্তিক এই প্ৰগতিশীল সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰখনৰ লগত জড়িত কৰাত বিশেষ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। তাৰ পিছতে ভূপেন হাজৰিকা, কেশৱ মহন্ত আদিৰ দৰে গীতিকাৰ, জনপ্ৰিয় শিল্পী এই প্ৰগতিশীল সাংস্কৃতিক ক্ষেত্ৰখনৰ সৈতে জড়িত হৈ পৰে। অসমৰ সাংস্কৃতিক,ৰাজনৈতিক ইতিহাসত ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘৰ ভূমিকা আৰু গুৰুত্ব যথেষ্ট। ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘ সম্পৰ্কে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ অৱকাশ আছে, যি নিশ্চিতভাৱে নতুন নতুন দিশৰ উন্মোচন কৰিব।

প্ৰসংগসূত্ৰ ঃ

গোস্বামী, লোকনাথ। *অসমীয়া আধুনিক সংগীতৰ ইতিহাস*। ৰেখা প্ৰকাশন, ২০১৬।

গোস্বামী, লোকনাথ। *প্ৰগতিশীল সংস্কৃতি হেমাংগ বিশ্বাস আৰু অসম* । আখৰ প্ৰকাশ, ২০১২।

নেওগ, শৰৎচন্দ্ৰ। *অসমত প্ৰগতিশীল সাংস্কৃতিক আন্দোলনঃ ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘ*। বাণী মন্দিৰ, ২০০১।

শৰ্মা, শশী। *হেমাংগ বিশ্বাস জীৱন আৰু কৃতি*। সমন্বয় গ্ৰন্থালয়, ১৯৮৮।

হাজৰিকা, পঞ্চী। "অসমৰ প্ৰগতিশীল সমাজ-সাহিত্যৰ বিকাশত 'ভাৰতীয় গণনাট্য সংঘ' "। *সাতসৰী*। অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰী সম্পাদিত। ষষ্ঠদশ বছৰ, প্ৰথম সংখ্যা, আগষ্ট, ২০২০।

Damodaran, Sumangala. *The Radical Impulse Music in the Tradition of the Indian Peoples Theatre Association.*Tulika Books,2017.

(লেখক তেজপুৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ অসমীয়া বিভাগৰ গৱেষক।)

অসমীয়া চলচ্চিত্ৰৰ পৰিক্ৰমা

শিল্পীশিখা বৰা

চলচ্চিত্ৰ বা বোলছবি বা চমুকৈ কেৱল ছবি মূলতঃ স্থিৰ চিত্ৰৰ এটা ক্ৰম, যাক বিশেষ প্ৰক্ৰিয়াৰে দৰ্শন কৰিলে গতিশীল ছবি দেখা যায়। কেমেৰাৰে গতিশীল বস্তু এটাৰ গতিৰ ক্ৰমিক স্থিৰচিত্ৰ তুলি বা এখন এখনকৈ ছবি আঁকিও চলচ্চিত্ৰ নিৰ্মাণ কৰিব পাৰি। ইয়াৰ প্ৰথমবিধ প্ৰক্ৰিয়াৰে নিৰ্মাণ কৰা ছবিক জীৱন্ত ছবি আৰু দ্বিতীয়বিধক এনিমেশ্যন বোলা হয়। বৰ্তমান চলচ্চিত্ৰ নিৰ্মাণ একে সময়তে এটা শিল্প আৰু উদ্যোগ।

চলচ্চিত্ৰয়ে এখন সমাজক প্ৰভাৱিত কৰাৰ ক্ষেত্ৰত ব্যাপক ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। একে সময়তে ই সমাজ এখনৰ দাপোণ আৰু পৰিৱৰ্তনৰ কাৰক হিচাপেও কাম কৰিব পাৰে। চলচ্চিত্ৰই একে সময়তে ছবি-সংলাপ-শব্দ সকলো সাঙুৰি লয় বাবে ই যোগাযোগৰ এটা বিশেষ প্ৰভাৱশালী মাধ্যম হিচাপে পৰিগণিত হৈছে।

বিষয় অনুসৰি চলচ্চিত্ৰক কাহিনী চিত্ৰ আৰু তথ্যচিত্ৰ এই দুই ভাগত বিভক্ত কৰিব পাৰি। কাহিনী চিত্ৰত এটা কাহিনী কোৱা হয় আৰু তথ্যচিত্ৰত এটা বাস্তৱ বা ইতিহাসৰ নিৰ্দিষ্ট প্ৰসংগ, বিষয় সম্পৰ্কে আলোকপাত কৰা হয়।

চলচ্চিত্ৰ নে বোলছবি সেই সম্বন্ধে অলপ মতান্তৰ আছে। অৰ্থগত দৃষ্টিৰে চলচ্চিত্ৰ শব্দটোৱে প্ৰকৃত অৰ্থ বহন কৰিবলৈ সক্ষম। চলি থকা চিত্ৰই হৈছে চলচ্চিত্ৰ। বোলছবি বা কথাছবি অৰ্থাৎ কথা কোৱা ছবি, শব্দকেইটা প্ৰচলন হৈছিল চলচ্চিত্ৰত শব্দৰ সংযোজন হ'বলৈ লোৱাৰ পাছত। তাৰ আগত নিৰ্বাক ছবিহে নিৰ্মাণ হৈছিল। চলচ্চিত্ৰৰ বাবে শব্দ অপৰিহাৰ্য নহয় বাবে বোলছবি বা কথাছবিয়ে সেই অৰ্থ সম্পূৰ্ণকৈ বহন কৰিব নোৱাৰে। ইংৰাজীৰ চিনেমা আৰু ফিল্ম অসমীয়াতো বহুলভাবে প্ৰচলিত হোৱা দেখা যায়।

১৯৩৫ চনত ৰূপকোঁৱৰ জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালাৰদ্বাৰা নিৰ্মিত-পৰিচালিত 'জয়মতী' প্ৰথম অসমীয়া চলচ্চিত্ৰ আৰু ভাৰতবৰ্ষৰ চতুৰ্থখন সবাক চলচ্চিত্ৰ। ১৯৩৫-২০২৫ বৰ্ষলৈ প্ৰায় ৯০ বছৰীয়া পৰিক্ৰমাত অসমীয়া চলচ্চিত্ৰৰ জগতখন বিভিন্ন উত্থান-পতনেৰে ভৰপূৰ।

বিংশ শতিকাৰ পঞ্চাশৰ দশকৰটোত অসমীয়া চলচ্চিত্ৰৰ সাফল্যৰ এক ধাৰাৰ আৰম্ভ হৈছিল। ফণী শৰ্মা পৰিচালিত 'পিয়লি ফুকনে' পোনপ্ৰথমবাৰৰ বাবে আঞ্চলিক ভাষাৰ শ্ৰেষ্ঠ ছবি শিতানত ৰাষ্ট্ৰীয় বঁটা লাভ কৰে। এই দশকতে বিখ্যাত সংগীতজ্ঞ ভূপেন হাজৰিকাৰ 'এৰা বাটৰ সুৰে' অসমীয়া চলচ্চিত্ৰক এক বিশেষ পৰ্যায়লৈ লৈ যায়।

যাঠি আৰু সত্তৰৰ দশকত অসমীয়া চিনেমাই নতুনত্বৰ দিশে অগ্ৰসৰ হয়। এই সময়ছোৱাত বিভিন্ন ধাৰাৰ চিনেমাৰ বিকাশ ঘটে। এই সময়তে ব্ৰজেন বৰুৱাৰ 'ইটো সিটো বহুতো', 'ড° বেজবৰুৱা' বাণিজ্যিক ক্ষেত্ৰত দুখন অতি সফল ছবি। অসমীয়া চিনেমাৰ কলাত্মক ছবি হিচাপে 'গঙা চিলনীৰ পাখি' এক মাইলৰ খুঁটিৰূপে প্ৰখ্যাত। সত্তৰ-আশীৰ দশকত ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্যায়ত সন্মান কঢ়িয়াবলৈ সক্ষম কেইখনমান চলচ্চিত্ৰই মুক্তি লাভ কৰে। এইবোৰ আছিল— সমৰেন্দ্ৰ নাৰায়ণ দেৱৰ 'অৰণ্য', ব্ৰজেন বৰুৱাৰ 'ওপজা সোণৰ মাটি', ভবেন্দ্ৰ নাথ শইকীয়াৰ 'সন্ধ্যাৰাগ', 'অগ্নিস্নান' আদি। ইয়াৰ পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত জাহ্নু বৰুৱাই উল্লেখযোগ্য পৰিচালক হিচাপে আত্মপ্ৰকাশ কৰে। তেওঁৰ চলচ্চিত্ৰসমূহ হ'ল— 'হালধীয়া চৰায়ে বাওধান খায়', 'ফিৰিঙতি', 'সাগৰলৈ বহুদূৰ', 'কণিকাৰ ৰামধেনু' আদি।

একবিংশ শতিকাৰ প্ৰথমভাগত বিহুসুৰীয়া গীতৰ প্ৰাধান্য অসম ছানি ধৰিছিল। এই শতিকাৰ দ্বিতীয় দশকত আকৌ অসমীয়া চলচ্চিত্ৰৰ গুৰুত্ব বৃদ্ধি পায়। এই সময়খিনিৰ উল্লেখনীয় চলচ্চিত্ৰ হৈছে— 'ৰামধেনু', 'কথানদী', 'বৰনদী ভটিয়াই' আদি। ২০১৮ চনৰপৰা ৰীমা দাসৰ চলচ্চিত্ৰই অসমীয়া ছবিৰ কলাত্মক দিশটোক এক নব্য মাত্ৰা প্ৰদান কৰে।

তাৰ পৰৱৰ্তী সময়ছোৱাত বাণিজ্যিক দিশতো অসমীয়া চলচ্চিত্ৰৰ বাবে এছোৱা সুখপ্ৰদ সময় পাৰ হৈ গৈছে। তেনে কিছু ছবি হ'ল— 'ৰঘুপতি', 'বিদুৰভাই', 'ভাইমন দা', 'মালামাল বয়জ' আদি। দাক্ষিণাত্য, বলীউড, বা হলীউড ছবি চাবলৈ মানুহৰ লানি-নিছিগা ভিৰ হোৱাৰ যি পৰিৱেশ সেয়া অসমীয়া চলচ্চিত্ৰলৈয়ো আহিছে যেন ভাব হয়। তুলনামূলকভাবে অসমীয়া চলচ্চিত্ৰ উদ্যোগটো আৰ্থিকভাবে পিছপৰা। অসম ৰাজ্যিক চলচ্চিত্ৰ নিগমে এইক্ষেত্ৰত শেহতীয়াকৈ কিছু পদক্ষেপ লোৱা পৰিলক্ষিত হয়। মূলতঃ সৰু সৰু নগৰ আৰু গাঁও অঞ্চলসমূহত চিনেমা ঘৰৰ অভাৱ এই ক্ষেত্ৰত এক প্ৰধান হেঙাৰ। এই অভাৱ দূৰ হ'লেই অসমীয়া চলচ্চিত্ৰই তড়িৎ গতিৰে যাবলৈ সক্ষম হ'ব বুলি আমাৰ বিশ্বাস।

(লেখক মহাবিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ ছাত্ৰী।)

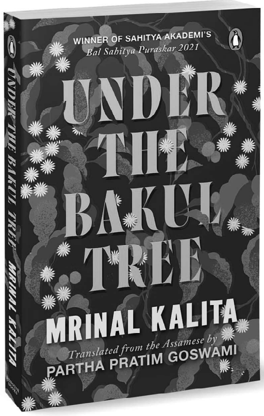

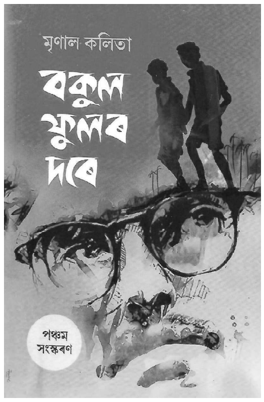

বকুল ফুলৰ দৰে

ছেৰেনা দলে

জীৱনৰ উত্তৰণৰ বাবে সমাজৰ অধিকাংশ লোকৰ বাবে শিক্ষাই একমাত্ৰ পথ। হাজাৰ দুৰ্যোগৰ পাছতো আখৰ লিখিবলৈ, পঢ়িবলৈ থকা দুৰ্বাৰ হাবিয়াসৰ ফলতেই নিজৰ জীৱন গঢ়া বহু সফল ব্যক্তিৰ জীৱন সংগ্ৰামৰ বিষয়ে পঢ়িবলৈ পোৱা যায়। দৰাচলতে শূন্যৰপৰা আৰম্ভ কৰি জীৱনটোক উত্তৰণৰ বৰ্ণিল শিখাৰ উজলাই তোলাৰ প্ৰয়াসেই জীৱন জিকাৰ মূলমন্ত্ৰস্বৰূপ। অৱশ্যে এই পথ সহজসাধ্য নহয়। যত কষ্ট নেওচিও লক্ষ্যপ্ৰাপ্তিৰ আশাৰে নিজক উজ্জীৱিত কৰি জীৱনযুঁজত আগবঢ়াই নিব পৰাৰ মানসিকতাইহে মানুহক উত্তৰণৰ পথেৰে লক্ষ্যপ্ৰাপ্তিত সহায় ßÁË1¼÷Ôtù ßÁÿù î Â‡1 *বকুল ফুলৰ দৰে* উপন্যাসত এনে এক সামাজিক বাৰ্তাৰেই প্ৰকাশ পৰিলক্ষিত হ'ল।

সাধাৰণ দৃষ্টিত এই উপন্যাসখন শৈশৱ-কৈশোৰৰ আলি-দোমোজাত থকা সমাজৰ নতুন প্ৰজন্মক উদ্দেশ্য কৰি লিখা হৈছে যদিও কাহিনীৰ সাৰ্বজনীনতাই সমাজৰ সকলো বয়সৰ পঢুৱৈকে স্পৰ্শ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। উল্লেখযোগ্য যে ২০১৫ চনৰ নৱেম্বৰত প্ৰথম প্ৰকাশ হোৱা উপন্যাসখনৰ বৰ্তমানৰ সংস্কৰণ সংখ্যা অৰ্ধশতাধিক।

মানুহৰ জীৱনৰ কঠোৰ সংগ্ৰামৰ কথাকে সৰোগত কৰি মৃণাল কলিতাই তেখেতৰ প্ৰথমখন উপন্যাস বকুল ফুলৰ দৰে ৰচনা কৰিছে। উপন্যাসখনৰ কাহিনীত অসীম নামৰ এটি কিশোৰৰ মনৰ দ্বিধা তথা দ্বন্দ্বৰে আৰম্ভ হৈছে। মদপী পিতৃৰ পৰিয়ালৰ প্ৰতি দায়িত্বজ্ঞানহীনতাই অসীমক পৰিয়ালৰ দায়িত্ব ল'বৰ বাবে বাধ্য কৰি তুলিছে। পিতৃৰ অমনোযোগিতাৰ বিপৰীতে মাকৰ শিক্ষাৰ প্ৰতি হেঁপাহ আছে যদিও আনৰ ঘৰৰ কাম কৰি পোৱা টকাৰে ভাতমুঠি যোগাৰ কৰাৰ বাহিৰে অসীম

আৰু ভনীয়েকক পঢ়ুওৱা অসম্ভৱ হৈ উঠিছে। হাইস্কুলৰ তলৰ শ্ৰেণীত মেধাৰ শিক্ষকৰ প্ৰিয়পাত্ৰ হৈ উঠা অসীমে ঘৰৰ সমস্যাত পৰি ওপৰৰ শ্ৰেণীলৈ উঠাৰ পাছত পঢ়াত অমনোযোগী হৈ পৰিছে। খালী পেটৰ দায়ে অসীমৰ স্কুললৈ যোৱাৰ আগ্ৰহক মষিমূৰ কৰি পেলাইছে। অসীমে ঘৰৰ অভাৱ দূৰীকৰণৰ বাবে শিলৰ কুঁৱেৰীত কাম কৰিবলৈ আৰম্ভ কৰে।

কিন্তু এই অভাৱত পৰি স্কুল এৰাৰ কথাটো অসীমৰ প্ৰিয় বন্ধু নিৰ্মলে সহ্য কৰিব নোৱাৰিলে। অসীমৰ পঢ়াৰ প্ৰতি ধাউতি কমি যোৱাৰ ফলত নিৰ্মলে শ্ৰেণীত প্ৰথম হয় যদিও সেই সফলতাই নিৰ্মলক সন্তুষ্টি দিব নোৱাৰে। আনহাতে অসীমৰ আৰ্থিক অসুবিধাৰ দৰে নিৰ্মলৰো শাৰীৰিক অসুস্থতাই তাৰ পঢ়া-শুনাৰ লগতে জীৱনলৈয়ে এক হেঙাৰ হৈ আহে। তথাপি নিৰ্মলে হাৰ নামানে আৰু অসীমকো হাৰ নামানি আগবাঢ়ি যোৱাত সহায় কৰিবলৈ বিচাৰে। এই শাৰীৰিক আৰু আৰ্থিক বাধাক নেওচি উত্তৰণৰ দিশে আগবাঢ়ি যোৱাৰ লগতে দুয়োটি কিশোৰৰ ইটোৰ সিটোৰ প্ৰতি নিঃস্বাৰ্থ বন্ধুত্ব কাহিনীটোৰ এটি উল্লেখনীয় দিশ।

নিৰ্মলৰ লগতে স্কুলৰ শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰী সকলোৰে অসীমৰ প্ৰতি বিশ্বাস আছিল। অত্যন্ত কাঢ়া মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰেও ভাবিছিল যে, পৰীক্ষাত অসীমে স্কুলখনলৈ গৌৰৱ কঢ়িয়াই আনিব। অসীমৰ দৰিদ্ৰতাৰ সন্মুখত হাৰ মানিবলগীয়া হোৱাটো তাৰ প্ৰিয়বন্ধু নিৰ্মলে মানি ল'ব নোৱাৰা, নিৰ্মলৰ অসীমৰ প্ৰতি থকা দায়বদ্ধতাক সুন্দৰভাৱে প্ৰতিফলিত কৰি ঔপন্যাসিকে কাহিনীটোক এক অনন্য মাত্ৰা প্ৰদান কৰিছে।

অসীম, নিৰ্মলৰ এনে সংকটৰ মাজত বাট দেখুৱাবলৈকে যেন অনুভৱ মাষ্টৰৰ আগমন। দশম মানত প্ৰায় তিনিমাহ শ্ৰেণীত অনুপস্থিত থকা দেখি অসীমক ঘূৰাই আনি নিৰ্মল স'তে পঢ়া-শুনা চাই দিয়াৰপৰা অসীমৰ আৰ্থিক জোৱা মাৰিবলৈকো অনুভৱ মাষ্টৰে বাট দেখুৱাই দিয়ে। পোহৰৰ বাটৰ উজ্জ্বলতাত অসীমো উজ্জীৱিত হৈ উঠে। নিৰ্মলৰ লগতে অসীমেও মেট্ৰিক পৰীক্ষাত ৰাজ্যখনৰ ভিতৰত স্থান লাভ কৰি সকলোকে চমক খুৱাই দিয়ে।

এইখিনিতে উল্লেখ কৰিব খুজিছোঁ যে ঔপন্যাসিকে মাষ্টৰৰ জৰিয়তে যি ধৰণেৰে সৰলীকৰণ কৰি অংক কৰাৰ আনন্দ পঢ়ুৱৈক বুজালে সেয়া উপন্যাসখনৰ অন্য এক বৈশিষ্ট্য।

অৱশ্যে কাহিনীৰ আৰম্ভণিতে অসীমৰ অধঃপতন হোৱা বুলি ধৰি লৈ মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰৰ অসীমক দিয়া শাস্তি হয়তো বহুতো পঢ়ুৱৈৰ মনত তেনে শিক্ষকৰ প্ৰতি খং উঠাটো স্বাভাৱিক। কিন্তু ঔপন্যাসিকে কাহিনীটোত এজনো শিক্ষক-শিক্ষয়িত্ৰীৰ কোনো এটা বেয়া চৰিত্ৰ বুলি ক'ব খোজা নাই। শেষত অসীম আৰু নিৰ্মলৰ পৰীক্ষাৰ ফলাফলত সেই খঙাল অংক মাষ্টৰৰ আনন্দৰ স্বতঃস্ফুৰ্ট প্ৰকাশ দেখুৱাই ঔপন্যাসিকে বুজাবলৈ বিচাৰিছে যে, সকলোৰে আনক বুজোৱাৰ পদ্ধতি ভিন্ন-ভিন্ন হোৱাটো স্বাভাৱিক। আগতে অধঃপাতে যোৱা বুলি হাতত বেতেৰে কোবাই তেজ উলিয়াই দিয়াৰ অপৰাধত অপৰাধী বুলি ভবা মহেন্দ্ৰ মাষ্টৰে অসীমৰ ফলাফল দেখি আনন্দত ফেঁকুৰি উঠিছে। এইদৰে প্ৰচলিত শিক্ষা ব্যৱস্থাত অভ্যস্ত শিক্ষকৰ চৰিত্ৰৰপৰা কেৱল শাস্তি দিহে ছাত্ৰক বুজাব পাৰি বুলি ভবা শিক্ষকৰ আত্মউপলব্ধি উপন্যাসখনৰ এক গুৰুত্বপূৰ্ণ প্ৰসংগ।

বকুল ফুলৰ দৰে উপন্যাসখনত মূলতঃ কিশোৰ চৰিত্ৰক কেন্দ্ৰ কৰি লিখিত। এখন ব্যাধিগ্ৰস্ত সমাজৰ কৈশোৰ মনোজগতৰ যুক্তিসংগত ব্যাখ্যা, সৰল প্ৰকাশভংগী তথা গভীৰ জীৱনবোধেৰে উপন্যাসখন এখন অনন্য উপন্যাস।

(লেখক মহাবিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ ছাত্ৰী।)

মেৰেং

উৎপল দেৱবৰ্মা

মেৰেং হ'ল অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীৰদ্বাৰা ৰচিত ইন্দিৰা মিৰিৰ জীৱনভিত্তিক উপন্যাস। মেৰেং ইন্দিৰা মিৰিৰ ঘৰত মতা নাম। পৰিয়ালৰ সূত্ৰমতে এইটো এটা খাচি ভাষাৰ শব্দ। বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত শীৰ্ষস্থান পোৱা নাৰীসকলৰ ভিতৰত ইন্দিৰা মিৰিৰ নাম বিশেষভাবে লোৱা হয়। এগৰাকী শিক্ষাবিদ, মানৱসেৱী, সাহসী- জীৱন যুঁজৰ পৰাক্ৰমী যোদ্ধা আদি অলংকাৰেৰে বিভূষিত প্ৰচাৰ বিমুখী কৰ্মযোগী নাৰী আছিল— ইন্দিৰা মিৰি। তেখেতৰ বিষয়ে পাতনিত অনুৰাধা শৰ্মা পূজাৰীয়ে লিখিছে এইদৰে, "ষাঠি বছৰৰ আগেয়ে কেৱল শিক্ষা প্ৰচাৰৰ স্বাৰ্থত শিক্ষাৰ ৰেঙনি নপৰা বাঘ, ভালুক, হাতী, সাপ আদিৰ সৈতে একেলগে

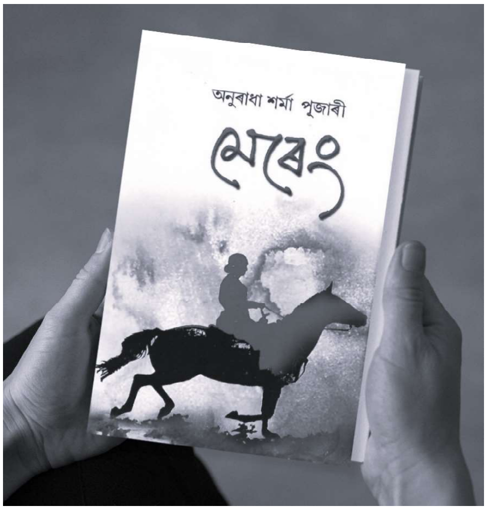

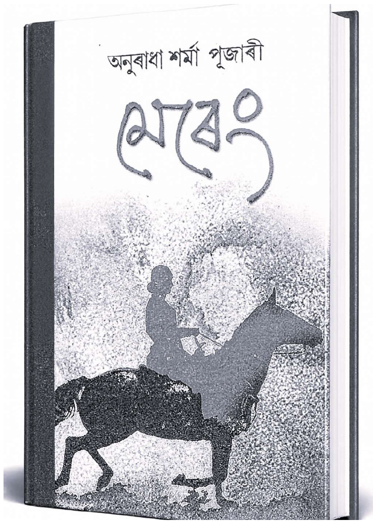

ওচৰা-ওচৰিকৈ গাঁও পাতি থকা নেফাৰ জনগোষ্ঠীৰ মাজলৈ শিক্ষাৰ বন্তি শিখা কঢ়িয়াই নিছিল এদল অসমীয়া শিক্ষকে। যিসকলৰ নেতৃত্ব দিছিল এডিনবৰা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ শিক্ষাৰে শিক্ষিতা এগৰাকী বিদুষী নাৰী ইন্দিৰা মিৰিয়ে।"

উপন্যাসখন পঢ়ি যাওঁতে ইন্দিৰা মিৰিৰ জীৱনৰ লগতে পিতৃ সোণাধৰ সেনাপতিৰ দিনৰ চিলঙৰ সমাজ, পুৰণি বঙ্গীয় সমাজ, অসমৰ গাঁৱে-ভূঞে প্ৰচলন হৈ থকা বাল্যবিবাহ আদিৰ ছবি আমাৰ চকুৰ আগত ভাহি আহে। শৰ্মা পূজাৰীয়ে লেখিছে— "মেৰেং এখন উপন্যাসহে। ইতিহাস অধ্যয়ন কৰি তথ্য অৱলম্বন কৰি উপন্যাসখন গঢ়া হৈছে। গতিকে পঢুৱৈয়ে ইন্দিৰা মিৰিৰ জীৱনী বুলি গ্ৰহণ

নকৰি ইয়াক উপন্যাস হিচাপেহে গ্ৰহণ কৰে। কাৰণ ইন্দিৰা মিৰিৰ দৰে গগনচুম্বী ব্যক্তিত্ব আৰু প্ৰতিভাক সম্পূৰ্ণৰূপে দাঙি ধৰিব পৰা যোগ্যতা আৰু ক্ষমতা মোৰ পক্ষে সম্ভৱ নহয়।”

দেউতাক সোণাধৰ সেনাপতিয়ে ইন্দিৰাক সৰুৰেপৰা স্বাৱলম্বী হ'বলৈ শিক্ষা দিছিল। আত্মনিৰ্ভৰশীল আৰু স্বাধীনচিতিয়া জীৱন কটাবলৈ শিকাইছিল। সেই সময়ৰ জাতিভেদৰ কথা উপন্যাসখনত স্পষ্টকৈ উল্লেখ কৰা হৈছে। নীহকুলীয়া মেৰেঙক দেউতাকে শিক্ষা লভাৰ অনুপ্ৰেৰণাস্বৰূপে কৈছিল— শিক্ষাই মানুহক সাহস দিয়ে। স্বাধীন চিন্তা কৰিবলৈ শিক্ষাইহে শিকায়। ইয়াৰ বাবে সেনাপতিয়ে শিক্ষিত বঙালী সমাজৰ ভূয়সী প্ৰশংসা লাভ কৰিছিল।

দেউতাকে মেৰেঙক অসমীয়া ভাষা-সাহিত্যৰ ইতিহাস সম্পৰ্কত কোৱা কথাখিনিও অতি আকৰ্ষণীয়। আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকন, হেমচন্দ্ৰ বৰুৱা, গুণাভিৰাম বৰুৱা আদিয়ে অসমলৈ এটি বৌদ্ধিক জাগৰণ আনিলে। ইয়াৰ যোগেদি সেনাপতিয়ে জীয়েকক বুজাইছিল যে, শিক্ষাই জ্ঞানমাৰ্গলৈ পথ দেখুৱায়।

ইন্দিৰা মিৰিৰ জন্ম ১৯১০ চনত গুৱাহাটীৰ শিলপুখুৰীত। দেউতাকৰ প্ৰচেষ্টাত ইন্দিৰাই চিলঙৰ বাংলা মাধ্যমৰ এখন বিদ্যালয়ত শিক্ষাজীৱনৰ আৰম্ভণি কৰে। দেউতাকৰ ইচ্ছাত ইন্দিৰা মিৰিক কলিকতাৰ বেথুন বিদ্যালয়ত নামভৰ্তি কৰোৱা হয়। তেওঁ ১৯৩২ চনত স্কটিছ চাৰ্চ কলেজৰ পৰা স্নাতক ডিগ্ৰী লাভ কৰে। তাৰ পিছত ১৯৪৩ চনত কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা বি.টি. ডিগ্ৰী অৰ্জন কৰে। শিক্ষা মন্ত্ৰীৰ পৰামৰ্শত তেওঁ বিলাতলৈ উচ্চশিক্ষাৰ বাবে প্ৰস্থান কৰে। ১৯৪৫ চনত এডিনবৰা বিশ্ববিদ্যালয়ত বি.এড. অধ্যয়ন আৰম্ভ কৰি ডিগ্ৰী লাভ কৰে। তাৰপৰা অক্সফৰ্ড বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পৰা শিক্ষক প্ৰশিক্ষণত বিশেষ মানপত্ৰ অৰ্জন কৰে।

১৯৪৭ চনত দেশলৈ উভতি অহা ইন্দিৰা মিৰিক ভাৰত চৰকাৰে নৰ্থ ইষ্ট ফ্ৰণ্টিয়াৰ এজেন্সী(নেফা)ৰ শিক্ষা বিষয়া হিচাপে নিয়োগ কৰে। শদিয়াত তেওঁ এখন শিক্ষক প্ৰশিক্ষণ কেন্দ্ৰ স্থাপন কৰিছিল। ইন্দিৰা মিৰিয়ে গাঁওগাঁও খোজকাঢ়ি বা হাতীৰ পিঠিতৰে ভ্ৰমণ কৰি শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ ঘটাইছিল। যাতায়তৰ সুবিধা নথকা তেনে ঠাইত শিক্ষাৰ বাবে এনে পৰিশ্ৰম কৰা অসমীয়া লোক অতি সীমিত আছিল বুলিব পাৰি। এনে ত্যাগৰ ফলতে ১৯৫৭ চনত ইন্দিৰাই নেফাৰ চাকৰি ত্যাগ কৰাৰ সময়লৈ প্ৰায় এহাজাৰখন বিদ্যালয় প্ৰতিষ্ঠা কৰিছিল। তাৰ পিছত তেওঁ যোৰহাটৰ বি.টি. কলেজৰ প্ৰথম অধ্যক্ষ হিচাপে যোগদান কৰে। ১৯৬৮ চনত অবসৰ গ্ৰহণ কৰি গুৱাহাটী আহে। ইয়াত তেওঁ বাণীকান্ত বি.টি. কলেজৰ অধ্যক্ষা আছিল আৰু ১৯৮৭ চনত এই পদৰ পৰা অবসৰ লয়। তাৰপৰা সমাজ কল্যাণ পৰিষদত সভানেত্ৰী হিচাপে দায়িত্ব পালন কৰে। লগতে তেওঁ গুৱাহাটী কন্যা মহাবিদ্যালয়ৰ প্ৰথম অধ্যক্ষ হয়গৈ।

স্নাতক ডিগ্ৰী লাভ কৰাৰ পাছত ১৯৩২ চনত ইন্দিৰাৰ মহীচন্দ্ৰ মিৰিৰ সৈতে বিবাহ হয়। মহীচন্দ্ৰ মিৰি অসমৰ প্ৰথম মুখ্য বন সংৰক্ষক (Chief Conservator of Forests) আছিল। বিবাহৰ পিছত তেওঁলোকৰ সন্তান উৎপল মিৰি, চপলা মিৰি আৰু মৃণাল মিৰিৰ জন্ম হয়। মহীৰ অনুপ্ৰেৰণা আৰু পিতৃৰ প্ৰভাৱত ইন্দিৰা মিৰিয়ে পঢ়াশুনা আৰু সমাজ সেৱাত নিজকে নিয়োজিত কৰি অসমৰ শিক্ষা আৰু সমাজক্ষেত্ৰত মহৎ অৱদান আগবঢ়ায়।

২০০৪ চনত ইন্দিৰা মিৰিৰ মৃত্যু হয়। জন্ম, শৈশৱ, যৌৱন, কৰ্মজীৱনৰপৰা মৃত্যুলৈকে সকলো সাঙুৰা *মেৰেং* এখন সাৰ্থক উপন্যাস।

(লেখক মহাবিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ ছাত্ৰ।)

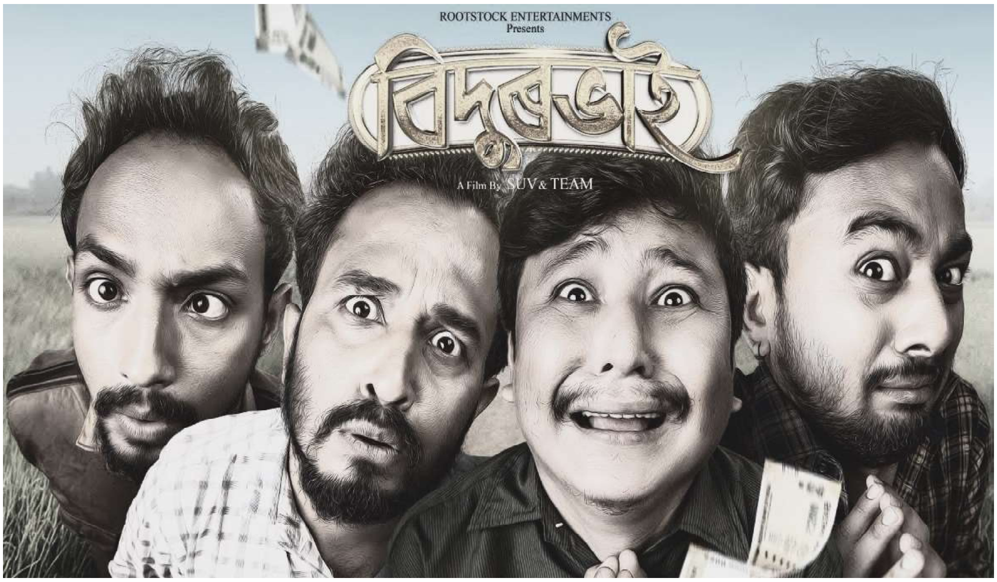

বিদুৰভাই

অসমীয়া চলচ্চিত্ৰ জগতত এচাটি নতুন বতাহ

বাস্তৱ পাটগিৰি

আজিৰপৰা ছয়মাহ মান আগৰ কথা, এটা খবৰে অসমৰ মানুহৰ মাজত খলকনি লগাইছিল— ভাওনা কৰা কেইজনমান শিল্পীয়ে নির্মাণ কৰা এখন চলচ্চিত্ৰই দহ কোটি টকা উপাৰ্জন কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। 'বিদুৰভাই' নামটো ক'লেই এতিয়া সকলোৰে চিনাকি এটি নাম। সুব্ৰত কাকতিৰদ্বাৰা পৰিচালিত এই ছবিখনে অসমীয়া চলচ্চিত্ৰ জগতত এক নতুন ধাৰাৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। ছবিখনৰ চিত্ৰনাট্যৰ ৰচনা, পৰিচালনা সুব্ৰত কাকতিৰেই।

'বিদুৰভাই' চলচ্চিত্ৰত আমি দেখিবলৈ পাইছিলোঁ গাঁৱলীয়া কেইজনমান যুৱকৰ বাস্তৱ কাহিনী। য'ত দেখা পোৱা যায় বিশুদ্ধ

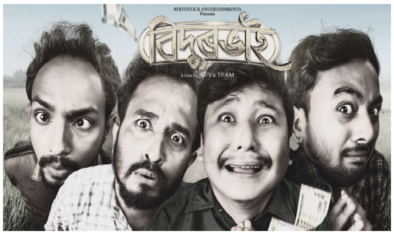

বিদুৰভাই কোনো নীতিশিক্ষাৰ কাহিনী নহয়,
তাত প্ৰতিফলিত হৈছে আমাৰ চৌপাশৰ সমাজখনৰে
নিৰ্মম বাস্তৱতা।

অসমীয়া কাহিনীৰ সুবাস। এই ছবিখনত অসমীয়া গ্ৰাম্য সমাজৰ জীৱন অতি স্পষ্টকৈ ফুটি উঠিছে।

এই কাহিনীত অৱশ্যে প্ৰত্যেকজন চৰিত্ৰত দেখা পোৱা গৈছে জীৱনৰ সংঘাত। ছবিখনত আমি দেখিবলৈ পালোঁ সুখ, দুখ, হাঁহি, কান্দোন, অৰ্থাৎ হাস্যৰস আৰু জীৱন সংগ্ৰামৰ এক অভূতপূৰ্ব সংমিশ্ৰণ। এই ছবিখনত অভিনয় কৰা শিল্পীসকল কোনো তাৰকা নাছিল, ভাওনা কৰা লোকশিল্পীহে আছিল। কিন্তু তেওঁলোকৰ অভিনয়ত আমি অতি উচ্চখাপৰ পাৰদৰ্শিতা পৰিলক্ষিত হ'ল।

ছবিখনৰ প্ৰথম খণ্ডৰপৰা দ্বিতীয় খণ্ডলৈ প্ৰত্যেকটো চৰিত্ৰৰপৰা দ্বিতীয় খণ্ডলৈ প্ৰত্যেকটো চৰিত্ৰৰ যি এক ৰূপান্তৰ সেয়া অভূতপূৰ্ব। ছবিখনত মূলতঃ চাৰিজন গাঁৱলীয়া বন্ধুৰ কাহিনী প্ৰকাশ কৰা হৈছে। য'ত গাঁৱৰ মাজত থকা বিক্ৰী নোযোৱা, নচলা হোৱা এখন দোকানৰ কাহিনী, যিয়ে নিজৰ জীয়ৰী আৰু পত্নীক জীৱনৰ সুখ দিয়াৰ বাবে আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰি আছে যিটো চৰিত্ৰৰ নাম উজ্বল।

দ্বিতীয়তে কাহিনী আছিল বলিনৰ, যিয়ে জীৱন যুদ্ধৰ যোদ্ধা হিচাপে নিজকে দেখুওৱা হৈছে। এই চৰিত্ৰটোত দেখা পোৱা গৈছে সঁচা প্ৰেমৰ পৰশ। প্ৰেয়সীৰ লগত দেখা সপোনবোৰ দিঠকত পৰিণত কৰাৰ চেষ্টা কৰা দেখা গৈছে। উপাৰ্জনৰ কোনো ক্ষেত্ৰ নথকাৰ বাবে বলিনৰ ঘৰত তথা সমাজত হোৱা তুচ্ছ-তাচ্ছিল্য আমি দেখিবলৈ পাইছোঁ। প্ৰেয়সীৰ ঘৰখনেও বলিন আৰু তাইৰ প্ৰেমৰ কথা গম পোৱাৰ পাছত সিহঁতৰ সম্বন্ধক স্বীকাৰ কৰি লোৱা নাছিল।

তৃতীয়তে দীপৰ চৰিত্ৰটো চাগে বৈবাহিত দৰ্শকে বেছি ভালকৈ অনুভৱ কৰিব পাৰিব। এই চৰিত্ৰত আমি দেখিবলৈ পাইছোঁ পত্নীয়ে দেখা সপোনবোৰ টকাৰ অভাৱত পূৰণ কৰিব নোৱাৰা স্বামী দীপৰ ভাগি পৰা হিয়াৰ আৰ্তনাদ। দুদিন আগতে জন্ম হোৱা তেওঁলোকৰ কেঁচুৱাটিৰ অকাল মৃত্যু, কিমান দুৰ্ভগীয়া সেই দম্পত্তীহাল!

চতুৰ্থতে, নিতু নিবনুৱা সমস্যাত ভুগি থকা ল'ৰাজন। মাক-দেউতাকে তাক লৈ দেখা সপোনবোৰ পূৰণ কৰিব নোৱাৰা তাৰ অভাৱী জীৱনটোৱে বিচাৰি ফুৰিছে জীৱন জীয়াৰ পথ। দিনৰ দিনটো ভাৰ-চিন্তাত ল'ৰাজনৰ হাতত সন্ধিয়া সান্ত্বনা স্বৰূপ ৰঙাপানীৰ গিলাচটো।

ছবিখনত দেখা গৈছে অভাৱত দুৰ্ভগীয়া মানৰ জীৱন। অভাৱত যে মানুহে ভুল পথ বাচি লয়, তাৰ উদাহৰণ হৈছে- 'বিদুৰভাই'। ছবিখনত পৰিচালকে দেখুৱাইছে ৰাজনৈতিক নেতাৰ সেই লেতেৰা চৰিত্ৰ আৰু মিছা প্ৰতিশ্ৰুতি। কাহিনীত চাৰি বন্ধুৱে অভাৱ পূৰণ কৰাৰ বাচি লৈ চুৰিকাণ্ডৰ দৰে ডাঙৰ অপৰাধ। কাহিনীৰ শেষত দেখা গৈছে ভুল পথ বাচি ল'লেও কষ্টৰ ফল মিঠা। 'বিদুৰভাই' কোনো নীতিশিক্ষাৰ কাহিনী নহয়, তাত প্ৰতিফলিত হৈছে আমাৰ চৌপাশৰ সমাজখনৰে নিৰ্মম বাস্তৱতা।

(লেখক মহাবিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ ছাত্ৰ।)

অ তি থি . লে খা

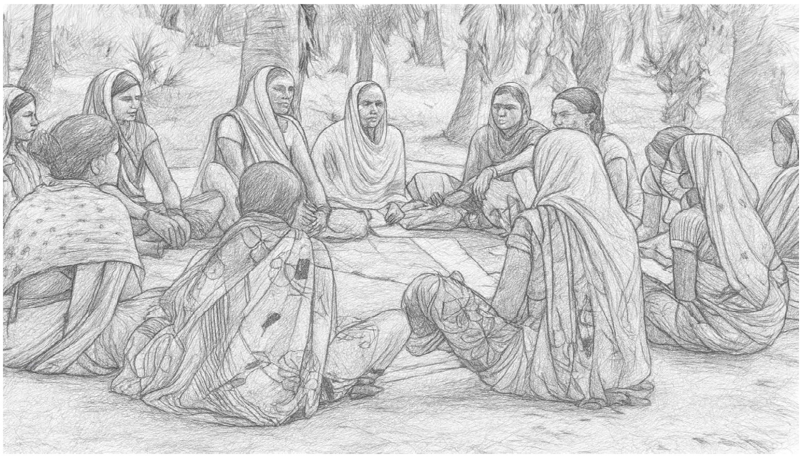

নমস্কাৰ

মৃদুস্মিতা ভট্টাচাৰ্য

— " ডাঙাৰ বাইদউ, অ' ডাঙাৰ বাইদউ, ক'ত আছে হে? মই ঘৰৰ পাইও ইমান গেৰেই আছিলো।"— পদ্মিনী একেবাৰে দৌৰি অহাদি আহিছে।

— "স'ৰমাই, মাই বাৰীত।"— পদুমীয়ে পাকঘৰৰ পৰা উত্তৰ দিলে।

— " ইতাক গেলি বাৰীতে আছে!" পদ্মিনী বাৰীলৈ গ'ল।

— " অ' ডাঙাৰ বাইদউ, আজিক গেলি হ'ব' আহোক, দেৰী হছি।" ডাঙৰ বাইদেউৰ দ্বিতীয়বাৰ বাৰী সৰা হৈছিলেই। বাঢ়নীটাৰ টিনৰ চালিখনৰ খুঁটা এটাৰ গাত আউজাই থৈ তেওঁ পদ্মিনীৰ কাষলৈ আহিল।

— " এ নহয়, তেওঁ আমাৰ বাৰীখান চাওঁ বুলি কবাওঁ পাৰে । সেইকাৰণে অলপ চাফা কৰি থ'লোঁ।"

— "তেওঁৰ সময় নহয় দেক, কাৰো বাৰী চাই ফুৰবা। আপুনি সোনকালে গাটো ধোক।"

কৰ'বাৰ পৰা দৌৰি -দৌৰি আহি হিয়াই আইতাকৰ মেখেলাখনত ধৰি ওলমিবলৈ ধৰিলে। সৰু আইতাকে মৰমেৰে তাইৰ মূৰত হাত ফুৰাই সুধিলে, — "তই আজি ইতাতে উচ্ছা?"

— "ও।"

তিনিবছৰীয়া হিয়াৰ মনত এটা দীঘলীয়া উত্তৰ সাজু হৈছিল। এটা আখৰেৰে উত্তৰ দিয়া মানুহ তাই নহয়। পিছে উপায় নাই। এখন প্ৰকাণ্ড মেৰী

বিস্কুটে অকণমানি মুখখন দখল কৰি লৈছে। ফলত সৰু আইতাকে তাইৰ “ও” টোতে সন্তুষ্ট হৈ থাকিব লগা হ’ল। দুখেই লাগিল তাইৰ। তাইৰ হাতখন নিজৰ মেখেলাৰ পৰা এৰুৱাই আইতাকে ক’লে, — “এ মাই, চাও গুচচোন। আজি অন্তত অলপ সুস্থিৰে থাকবি, শুনছা। দৌৰা-দৌৰি কৰি নাথেকবি। আজিৰ দিনটো ভালে-ভালে গেলি হে যাৱা আৰ। মাইৰেক ক’গেই, তোকো গাটো ধুৱেই দেক। ফুটফুটীয়া গুলপীয়া ফকটো পিন্ধেই দিবা ক’বি।”

“ডাঙাৰ বাইদউ,আপুনি গাটো ধোক। পদুমীৰ নবিতখান পাতা হছি যদি মই লৈ যাওঁ।”

“অ, অ, যাৱা।” বুলি কৈ ডাঙৰ বাইদেউ গা-ধোৱা ঘৰত সোমাল।

আজিৰ দিনটো বামুণপাৰাবাসীৰ বাবে বিশেষকৈ বামুণপাৰাৰ মহিলাসকলৰ বাবে বৰ বিশেষ। আচলতে আজিৰ দিনটো মহিলাসকলৰেই। এনেই যদি তেওঁলোক বোৱাৰী পুৱাতে উঠে, আজি প্ৰাক্-বোৱাৰী পুৱাতে উঠিছে। ঘৰৰ কাম-বন কৰি, গা-পা ধুই, নিজৰ আজিৰ দিনটোৰ আঁৰৰ কথাখিনিৰ আৰম্ভণি হৈছিল এনেদৰে—

মিনুৰ বোৱাৰীয়েকক পাঁচমহীয়া খুৱাব আহিছিল। নাম পাতিছিল। সচৰাচৰ নামত বহা-নবহা বুঢ়ী-বোৱাৰী সকলোৱে নিমন্ত্ৰণ পাইছিল। মানুহেৰে চোতাল ঠাহ খাই পৰিছিল। তিনিটামান নাম দিয়াৰ পাছত চাহ-বিৰতি ঘোষণা কৰা হ’ল। ডাঙৰ -ডাঙৰ গোল্লা, পিঠা,লাৰু, গাখীৰ চাহ। তৃপ্তিৰে চাহ খাই সকলোৱে তামোল মুখত ভৰালে। দেহৰ পাচক ৰসসমূহক চাহ, তামোল আদিৰ পচন কাৰ্যত উদগনি জনাবলৈ এইবাৰ কথাৰ সঁফুৰাটো মেলা হ’ল। এইটো নামৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ অংগ। ইয়াৰ অবিহনে নাম এখন কেতিয়াওঁ সম্পূৰ্ণ নহয়।

“অ’ বোলো, ইলেকচন আহিল।” গুইমাৰণীয়ে আৰম্ভ কৰিলে।

“মতাগিলাৰ অফিচ পাতি মিটিং-ঘিটিং ক’ৰবাৰ হ’ব’ আৰ।”

“ইলেকচনত উঠামখাত চাই এগিলা ঘটিৰাম-বাটিৰামৰহে দৌৰা-দৌৰি বেছি হয়।”

“হয় দে, একদম সঁচা কথা।”

“কবাত কবাত বোলে তিৰি মানহুইও অফিচ পাতা হছি।” দক্ষিণপাৰণীয়ে সকলোকে গৰম খবৰটো দিলে।

“তিৰি মানহুই অফিচ পাতা হছি? কি কৰে তিৰি মানহুই অফিচত?”

“হা, মতা মানহুগিলাই যি কৰে , তাকে কৰে, মিটিং-ঘিটিং।” দক্ষিণপাৰণীৰপৰা উত্তৰ আহিল।

“ভালেই দে। আমাৰহে জন্মোচাৰ এনকে গেল; যবাহেনী ধৰি, ভাতৰ চৰু দাঙি।”

“জাগাই জাগাই তিৰিগিলা বৰ আগবাচ্ছি দেন ?আমি হে একো এটা ক’ৰবা নল্লো।”

দৰঙনীৰ খাওঁতে-লওঁতে সময় লাগে। যেতিয়াৰ পৰা দাঁতৰ বেমাৰ তেওঁৰ জীৱন বাটৰ লগৰী হ’ল, তেতিয়াৰপৰা তেওঁ চাহ পানী কৰিহে খাব পৰা হ’ল। ভাতৰ ক্ষেত্ৰতো একেই নামত চাহ দিওঁতে তেওঁ মিনুৰ জীয়েকক কৈ বাটি এটা খুজি লৈছিল। গিলাচৰপৰা চাহ অকণ-অকণকৈ বাটিত বাকি ফুকাই-ফুকাই খাওঁতে-খাওঁতে তেওঁৰ বহুত দেৰি লাগিল। লগৰীবোৰৰ কথা-বাৰ্তা, ক্ষোভ -দুখ, হা-হুমুনিয়াই শুনি -শুনি তেওঁ চাহ শেষ কৰিলে। বাটি-গিলাচ একাষৰীয়া কৰি থৈ মুখখন মচি তেওঁ মাত লগালে,

“আমিও দেখোন অফিচ পাতবা পাৰো।”

“আমি অফিচ পাতিম ?”— সকলো আচৰিত হ’ল।

“কিয়া, ন’ৰিম নিকি ?”— দৰঙনীয়ে ভেঁকাহি মাৰি সুধিলে।

"পাৰিম, পাৰিম; কিয়া ন'ৰিম।"পদ্মিনীয়ে পৰম উৎসাহেৰে ক'লে।

"অ পাৰিমতো। বেলেগ জাগাৰ তিৰিও তিৰি, আমিও তিৰি। সেহেতে যদি পাৰছি , আমিও পাৰিম।"

"অ, অ, বৰ ভাল হ'ব।"

" মন কৰলিয়ে চন। নৰবা লাগা একো কথাই নাই।"

"অ' ডাঙাৰ বাইদউ, আপুনি দেখোন একো মাতা নাই। আপোনাৰ কি মত?'' কৈহাটনীয়ে সুধিলে।

ডাঙৰ বাইদেউ সম্বন্ধত অকল পদ্মিনীৰ আৰু সম্বোধনত বামুণপাৰাৰ বেছিভাগ মহিলাৰে 'ডাঙাৰ বাইদউ'হয়। বৰ্তমান ডাঙৰ বাইদেউ বামুণপাৰাৰ আটাইতকৈ বয়স্ক মহিলা। কেতিয়াৰ পৰা তেওঁ সাৰ্বজনীন 'ডাঙাৰ বাইদউ' হ'ল কোনেও সঠিককৈ ক'ব নোৱাৰে। পদ্মিনীয়েও সেইবাবে বিয়া হৈ আহি সকলোৰে মুখত শুনি বয়সত কেইবাবছৰো ডাঙৰ একমাত্ৰ জাকক বাইদেউ নুবুলি 'ডাঙাৰ বাইদউ'য়ে বুলিলে।

''তোমালোকৰ আৰু মোৰ মত কিবা বেলেগ হ'ব নে? বেলেগ সময়ত নাভাবলিও ইলেকচনৰ দিনা অন্তত দেশখানৰ কথা ভাবি ভোটটো দিবা যাৰে। ইবাৰ অলপ বেছিকে ভাবিম, দুইদিনমান আগৰ পাই ভাবিম।"

বচ্! মনস্থ সন্তানটি ভূমিষ্ঠ হ'ল। নামকৰণ কৰা হ'ল— 'বামুণপাৰা আঞ্চলিক .... মহিলা সমিতি'।

আটাইতকৈ জনপ্ৰিয় ৰাজনৈতিক দলটিৰ নামেৰে মহিলাসকলে খালী ঠাই পূৰ কৰিলে।

অফিচ পতাৰ সিদ্ধান্ত লোৱা হ'ল,নামো দিয়া হ'ল, পিচে অফিচ অৰ্থাৎ কাৰ্যালয়টো পাতিব ক'ত ? পদ্মিনীয়ে সকলোকে মনত পেলাই দিলে,

"কিয়া, ডাঙাৰ বাইদউহাঁতৰ পুৰণা ঘটোৰ গোটেই কিটা ৰুম ভাৰাত দিয়া নাই নহয়; পথমটো আছে। ডাঙাৰ বাইদউৰ একো আপত্তি নাথেকলি সেটো ৰুমতে অফিচ পাতবা পাৰি।"

ডাঙৰ বাইদেৱে ইচ্-ইচ্ কৰি উঠিল,

"ই আই, মোৰ কি আপত্তি থাকব'য়ে মোৰ ঘৰত অফিচ হ'লি ভাগ্যৰ কথা হ'ব'।"

পাছদিনা পুৱা ডাঙৰ বাইদেউৰ বোৱাৰীয়েক পদুমীয়ে সিহঁতৰ পুৰণা ঘৰটোৰ ভাড়া নিদিয়া ৰুমটোৰ দুৱাৰ -খিৰিকি খুলি, মকৰা-জাল গুচাই,সাৰি-মচি চিকচিকিয়া কৰি তুলিলে। দুৱাৰ-খিৰিকিত পৰ্দা লগালে। মহিলাসকলে যেয়ে যিমানখনকৈ পাৰে চকী আনিলে। সোমায়ে চকুত পৰা বেৰখনত নিৰ্বাচনত অৱতীৰ্ণ হোৱা জনপ্ৰিয় প্ৰাৰ্থীজনাৰ ডিঙিত গামোচা লোৱা, ওঁঠত ভুৱন-ভুলোৱা হাঁহিৰে হাত যোৰ কৰি থকা অৱস্থাৰ ডাঙৰ ছবি থকা ডাঙৰ ৰাজনৈতিক পোষ্টাৰ এখন আঁৰি দিয়া হ'ল। সকলো ঠিক-ঠাক হোৱাৰ পাছত গধূলি ৭ বজাত সমিতিৰ প্ৰথমখন মিটিং আহ্বান কৰা হ'ল।

মিটিং বহিল। এতিয়া প্ৰথম কাম হ'ল সভাপতি আৰু সম্পাদক নিৰ্বাচন কৰা। সভাপতি মানে সভানেত্ৰী হিচাপে সকলোৰে একেমুখে ডাঙৰ বাইদেউক বিচাৰিলে। অঞ্চলটোৰ বয়োজেষ্ঠা,অভিজ্ঞ। ডাঙৰ বাইদেউৰ মুখখন উজলি উঠিল। সম্পাদিকা হিচাপে কাক নিৰ্বাচন কৰা যায় আলোচনা চলি থাকোতে পদ্মিনী থিয় হ'ল।

"কাৰো যদি একো আপত্তি নাই, ময়ে সম্পাদিকা হলো হয়। লাগা-লাগি ঘৰ। ৰাতি হঠাৎ কিবা ডাঙাৰ কথা হ'লিও দোওটাই গেৰেই-গেৰেয়ে আলোচনা কৰবা পাৰিম।"

হ'ব। কোনেও একো আপত্তি নদৰ্শালে। পদ্মিনীয়ে লগে-লগে পুতেকৰ হতুৱাই ঘৰৰপৰা ডাঙৰ কাঠৰ টেবুলখন অনালে। টেবুলখনৰ দৈৰ্ঘ্য প্ৰস্থতকৈ কিছু বেছি। আচলতে সেইখন টেবুল আৰু ডেস্কৰ মাজতে কিবা এটা। সেইখনত গধূলি

-গধূলি পদ্মিনীৰ পুতেকে ওচৰৰে সৰু ল'ৰা-ছোৱালী এহালক টিউচন পঢ়ায়। পদ্মিনীয়ে ভাবিলে সেইখনৰ প্ৰয়োজন এতিয়া ইয়াতহে বেছি। আলমাৰিৰ পৰা ধোৱা টেবুল-ক্লথ এখন আনি নিজেই তাত পাৰি দিলে। সেই টেবুলখনত হাত থৈ মূৰৰ পাছফালে জনপ্ৰিয় প্ৰাথীজনাৰ হাঁহি থকা মুখখন লৈ সভানেত্ৰী আৰু সম্পাদিকাই আসন গ্ৰহণ কৰিলে। সকলোৰে হাত চাপৰি বজালে। উপ-সভানেত্ৰী, সহকাৰী -সম্পাদিকা আদি পদৰ প্ৰয়োজন কোনেও অনুভৱ নকৰিলে।

সদায় গধূলি ৭ বজাত সমিতিৰ মিটিং বহে। বামুণপাৰাৰ প্ৰায়ভাগ মহিলা সমিতিৰ সভ্য হ'ল। দ্বিতীয়খন মিটিঙতে কথাটো সকলোৰে অনুভৱ কৰিলে-চাহৰ অভাৱ। আদা দিয়া লাল-চাহ আৰু গজা খোৱাৰ সিদ্ধান্ত লোৱা হ'ল। চাহ বনোৱাৰ দায়িত্ব পদুমীৰ কান্ধত পৰিল। সদায় মিটিং আৰম্ভ হোৱাৰ আগে -আগে পদুমীয়ে চাহৰ বাবে পানীখিনি তপতাই থয়। কেটেলিটোৰ মুখত সোপা এটা দি তাই মিটিঙত বহেগৈ। মাজতে সাউতকৈ উঠি আহি চেনি, চাহপাত, আদা, গোন্ধপাত দি উতলাই চাহ লৈ যায়। ওচৰৰ নগেনৰ দোকানৰ ল'ৰাটোৱে গজা দি যায়হি। হিচাপতকৈ এটা গজা সদায় বেছিকৈ অনা হয়;হিয়াৰ বাবে। মাকে সদায় সদায় সকলোৰে বাবে চাহ বনাই আনিব, জীয়েকক গজা এটাও নিদিবনে!

মিটিং শেষ হোৱাৰ কোনো নিৰ্দিষ্ট সময় নাই। দিগন্ত বৈশ্যক ভোট দিবলৈ কেনেকৈনো মানুহবোৰক প্ৰভাৱিত কৰিব পাৰি, কাষৰীয়া অঞ্চলৰ মহিলাসকলক কেনেদৰে সমিতিৰ প্ৰতি আকৃষ্ট কৰি ভোটৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰিব পাৰি, দিগন্ত বৈশ্য জিকিলে সমষ্টিটোৰ কিমান লাভ হ'ব, নিজিকিলে কিমান লোকচান হ'ব ইত্যাদি কথা আলোচনা কৰোতে কৰোতে কেতিয়াবা ১১ বাজেগৈ। অ, কোৱাই নাই নহয়, দিগন্ত বৈশ্য আমাৰ প্ৰাৰ্থীগৰাকীৰ নাম। সোনকালে ভাত খোৱাসকলে ভাত-আঞ্জা ৰান্ধি থৈ আজৰি হৈ আহে। দেৰিকৈ খোৱাসকলে সকলো কাটি-কুটি, ধুই-পোখালি থৈ আহে। গৈ বহাই দিয়ে, পত্‌কৈ হৈ যায়। ক'বতো নোৱাৰি মিটিঙত বা কিমান দেৰী হয়।

যিমানেই বিধানসভা নিৰ্বাচনৰ দিন চমু চাপি আহিল, সিমানেই মহিলাসকলৰ বুকুৰ ধপ্‌ধপনি বৃদ্ধি পাবলৈ ধৰিলে। ল'ৰাই মেট্ৰিক পৰীক্ষা দিবলৈ ওলালে মাকৰ যেনেকুৱা অবস্থা হয় , আমাৰ মহিলাসকলৰো অৱস্থা তেনেকুৱাই হ'ল। গধূলি ৭ বজাৰ উপৰি বেলেগ সময়তো মিটিং বহিবলৈ ধৰিলে। যথেষ্ট উৎসাহেৰে প্ৰচাৰ কাৰ্য চলিল। দিগন্ত বৈশ্যক জিকাবই লাগিব — এয়ে সকলোৰে পণ।

ইয়াৰ মাজতে খবৰটো আহিল। দিগন্ত বৈশ্য আহিব। বামুণপাৰাত থকা পাৰ্টিৰ মহিলা সমিতিৰ অফিচটোলৈ দিগন্ত বৈশ্য আহিব। মহিলাসকলে যেন বিশ্বাসেই নকৰিব। কথাটো ডাঙৰ বাইদেউৰ কাণত পেলালে পদ্মিনীয়ে। ডাঙৰ বাইদেউ আৰু পদ্মিনীহঁতৰ সীমাৰ বেৰখন ভঙা বহুত দিনেই হ'ল। কোনোঘৰে ভালকৈ দিয়াৰ কথা ভবা নাই। একে ঘৰেই মানুহ, কিনো আৰু সীমাৰ বেৰ মজবুত কৰিব! ভঙা বেৰখন আঁতৰাই পদ্মিনী দৌৰি আহিল। ৰাস্তাৰে আহিলে বহুত দেৰি হয়।

"ডাঙৰ বাইদউ, অ' ডাঙৰ বাইদউ।" ডাঙৰ বাইদেউ চোতালতে আছিল।

" কি হছি, কি হছি? তুমি এনেকে ফোপেইছা যি?"

"দিগন্ত বৈশ্য আইহ্ব' আমাৰ অফিচত।"

"কি? কিনো কৰা হে?"

"অ, সঁচা।ময়ো বিশ্বাস ক'ৰবা পাৰা নাছিলো। আমি তেওঁৰ কাৰণে ইমান লাগি থাকাতো কাণত পৰছি হপায়। সেইকাৰণে আমাক

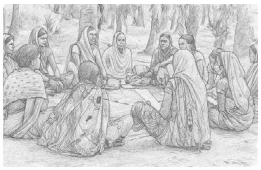

ই কিয়া, তেওঁ যাবা ওলাওঁতে যি আমি ৰাস্তাৰ কাষত থিয়া দি আছিলো, আপুনি যি মোৰ কাষত থিয়া দি আছিল। তিতা তেওঁ মোৰ ফালে চাই হাঁহি মাৰি নমস্কাৰ দিয়া নাই। মনত পৰছিনে?

চাবা আইহ্ব'।"

"তুমি সঁচাই ক'ছানে?"

"মইনো আপোনাক মিছা কবা যাম কিয়া, তাকো এনেই এটা কথাত?"

"নহ'লি যা-যোগাৰ কৰবা লাগিল। কোনদিনা আইহ্ব'?"

"পৰশি।"

লগে-লগে জৰুৰীকালীন মিটিং আহ্বান কৰা হ'ল। দিগন্ত বৈশ্যক কেনেদৰে আদৰা হ'ব, কিহেৰে আপ্যায়ন কৰা হ'ব?... ফুলাম গামোচাৰে আদৰিলে হ'ল, বাহিৰত দুটা কল-পুলিও পোতা যাব। তেওঁ ব্যস্ত মানুহ, আৰু বহুত ঠাইলৈ যাব। গতিকে ফুঁকাই-ফুঁকাই চাহ খাবৰ সময় নহ'ব। নেমুৰ চৰবত দিয়াই ভাল হ'ব। লগত ভাল মিঠাই এটা আৰু নাৰিকলৰ লাড়ু। পদুমীয়ে গুৰ দি নাৰিকলৰ লাড়ু বনাব। মালভোগ কল, মধুৰিআমেৰে এখন নৈবেদ্য আগবঢ়াব লাগিব। তেওঁক প্ৰথমতে প্ৰসাদ অলপ দি পাছত চৰবত দিলে হ'ল। মালভোগ কল এটা চৰবতৰ লগতো দিয়াতো ভাল হ'ব।...

দিগন্ত বৈশ্য আহিল। কলৰ গুৰিতে ডাঙৰ বাইদেৰে তেওঁক দুয়োফালে ডাঙৰ- ডাঙৰ ফুল থকা এখন ফুলাম গামোচা পিন্ধাই হাতত ধৰি অফিচলৈ বুলি আগবঢ়াই নিলে। তেওঁ সমিতিৰ বহীখনত চহী কৰিলে, বুট দুটা মুখত দিলে আৰু সকলোকে ভোট দিবলৈ অনুৰোধ জনাই গুচি গ'ল।

আবেলি ৪ টা মান বজাত পদ্মিনী ডাঙৰ বাইদেউহঁতৰ ঘৰলৈ আহিল। ডাঙৰ বাইদেৰে কাঁথিতে মূঢ়া এটাত বহি চাহ খাই আছিল। পদ্মিনীয়েও মূঢ়া এটা টানি ল'লে। এখন মলমলীয়াকৈ তামোল খাই আহিছিল পদ্মিনীয়ে। ডাঙৰ বাইদেৰে সেয়েহে চাহৰ কথা নুসুধিলে।

"আজিৰ দিনটো হ'লিও ভালে ভালে গেল দেক, ন ডাঙাৰ বাইদউ ?"

"অ, মোৰ গোটাই ভয়ে লাগি আছিল;কি বা হয়, কি বা নহয়। পিছে চব ভালে ভালেই গেল। মই তাক হাতত ধৰি অফিচক গেলি আগবঢ়েও নিলো। আমাৰ এৰ সমানে হ'ক দেখোন হে। বেয়া পালা নিকি,নাপাই ন? ইমান ডাঙাৰ মানহু!"

" নাপাই নাপায়। তেওঁ যিমান ডাঙাৰ মানহু, তেওঁৰ মনটোও সিমানে ডাঙাৰ। দেখ্লিয়ে গম পাই নহয়। আৰু দেখ্ছিনে কাক কেনেই ব্যৱহাৰ কৰবা লাগে, কাক কিমান গুৰুত্ব দিবা লাগে, ভালকে জানে। মোক যাওঁতে ক্কি ধুনীয়াকে নমস্কাৰটো দি থৈ গেল।"

ডাঙৰ বাইদেৰে আধা খোৰা চাহৰ গিলাচটো একাষৰীয়া কৰি থ'লে।

"তোমাক নমস্কাৰ দি থৈ গেল, কিতা হে?"

"ই কিয়া, তেওঁ যাবা ওলাওঁতে যি আমি ৰাস্তাৰ কাষত থিয়া দি আছিলো, আপুনি যি মোৰ কাষত থিয়া দি আছিল। তিতা তেওঁ মোৰ ফালে চাই হাঁহি মাৰি নমস্কাৰ দিয়া নাই। মনত পৰছিনে?"

"পৰছি ৰ'বা। সি যাবা ওলাওঁতে ৰাস্তাত তুমি মোৰ কাষত থিয়া দি আছিলা। আৰু সি মোৰ ফালে চাই সি নমস্কাৰ দি গেল।"

"ইহ্, আপুনি ক'লিয়ে হ'ব'নে? নমস্কাৰ

মোক দিছিল, আপোনাক নহয়। আপুনি এনেই কি কৰিছি সি যি আপোনাক নমস্কাৰ দিব?"

"কি কৰা নাই মই? তুমি কৰাচোন তুমি কি উল্টেই দিছা সি যি তোমাক নমস্কাৰ দিব?"

"কৰছো, বহুত কৰছো মই! আপোনাৰ নিচিনাকে বহি-বহি চিয়াৰ খয় খেদাৰা নাই।"

"অ', ইতা মই হে চিয়াৰ খয় খেদালো? ধুন-পেচ মাৰি আহি লাগ-বান্ধ নহৰা কথা ফেদ্-ফেদাওঁতেই গেল তোমাৰ।"

"অ'। মই মানে ইমান দিনে ফেদ্-ফেদেই হে থাকলো? এই স্বভাৱ, এই স্বভাৱৰ ধৰি আজি আপোনাৰ এই বাসানা হছি। আমি কিবা নাজানো নে আপোনালোকৰ ডাঙাৰ আপাই চাকৰি এৰিয়ে আইহ্ছি নে টকা মাৰাৰ কাৰণে খেদাই খাছি।"

"হা, মোৰ ডাঙাৰ আপাই চাকৰিৰ পাই খেদা খাব, কি কথা কবা আহাহে তুমি? বহুত কষ্ট কাৰণে হে চাকৰি এৰি আইহ্ছি সি। তোমাৰ ৰাতুলৰ কথা নকৰা কিয়া? তাৰ যি হওঁ -হওঁকে কিমানবাৰ বিয়াখান ভাঙিল। যিমান লুক-ঢাক কৰলিও কইনা ঘৰে গম পায়ে যায় গেলা মদাহী বুলি। ভাল ঘৰৰ আপি গেলা মদাহীক গেলি নাহে।"

"অ, ইতা মোৰ আপাটোহে গেলা মদাহী হ'ল? আপোনাৰ জৱেয়ে যি আঠমঙলাৰ দিনা মদ খাই আইহ্ছিল, সেই কথা বামুণপাৰাৰ চৰেই জানে।"

"তোমাৰ জৱেয়ো ধোৱা তুলসীৰ পাত নহয়। তাক জুৱা পাতাৰ হৈ কেইবাৰ পুলিচে ধৰি নিছি, সেটো হিচাপো বামুণপাৰাৰ মানহুই লেখি থছি।"..

চোতাল মানুহেৰে ভৰি পৰিল। বেলেগৰ কাজিয়া চোৱাৰ সমান ৰং জানো আছে? পদ্মিনীৰ পুতেকে আহি মাকক টানি -টানি ঘৰলৈ লৈ গ'ল। ডাঙৰ বাইদেউৰ ডাঙৰ পুতেকেও মাকক ঠেলি -ঠেলি ভিতৰলৈ নিলে। দুই -এজন পুৰুষো গোট খাইছিল। তেওঁলোক ঘৰা-ঘৰি গ'ল। মহিলাসকলে ডাঙৰ বাইদেউহঁতৰ চোতালখন এৰি ৰাস্তালৈ আহিল।মেলখন তাতে পতাৰ সিদ্ধান্ত ল'লে।

"ইচ্, এনেই গোটাই সভাপতি, সম্পাদক ওলেইছি; সেহেতকহে নমস্কাৰটো দি গেল! আমি নাছিলো থিয়া হৈ,আমাকহে নমস্কাৰ দিছি।"

"অ', তেওঁ জানা-বুজা মানহু। গম পাই কাম আচলতে কুনি কৰে। সভাপতি -সম্পাদকে আসন কিখানত বহাৰ বাহিৰে একো নকৰে বুলি তেওঁ জানে।"

"আমিয়ে সেহেতক সভাপতি -সম্পাদক পাতলো, অথচ আমাকে মানহু বুলি গণ্য নকৰে।"

"এই দুই জায়েকে মিলি সমিতিখান চেচ্ কৰি দিলা। দিগন্ত বৈশ্য যদি হাৰে এহেত দোওটাৰ কাৰণেই হাৰব'।"

"যি মানহুই নিজৰ ঘৰখানৰে থান-থিত লগাবা নৰে সেই মানহুই দেশৰ কাম কি কৰব' হে?"...

অফিচৰ দুৱাৰত ওলমি থকা তলাটোৱে সকলো আলেখ-লেখ চাই আছিল।সি বুজিলে যে অফিচ খুলিম বুলি তাক আৰু কেতিয়াও কোনেও নোখোলে।

পাছদিনা পুৱা পদ্মিনীৰ পুতেক ৰাতুলে সোঁহাতে দা এখন আৰু বাওঁ কান্ধত বাঁহ এডাল লৈ আহিল। সিফালৰ পৰা ডাঙৰ বাইদেউৰ ডাঙৰ পুতেক প্ৰদীপো আহিল, দা আৰু বাঁহ লৈ। দুয়োটাৰ উদ্দেশ্য একেটাই-সীমাৰ বেৰাখন ভালকৈ দিয়া।

(লেখক কটন বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ছাত্ৰী তথা, গল্পটো কে চি দাস কমাৰ্চ কলেজৰ মহাবিদ্যালয় সপ্তাহ- ২০২৫ত আয়োজিত প্ৰথম বাৰ্ষিক আন্তঃ মহাবিদ্যালয়-বিশ্ববিদ্যালয় চুটিগল্প প্ৰতিযোগিতাত দ্বিতীয় স্থানপ্ৰাপ্ত চুটিগল্প।)

অ তি থি . লে খা

২৭ৰ ঘৰ

অভিৰাজ দত্ত

"The future is uncertain but the end is always near."---- Jim Morrison

ভাৰিবলৈ ধৰিলো, আচলতে হিচাপ কৰিবলৈ ল'লো, ২৭ বছৰত কোনে কি কৰিছিল! ষ্টাভ জব্‌ছে এপ'ল স্থাপন কৰি "Macintoch Computer"-য়ে বিশ্বক চমকিত কৰিছিল। শচীনে টেষ্টত দ্বিশতক কৰিছিল। বিটলছৰ জৰিয়তে জন লেনন বিশ্বত জনপ্ৰিয় হৈ পৰিছিল। কীটছে ২৫ বছৰৰ জীৱনকালতে ইংৰাজী সাহিত্যত এটা নতুন যুগৰেই সৃষ্টি কৰিলে।

আজিয়েই এই হিচাপ-নিকাচবোৰৰ অন্তিম দিন।

আজিৰ পৰা এইবোৰ নহ'ব। কিন্তু (?) এই হিচাপ-নিকাচবোৰৰ লাভ কি? (লোকচানো নাই!)

কুকুৰৰ ৰাউচি যোৰা চিঞৰ কাণত পৰিলহি। ইমান সময়ে মোৰ চৌপাশে যি গহীন পৰিৱেশে বিৰাজ কৰিছিল, সেয়া যেন এক অদ্ভুত ধৰণে শাম কাটিলে।

ঘড়ীৰ কাঁটালৈ চালো। ১২ বাজিবলৈ এতিয়াও দুঘণ্টা বাকী। ডিচেম্বৰ মাহ। পুহৰ জাৰত ৰাতি বাহিৰলৈ একদম দৰকাৰী কাম নহ'লে কোনো নৰ-মনিচ নোলায়। পুহ মাহত দহ বজাতে গাঁও কি টাউন সকলোতে দুভাগ ৰাতি হয়গৈ।

অলপ সময়ৰ পাছত কুকুৰৰ ৰাউচি বন্ধ হ'ল। হয়তো সিহঁতে ডাষ্টবিনত ৰাতিৰ সাজটো বিচাৰি পালে। নতুবা, কোনো বিপৰীত লিঙ্গৰ কুকুৰ সঙ্গী বিচাৰি পাই সংগমত ব্যস্ত হৈ পৰিল।

পুনৰ পৰিৱেশটো নিজান হৈ পৰিল। এক অস্বস্তিকৰ পৰিৱেশ, মোৰ মনটোৰ দৰে। কিন্তু আজিৰ পৰা মই এই অস্বস্তিৰ পৰা মুক্তি পাম। মোৰ এই মানসিক দ্বন্দ্বৰপৰা। মোৰ মনটোৱে এক মুৰ্হূতৰ বাবে আনন্দত জঁপিয়াই উঠিল। কোঠাটোৰ ইটো মূৰৰ টেবুলখনত থকা চিগাৰেটৰ পেকেটটো

চিত্ৰ ঃ তেল আভিভত অংকিত ২৭ ক্লাব গ্ৰাফিটি, শিল্পী ঃ Jonathan Kis-Lev

খুলিলো। মোৰ প্ৰিয় মালবৰ' ব্ৰেণ্ডৰ এডভাঞ্চ চিগাৰেট। চিগাৰেটটো জ্বলালো। হুপিলো।

এক স্বৰ্গীয় অনুভূতি। কোনে কয়, ভাল মানুহে চিগাৰেট নাখায় বুলি। হয়তো, সেই ভাল মানুহকেইজনে জীৱনত চিগাৰেটৰ সোঁৱাদ লৈয়েই পোৱা নাই। পোৱা হ'লে এনেধৰণৰ কথা নকয়। টেবুলখনৰ কাষতে আউজাই থোৱা গীটাৰখন লৈ মই বিচনাত বহি পৰিলো।আজি এই মুহূৰ্তত মই গাব পৰা গানটো কি হ'ব পাৰে? — লেননৰ Imagine নে ৰবচনৰ Ol' Man River? উহোঁ, নহয়।

গীটাৰৰ তাঁৰকেইডালত হাত বুলাই জিমি হেণ্ড্ৰিক্স (Jimi Hendrix)ৰ "Voodoo Child"-টো গুণগুণাবলৈ ধৰিলো,

"Well, I stand up next to a mountain/ And I chop it down with the edge of my hand/ Yeah/ Well, I stand up next to a mountain/ And I chop it down with the edge of my hand/ Well I pick up all pieces and make an island"....

মুখত ভৰাই লোৱা আধা পোৰা চিগাৰেট, তাৰ মাজে-মাজে প্ৰিয় গীটাৰিষ্টৰ গান। অন্তিমবাৰৰ বাবে গানটো গোৱাৰ তৃপ্তি। তাৰপাছত ক্ৰমান্বয়ে গাই গ'লো,

কাৰ্ট ক'বিনৰ Smells like teen spirit, Come as you are,

জিম মৰিছনৰ Riders on the storm,

People are strange,Light my fire....

ঘড়ীলৈ চালো। এঘাৰ বাজি গ'ল। মোৰ হাতত এতিয়া মাত্ৰ এঘণ্টা সময় বাকী। দুটা চিগাৰেট ইতিমধ্য হুপি শেষ কৰিলো। কিনি অনা চিগাৰেটৰ পেকেটটোত কেৱল ৩-টা চিগাৰেট আছেগৈ। তিনিটাৰ দুটা মই এই এঘণ্টাৰ ভিতৰত শেষ কৰিম। এটা মই এৰি থৈ যাম, মোৰ মৃত্যুৰ স্মৃতি হিচাপে।

আজি ৰাতি ১২ বজাৰ লগে-লগে ১৯ ডিচেম্বৰ সোমাব। মই ২৭ বছৰীয়া হ'ম। এটা ২৭ বছৰীয়া অসফল যুৱক। যি এটা সময়ত সপোনৰ পাছত দৌৰি ফুৰিছিলে। ভালকৈ পঢ়া-শুনা কৰি এটা উচ্চ পৰ্যায়ৰ চাকৰি কৰাৰ হেঁপাহ পুহি ৰাখিছিল। সদায় মনলৈ অহা এই কথাবোৰে মোক কন্দুৱাইছিল। আজি মই নাকান্দো।আজি মই মোৰ এই মানসিক ভয়ক জয় কৰিছো। মোৰ অতবছৰৰ যি মানসিক ভীতি তাক মই আজি একেবাৰে নিঃশেষ কৰি পেলাম।হয়তো,মোৰ মৃত্যুৰ পাছত এই বিশ্বৰ ধূলিকণা এটাও ইফাল-সিফাল নহ'ব। জিম মৰিছন,কাৰ্ট ক'বিন,অথবা জিমি হেণ্ডিক্সৰ যেতিয়া ২৭ বছৰতে মৃত্যু হৈছিল, বিশ্বৰ মানুহে কান্দিছিলে। কিন্তু মইতো তেনেকুৱা কোনো বিশ্ববিখ্যাত শিল্পী নহয় যে মোৰ মৃত্যুত বিশ্বই কান্দিব অথবা মোৰ নামটোও টুৱেণ্টি ছেভেন ক্লাব (27 club)-ত যোগ হ'ব।

২১ বছৰত ফাৰ্ষ্ট ক্লাছ লৈ বি.এছ.চি. আৰু ২৩ বছৰত ফাৰ্ষ্ট ক্লাছ লৈ এম.এছ.চি. পাছ কৰি এতিয়া ঘৰে-ঘৰে ভাত মুঠিৰ তাড়নাত চাৰ্ফ-চাবোন বিক্ৰী কৰা মই এটা চেইলছ মেন, এটা শিক্ষিত নিবনুৱা। এনেকুৱা নহয় যে মই চাকৰি পাবলৈ চেষ্টা নাই কৰা। বিগত পাঁচ বছৰত মই কিমান পৰীক্ষা দিলো, ইণ্টাৰভিউ দিলো, হিচাপ কৰিলে, তাৰ সংখ্যা দুই শতাধিকৰো অধিক হ'ব। কেতিয়াবা প্ৰশ্নকাকত লিক্ হৈ পৰীক্ষা বাতিল হয়, কেতিয়াবা ইণ্টাৰভিউ দিয়াৰ পাছত লাখ টকা বিচাৰি ফ'ন আহে। ক'ৰ পৰা দিওঁ? লগৰ ধনী-দুটামানে অৱশ্য তেনেকৈ চাকৰি ল'লে। ফৰ্ম-ফিল-আপ কৰি কৰি মই ভাগৰি পৰিছো। পইচাৰ অভাৱত কিমান ৰাতি মই খালি পেটেৰে শুব লগা হৈছে, !! হয়তো, গুৱাহাটীৰ নিম্ন মধ্যবিত্ত মানুহখিনিৰ অৱস্থা এনেকুৱাই। ভাৰিলো,মোৰ মৃত্যুৰ পাছত কোনে-কোনে কান্দিব? আই-পিতায়ে? আৰু লগৰ.... ???

মনত পৰিল.... বিষ্ণুৰে। সি বাৰু সঁচাই কান্দিবনে? এই মহানগৰীত সি মোৰ একমাত্ৰ

বন্ধু। পিছে, কি বুলিনো সি মোৰ লগত বন্ধুত্ব কৰিলে ?তাকে ভাৱো। মই ইমানেই অন্তৰ্মুখী যে কাকো মাতবোল নকৰো। বেছিভাগ সময় অকলেই থাকো। মোৰ এই বাকচৰ নিচিনা ক্ষুদ্ৰ ৰূমটোলৈ অহা সি একমাত্ৰ প্ৰাণী। কিন্তু আজি এসপ্তাহমান বিষ্ণুক মই লগেই পোৱা নাই। মৰাৰ আগতে তালৈ শেষবাৰৰ বাবে ফ'ন এটা কৰোঁনি ? ম'বাইলটো হাতত তুলি ল'লো। কিন্তু মই তালৈ ফ'ন কৰিব নোৱাৰিলো।কিবা এক অদৃশ্য শক্তিয়ে যেন মোক বাধা দিলে। হয়তো, মোৰেই ভয় লাগিল, কিজানি ফ'নত কথা পাতিলে সি মোৰ অৱস্থাটো ধৰা পেলাব। আৰু মোৰ আজিৰ এই কাৰ্যসূচীত বাধা আহি পৰিব।

কাইলৈ ৰাতিপুৱা যেতিয়া পিতায়ে মোৰ খবৰটো পাব, পিতাইৰ কি হ'ব বাৰু? তামোল-পাণ বিক্ৰী কৰি পিতায়ে মোক পঢ়ুৱাইছিলে। দুখীয়া হ'লেও পিতাই বৰ সৎ আৰু গুণী-জ্ঞানী মানুহ। তেতিয়াৰে গ্ৰেজুৱেট যদিও চাকৰিহে নাপালে। গাঁৱত তেওঁক সৰুৰ পৰা জ্যেষ্ঠজনলৈ সকলোৱে সন্মান কৰে। তেওঁৰ একমাত্ৰ পুত্ৰই যেতিয়া চিপজৰী লৈ আত্মহত্যা কৰাৰ কথাটো বিয়পি পৰিব পিতাইৰ অৱস্থাটো তেতিয়া কি হ'ব ? অতবছৰে সকলোৰে চকুত চকু থৈ কথা কোৱা পিতায়ে জীৱনৰ বাকীকেইটা দিন মূৰ তল কৰি জীয়াই থাকিব লাগিব।

মোৰ চকু চলচলীয়া হ'ল। নাই, নাই মই এনেকৈ দুৰ্বল হ'লে নহ'ব। মোৰ ভিতৰৰ সাহসখিনি জগাব লাগিব মই।

(Expose yourself to your deepest fear, after that, fear has no power, and the fear of freedom shrinks and vanishes. You are free.)

জীৱিত অৱস্থাত মই আই-পিতাইক পইচা ঘটি দিব নোৱাৰিলো,কিন্তু মোৰ মৃত্যুৰ পাছত আই-পিতায়ে বীমাৰ পইচাকেইটা অন্ততঃ পাব। সিমানখিনি পইচাৰে দুয়োজনে বাকী জীৱন আৰামত চলি যাব পাৰিব। মোৰ মনতো কিবা ভাল লাগি গ'ল।

পেকেটৰ পৰা উলিয়াই চিগাৰেট এটা জ্বলালো আৰু গুণগুণালো,

“তোমাৰ মৰমে মোৰ/ দেহত তুলিলে ঢৌ/ বুকুত দিলেযে মৌ/ কিযে মিঠা মিঠা

উফ্... ৰাণা দা আপোনাৰ কি অপূৰ্ব সৃষ্টি ! কি যে সুন্দৰ প্ৰেমানুভূতি।

প্ৰেম,কিযে এক মিঠা শব্দ। পুৰুষ, মহিলা, কিন্নৰ, বেশ্যা, দালাল, পুঁজিপতি কোনে নকৰে প্ৰেম ?

কোনে নপৰে প্ৰেমত ?

ময়ো পৰিছিলো। মাত্ৰ এবাৰেই, এজনী ছোৱালীৰ প্ৰেমত। কলেজত পঢ়ি থাকোঁতে মই অক্লান্তাক লগ পাইছিলো। তাই তেতিয়া ছোৱালী মহাবিদ্যালয়ত পঢ়ি আছিল। নাৰীৰ সৌন্দৰ্যক বিচাৰ কৰিব জনা প্ৰতিজন পুৰুষৰ চকুতে অক্লান্তা এজনী "Gorgeous Woman"। ইমান অন্তৰ্মুখী ল'ৰা এটাই কিদৰে তাইক এদিন প্ৰেমৰ প্ৰস্তাৱ দি প্ৰেমৰ সম্পৰ্কত বান্ধ খাইছিলো,এতিয়া ভাৱিলেই মই আচৰিত হওঁ।

ইংৰাজী সাহিত্যৰ ছাত্ৰী হিচাপে তাইৰ সেই বিষয়ত যথেষ্ট দখল আছিল। এদিন তাই ৰবাৰ্ট ফ্ৰষ্টৰ "Stopping By Woods On A Snow Evening" কবিতাটো মোক মাতি শুনাইছিল। সেইদিনা সন্ধিয়া লাগিছিল। তেতিয়া পাৰ্কত কেৱল আমি দুটাই। শেষৰ পংক্তি দুটা তাই মোক ডাঙৰ-ডাঙৰকৈ কৈ শুনাইছিল,

"And miles to go before I sleep
And miles to go before I sleep."

“মই দৌৰিব খোজো, উৰিব খোজো। কবিৰ নিচিনাকৈ যাত্ৰাপথত জিৰণি নোলোৱাকৈ কষ্ট কৰি মোৰ জীৱনৰ লক্ষ্যত উপনীত হ'ব খোজো।”

তাই মোক সাৱটি ধৰিছিল, উচুপিছিল। সৰুতে দেউতাকক হেৰুৱা তাইৰ ঈশ্বৰ আৰু

মাকৰ পাছতে কিজানি ময়েই আটাইতকৈ আপোনজন হৈ পৰিছিলো। তাইৰ সৃষ্টিশীল মনটোক, প্ৰতিভাক মই সদায় পছন্দ কৰিছিলো। তাইৰ কবিতা, গল্প আটাইবোৰ। অথচ, তাইক দিবলৈ মোৰ ওচৰত একোৱেই নাছিল।

মই ভেন গঘতো নহয় যে তাইক নিজৰ কাণ অথবা হাতৰ আঙুলি কাটি উপহাৰ দিম।

কলেজ এৰাৰ পাছতেই আমাৰ সম্পৰ্কটোও চিৰদিনৰ বাবে শেষ হৈছিল। নাৰীয়ে সদায় সফল পুৰুষ বিচাৰে। তায়ো কোনো সফল পুৰুষক বিচাৰি পাইছিল। ধনী,গাড়ী থকা কোনো ব্যৱসায়ী, প্ৰফেছাৰ, হয়তো কোনোবা বিষয়া।

তায়ো এতিয়া কোনোবা এখন কলেজৰ প্ৰফেছাৰ। মোক দেখিলে হয়তো তাই চিনি নোপোৱাৰ ভেশচন জুৰিব কিম্বা মোলৈ মুখখন ঘূৰায়ে নাচাব, মোৰ লগৰ ডাঙৰ-ডাঙৰ চাকৰি কৰা কেইটাৰ নিচিনাকৈ।

নাই, এনেকুৱা হ'বলৈ মই নিদিওঁ, আজিয়েই মই মোক শেষ কৰিম। আজিৰ পৰা কাৰো ইতিকিঙৰ পাত্ৰ নহওঁ। মোৰ মৃত্যুৰ খবৰ পোৱাৰ পাছত অল্লান্তাই বাৰু কান্দিবনে? নাকান্দিলেও অন্ততঃ মোলৈ মনত পেলাবনে?

ঘড়ীত ইতিমধ্য এঘাৰটা পঞ্চলিছ হৈ গৈছে। মোৰ ওচৰত এতিয়া মাত্ৰ পোন্ধৰ মিনিট সময় বাকী।

জীৱনৰ অন্তিমটো চিগাৰেট মই জ্বলাই ল'লো। "The last cigarette of my life."

চিগাৰেটটো শেষ হোৱালৈ খুব পাঁচ মিনিট সময় ল'ব। অন্তিম দহ মিনিটত মই ফেনত চিপজৰী লগোৱা, বিছনাৰ ওপৰত দুখন চকী জোৰা দিয়া ইত্যাদি কামসমূহ কৰিব লাগিব। চুইচাইড ন'ট মই নিলিখো। কি লিখিম তাত? মোৰ যন্ত্ৰণাদায়ক জীৱনৰ বিষয়ে লিখিবলৈ হ'লে এখন কিতাপেই হ'বগৈ।

চিগাৰেটৰ শেষ হুপাটো মাৰি এছট্ৰেটোত চিগাৰেটৰ বাট (butt) টো পেলালো। চিপজৰী ল'বলৈ আনি থোৱা ৰছাঁডাল ফেনত টানকৈ গাঁঠি দি ল'লো। ৰুমৰ দুয়োকাষে থকা দুখন চকী জোৰা লগালো। চকীত উঠিলো। ঘড়ীলৈ চালো। এঘাৰ বাজি পছপন্ন মিনিট। আৰু মাত্ৰ ৫ মিনিট সময় বাকী। মই মনত পেলাবলৈ ধৰিলো। আই-পিতাই, বিষ্ণু, (ভগৱান)ক।

নাই, মই ভগৱানৰ নাম নলওঁ।কি দিলে মোক ভগৱানে? আমাৰ দৰে নিম্নবৰ্ণৰ মানুহখিনিক ভগৱানৰ নামত কেৱল অতীজৰে পৰা শোষণ কৰি আহিছে, উচ্চবৰ্ণৰ মানুহখিনিয়ে। যিদৰে ধনী মানুহখিনিয়ে শোষণ কৰিছে, পুঁজিৰ নামত।

ফাঁচীৰ জৰীডালত মই চুমা এটা খালো। মোৰ বাবে এই জৰীডাল স্বৰ্গৰ দুৱাৰ, যি যন্ত্ৰণাদায়ক এই দুৰ্বিষহ জীৱনটোৰ পৰা আজি মোক মুক্তি দিব। জৰীডালৰ ওচৰত মই চিৰকৃতজ্ঞ। মূৰটো মই জৰীডালত ভৰাই দিলো। সোঁ-হাতেৰে জৰীৰ গাঁঠিটো টান কৰি দিলো। যোৰা দিয়া চকী দুখন বিছনাৰ পৰা মজিয়াত পৰি গ'ল। ভৰি দুটা চটফটাবলৈ ধৰিলে। ক্ৰমান্বয়ে মোৰ উশাহ চুটি হৈ আহিল, চুটি হৈ আহিল, আৰু চুটি হৈ আহিল..... !!

ঘড়ীত ১২ বাজিল। আজি ১৯ ডিচেম্বৰ।

(বিঃদ্ৰঃ ২৭ ক্লাব (27 Club) বুলিলে ২৭ বছৰ বয়সত মৃত্যু হোৱা চেলিব্ৰিটিসকলক বুজায়, ইয়াৰ বেছিভাগেই সংগীতজ্ঞ। ক্লাবৰ সদস্যসকলৰ ভিতৰত আছে; কাৰ্ট ক'বিন; জিম মৰিছন; এমি ৱাইনহাউছ; ৰবাৰ্ট জনছন; জেনিছ জপলিন, জিমি হেণ্ড্ৰিক্স ইত্যাদি।)

(লেখক জগন্নাথ বৰুৱা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ভূতত্ত্ব বিভাগৰ ছাত্ৰ তথা, গল্পটো কে চি দাস কমাৰ্চ কলেজৰ মহাবিদ্যালয় সপ্তাহ- ২০২৫ত আয়োজিত প্ৰথম বাৰ্ষিক আন্তঃ মহাবিদ্যালয়-বিশ্ববিদ্যালয় চুটিগল্প প্ৰতিযোগিতাত বিচাৰকৰদ্বাৰা বিশেষভাৱে নিৰ্বাচিত চুটিগল্প।)

চিত্ৰ ঃ ইনষ্টাগ্ৰামত @shilohart_ৰ অংকন

কালগহ্বৰ

নিতাই চক্ৰৱৰ্তী

পশ্চিমবংগৰ কাটচীয়াঙত অৱস্থিত এই ঠাই world’s the most haunted places-ৰ ভিতৰত অন্যতম।

“ঐ ! এয়া আমাক কলৈ লৈ আহিলি ? তইচোন কৈছিলি যে ইয়াত এটা ৰিজৰ্ট আছে আৰু তাতেই আমি আশ্ৰয় ল’ম, এতিয়া কি হ’ল ?”

কৌস্তভে অলপ খঙতেই ক’লে— “ৰ’ হে ! ইয়াত internet speed-যে ইমান slow, মই কেনেকৈ জানিম ? Google maps-তো ইয়াৰেই location দেখাই আছে ন’! এতিয়া মই কি কৰিব পাৰো ? আগতে জনা হ’লে মই তহঁতক ইয়াত ফুৰাব লৈ নাহিলোৰেহেঁতেন।”

“ডাউহিল যে বৰ সুবিধাৰ ঠাই নহয় সেয়াতো তই জানই, তাৰ পিছতো.... ?”— এইবুলি কৈ বিকিয়ে কান্দিব ধৰিলে। বহু সময় নাৰিকল গছজোপাৰ তলত বহি উঠি আহি মিচিকিয়ে ক’লে— “সেয়া আৰু ক’বলৈ বাকী আছে নেকি যে এই ঠাই মুঠেও সুবিধাৰ নহয় ? পশ্চিমবংগৰ কাটচীয়াঙত অৱস্থিত এই ঠাই world’s the most haunted places-ৰ ভিতৰত অন্যতম। ঘড়ীত এতিয়া ৰাতিৰ ৭:৩০ বাজিল। ৰাস্তাত এটা কুকুৰো নায়।”

এনেতে ৰ’দালীৰ হাতত থকা টৰ্চটো off হৈ গ’ল - “ মই গাড়ীৰ পৰা নতুন বেটাৰী লৈ আহি আছোঁ, ৰ অলপ।” মিচিকিও তাইৰ পাছে পাছে গ’ল।

ইফালে নিখিলে গুণগুণাই আছে। “আপুনি এই situation-তো কেনেকৈ গান গাই আছে প্ৰভূ ?”- বুলি কৈ কৌস্তভে

চকু পিৰিকিয়াই নিখিলৰ ফালে চাই ৰ'ল। নিখিলে ক'লে— " তহঁতৰ ভূতবিলাকক অলপ গান শুনাই দিওঁ, বেচেৰাহঁত অকলে-অকলে থাকে যে। হা হা হা.... !"

"Google maps-য়ে কাম কৰা নাই বুজিছ। ৰ'দালী আৰু মিচিকিক আহিব দে। তাৰ পিছত কিবা এটা সিদ্ধান্ত লোৱা যাব।"

গাড়ীৰ ডিকিটো খুলি ৰ'দালীয়ে এটা বেটাৰী উলিয়ালে আৰু টৰ্চত লগালে। টৰ্চটো জ্বলি উঠিল। গাড়ীৰ ডিকিটো বন্ধ কৰি দুই খোজ দিয়াৰ লগে লগে টৰ্চটো নুমাই গ'ল। তাই আচৰিত পালে কথাটো। এয়া কেনেকৈ সম্ভৱ ? এবাৰ ভালকৈ আকৌ লগাই চালে। জ্বলিছে। কিন্তু দুখোজ দিয়াৰ লগে লগে আকৌ off হৈ গ'ল। গাড়ীৰ আগফালে ৰৈ থকা মিচিকিক মাত দি ক'লে— "চাচোন, বাৰে বাৰে কিয় নুমাই গৈ আছে এই মূৰাডাল?" তাইও চেষ্টা কৰি চালে। কিন্তু একে অৱস্থা। কোনোবাই যেন বিচৰা নাই যাতে টৰ্চটো জ্বলক, তাৰ এই পোহৰটো ভাল লগা নাই। দুয়োজনী বৰ আচৰিত হ'ল। হঠাৎ ধপকৈ গাড়ীৰ হেডলাইট দুটা বন্ধ হৈ গ'ল। এইবাৰ দুয়োজনী ভয়ত কঁপি উঠিল। তৰা-নৰা চিঙি দুয়োটা কৌস্তভহঁতৰ ওচৰ গৈ পালেহি। সকলো বৰ্ণনা কৰি মিচিকিয়ে ক'লে— " আমি আৰু ইয়াত অপেক্ষা কৰাটো উচিত নহ'ব। ব'ল! কিবাকে ইয়াৰ পৰা ওলাব পাৰিলে... কৌস্তভ ? অ'ই... কৌস্তভ....।"

গভীৰ ভাবে কিবা ভাবি থকা কৌস্তভে সাৰ পালে— " অ'.. অ'.. ব'ল। গাড়ীত উঠ সকলো।" নিখিলে হেডলাইটৰ ফালে চাই এটা হাঁহি মাৰি ছোৱালী দুজনীৰ উদ্দেশ্যে ক'লে— " আৰে ভাই! বহুসময় ধৰি লাইট দুটা জ্বলি থকা বাবে নিজে-নিজেই বন্ধ হৈ গৈছে, তাতে ইমান ভয় খাবলাগীয়া কি হ'ল ?"

" কিন্তু টৰ্চটো ? টৰ্চটো কেনেকৈ অচল হৈ পৰিল ?"

" কিবা technical issue হৈছে কিজানি! তহঁতি ইমান কিয় ভাবি আছ ? একো নহয়, নিশ্চিন্ত থাক।"

কৌস্তভে গাড়ীৰ ইঞ্জিনটো এবাৰ গৰম কৰি লোৱাৰ কথা ভাবিলে। যিহেতো প্ৰায় দাৰ্জিলিঙতে ঠাইখন , সেয়ে বৰ ঠাণ্ডা।

কিন্তু এয়া কি? কৌস্তুভে গাড়ীত হাত দিওঁতেই সি অনুভৱ কৰিলে যেন গাড়ীখন বহুসময় ধৰি চলি আছিল। সেয়ে সম্পূৰ্ণ গৰম। সকলো আৰু ভয় খাব বুলি কৌস্তভে কাকো একোকে নকলে আৰু সকলোকে তৎক্ষণাৎ গাড়ীত বহিবলৈ ক'লে।

সকলো গাড়ীত উঠি বহিল। বিকিয়ে অনুভৱ কৰিলে যে তাৰ গা গধুৰ হৈ আহি আছে। সি ভাবিলে ছাগৈ ঠাণ্ডাৰ বাবে তাৰ জ্বৰেই হ'ল। সি ক'লে— "ৰদ'। এটা Paracetamol হ'ব নেকি ? কিবা জ্বৰেই হ'ল নেকি।" ৰ'দালীয়ে বিকিৰ কপালত হাত দি চালে। ক'তা? তাৰ গাচোন ঠাণ্ডা। অকাৰণে তাক আৰু ৰ'দালীয়ে Paracetamol নিদিলে। বৰঞ্চ এখন গৰম চাদৰ উলিয়াই তাৰ গাত মেৰিয়াই দিলে।

অলপ সময় পিছত বিকিৰ গা অধিক গধুৰ হৈ আহিল। এইবাৰ তাৰ উশাহ ল'বলৈও কষ্ট হৈ আছে। বিকিয়ে মিচিকিৰ হাতখন বৰ জোৰেৰে খামুচি ধৰিল। মিচিকিয়ে চমকি উঠি চিঞৰি ক'লে— " বিকি...! বিকি তোৰ কি হ'ল ?"

নিখিলৰ ঘটনাটো কিবা অস্বাভাৱিক লাগিল। নিখিলে কিবা অনুভৱ কৰি তাৰ গলৰ লকেটটো খুলি বিকিৰ কপালত সেকাবলৈ ক'লে। এক ৰকম যাদু হৈ গ'ল। বিকিৰ গা পাতল হৈ আহিল। সকলো অলপ নিশ্চিন্ত হ'ল ঠিকেই কিন্তু এয়া কি দৰে সম্ভৱ হ'ব পাৰে তাকে অলপ সময়লৈ ভাবি থাকিল। নিখিলে বিশেষ কোনো উত্তৰ নিদি বেলেগ কথালৈ ঘূৰাই নিলে। বাকীবোৰেও ইয়াকলৈ আৰু বিশেষ একো

নাভাবিলে।

মিচিকিয়ে এনেই অলপ বাহিৰৰ ফালে চাই আছিল। হঠাতে তাই কিবা এটা লক্ষ্য কৰি ভয়তে কঁপি কঁপি নিখিল আৰু কৌস্তভক ক'লে— " এ! তহঁতৰ কিবা আচৰিত লগা নাই জানো ?"

"কি আচৰিত লাগিব?"— কৌস্তুভে খিলখিলাই হাঁহি ক'লে ।,

" এবাৰ বাহিৰলৈ চা! আমি য'ৰ পৰা আৰম্ভ কৰিছিলোঁ, তালৈকে উভতি অহা নাই জানো?"— মিচিকিয়ে অলপ কঁপি কঁপি ক'লে।

দুয়োজনে বাহিৰৰ ফালে চাই হতবাক হৈ ৰ'ল। সঁচাইতো ! সিহঁত আকৌ সেই চাইন বৰ্ডৰ ওচৰলৈ আহি পাইছেহি, য'ত লিখা আছে 'Welcome to the Death Road'। এইফালে বিকিয়ে নিজৰ হাতত কিবা গৰম তৰল পদাৰ্থ যেন অনুভৱ কৰিলে। আন্ধাৰ হোৱা বাবে সি স্পষ্টকৈ গম নাপালে । কি এয়া ? অলপ নাকৰ ওচৰ লৈ গোন্ধ লৈ চাওঁতেই তাৰ বুজিবলৈ বাকী নাথাকিল যে এয়া তেজৰ চেকুৰা। কিন্তু ক'ৰ পৰা?

সি লক্ষ্য কৰিলে যে ৰ'দালীয়ে তাইৰ বাওঁ হাতৰ আঙুলি কামুৰি প্ৰায় খাই পেলাইছে। সোঁহাতৰ নখেৰে গাড়ীৰ চিটৰ গাদীবোৰ ফালিবলৈ লৈছে। এটা বিকট গম্ভীৰ উশাহেৰে এক অদ্ভুত হুং হুং শব্দ কৰিছে তাই। যেন এক গৰ্জন হে।

বিকিয়ে ৰ'দালীৰ হাত দুখন খুব জোৰকৈ ধৰিলে। সেই দৃশ্য দেখি সকলোৰে আতংকত যেন বুকু ফাটি কলিজা ওলাই আহিব তেনে অৱস্থা হ'ল। নিখিলে কোনোমতে পাছফালৰ চিটলৈ প্ৰায় উৰি গৈয়েই তাইৰ হাত দুখন চিটবেল্টৰ হুকত ভালকৈ ধৰি বান্ধি দিলে।

ৰ'দালীয়ে এক অতি ভয়ংকৰ আৰু অপ্ৰাকৃতিক পুৰুষসুলভ কণ্ঠেৰে কৈ উঠিল- "ভগবানলে পনি তিমীলাই বচাউন স্‌দৈনন" অৰ্থাৎ ঈশ্বৰেও তহঁতক ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰে। তাইৰ ভিতৰত থকা সেই অদৃশ্য শক্তিয়ে তাইৰ দেহাটোক সম্পূৰ্ণকৈ ভাঙি পেলাব খুজিছে। সকলোৰে বাধা দি থকাৰ স্বত্বেও তাই নিজৰ দেহটোক কামুৰিছে, নেফানেফ কৰিব ধৰিছে। যেন কিবা এক অসীম শক্তিৰ অধিকাৰী হৈছে ৰ'দালী। যেন অকলেই এটা পাহাৰ বগৰাই পেলোৱাৰ শক্তি ধাৰণ কৰিছে তাই। নিখিল আৰু বিকিৰ লগত অকলেই যুঁজি গৈছে সেই অবলা-নিৰীহ ছোৱালীটিয়ে।

এই বগৰা-বগৰিৰ বাবে কৌস্তভৰ গাড়ী নিয়ন্ত্ৰণ কৰাটো কঠিন হৈ পৰিছিল। কৌস্তভে কেতিয়া গাড়ীখন এখন গভীৰ হাবিলৈ সোমাই গ'ল, সি গমকে নাপালে। আচৰিতভাবেই গাড়ীৰ পেট্ৰ'লো শেষ হৈ গ'ল আৰু ৰৈ গ'ল নিজেই। এটি ভগ্নপ্ৰায় গীৰ্জা ঘৰৰ ওচৰত গাড়ী আহি ৰ'লহি। সেয়া দেখি সকলো আনন্দিত হ'ব নে আচৰিত, সেয়া এতিয়া ভবাৰ সময় নহয়।

— " নিখিল! যিমান সোনকালে পাৰা, তাইক ভিতৰলৈ লৈ যোৱাৰ চেষ্টা কৰ। কৌস্তুভ, বিকি! সোনকালে.... ।"

নেপালীতেই ৰ'দালীক ভিতৰৰ পিশাচটোৱে কৈ উঠিল— " এৰি দে ! মোক ভিতৰলৈ লৈ যোৱাৰ ভুল নকৰিবি। নহ'লে এটা-এটাকৈ মৰিব লাগিব। হুং,..... হুং,....... !"

মিচিকিয়ে দৌৰি গৈ দুৱাৰ খুলি দিওঁতেই এক অদ্ভুত দৃশ্য লক্ষ্য কৰিলে তাই। নিৰ্জন সেই গীৰ্জাঘৰত শ শ ম'মবাতি জ্বলি আছিল। ভিতৰৰ পৰা এগৰাকী বৃদ্ধা নান (nun) আৰু এজন পাদ্ৰী (father/Prest) ওলাই আহিল। সৰুকৈ ঘটনাটোৰ ব্যাখ্যা দি মিচিকিয়ে সাহায্য প্ৰাৰ্থনা কৰিলে।

দুয়োজনে যিমান সোনকালে পাৰে, তাইক ইয়াত লৈ আহিবলৈ ক'লে। পাদ্ৰীয়ে নানক কিবা

এটা ইংগিত কৰিলে আৰু নানগৰাকী ভিতৰলৈ গ'ল। এইখিনিতেই তিনিওটা ল'ৰাই ৰ'দালীক এক প্ৰকাৰ অপৰাধীক বন্দী কৰাৰ দৰেই ধৰি বান্ধি কোনোমতে দুৱাৰমুখলৈ লৈ আহে। যেতিয়াই তাইক ভিতৰলৈ লৈ যোৱাৰ চেষ্টা কৰা হ'ল, তাই একে একে ঢাক্কাত তিনিওটাক চিটিকাই পেলাই দিলে।

পাদ্ৰীয়ে কিবা এটা বিৰ্-বিৰ্ কৰি গৈ হাতত থকা লকেটটো তাইৰ গলত মেৰিয়াই ধৰিলে আৰু তাইক প্ৰায় এহাতেৰেই তুলি লৈ গ'ল। ৰ'দালীয়ে এক গগন ফলা চিঞৰ মাৰিলে। সেই চিঞৰত সমগ্ৰ অৰণ্য কঁপি উঠিল। মিচিকি ভয়তে মূৰ্ছা গ'ল। দাঙি ধৰিয়েই পাদ্ৰীয়ে তাইক ভিতৰলৈ লৈ গ'ল।

ভিতৰলৈ লৈ অহাৰ পিছত ৰ'দালীয়ে বৰকৈ চটফটাবলৈ কৰিবলৈ ধৰিল। তাইক যেন কোনোবাই তৰোৱালেৰে আঘাত কৰি গৈ আছে। সমগ্ৰ দেহটোত নখেৰে আচোৰাৰ দাগ ফুটি উঠিছে। নিজ হাতেৰেই নিজৰ চুলিৰ চিঙিবলৈ ধৰিছে। কিন্তু পাদ্ৰীগৰাকীয়ে তথাপি নিজৰ মন্ত্ৰপাঠ ৰখোৱা নাই। তেওঁ একাধাৰে বাইবেলৰ মন্ত্ৰবোৰ আওৰাই গৈ আছে।

ইফালে মিচিকিৰ মুখত পানী দি তাইক কৌস্তভে জগাই দিলে আৰু চাৰিও ভিতৰলৈ প্ৰৱেশ কৰিলে। ভিতৰলৈ সোমাই এক নিদাৰুণ দৃশ্যৰ সম্মুখীন হ'ব লগা হ'ল সকলোৰে। ৰ'দালীয়ে এনেদৰে কষ্ট পোৱা দেখি চাৰিও কান্দি উঠিল। নিজক আঘাত কৰি কৰি তাই যেন নিজকে শেষ কৰি পেলাইছে।

এক বিশাল মাটিৰ কলহত ভৰাই থোৱা আছে ৱাইন। সেয়া লৈ আহি উপস্থিত হ'ল নানগৰাকী। এটা ডাঙৰ কাপৰ এককাপমান লৈ খুৱাই দিলে ৰ'দালীক। তাই শান্ত হ'ল।

হঠাৎ এটা বিকট চিঞৰ মাৰি ৰ'দালীয়ে নিজৰ মুখৰ পৰা কিবা এটা গোটা পদাৰ্থ উলিয়াই দিলে। কোনোবাই কিবা বুজি পোৱাৰ আগতেই পাদ্ৰীয়ে ক'লা কাপোৰ এটাত টানকৈ বান্ধি নিজৰ সৰ্বশক্তিৰে পকাত মাৰি ভাঙি টুকুৰা-টুকুৰ কৰি পেলায় আৰু প্ৰায় ধুমুহাৰ বেগেৰে দৌৰি গৈ গীৰ্জা ঘৰৰ পিছফালে বৈ যোৱা নিজৰাত পেলাই দি উভটি আহে।

নিজৰ কোলাত ৰ'দালীৰ মূৰটো ৰাখি মিচিকি আৰু আটায়ে মাটিত বহি পৰিল আৰু সকলো নিথৰ নিশ্চুপ হৈ ৰ'ল। বৃদ্ধা নানগৰাকীয়ে ৰ'দালীৰ কপালত হাত ৰাখি কিবা এটা ক'লে আৰু তাৰ পাছতেই ৰ'দালীয়ে চকু মেলি চালে। সকলোৰে মুখলৈ পানী আহিল। গাৰ চুৰেটাৰটো খুলি নিখিলে ৰ'দালীক পিন্ধালে।

" এক অজানা আৰু প্ৰাণঘাতী বিপদৰ পৰা ৰক্ষা পৰিল এই ছোৱালীজনী আৰু তোমালোক সকলোৰে মৃত্যুৰ মুখৰপৰা উলটি আহিলা। "— পাদ্ৰীয়ে ক'লে।

"হঠাৎ এনে কিয় হ'ল ফাদাৰ? আৰু আমাৰ ৰ'দৰ লগতেই কিয় এনে হ'ল ?"

পাদ্ৰীয়ে ক'লে— "কিয় এনে হ'ল জানিব বিচৰিছা ?"

"কওক ফাদাৰ। আমি জানিব বিচাৰো।"

পাদ্ৰীয়ে নানগৰাকীক এটা ইংগিত দিলে। ইংগিতটো আছিল দীঘল পৰ্দাৰে ঢাক খাই থকা এটা বস্তুৰ পিনে। নানগৰাকীয়ে তালৈ গ'ল। তেখেতে পৰ্দাটো তলফালে ধৰি টানি দিলে আৰু তেতিয়াই এক তীব্ৰ পোহৰ আহি সকলোৰে চকুত পৰিল।

" নিখিল... ! অ' নিখিল,..... ! উঠ.. ! আৰু কিমান দেৰিলে শুই থাকিবি ? ৰবিবাৰ বুলিয়েই মানুহে ৮-টালৈ শুই থাকেনে ? অ' নিখিল,... ! "

" মম্...হম্... ! ধেৎ তেৰিকা ! এই ভয়ংকৰ ঘটনাটো তাৰ মানে এটা সপোনহে আছিল। নিখিলে সাৰ পাই ভাবিলে।

(লেখক মহাবিদ্যালয়ৰ উচ্চতৰ মাধ্যমিকৰ ছাত্ৰ।)

ফাগুন সনা কে চি দাসৰ আড্ডা...

শিল্পাৰাণী কলিতা

কে চি দাসত এতিয়া উশাহৰ
কিৰিলি
যি উশাহে সোঁৰৰাই বন্ধুত্বৰ
নিভাঁজ এনাজৰী
সম্প্ৰদায় অথবা জাতি
কেতিয়াও নহয় প্ৰাচীৰ

কংক্ৰিতৰ চহৰখনৰ পৰা জোনাক সাৰটি লোৱা
মোৰ পদূলিলৈ এতিয়া বহু যোজন বাট
বৰ জটিল মোৰ পদূলিৰ পৰা চহৰখনলৈ সলনি
হোৱা এই সময়
একোৱেই স্থায়ী নহয়,
খোজৰ সৈতে খোজ মিলাবলৈ মই এতিয়া যে
শিকাৰ সময়।
কোনে জানো কৈছিল নতুন চহৰখনত হেনো
থাকিব অলেখ নেদেখা বাট,
উদং লুইতে হেনো শিকাব এৰি অহা সময়ৰ
পাৰঘাট
আৰু গছবোৰ হেনো ছাঁ হ'ব মোৰ।
সঁচাকৈ একোৱেই স্থায়ী নহয়...

কে চি দাসত এতিয়া উশাহৰ কিৰিলি
যি উশাহে সোঁৰৰাই বন্ধুত্বৰ নিভাঁজ এনাজৰী
সম্প্ৰদায় অথবা জাতি কেতিয়াও নহয় প্ৰাচীৰ
মোৰেই দুহাত খামুচি কে চি দাসত এতিয়া
মোকেই আৱৰি ৰখা সমস্ত বিশ্বাসৰ উকমুকণি।

হঠাৎ মোৰ দুহাত ধৰি সেউজীয়া ৰং সিঁচি
মুচলমান ছোৱালীজনীয়ে যে কৈছিল— "চিন্তা
নকৰিবি, মই আছো নহয়"
ঘন নীলা ৰং বুলাই দুই বন্ধুৱে প্ৰতিদিনে
বেংগলীতে সুধিছিল— "আৰো বলো কেমন
আছো?"
ভাতৃত্ববোধৰ গেৰুৱা ফাকু বতাহত উৰুৱাই এদিন
মাৰোৱাৰী ল'ৰাটোৱে মোৰ দুগালত চিকুতি
কৈছিল— "মাৰী প্যাৰি বেহেনা"

এমুঠি হালধীয়াৰে এজনী মৰমী তেলেগু
ছোৱালীয়ে আকৌ সুধিছিল, "য়েলা উন্নাকু
চেল্লি?"
এজনী বিহাৰী ছোৱালীয়ে যে দুগাল সুমথিৰা কৰি
আগবঢ়াই দি সুধিছিল— "থেকুৱা খায়েগী?"
মোৰ শুভ্ৰ জীৱনত যেন সিহঁতে আহি ঢালিলে
আহি ৰামধেনুৰ ছয়টি ৰং...
ৰঙা ৰঙৰ আবিৰ সানি মই কলো মনে মনে
কৈছিলো ধন্যবাদ
ক্ৰমাৎ ভাল লগা হৈ আহিছে ফাগুন সনা কে চি
দাসৰ আড্ডা
ৰিমঝিম মেমৰ একাউন্টেঞ্চিৰ এঘণ্টা...

এই সাতোটা ৰঙক একেলগ কৰা
আশ্ৰয় দিয়া এইখন আমাৰ ৰামধেনু
ৰামধেনু ৰূপত সকলোকে আৱৰি ৰখা, কে. চি
দাস কমাৰ্চ কলেজৰ মৰমৰ বান্ধোন।

(কবি মহাবিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ ছাত্ৰী।)

অকাৰণতে

শান্তনু কাকতি

আকাশেৰে ডিঙা বাই বাই
জোনৰ উজান-ভাটি,
বেঙা মেলি নোপোৰা দূৰৈত
ডাৱৰৰ উচুপনি।

ডাৱৰজাকৰ ঢৌ খেলা চুলিৰ মাজেৰে
ভুমুকিয়াই চাওঁ জোনৰ মুখ।

আস শৰৎ!
কিয় সোঁৰৰাই দিয়া এটি বিষাদঘন নিশাৰ স্মৃতি?

আকাশেৰে ডিঙা বাই বাই জোনৰ উজান-ভাটি,
বেঙা মেলি নোপোৰা দূৰৈত ডাৱৰৰ উচুপনি।

অভিন্ন
অথচ নিসংগ
পুতৌ ওপজাকৈ
(কবি মহাবিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ ছাত্ৰ।)

প্ৰকৃতিৰ সেউজ স্পন্দন

শ্বাহ্ জালাল

নীল আকাশৰ বুকুত সপোন সিঁচি
বতাহজাকে কয় গোপনে বহু কথা,
নদীৰ কলকল ধ্বনি শুনি শুনি
প্ৰাণত জাগে সুৰৰ ব্যাকুলতা।

সেউজ গছবোৰ নাচে হালি-জালি
পূৱৰ ৰঙা সূৰ্যৰ মিঠা হাঁহি,
বতাহে কঢ়িয়াই ফুলৰ সুগন্ধ
প্ৰকৃতিৰ বুকুৰ হেঁপাহ জাগি।

পখিলাই গায় মিঠা সুৰ
জলধাৰ বয় জুৰিৰ বুকুৰে,
প্ৰকৃতিৰ স্পৰ্শ, স্বপ্নহেন
সেউজী হিয়াৰে সপোন বাকে।
(কবি মহাবিদ্যালয়ৰ স্নাতক মহলাৰ ছাত্ৰ।)

Blue Butterfly Watercolor art by Olga Shvartsur

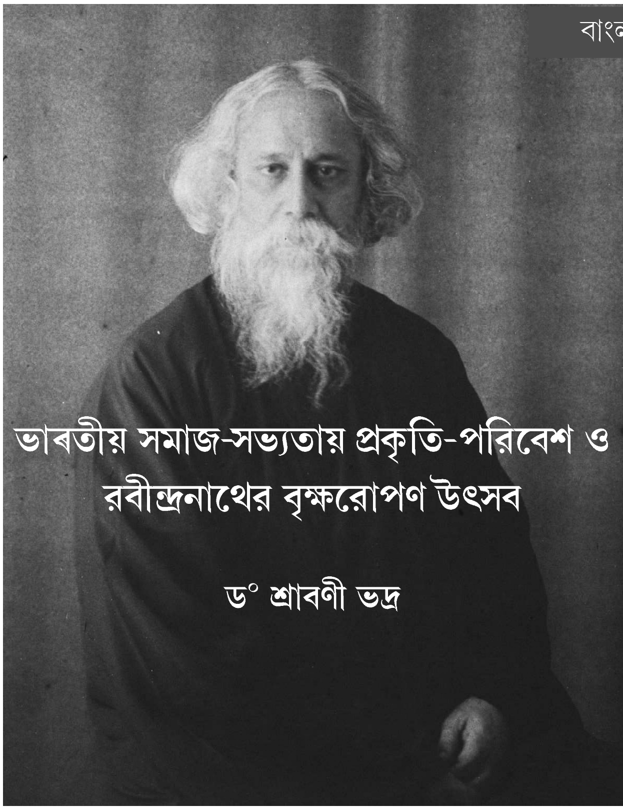

ভাৰতীয় সমাজ-সভ্যতায় প্রকৃতি-পরিবেশ ও রবীন্দ্রনাথের বৃক্ষরোপণ উৎসব

ড° শ্রাবণী ভদ্র

অবতরণিকা ঃ

প্রকৃতি— ইংরাজীতে যাকে আমরা বলি নেচার (nature)। পশু-পাখি- বৃক্ষ-লতা-আকাশ- নক্ষত্র, জল, মাটি, হাওয়া নিয়েই প্রকৃতি। মানুষের চারিদিকে ছড়িয়ে আছে এবং জড়িয়ে আছে যে সব উপাদান— সপ্রাণ এবং অপ্রাণ, স্ব-সৃষ্ঠ অথবা মানুষের তৈরী- সেই সবকিছু নিয়ে মানুষের পরিবেশ। প্রকৃতি-পরিবেশ মানুষ তথা সমগ্র জীবন্ত প্রাণের আশ্রয়। মানুষ তার জীবনের লক্ষ্য পূর্ণ করবার চেষ্টা করে এই প্রকৃতি-পরিবেশের মধ্য থেকেই প্রত্যেক মানুষ তার জীবনের নিজস্ব কর্মবৃত্ত ও সামাজিক জীবন নির্বাচন করে নেয়। সব মানুষকেই তার জীবনের নিহিততম যে আকাঙ্ক্ষা, অর্থাৎ শান্তি, সেই প্রার্থিত শান্তির কাছাকাছি পৌঁছে দিতে পারে প্রকৃতি-পরিচয়ের শুদ্ধতা- পরিস্রুত জল, দূষণ-বিহীন হাওয়া আর রাসায়নিক মিশ্রণ-বিহীন খাদ্য।

ভারতীয় সাহিত্যের প্রাচীন যুগে মানুষ ও প্রকৃতি-পরিবেশের সে সম্পর্ক, তার সুচিন্তিত রূপায়ণ দেখতে পাওয়া যায়- কালিদাসের রচনায়। “অভিজ্ঞান শকুন্তলম্” নাটকের সঙ্গে আমরা পরিচিত। কন্ব মুনির-পালিতা কন্যা শকুন্তলা । অরণ্য প্রকৃতিরই যেন একটি অংশ শকুন্তলা। মানুষ ও প্রকৃতির নিবিড় প্রীতি-সম্পর্কের শিল্প-রূপ হিসেবে শকুন্তলার পতিগৃহে যাত্রার সেই দৃশ্য বাঙালির কাছে খুবই পরিচিত বিদ্যাসাগরের অনুবাদের সুত্রে।

সেখানে দেখি শকুন্তলা সখীদের বারবার বলেন বৃক্ষে জল-সিঞ্চনের কথা যেন ভুলে না যায় তারা, বনলতা ‘বন-জ্যোৎস্না’ যেন শকুন্তলারই আর এক সখী। তার কাছে বিদায়

মুহূর্তের আলিঙ্গন চান শকুন্তলা । ঋষি কন্ব বিদায়কালে আশ্রম তরুদের কাছ থেকে বিদায়-যাত্রার-অনুমতি প্রার্থনা করেন। এ-জাতীয় দৃশ্য সংস্কৃত সাহিত্যে আরও দেখতে পাওয়া যায় সেখানে মানুষ ও প্রকৃতি অঙ্গাঙ্গীভাবে যুক্ত। ভারতের প্রাচীনতম গ্রন্থ বেদ এবং উপনিষদে প্রকৃতি ও মানুষের জীবনের যে বন্ধন তা স্বাভাবিকভাবেই ওতঃপ্রোতভাবে জড়িত ছিল। কারণ তখন নাগরিক সভ্যতার সূত্রপাত হয়নি। তখন প্রকৃতি-শাষিত মানুষ প্রকৃতির মধ্যেই দেবকল্পনা করতে অভ্যস্ত ছিল। প্রকৃতি-পরিবেশের সাহায্য ও সহায়তাই মানুষ তার তাৎক্ষণিক প্রয়োজনটুকু মিটিয়ে নিয়ে প্রকৃতিকে নিজে মতো করে থাকতে ও বাড়তে দিত। ভারতীয় দুটি মহাকাব্য, রামায়ণ ও মহাভারতেও তাই দেখা যায় বাণপ্রস্থে ও অরণ্যবাসে শান্তির কল্পনা করা হয়েছে। এই দুটি মহাকাব্যে নগরে মানুষ বিপন্ন হয়েছে, অরণ্যে পেয়েছে আশ্রয়। দুটি কাব্যের মধ্যে রামায়ণেই মানুষ ও প্রকৃতির সম্পর্ক যেন নিবিড়তর আত্মীয়তার বন্ধনে সংসক্ত। সীতাকে যখন হরণ করে নিয়ে গেছে রাবণ তখন শোকার্ত রাম ব্যাকুলভাবে সীতার সংবাদ জানতে চেয়েছে বৃক্ষ, নদী পর্বতের কাছে। সেখানে স্বেচ্ছায় প্রস্তর-বন্ধন স্বীকার করেছেন সমুদ্রদেব- মানুষের-প্রয়োজনে ।রামায়ণে প্রকৃতি-মানুষ সম্পর্কের প্রচ্ছন্ন এক প্রতীকী বাণীও যেন নিহিত। সীতাকে ঘিরে উঠেছে এই প্রতীকায়ন। সীতা— ধরিত্রীর কন্যা ।রাজা জনক ভূমি-কর্ষণ-কালে তাঁকে পেয়েছিলেন। এই মৃত্তিকা-কন্যা, অরণ্য বাসিনী সীতাকেআমরা প্রকৃতি পরিবেশের প্রতীকও বলতে পারি। নগরবাসী মানুষের কুটিলতা, স্বার্থ আর অহংকারের কাছে বারবার লাঞ্ছিত হয়েছে এই নারী । হয়তো বা রামায়ণেই প্রথম নগরবাসীর- কুটিল ব্যবহার অরণ্য-প্রকৃতিকে বিদীর্ণ করেছে মৃত্যু-আঘাতে--- এমন ইঙ্গিত পাওয়া যায়। শেষপর্যন্ত সেই প্রকৃতিই হয়েছে সীতার আশ্রয়- যে প্রকৃতি তাকে কখনও প্রত্যাখ্যান করে না।

'কুমারসম্ভবম' কাব্যে কালিদাস মানুষ ও নিসর্গ-প্রকৃতির পারস্পরিক অস্তিত্বের, উপলব্ধির এক আশ্চর্য বিবরণ দিয়েছেন। শিবের ধ্যান ভঙ্গ করার উদ্দেশ্যে ও শিব-পার্বতীর মিলন-ঘটানোর উদ্দেশ্যে সুচনা করলেন অকাল-বসন্তের; পুষ্প-পল্লব, পরিমল-উচ্ছাসিত, পিকতান-মুখরিত, মন্দবায়ু সঞ্চারিত হল পরিবেশে । পার্বতী তখন কিশোরী আর শিব তপস্যা করছেন পর্বত শিখরে নিবিড় অরণ্যে কিন্তু পট পরিবর্তনে শিবের ধ্যান-প্রশান্তি বিঘ্নিত হল। তাঁর ক্রোধের আগুনে ভস্মীভূত হলেন মদন। পলায়ন করলেন বসন্ত । কালিদাস এখানে কি কোনো সংকেত রেখে গেছেন ! অকাল বসন্তের আবির্ভাবে শিব সহসা এতটা ক্রুদ্ধ হলেন কেন? আসলে শিবও সহ্য করতে পারেননি প্রকৃতি-পরিবেশের মিথ্যা নির্মাণ। আদ্যান্ত অকপট এই দেবতার অসহিষ্ণু ক্রোধ জাগ্রত হয়েঠিল সঙ্গতভাবেই।

প্রকৃতি যদিও মানুষের উপকার বা ক্ষতি কোনওটাই স্বেচ্ছায় সাধন করবার ক্ষমতা রাখে না; তবুও মানুষ প্রাচীন-কালেই বন্ধু ভেবেছে প্রকৃতিকে। তখন মানুষ প্রকৃতির মধ্যে অনুভব করেছে বন্ধুর স্পর্শ। কালিদাস তাঁর 'মেঘদূত' কাব্যেও প্রকৃতি-পরিবেশ-চেতনার নতুন দিক উন্মোচিত করেছেন।

বৃহৎ শিল্প ও যন্ত্রচালিত সভ্যতার ফল প্রাকৃতিক সম্পদের বিনাশ। প্রতিটি নির্মাণের মূলে আছে বৃক্ষের অপমৃত্যু ক্ষয়িত হয়েছে অরণ্যভূমি। এই পরিস্থিতির ফল দূষিত প্রকৃতি-পরিবেশ । এ প্রসঙ্গে সমালোচক যথার্থই বলেন ঃ "মানুষ স্বার্থসিদ্ধি এবং অপরিমিত ধন বৃদ্ধির আকাঙ্ক্ষায় প্রকৃতি-সম্পদকে নিজের কুক্ষিগত করে রাখতে চায়। কিন্তু প্রাকৃতিক সম্পদের সুফল যদি সব

মানুষ না পায় তাহলে সভ্যতার ক্ষতি হবে।"[১]

রবীন্দ্রমননে পরিবেশভাবনা ঃ

প্রাচীন ভারতীয় সাহিত্যের সুবিশ্লেষণ করে রবীন্দ্রনাথ দেখিয়েছেন শান্তরসাস্পদ আমাদে প্রাচীন সভ্যতার 'শ্রীক্ষেত্র তপোবন'-এ কেমন করে সম্ভব হয়েছিল মানুষ-প্রকৃতির অন্বয়। ভারতবর্ষের সেদিন সাধনা ছিল নিখিল বিশ্বকে নিজের প্রাণের দ্বারা, চেতনার দ্বারা, হৃদয়ের দ্বারা, বোধের দ্বারা নিজের আত্মার আত্মীয়রূপে গড়ে তোলা। 'চৈতালি' কাব্যগ্রন্থের 'সভ্যতার প্রতি' কবিতাটিতে তাই তিনি বলেন—

"দাও ফিরে সে অরণ্য, লও এ নগর,/ লও যত লৌহ লোষ্ট্র কাষ্ঠ ও প্রস্তর / হে নব সভ্যতা! হে নিষ্ঠুর সর্বগ্রাসী, / দাও সেই তপোবন পুণ্যচ্ছায়ারাশি..."[২]

এখানে কবি যে তপোবন-চিত্রটিকে ফিরে পেতে চেয়েছিলেন তার মূলে রয়েছে তাঁর এক গভীর প্রকৃতি-চেতনা, যা তাঁর বিপুল সৃষ্টিকর্মের বিভিন্ন ধারায় এক গুরুত্বপূর্ণ স্থান অধিকার করে আছে। তাঁর এই গভীর প্রকৃতিবোধের মননশীল দিকটি তিনি পেয়েছিলেন পিতা মহর্ষি দেবেন্দ্রনাথ ঠাকুরের কাছ থেকে। দেবেন্দ্রনাথের ব্রহ্মচিন্তা, উপনিষদের শিক্ষা ও সর্বোপরি ভারতবর্ষের প্রাচীন ঐতিহ্যের শিক্ষা রবীন্দ্রনাথের সমগ্র সৃষ্টিতে, কর্মে, জীবনাদর্শে গভীর প্রভাব ফেলেছিল, যার ফলস্বরূপ রবীন্দ্রনাথের প্রকৃতিচেতনায় ধরা দিয়েছে তপোবন-সমৃদ্ধ প্রাচীন ভারতের-কল্পনা। আর তাঁর এই তপোবনের কল্পনাই কোথাও গিয়ে তাঁর পরিবেশ-চেতনা ও প্রকৃতির প্রতি মমত্ববোধের দিকটি ফুটিয়ে তুলেছে। 'তপোবন' অর্থাৎ তপঃ + বন। 'তপঃ' অর্থ তপস্যা এবং 'বন' অর্থ অরণ্য। তপস্যার বন বা অরণ্যই হ'ল তপোবন। এই তপোবনই ছিল এক সময় ভারতের এতিহ্য, সাধনা ও জ্ঞানের আবাসস্থল। রবীন্দ্রনাথের ভাষায় 'তপোবন' শব্দটির অনুপম ব্যাখ্যা প্রকাশ পেয়েছে 'চৈতালি' কাব্যগ্রন্থের- 'তপোবন' কবিতাটিতে—

"মনশ্চক্ষে হেরি যবে ভারত প্রাচীন
পুরব পশ্চিম হতে উত্তর দক্ষিণ
মহারণ্য দেখা দেয় মহাচ্ছায়া লয়ে।
....
মহর্ষি বসিয়া যোগাসনে, শিষ্যগণ
বিরলে তরুর তলে করে অধ্যয়ন।"[৩]

রবীন্দ্রনাথ পিতৃনির্দেশে, জমিদারি পরিদর্শনের দায়িত্ব নিয়ে যখন পাড়ি দিলেন গ্রামবাংলায়, সতর্ক পরিবেশমগ্নতার সে-ই অনবচ্ছিন্ন সুচনা। নদী-মাটি, অরণ্য, খোলা-আকাশ, উচ্ছসিত বেগবতী পদ্মার নিবিড় আলিঙ্গন, মানুষ-পরিবেশের পারস্পরিক দায়বদ্ধতার বিষয়ে কবিকে সচেতন করে তুললো একটু একটু করে। উদাত্ত প্রকৃতির অকৃপণ সান্নিধ্যে লেখা হল তাঁর অনবদ্য ছোটগল্প, অসংখ্য অপ্রতিরোধ্য সৃষ্টি। ঋদ্ধ হল কবির পরিবেশ ভাবনা। ১৩৪৩ বঙ্গাব্দের রচনা 'আশ্রমের রূপ ও বিকাশ'-এর অন্তর্গত এক রচনায় কবি জানালেন এ কথা। যৌবনে যখন তিনি ছিলেন পদ্মাবক্ষের নিভৃতিতে, তপোবনের আহবান এসে পৌঁছেছিল মনে। ভাববিলীন তপোবন" রূপ নিতে চেয়েছিল আধুনিক সময়ের উপযোগী কোনও এক অনকূল ক্ষেত্রে । শান্তিনিকেতন ব্রহ্মচর্যাশ্রমের আশ্রমিক পরিকল্পনায় রূপ নিল আসলে সেই 'একালের তপোবন'। তাঁর শিক্ষায়তনে তিনি ছাত্রদের মুক্তি দিলেন শ্যামলপ্রান্তরে, আদিঅন্ত নীলিমায়। সেই শৈশবেই তিনি অনুভব করতেন মানুষ আর প্রকৃতির "আত্মীয়তার যোগ"। তাই তৈরি করলেন বহু অভীপ্সিত, "বিশ্বপ্রকৃতির সঙ্গে যোগ-স্থাপন করবার অনুকুল ক্ষেত্র।" তাঁর তপোবন-কল্পনার বিরাট সাক্ষ্যবহন করে প্রকৃতির বুকে গড়ে তোলা তাঁর শিক্ষায়তন, শান্তিনিকেতন। নগর জীবনকে

তিনি শিক্ষার অঙ্গনে রাখতে চাননি। তাই প্রাচীন ভারতের প্রকৃতি ও অরণ্যের ছায়ায় আশ্রমিক চিত্রটিকে ফিরিয়ে আনতে চেয়েছিলেন তাঁর শান্তির নীড় শান্তিনিকেতনে। তাই ছাত্রছাত্রিরা ক্লাস করত বকুলগাছ তলায়, আমগাছতলায়, ছাতিমতলায়-উন্মুক্ত আকাশের নীচে। এ প্রসঙ্গে সমালোচক তাঁর ব্যক্তিগত অভিজ্ঞতা স্মরণ করে লিখেছেন— "মশাইজি বকুলবীথির মাঝখানে বড় বকুলগাছটার তলায় ক্লাস নিতেন।... আম্রকুঞ্জ ও বকুলবীথির মাঝখান দিয়ে একটি রাস্তা চলে গেছে। সেই রাস্তাটা একটা গেটের তলা দিয়ে শালবীথি পেরিয়ে গেছে। সেই গেটটার লোহার রডের বেড়ার উপরে মাধবীলতা উঠেছে। সেই ছায়ায় ঘেরা গেটটির নাম মাধবীবিতান। বিভূতিদা অনেক সময় ওই গেটের তলায় আমাদের ক্লাস নিতেন।"[৪]

প্রকৃতি আমাদের প্রভূত্ব বিস্তার করার মাধ্যম নয়, বরঞ্চ প্রকৃতির সঙ্গে সম্মিলিত হওয়ার সাধনা কী ভাবে করতে হয়, রবীন্দ্রনাথ তাই দেখিয়েছেন। তাঁর মতে এই সম্মিলন প্রকৃত অর্থে প্রকৃতির সঙ্গে মানব-চিত্তের সম্মিলন,

"নিখিলের সঙ্গে যোগ", "ভূমার সঙ্গে মিলন"--- যা ভারতের আরণ্যক ঋষিরা পেয়েছিলেন সাধনাকৃত উপলব্ধির দ্বারা। এ কথা তিনি বিভিন্ন সময় বিভিন্ন প্রবন্ধে উল্লেখ করেছেন। বিশিষ্ট রবীন্দ্রবিশেষজ্ঞ ড° অরুণকুমার বসুর মতে, "প্রকৃতির সঙ্গে এই নন্দিত মিলন সাধনের পালাই রবীন্দ্রনাথের প্রকৃতিবোধের মুখ্য বৈশিষ্ট্য।"[৫]

তাঁর ছোটগল্পগুলিও প্রকৃতির কারুকার্যে অনন্যসাধারণ হয়ে উঠেছে। বিভিন্ন কাহিনির প্রয়োজনে বা পটভূমিতে প্রকৃতি যখন এসেছে তখন তার মতো দক্ষ শিল্পী তাকে খুব পরিমিতভাবে ব্যবহার করেছেন। বিশেষভাবে যে শিল্পী প্রকৃতি-প্রেমিক তাঁর পক্ষেই প্রকৃতিকে বিচিত্রভাবে ব্যবহার করা সম্ভব। এ প্রসঙ্গে সমালোচকের বক্তব্য স্মরণীয়--- "রবীন্দ্রনাথ ব্যক্তিজীবনে ঘটনাচক্রে নিজেই কলকাতার নাগরিক জীবন ছেড়ে খোলামেলা প্রাকৃতিক বৈচিত্র্যের মধ্যে মাঝে মাঝেই জীবন কাটাতে শুরু করেছেন। এবং অনেক গল্পই তখন প্রকৃতিকে বাদ দিয়ে গড়ে উঠছে না।"[৬]

বিশ্বজোড়া উগ্র আত্মসম্প্রসারণের ইচ্ছা ও লালসা, শোষণতন্ত্র ও ভোগসর্বস্ব সভ্যতার যে বিকৃত ও বীভৎস রূপ- এরই বিপরীতে এক আদর্শ গ্রাম রচনা করতে চেয়েছিলেন শ্রীনিকেতনে--- এমন একটি গ্রাম যেখানে সভ্যতার নামে সঞ্চয়ের যাবতীয় বিকৃতির বিরুদ্ধে এক নিদর্শন হয়ে ওঠে যেন তাঁর ওই শ্রীনিকেতন। সমালোচক এ প্রসঙ্গে বলেন-- "গ্রামসংস্কার বলতে রবীন্দ্রনাথ বুঝতেন শুধু আর্থিক উন্নয়নই নয়, হতশ্রী গ্রামকে শ্রীমণ্ডিত করে তোলা। 'শ্রী' রবীন্দ্রনাথের পরিবেশ ভাবনার অত্যন্ত গুরুত্বপূর্ণ এক মাত্রা।"[৭]

অতীত ভারতের প্রতি রবীন্দ্রনাথের ছিল সুগভীর শ্রদ্ধা। তিনি বিশ্বাস করতেন, যথার্থ মানব প্রগতির বীজ সুপ্ত হয়ে আছে শাশ্বত ভারতের অন্তরে। প্রকৃতির সঙ্গে যেমন তাঁর আলগ্নতা-- তেমনই আকর্ষণ অতীত ভারতের প্রতি। আসলে এই রবীন্দ্রমানস একটু একটু করে গড়ে উঠেছে একেবারে শৈশব থেকে- পারিবারিক বেদোপনিষদ পাঠের ঐতিহ্যে। ধীরে ধীরে পারিবারিক পরিবেশেই ঋদ্ধ হল বাল্য-কিশোর, ঔপনিষদিক দীক্ষায়---

"ওঁ মধুবাতা ঋতায়তে মধু ক্ষরন্তি সিন্ধবঃ / মাধ্বীর্ণ সন্তৌষধিঃ। / মধু নক্তম্ উতষসো মধুবৎ পার্থিবং রজঃ।"[৮]

রবীন্দ্রনাথের বৃক্ষরোপণ উৎসব ঃ

রবীন্দ্রনাথ প্রথম যৌবন থেকেই শতমুখে শতবার প্রকৃতিবন্দনায় মুখর হয়েছেন। যত প্রবীণ হয়েছেন পৃথিবী যতই রিক্ত হয়েছে আধুনিকতার

মন্ত্রদীক্ষায়-- ততই তিনি প্রকৃতি প্রসঙ্গে নিরুচ্চার থেকে উচ্চারিত হয়েছেন প্রকৃতি রক্ষার বিষয়ে।

তাই তাঁর উপলব্ধিকে সমালোচকের ভাষায় বলা যায় ঃ

"লোভ মানুষের শুভ বুদ্ধিকে আচ্ছন্ন করেছে ধনে বা শক্তিতে। অন্যের চেয়ে "আমি" বড় হব--- একথা যেখানেই মানুষ বলছে, সেইখানেই মানুষ নিজেকে আঘাত করছে।.... মানুষ আর পরিবেশের দেওয়া-নেওয়ার মধ্য দিয়ে সফল হবে মানবজীবন--- সুন্দর হবে বিশ্বপরিবেশ রচনা।"[৯]

আসলে অরণ্যই একদিন মানুষকে ঋতু-প্রকৃতির রূপগুলিকে উপলব্ধি করার যে সুযোগ দিয়েছিল, পরবতীকালে অরণ্যবিমুখ সভ্যতাতে ব্যাপক উষ্ণায়ণ ও জলবায়ুর সংকট গ্রাস করেছে ঋতুচক্রের নিয়মকেও আর রবীন্দ্রনাথ সেই ঋতুগুলিকে যে শুধু তাঁর লেখনীর ভাষায় ফিরিয়ে এনেছেন তা নয়, তাঁর শান্তিনিকেতনে প্রবর্তিত ঋতু-উৎসব, বর্ষামঙ্গল, বৃক্ষরোপণ উৎসব, প্রভৃতি উৎসব পালনের মধ্যেও । মানুষের জীবনে যে অন্নময়, প্রাণময়, মনোময়, আনন্দময় ও বিজ্ঞানময় সত্তাগুলি রয়েছে, কবির বৃক্ষচেতনার রূপান্তর সেই সত্তাগুলির ভিতর দিয়েই হয়েছে। তাই কবি তাঁর সেই আনন্দময় সত্তার দিক থেকেও বৃক্ষের মহিমা চিন্তা করেছেন।

'বনবাণী' কাব্যগ্রন্থের ভূমিকায় কবি লিখিছেন, "ওই গাছগুলি বিশ্ববাউলের একতারা। ওদের মজ্জায় মজ্জায় সরল সুরের কাঁপন, ওদের ডালে ডালে পাতায় পাতায় একতারা ছন্দের নাচন। যদি নিস্তব্ধ হয়ে প্রাণ দিয়ে শুনি, তাহলে অন্ধকারের মধ্যে মুক্তির বাণী এসে লাগে।"[১০]

'বনবাণী' কাব্যগ্রন্থের 'বৃক্ষবন্দনা' কবিতায় তাই করি বলেছেন---

"অন্ধভূমিগর্ভ হতে শুনেছিলে সূর্যের আহ্বান / প্রাণের প্রথম জাগরণে, তুমি বৃক্ষ আদিপ্রাণ / উর্ধশীর্ষে উচ্চারিলে আলোকের প্রথম বন্দনা / ছন্দোহীন পাষাণের বক্ষ-পরে ; আনিলে বেদনা / নিঃসাড় নিষ্ঠুর মরুস্থলে।"[১১]

এতবছর ধরে মানুষের দ্বারা ধরিত্রীর প্রতি করা লুণ্ঠনের বা অত্যাচারের হিসেবকে কিছুটা হলেও সামঞ্জস্য করতে তিনি কখনও পিছুপা হননি। "এই কথা মনে রেখে তাই কিছুদিন পূর্বে আমরা যে অনুষ্ঠান করেছিলুম সে হচ্ছে বৃক্ষরোপণে, অপব্যয়ী সন্তান করুক লুণ্ঠিত মাতৃভাণ্ডার পূরণ করবার কল্যাণ উৎসব"।

এই সচেতনতা শ্রীনিকেতনের সমস্ত সদস্য ও ছাত্রদের মধ্যে তথা সমগ্র গ্রামবাসীদের মধ্যে ছড়িয়ে দিতে চেয়েছিলেন। দক্ষিণভারত ও সিংহলে দু'মাস কাটিয়ে কবি শান্তিনিকেতনে ফেরবার পরের সময়কার কথাটা আমরা সমালোচকের তথ্যের মধ্য দিয়ে জানতে পারি ঃ

"আগত বর্ষামঙ্গলের সহিত বৃক্ষরোপণ উৎসবের ভাবনা মনে উদিত হইল। গত দুই বৎসর হইতে কবির মনে বৃক্ষের রহস্যকথা কাব্যমধ্যে নানাভাবে মূর্ত হইতেছে। "বৃক্ষবন্দনা" দিয়া ইহার সুত্রপাত (১৯২৭, মার্চ ২৩), তারপর বিশেষ বিশেষ তরুর বন্দনায় তাহার পরিশেষ হয়। ..... কবির ইচ্ছা এই বৃক্ষরোপণ উৎসবের মধ্যে দিয়া গ্রামে গ্রামে বনভূমির পত্তন হয়। অরণ্যীকরণ ছাড়া দেশের বারিপাত বৃদ্ধি পাইবে না, কৃষিসংকটও নিরাকৃত হইবে না।"[১৩]

অরণ্যসংহারী আজকের সভ্যতার বুকে দাঁড়িয়ে রোজ নতুন করে আমরা স্মরণ করি 'বন'-এর উপযোগিতা । প্রবন্ধে রবীন্দ্রনাথ যাকে বলেছেন "অরণ্যদেবতা" "চৈতালি" কাব্যে সে-ই শ্যামল, সুন্দর, সৌম্য, অরণ্যভূমি। নানা প্রবন্ধে তাই তিনি বনসুরক্ষার কথা বলেন। এই উদ্দেশ্যে বৃক্ষরোপণ"-কে দিয়েছিলেন প্রাতিষ্ঠানিক উৎসবের মর্যাদা।

উপসংহার ঃ

বৃক্ষরোপণ আজ আমাদের দেশে জাতীয় সংস্কৃতিরই অঙ্গ হয়ে উঠেছে। কারণ অরণ্য নষ্ট হওয়ায় এখন মানব- সভ্যতা বিপন্ন হয়ে পড়েছে। তাই বনলক্ষ্মীকে আহবান করতে হবে। বর্তমানে সারা পৃথিবী যখন দূষণের শিকার হচ্ছে তখনই মানুষ অনুভব করতে পেরেছে বৃক্ষরোপণের গুরুত্ব ও প্রয়োজনীয়তা কতখানি। প্রকৃতি, পরিবেশ ও মানুষের জীবনের সুস্থ সম্পর্ক যে কত প্রয়োজনীয়, তা রবীন্দ্রনাথ বহুবছর আগেই বিশেষভাবে উপলব্ধি করেছিলেন। এদিক থেকে তাঁকে আমরা পরিবেশ সুরক্ষার অগ্রদূত, পুরোধাপুরুষ বলতে পারি। অবশ্য রবীন্দ্রনাথের ক্ষেত্রে প্রাথমিক প্রকৃতি পাঠই পরিবেশের সঙ্গে যোগসূত্র সহজতর করে দেয়। গাছ-বন-নীলাকাশ- নদী-উতলা হাওয়াকে ভালোবেসেই তিনি অনুভব করেছিলেন সব কিছুর সঙ্গে তাঁর সহজিয়া যোগ । শেষজীবন তাই উৎসর্গ করেছিলেন সেই যোগসূত্র অবিকৃত রাখার প্রেরণায়। এই "বৃক্ষরোপণ উৎসব" শান্তিনিকেতনে প্রবর্তিত হবার বাইশবছর পর (জুলাই, ১৯৫০) ভারত-সরকার বনমহোৎসব নামে যে পুস্তিকা প্রচার করেন, তাতে প্রচার অধিকর্তা স্বীকার করেছিলেন যে এই সভ্যতার বিধ্বংসী গৃধুতা, এই বনচ্ছেদ নিবারণ করতে না পারলে সমূহ সর্বনাশ অবশ্যন্তাবী। কবি বুঝেছিলেন, তাই তাঁর সাবধান বাণী শুনতে পাই-- "মাটির খাতায় যখন দীর্ঘকাল কেবল খরচের অঙ্কই দেখি আর জমার বড়ো একটা দেখতে পাই নে তখন বুঝতে পারি দেউলে হতে আর বড়ো বাকী নেই।"[১৪]

বৃক্ষ-মানুষের নিবিড় বন্ধন, আন্তরিক সখ্যই পরিবেশ রক্ষার সহায়ক হয়ে ওঠে। বারবার নানা অনুষঙ্গে কবি মনে করিয়ে দেন এই সখ্যবন্ধনের কথা । অর্থাৎ ভালোবাসাই হয়ে উঠতে পারে পরিবেশ সংহারের প্রতিষেধক।

তথ্যসূত্র ঃ

[১] চক্রবর্তী সুমিতা, আমার রবীন্দ্রনাথ : গ্রহণে বর্জনে, প্রথম প্রকাশ মার্চ, ২০১০ করুণা প্রকাশনী, কলকাতা- ৯ , পৃষ্ঠা-৭৭।

[২] ঠাকুর রবীন্দ্রনাথ, সভ্যতার প্রতি, চৈতালি কাব্যগ্রন্থ, রবীন্দ্র রচনাবলী , তৃতীয় খন্ড, কামিনী প্রকাশালয়, প্রথম কামিনী সংস্করণ, জানুয়ারী, ২০০২, নবীনচন্দ্র পাল লেন, কলকাতা-৫, পৃষ্ঠা-২৫।

[৩] তদেব, তপোবন , চৈতালি কাব্যগ্রন্থ, পৃষ্ঠা-২৬।

[৪] ঠাকুর সুপ্রিয়, ছেলেবেলার শান্তিনিকেতন, প্রথম সংস্করণ, এপ্রিল, ২০১০, আনন্দ পাবলিশার্স, ৪৫ বেনিয়াটোলা লেন, কলকাতা-০৯, পৃষ্ঠা-৬৩ ।

[৫] বসু অরুণকুমার, বাংলা কাব্যসঙ্গীত ও রবীন্দ্রসঙ্গীত, দে'জ পাবলিশিং, ১৩, বঙ্কিমচন্দ্র চ্যাটার্জী ষ্ট্রিট, কলকাতা-৭৩, পৃষ্ঠা-৪১৯।

[৬] মজুমদার উজ্জ্বলকুমার, রবীন্দ্রনাথ : সৃষ্টির উজ্জ্বল স্রোতে, প্রথম সংস্কৰণ, ১লা বৈশাখ, ১৪০০ সাল, আনন্দ পাবলিশার্স, ৪৫ বেনিয়াটোলা লেন' কলকাতা- ০৯, পৃষ্ঠা-৯৬।

[৭] মুখোপাধ্যায় দেবলীনা, পরিবেশ-ভাবনা ও প্রয়োগে রবীন্দ্রনাথ, প্রথম প্রকাশ, ডিসেম্বর, ২০১২, দ্বিতীয় মুদ্রণ, আগষ্ট ২০১৮, গাঙচিল, 'মাটির বাড়ি', ওঙ্কার পার্ক ঘোলাবাজার, কলকাতা-১১১, পৃষ্ঠা-৩৪।

[৮] ঠাকুর রবীন্দ্রনাথ, বিশ্বব্যাপী, শান্তিনিকেতন, রবীন্দ্র রচনাবলী, দ্বাদশ খন্ড, পৃষ্ঠা-১৮৪।

[৯] মুখোপাধ্যায় দেবলীনা, পূর্বোক্ত, পৃষ্ঠা-৭৪।

[১০] ঠাকুর রবীন্দ্রনাথ, ভূমিকা অংশ, বনবাণী, রবীন্দ্র রচনাবলী, সপ্তম খন্ড, পূর্বোক্ত, পৃষ্ঠা-১৩১।

[১১] রবীন্দ্র রচনাবলী, তদেব, পৃষ্ঠা-১৩২।

[১২] দ্রষ্টব্য, রবীন্দ্র রচনাবলী, বিশ্বভারতী সংস্করণ, চতুর্দশ খন্ড, পৃষ্ঠা-৩৭৩।

[১৩] মুখোপাধ্যায় প্রভাতকুমার, বৃক্ষারোপণ ও হলকর্ষণ উৎসব, রবীন্দ্র জীবনী, তৃতীয় খন্ড, ১৩২৫-১৩৪১, ১৯১৯-১৯৩৪ , প্রথম প্রকাশ,১৩৫৯, দ্বিতীয় সংস্করণ, অগ্রহায়ণ, ১৩৬৮,পৃষ্ঠা-৩২১।

[১৪] ঠাকুর রবীন্দ্রনাথ, রবীন্দ্র রচনাবলী, চতুর্দশ খন্ড, পল্লীপ্রকৃতি প্রবন্ধ, দ্রষ্টব্য, ১৩২৯, বিশ্বভারতী সম্মিলনীর অভিভাষণে কবির বক্তব্যের অংশ, পৃষ্ঠা-৩৭৩।

(লেখক বিভাগীয় প্রধান, বাংলা বিভাগ, কে সি দাস কমার্চ কলেজ।)

অ তি থি . লে খা

রবীন্দ্রনাথ ঠাকুরের ছোট গল্প ও ছড়ায় শিশু মনস্তত্ত্ব

অনন্যা রায়

শিশুদের মন কল্পনাপ্রবণ এবং জিজ্ঞাসুপরায়ণ। তাদেরৰ জগত ভিন্ন। শিশু মনের উপযোগী যে সাহিত্য রচিত হয় মূলত তাই শিশু সাহিত্য। শিশু সাহিত্যের প্রধান বৈশিষ্ট হচ্ছে ভাষাগত সারল্য, চিত্র ও বর্ণের সমাবেশ।

সপ্তম শতকে ল্যাটিন ভাষায় আদি শিশু সাহিত্য রচিত হয়। ঊনবিংশ শতকে জার্মান রূপকথা, এডওয়ার্ড লিয়ারের 'বুক অব ননসেন্স', লুইস ক্যারলের 'আজব দেশে এলিস' প্রভৃতি শিশু সাহিত্যে এক অনন্য সংযোজন।

বাংলা শিশুসাহিত্যের বয়স খুব নয়। ১৮১৬ সালে বাংলা ভাষায় ছোটদের জন্যে সাহিত্য রচনা শুরু হয়। শিশু-সাহিত্যকে সাহিত্যের ভিন্ন বিষয় হিসাবে ধরা হয়েছিল আরো অনেক পরে। 'শিশু-সাহিত্য' শব্দটি প্রথম ব্যবহার করেন রামেন্দ্র সুন্দর ত্রিবেদী। ১৮৯৯ সালে যোগীন্দ্রনাথ সরকার সংকলিত বাংলা ভাষার প্রথম উদ্ভট ছড়াগ্রন্থের ভূমিকাতে তিনি এই শব্দটির অবতারণা করেন।

ঊনবিংশ শতাব্দীর প্রথম দিকে শিশুসাহিত্য ছিল লোকজ উৎসজাত এবং সংস্কৃত ও আরব্য-

শিশুদের মন কল্পনাপ্রবণ এবং জিজ্ঞাসুপরায়ণ। তাদেরৰ জগত ভিন্ন। শিশু মনের উপযোগী যে সাহিত্য রচিত হয় মূলত তাই শিশু সাহিত্য।

পারস্য গল্পগাথা থেকে সংগৃহীত। বাংলা শিশুসাহিত্যের বিকাশের ধারা দ্রুততর হয় ঊনবিংশ শতাব্দীর শেষের দিকে। ঈশপস ফেবলস, লা ফতে কিংবা ক্রীলফের নীতিগল্প থেকেও কিছু কিছু উপকরণ সংগ্রহ করা হয়েছিল। পঞ্চতন্ত্র কথাসরিৎসাগর থেকে শুরু করে ফোর্ট উইলিয়ম কলেজের শিক্ষকদের গদ্যচর্চার মধ্যেও শিশুসাহিত্যের আভাস পাওয়া যায়।

১৮৭৮ খ্রিস্টাব্দে কেশব সেনের বালকবন্ধু প্রকাশিত হওয়ার পরই বাংলা মৌলিক শিশুসাহিত্যের সূচনা হয়।

বাংলা শিশু সাহিত্যে জোড়াসাঁকোর ঠাকুর পরিবারের অবদান অনস্বীকার্য। তাদের মধ্যে রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর অন্যতম। শিশুসাহিত্যে বিপ্লবের জোয়ার ওঠে রবীন্দ্রনাথ, অবনীন্দ্রনাথ, উপেন্দ্রকিশোর রায়চোধুরী, সুকুমার রায়, দক্ষিণারঞ্জন মিত্রমজমুদার এবং যোগীন্দ্রনাথ সরকারের লেখনিতে। বুদ্ধদেব বসু সেই সময়টিকে 'শিশুসাহিত্যের সোনালি যুগ'বলে অভিহিত করছেন।

শিশুদেরকে রবীন্দ্রনাথ ভীষণ ভালোবাসতেন। তাঁর লেখনিতে তিনি হৃদয় দিয়ে শিশুদের মনস্তত্বকে পাঠকদের সামনে তুলে ধরেছেন। বিভিন্ন আঙ্গিকে তিনি শিশুদের অসহায়ত্ব, অভিমান, সংসারের বাধা নিষেধের বেড়াজালে বিভিন্ন প্রতিকূল পরিবেশের মধ্যে নিষ্পেষিত শিশুদের মনস্তাত্বিক চিত্র তিনি একেছেন। বাংলা শিশু সাহিত্যের যা এক অমুল্য সম্পদ।

রবীন্দ্রনাথ তাঁর রচিত গল্পে অনেকগুলো শিশু চরিত্রের সংগে আমাদের পরিচয় করিয়ে দিয়েছেন। শিশুদের জন্য তাঁর সৃষ্টি আমাদেরকে কখনও নিয়ে যায় কল্পনার জগতে আবার কখনও পরিচয় করায় রূঢ় বাস্তবের সঙ্গে।

তাঁর 'ছুটি, 'পোস্টমাস্টার', 'অতিথি', 'গিন্নি', 'কাবুলিওয়ালা', 'সমাপ্তি', 'সুভা', 'আপদ', 'খোকাবাবর প্রত্যাবর্তন' ইত্যাদি গল্পে শিশু মনস্তত্বের ছবি আমরা দেখতে পাই।

রবীন্দ্রনাথের শিশু চরিত্রগুলো যেমন ফটিক, রতন, আপদ, সুভা, মৃন্ময়ী, আশু, মিনি, বলাই, উমাশশি, তারাপদ শিশুদের মনের যাবতীয় কল্পনা, ইচ্ছেগুলোকে আমাদের সামনে তুলে ধরে।

'ছুটি' গল্পে ফটিকের মতো চরিত্রের মাধ্যমে রবীন্দ্রনাথ বয়ঃসন্ধিকালের সমস্যাটা তুলে ধরেছেন। রবীন্দ্রনাথের ভাষায়, "তেরো-চৌদ্দ বংসরের ছেলের মতো পৃথিবীতে এমন বালাই আর নাই, শোভাও নাই, কোনো কাজেও লাগে না, স্নেহও উদ্রেক করে না, তাহার সঙ্গসুখও বিশেষ প্রার্থনীয় নয়। তাহার মুখে আধো আধো কথা ন্যাকামি, পাকা কথা জ্যাঠামি এবং কথা মাত্রই প্রগলভতা।"

চঞ্চলমতি এক কিশোরের বয়ঃসন্ধিকালের সংকট এবং বৈশিষ্ট্যগুলো ফটিকের মধ্যে আমরা দেখতে পাই। বয়ঃসন্ধিকালের এই সংকট কিভাবে ফটিককে গ্রামের বাধনহারা জীবন থেকে শহরের অচেনা প্রতিকূল পরিবেশে নিয়ে যায় এবং সেখানে শহুরে স্কুলের কড়া শাসন, আত্মীয়ের অবহেলা এবং সব শেষে মায়ের কাছে ফিরে যাবার জন্য পুজোর ছুটির অপেক্ষায় থাকা ফটিকের জ্বরে আক্রান্ত হয়ে এই পৃথিবী ছেড়ে চলে যাওয়ার চিত্র আমাদের মনকে ব্যথিত করে তোলে।

'পোস্টমাস্টার' গল্পে রতন নামের স্নেহকাতর মেয়েটি যেন এদেশের অসহায় শিশুদের প্রতিচ্ছবি কোলকাতা থেকে উলাপুর গ্রামে আসা পোস্টমাস্টারকে রতন সহজেই আপন করে নিয়েছিল। তাই পোস্টমাস্টার কোলকাতায় ফিরে যাওয়ার খবর শুনে রতন অতি সহজে পোস্টমাস্টারকে বলে ফেলেছিল,

"দাদাবাবু আমাকে তোমাদের বাড়ি নিয়ে যাবে?" রতনের হৃদয় দোলা দিয়েছিল পোষ্টমাষ্টারের প্রত্যাবর্তনের খবরে। রতনের কৈশোর মনের গোপন কোঠায় যেন অজান্তে পোস্টমাস্টার স্থান দখল করে ফেলেছিলেন, রতনকে পোস্টমাস্টারবাবুর বাড়ীতে নিয়ে যাওয়াটা বেমানান ধরে পোস্টঅফিসের চারধারে ঘুরে বেড়িয়েছে শুধুমাত্র এই আশায় যে দাদাবাবু যদি ফিরে আসে?

'কাবুলিওয়ালা' গল্পের মিনি চরিত্রটি আলোচনা করলে আমরা পরিচিত হই মিনির সহজ, সরল মনের সঙ্গে। তাঁর অনর্গল কথা বলা যেটি শিশুসুলভ আচরণ। মিনির শৈশব ফুটে উঠেছে এইভাবে— "আমার পাঁচ বছর বয়সের ছোটো মেয়ে মিনি একদণ্ড কথা না কহিয়া থাকিতে পারে না। পৃথিবীতে জন্ম গ্রহণ করিয়া ভাষা শিক্ষা করিতে সে কেবল একটি বৎসর কাল ব্যয় করিয়াছিল, তাহার পর হইতে যতক্ষণ সে জাগিয়া থাকে এক মুহূর্ত মৌনভাবে নষ্ট করে না। তাহার মা অনেক সময় ধমক দিয়া তাহার মুখ বন্ধ করিয়া দেয়, কিন্তু আমি তাহা পারি না। মিনি চুপ করিয়া থাকিলে এমনি অস্বাভাবিক দেখিতে হয় যে, সে আমার বেশিক্ষণ সহ্য হয় না। এইজন্য আমার সহিত তাহার কথোপকথনটা কিছু উৎসাহের সহিত চলে।"

শিশুরা যে সহজেই কাউকে বিশ্বাস করে সেই শিশুসুলভ বৈশিষ্ট আমরা "কাবুলিওয়ালা" গল্পের মিনির মধ্যে পাই। শিশু মিনির সাথে সুদূর আফগানিস্তান থেকে আগত রহমতের প্রগাঢ় বন্ধুত্ব এবং কৌতুকালাপ তাদের সম্পর্ককে এক ভিন্ন মাত্রা দেয়। কিন্ত এই সম্পর্কের ছন্দপতন ঘটে যখন রহমত জেলে যায়।

শৈশবে মিনি কাবুলিওয়ালাকে দেখে "কাবুলিওয়ালা ও কাবুলিয়াওয়ালা" বলে হাসতে আকাশে হাতি শুড় দিয়ে জল ফেলে, তাই বৃষ্টি হয়" এখানে আমরা শৈশবের উচ্ছাস এবং প্রাণচঞ্চল মনের পরিচয় পাই। মিনির সহজ সরলতার জন্যই রহমতের পিতৃ হৃদয়ের দ্বার উন্মোচিত হয়েছিল।

"গিন্নি" গল্পের আশুতোষ বা আশু নামে একটু গোবেচারা প্রকৃতির ভালোমানুষ ছিল যে চালাকি জানে না। এই গল্পে রবীন্দ্রনাথ শিবনাথ পণ্ডিতের মাধ্যমে দেখিয়েছেন কিভাবে শিশু-কিশোররা শিক্ষা যন্ত্রে গুরু দ্বারা নিস্পেষিত হয়। তার শিক্ষার্থী নিপীড়নকে রবীন্দ্রনাথ এইভাবে তুলে ধরেছেন— "বালকদের পীড়ন করিবার জন্য আমাদের শিবনাথ পণ্ডিতের একটি অস্ত্র ছিল, সেটি শুনিতে যৎসামান্য, কিন্তু প্রকৃতপক্ষে নিদারুণ। তিনি ছেলেদের নতন নামকরণ করিতেন।"

আশুকে ছুটির দিনে বোনের সাথে খেলার জন্য শিবনাথ পণ্ডিত যেদিন গিন্নি নাম দেন সেদিন শিশুটি মনস্তাত্বিক ভাবে অত্যন্ত দুর্বল হয়ে পড়েছিল যা পাঠককে নাড়া দেয় প্রচন্ডভাবে। পণ্ডিতমশাই রসিয়ে রসিয়ে শ্রেণিকক্ষে আশুর ছুটির দিনে বোনের সাথে পুতুল খেলার বর্ণনা করেন এবং তার "গিন্নি"" নামকরণ করেন তখন সকল বালক গিন্নি গিন্নি রব তুলতে থাকে। পণ্ডিতমশাইয়ের এই কাণ্ডে সেইসময় আশুর অবস্থা যা হয়েছিল তা রবীন্দ্রনাথ এইভাবে বর্ণনা করেন— "পৃথিবীর সমস্ত মাধ্যাকর্ষণ শক্তি সবলে বালককে নিচের দিকে টানিতে লাগিল। কিন্তু ক্ষুদ্র আশু সেই বেঞ্চির উপর হইতে একখানি কৌচা ও দুইখানি পা ঝুলাইয়া ক্লাসের সকল বালকের লক্ষ্যস্থল হইয়া বসিয়া রহিল। এতদিনে আশুর অনেক বয়স হইয়া থাকিবে, এবং তাহার জীবনে অনেক গুরুতর দুঃখ-লজ্জার দিন আসিয়াছে সন্দেহ নাই, কিন্তু সেই দিনকার বালক হৃদয়ের ইতিহাসের সহিত কোনোদিনের তুলনা হইতে পারে না।"

আবার "আপদ" গল্পে দেখা যায় যে নীলকান্ত শরৎ ও কিরণময়ীর সংসারে আসে এক মহাপ্রলয়ের মাধ্যমে। নীলকান্ত ছিল যাত্রাদলের ছোকরা। বয়সের অনুপাতে সে জীবনে লাভ করেছিল অনেক বেশী তিক্ত অভিজ্ঞতা। অল্প বয়সে যাত্রা দলের বিভিন্ন চরিত্রে নীলকান্ত অভিনয় করত। রাধিকা, দময়ন্তী ও বিদ্যাসুন্দরের ভূমিকায়। লেখকের ভাষায় সে ছিল "অনতিপ! সতেরো" কিংবা "অতিপক্ক চৌদ্দবৎসরের বালক"।

কিরণময়ী নীলকান্তকে পেয়ে অতি আনন্দে দিন যাপন করছিলেন। ইতিমধ্যে কিরণময়ীর সংসারে সতীশের আগমনে নীলকান্ত ঈর্ষাপরায়ণ হয়ে উঠেছিল। প্রতিশোধ নেওয়ার জন্য সে সতীশের রাজহংসশোভিত দোয়াত লুকিয়ে রাখে। কিরণময়ী তাঁকে দোয়াতের কথা জিজ্ঞাসা করলে সে মুখ ঢেকে কাঁদতে লাগল। এতে কিরণময়ীর প্রতি তার যে অভিমান প্রকট হয়ে উঠেছে সেটা পাঠকের চোখে স্পষ্ট হয়ে ধরা দেয়। নীলকান্ত তখন বুঝতে পেরেছিল যে সে এই সংসারের কেউ নয়। নীলকান্তের শৈশব কঠিনতম শাসনে অতিক্রান্ত। তার শৈশবের বিকৃত মনোভাব তাকে বাড়ির সকলের কাছে অবাঞ্ছিত আপদ স্বরূপ করে তুলেছিল। তাতেই সে অভিমানে হয়ে উঠে। তার এই অভিমান কিরণময়ীর ওপর হলেও, এ অভিমান ছিল তার নিজের প্রতি। তাই সে কিরণময়ীর সংসার থেকে আপদের মতই চলে গিয়েছিল তার লাঞ্ছিত ভাগ্যের এ এক বিচিত্র মনস্তত্ব।

"অতিথি" গল্পে তারাপদ চরিত্রের মাধ্যমে শৈশবের এক মনস্তাত্বিক স্বাক্ষর পাওয়া যায়। তারাপদের চোখে ছিল হরিণ শিশুর মত বিস্ময়। পাকের মধ্যে থাকা পাঁকাল মাছের মতই সে ছিল পিচ্ছিল। বাঁধনহারা তারাপদ তার ইচ্ছেমতো যেখানে খুশি সেখানে ছুটে বেড়ায়। সবখানেই সে ক্ষণিকের অতিথি। কেউ তাকে স্নেহ মায়া ভালোবাসা দিয়েও বেঁধে রাখতে পারে না। যেমন সে জমিদার মতিলালবাবুর বাড়িতে পরম স্নেহের সঙ্গে আতিথ্য গ্রহণ করেছিল এবং তাঁর কন্যা চারুশশীর ভীষণ আপন হয়ে উঠেছিল। এক বন্ধুত্বের বাঁধনে বাঁধা পড়েছিল। কিন্তু কোনো বন্ধনই তাকে বেঁধে রাখতে পারেনি।

প্রথম দিকে সে বন্ধনে বাঁধা পড়লেও পরে যেন তারাপদের ঘুম ভেঙ্গে গেল। যেন তার অন্তরাত্মা সেই বন্ধনকে স্বীকার করতে চাইল না। তারাপদের মন ছিল বড্ড উদাসী। রবীন্দ্রনাথ তার সম্পর্কে বলেছেন এইভাবে— "মানুষ মাত্রেরই নিজের একটি স্বতন্ত্র অধিষ্ঠানভূমি আছে; কিন্তু তারাপদ এই অনন্ত নীলাম্বরীবাহী বিশ্বপ্রবাহের একটি আনন্দোজ্জ্বল তরঙ্গ— ভূত-ভবিষ্যতের সহিত তাহার কোনো সম্বন্ধ নাই- সম্মুখাভিমুখে চলিয়া যাওয়ায় তাহার একমাত্র কার্য।"

মতিলালের স্ত্রী অন্নপূর্ণার মাতৃস্নেহও তাকে বাঁধতে পারেনি। তারাপদের জীবনতরী কোথাও থেমে গেলেও স্থায়ীভাবে নোঙ্গর ফেলেনি। বিশ্বপ্রকৃতির কোলের ছেলে

মানুষের সীমাবদ্ধ গণ্ডীর মধ্যে আবদ্ধ না হয়ে যেন কবির ভাষায় চলে গেলো,

"জননী লহগো মোরে।
সঘন বন্ধন তব বহুযুগে ধরে,
তোমার বিপুল প্রাণ বিচিত্র সুখের
উৎস উঠিতেছে যেথা সে গোপনপুরে
আমারে লইয়া যাও রাখিও না দুরে"
(বসুন্ধরা, সোনারতরী)

তারাপদ চরিত্রটি অতিথির মতই ছিল।

"সমাপ্তি" গল্পের কিশোরী মৃন্ময়ীর চরিত্রটি ছিল অত্যন্ত সহজ-সরল যা শিশুমনের এক বৈশিষ্ট। পুরুষরা যদি তাকে স্নেহভরে "পাগলি" বলে ডাকত, গৃহিণীরা তার উচ্ছৃঙ্খল স্বভাবের জন্য সর্বদা ভীত চিন্তিত শঙ্কান্বিত ছিল।

কে ছেলে কে মেয়ে সেটা নিয়ে মৃন্ময়ীর কোন পার্থক্য ছিল না। সে তার মতো করে বাপের আদরে দুর্দান্ত প্রতাপের সাথে শিশু রাজ্যে রবীন্দ্রনাথের ভাষায় বর্গির উপদ্রবের মতো বিরাজ করত। বালকদের সাথেই ছিল তার খেলাধুলা। এই চঞ্চলা বালিকাটিকে হঠাৎ একদিন খেলার আসর থেকে বিয়ের আসরে নিয়ে গিয়ে বসিয়ে দেয়া হলো। বিয়ের পর পিঞ্জরাবদ্ধ পাখির মতো ধড়ফড় করতে লাগল। এখানেও আমরা শিশুদের অবাধ বিচরণ, বাঁধনহীন প্রকৃতির পরিচয় পাই যা শিশু মনস্তত্বের এক বৈশিষ্ট্য।

"সুভা" গল্পের কিশোরী সুভাষিনী ছিল এক মুক ও বধির বালিকা। সুভা কথা বলতে এবং শুনতেও পারত না। পিতৃ-মাতৃ, আত্মীয়স্বজন সকলেই তার ভবিষ্যৎ সম্পর্কে আশঙ্কিত ছিলেন। সুভার মা তাকে নিজের গর্ভের কলঙ্ক বোধ করতেন। সুভা নিজেকে বিধাতার অভিশাপ বলে বোধ করত। বয়স্কদের কাছে সে ছিল অবহেলিত এবং সমবয়সীদের কাছে ছিল পরিত্যক্ত। সুভার করুণ শৈশব ও সংবেদনশীল জীবনবোধের সাথে প্রকৃতির অপূর্ব এক ইন্দ্রিয়গ্রাহ্য সজীবতা দেখানো হয়েছে। শৈশবের যে সজীবতা পাঠক মনে স্নিগ্ধ নান্দনিকতায় অনন্য হয়ে ধরা পড়ে। প্রকৃতিকে বিচ্ছিন্ন করে যখন সুভাকে শহরে নিয়ে যাওয়া হয় তখন সে বিচ্ছিন্ন হয়ে যায় তার শৈশব থেকে। চিরপরিচিত নদীতটে পুষ্পশয্যায় লুটিয়ে পড়ে সে কাঁদতে কাঁদতে নির্বাক ভাষায় সে বলতে চেয়েছে, "তুমি আমাকে যাইতে দিয়োনা মা, আমার মত দুটি বাহু বাড়াইয়া তুমিও আমাকে ধরিয়া রাখা" সুভা এখানে প্রকৃতির কোলে বিলীন হয়ে যেতে নিষ্প্রাণ শহর, নিষ্ঠুর মানুষ তখনই মৃত্যু হলো তার নির্মল শৈশবের।

"খোকাবাবুর প্রত্যাবর্তন" গল্পে ও শিশু মনস্তত্বের স্বাক্ষর রয়েছে। এ সম্পর্কে প্রমথনাথ বিশী বলেছেন, "কি পরিকল্পনা দুঃসাহসিকতায়, কি স্বলঞ্জনাক্ষরে চরিত্র চিত্রনে, কি দুরূহ মনস্তত্ব বিশ্লেষণের সপ্ততাল ভেদে এই গল্পের কোন তুলনা হয় না। আর পদ্মনদীর সজীব দুর্দম চিত্র এই গল্পটিতেই প্রথম পাইলাম"।

শুধু গল্প নয়, রবীন্দ্রনাথ ঠাকুরের কিছু কিছু ছড়াতে ও শিশু মনস্তত্বের আভাস পাওয়া যায়। তাঁর বিচিত্র ও বহুমুখী উপস্থাপন বাংলা শিশু সাহিত্যকে সমৃদ্ধ করেছে।

তিনি যখন শিশুদের জন্য লিখেছেন তখন যেন শিশুদের চোখ দিয়েই সমস্ত কিছু দেখেছেন। রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর ছড়াগুলোকে মেঘের সঙ্গে তুলনা করেছেন। শিশুদের বৃষ্টি খুব পছন্দ। বৃষ্টি এলেই শিশুরা আবেগ আপ্লুত হয়ে যায়। সেই শিশুদের পছন্দের বৃষ্টি নিয়ে কবিগুরুর অনুভূতি শৈল্পিক চেতনার নান্দনিক প্রকাশ খুঁজে পাওয়া যায়।

১৮৮৪ সালে তিনি প্রথম শিশুদের জন্য প্রথম লিখেন --

"বৃষ্টি পড়ে টাপুর টুপুর,
নদেয় এলো বান"

"শিশু", "শিশু ভোলানাথ", "খাপছাড়া", পাঠ", "ছেলেভুলানো ছড়া"— শিশুদের জন্য কবিগুরুর লেখা উল্লেখযোগ্য ছড়াগ্রন্থ। কবি যখন সহজ পাঠের ছোটনদীর কথা তুলে ধরেন তখন শিশুরা যেন নিজের চোখে দেখা নদীর কথা কল্পনা করে নেয় ----

আমাদের ছোট নদী চলে আঁকে বাঁকে
বৈশাখ মাসে তীর হাটু জল থাকে।"

রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর "ছেলেভুলানো ছড়া" গ্রন্থের অধিকাংশ ছড়াই শিশুদের ভুলিয়ে রাখার জন্য লিখেছিলেন। তিন নং ছড়ায় তিনি লিখেছেন—

"কে মেরেছে, কে ধরেছে সোনার গতরে
আধ কাটা চাল দেব গালের ভিতরে"।

শিশুদের আনন্দ দেওয়ার জন্য তিনি লিখেছেন—

"খোকা যাবে বেড়ু করতে তেলিমাগীদের পাড়া ।

তেলিমাগীরা মুখ করেছে কেন্ রে মাখনচোরা"

"ভাঁড় ভেঙেছে, ননি খেয়েছে, আর কি দেখা পাব।

কদমতলায় দেখা পেলে বাঁশি কেড়ে নেব"।

রবীন্দ্রনাথ ও শিশুদের মতই যখন যা ইচ্ছে তাই কল্পনা করতেন। তাঁর সেই কল্পনাকেই তিনি ছড়ার মধ্যে প্রকাশ করতেন। শিশুরা যেমন ইচ্ছেপুরণ না হলে ব্যথিত হয় সেটাই তিনি তাঁর ছড়াতে তুলে ধরেছেন -----

"রোজ কত কী ঘটে যাহা তাহা
এমন কেন সত্যি হয়না আহা"।

নদী, বৃষ্টি, চাঁদ, ফুল, পশুপাখী শিশুদের অতি প্রিয়। রবীন্দ্রনাথ তাঁর লেখনীতে শিশুদের জন্য এগুলোই তুলে ধরেছেন। আর এগুলো নিয়ে যখন ছড়া হয় তখন তা হয়ে ওঠে শিশুদের জন্য উপভোগ্য। তিনি লিখেছেন --

"দিনের আলো নিভে এল
সুর্যি ডোবে ডোবে।
আকাশ ঘিরে মেঘ জুটেছে
চাঁদের লোভে লোভে"

ছোট শিশুদের থাকে নানান রকম দুরন্তপনা। শিশুদের আধো আধো কথা, রং ঢং

সবাইকে মুগ্ধ করে। রবীন্দ্রনাথের লিখেছেন---

"একটি ছোট মানুষ, তাহার একশো রকম রঙ্গতো।

এমন লোককে একটি নামে ডাকা কি হয় সঙ্গত"। (পরিচয়, শিশু)

"খাপছাড়া" গ্রন্থের কিছু কিছু ছড়ায় শিশু মনস্তত্বের ছাপ দেখতে পাওয়া যায়। ১ সংখ্যক ছড়ায় শিশু হৃদয়ে হাস্যরসের খোরাক যুগিয়েছে—

"ক্ষ্যান্তবুড়ির দিদি শাশুড়ির
পাঁচ বোন থাকে কালনায়,
হাড়িগুলো রাখে আলনায়"।

শিশুদের কাছে মা অতি প্রিয় একটি শব্দ। সবকিছু যদি তাকে দাও, তারপরও সে মাকে খুঁজে বেড়াবে। মা যেন তার থাকতেই হবে। তাই মাকে নিয়েও রবীন্দ্রনাথ লিখেছেন অনেক ছড়া। তিনি লিখেছেন—

"তুই কি ভাবিস দিনরাত্তির
খেলতে আমার মন?
ককখনো তা সত্যি না মা,
আমার কথা শোন"
(খোলা- ভোলা, শিশু ভোলানাথ)

রবীন্দ্রনাথ তাঁর লেখনীতে শিশুর ভাবনা, শিশুর কল্পনা, শিশুর স্বপ্ন, শিশুদের ইচ্ছে প্রতিফলিত করেছেন। ফলে তার ছড়া, গল্পের প্রতিটি ক্ষেত্রেই শিশুরা এসেছে ঘুরে ফিরেই।

রবীন্দ্রনাথ যখন ছোটদের জন্যে লিখেছেন, তখন তিনি মনে প্রাণে নিজেই শিশু হয়ে গেছেন। রবীন্দ্রনাথ ঠাকুর শিশু কাব্য রচনায় যে রস ও ছন্দের আয়োজন করেছেন তা শিশু মনের শ্রেষ্ঠ খোরাক সন্দেহ নেই। শিশু সাহিত্যকে সমৃদ্ধ করতে তাঁর অবদান অপরিসীম।

তথ্যসূত্র -

১. *গল্পগুচ্ছ - প্রথম খণ্ড*

২. *গল্পগুচ্ছ - দ্বিতীয় খণ্ড*

৩. *গল্পগুচ্ছ - তৃতীয় খণ্ড*

৪. *রবীন্দ্র সাহিত্যে নরনারী* ঃ গোগীমোহন সিংহরায়

৫. *রবীন্দ্রনাথের গল্পগুচ্ছঃ বিশ্লেষণ ও সৌন্দর্য বিচার* ঃ ডঃ স্বত্তি মণ্ডল।

(লেখক সহকারী অধ্যাপক, বাংলা বিভাগ, গীতানগর মহাবিদ্যালয়।)

মানবদেহ ঃ এক জৈবিক সত্তা থেকে আধ্যাত্মিক সত্তার সম্পর্ক

কল্পনা দত্ত ধর

মানবদেহকে আমরা প্রায়ই কেবলমাত্র জৈবিক দৃষ্টিকোণ থেকে বিচার করি। এটি সত্য যে দেহ অসংখ্য কোষের সমন্বয়ে গঠিত এবং শরীরবৃত্তীয় প্রক্রিয়া দ্বারা পরিচালিত। তবে ভারতীয় দর্শন বলে-মানবদেহে নিহিত আছে এক অনন্য প্রাণশক্তি (life force), যা তাকে শুধুমাত্র জীবিতই রাখে না, বরং উন্নীত করে।

এই প্রাণশক্তি সক্রিয় হয় শ্বাস-প্রশ্বাসের সঠিক নিয়ন্ত্রণের মাধ্যমে। যোগশাস্ত্রে ‘প্রাণায়াম’ নামে পরিচিত এই প্রক্রিয়া আমাদের দেহ ও মনের ভারসাম্য বজায় রাখে। শ্বাসকে কেবল জৈবিক প্রয়োজন নয়, বরং চেতনার

ধারক হিসেবে গণ্য করা হয়। যে ব্যক্তি শ্বাসের মাধ্যমে নিজের প্রাণশক্তিকে উপলব্ধি করতে পারে, সে নিজের মধ্যে আধ্যাত্মিক ও মানসিক বিকাশ ঘটাতে সক্ষম হয়। এভাবেই সাধারণ মানুষ আত্মোন্নতির পথে অগ্রসর হয়।

প্রাচীন ভারতীয় শিক্ষাপদ্ধতি অনুসারে মানবদেহের একটি চৌম্বকীয় শরীর (energy body) রয়েছে। এই শরীরে সাতটি প্রধান শক্তিকেন্দ্র বা (চক্র) বিদ্যমান। প্রতিটি চক্র নির্দিষ্ট শক্তি ও চেতনার সঙ্গে যুক্ত, যা মানুষের মানসিক, শারীরিক ও আধ্যাত্মিক ভারসাম্য বজায় রাখে।

১. মূলাধার চক্র (ধরিত্রী) ঃ এটি দেহের মূল শক্তিকেন্দ্র, যা নিরাপত্তা, স্থিতিশীলতা ও ভূমির সঙ্গে সংযোগ প্রদান করে।

২. স্বাধিষ্ঠান চক্র (জল) ঃ এটি সৃজনশীলতা ও আবেগের সঙ্গে যুক্ত। জীবনের আনন্দ ও সম্পর্কের গভীরতা এখান থেকে উৎসারিত।

৩. মণিপুর চক্র (অগ্নি) ঃ আত্মবিশ্বাস, ইচ্ছাশক্তি ও কর্মোদ্যমের আধার। এই চক্র সক্রিয় থাকলে মানুষ দৃঢ়চিত্ত হয়।

৪. অনাহত চক্র (বায়ু) ঃ এটি ভালোবাসা, সহানুভূতি ও করুণার কেন্দ্র। হৃদয় থেকে মানবিকতা প্রকাশিত হয় এই চক্রের মাধ্যমে।

৫. বিশুদ্ধ চক্র (আকাশ, কণ্ঠ) ঃ যোগাযোগ, আত্মপ্রকাশ ও সত্য বলার শক্তি এখানে নিহিত। এ চক্র সুসংহত হলে মানুষ নিজেকে খোলামেলা ভাবে প্রকাশ করতে পারে।

৬. আজ্ঞা চক্র (চেতনা) ঃ ভ্রূমধ্যস্থিত এই চক্র অন্তর্দৃষ্টি, জ্ঞান ও বোধশক্তির উৎস।

৭. সহস্রার চক্র (আধ্যাত্মিক ঐক্য) ঃ মস্তিষ্কের শীর্ষে অবস্থিত এই চক্র সর্বোচ্চ আধ্যাত্মিক সংযোগের প্রতীক, যা মানুষকে মহাবিশ্বের সঙ্গে একাত্ম করে।

এই সাতটি চক্র দেহে পঞ্চভূতের সঙ্গে সম্পর্কিত। এগুলো সক্রিয় হলে মানুষ কেবল শারীরিকভাবে সুস্থ হয় না, বরং মানসিক শান্তি ও আনন্দও লাভ করে।

বর্তমান বৈশ্বিক শিক্ষা পদ্ধতি মানুষের

যদি আমরা শিক্ষাব্যবস্থায় চক্রজাগরণ, ধ্যান, নৈতিক মূল্যবোধ এবং মানসিক স্বাস্থ্যের প্রতি সচেতনতা জাগাই, তবে তা শুধু ব্যক্তিগত জীবনে নয়, বরং সমাজ ও রাষ্ট্রেও ইতিবাচক প্রভাব ফেলবে। মানুষ তার আবেগ নিয়ন্ত্রণে সক্ষম হবে, মানসিক চাপ কমবে, এবং সমাজে সহমর্মিতা বৃদ্ধি পাবে।

জ্ঞান বৃদ্ধি করলেও তা প্রায়ই জীবনকে ভারসাম্যহীন করে তুলেছে। বিভিন্ন গবেষণায় দেখা গেছে, শিক্ষা ও প্রযুক্তির অগ্রগতির সঙ্গে আত্মহত্যার হারও বৃদ্ধি পাচ্ছে। আধুনিক শিক্ষা মানুষকে দক্ষ কর্মী হিসেবে গড়ে তুলছে, কিন্তু সুখী ও শান্তিপূর্ণ মানুষ হিসেবে নয়। প্রাচীন ভারতীয় জ্ঞানপদ্ধতি যেমন যোগ, ধ্যান, প্রাণায়াম ও চক্রজাগরণের মাধ্যমে দেহ-মনকে ভারসাম্যপূর্ণ রাখে, তেমনি আধুনিক শিক্ষা মানুষকে বিজ্ঞানের উৎকর্ষ ও প্রযুক্তিগত অগ্রগতির পথে পরিচালিত করে। উভয়ের সমন্বয়ই প্রকৃত অর্থে মানবকল্যাণ সাধন করতে সক্ষম।

যদি আমরা শিক্ষাব্যবস্থায় চক্রজাগরণ, ধ্যান, নৈতিক মূল্যবোধ এবং মানসিক স্বাস্থ্যের প্রতি সচেতনতা জাগাই, তবে তা শুধু ব্যক্তিগত জীবনে নয়, বরং সমাজ ও রাষ্ট্রেও ইতিবাচক প্রভাব ফেলবে। মানুষ তার আবেগ নিয়ন্ত্রণে সক্ষম হবে, মানসিক চাপ কমবে, এবং সমাজে সহমর্মিতা বৃদ্ধি পাবে।

মানব জীবনে আত্মোন্নতির প্রক্রিয়া একেবারে ব্যক্তিগত। তবে এর মূলভিত্তি হলো দেহস্থিত শক্তিকে উপলব্ধি করা এবং তা সঠিকভাবে ব্যবহার করা। এর জন্য প্রয়োজন—

১. ধ্যান ও মনঃসংযোগ— চেতনার গভীরে প্রবেশ করে নিজেকে জানা।

২. প্রাণায়াম — শ্বাস-প্রশ্বাসের সঠিক নিয়ন্ত্রণের মাধ্যমে শক্তিকে সক্রিয় করা।

৩. চক্রজাগরণ — সাত চক্রকে ভারসাম্যপূর্ণ রেখে আধ্যাত্মিক বিকাশ অর্জন করা।

৪. নৈতিকতা ও আত্মশুদ্ধি — সৎ জীবনযাপন ও পরোপকারকে জীবনের অংশ করা।

৫. জ্ঞান ও বিজ্ঞান — আধুনিক জ্ঞান ও প্রযুক্তিকে আধ্যাত্মিকতার সেবায় কাজে লাগানো।

আজকের পৃথিবীতে আত্মহত্যা, মানসিক অবসাদ ও হিংসা দিন দিন বাড়ছে। এই প্রেক্ষাপটে মানবদেহের অভ্যন্তরীণ শক্তি ও প্রাচীন জ্ঞানপদ্ধতি আমাদের জন্য এক কার্যকর প্রতিরোধ ব্যবস্থা হতে পারে। মানবদেহ আত্মোন্নতির এক অসাধারণ মাধ্যম। আধুনিক শিক্ষার একমাত্র উদ্দেশ্য যদি হয় দক্ষ কর্মশক্তি গড়ে তোলা, তবে প্রাচীন ভারতীয় জ্ঞানপদ্ধতির উদ্দেশ্য হলো সুস্থ, সুষম, আনন্দময় ও আধ্যাত্মিক মানুষ গঠন করা। উভয়ের সমন্বয় ছাড়া মানবসভ্যতা পূর্ণাঙ্গ হতে পারে না।

অতএব বলা যায়, মানবদেহ আমাদের আত্মোন্নতির পথপ্রদর্শক। এই পথ অনুসরণ করলেই জীবনের উদ্দেশ্য সত্যিকারভাবে পূর্ণ হয়, এবং মানবসভ্যতা অর্জন করে শান্তি, জ্ঞান ও সমৃদ্ধির চূড়ান্ত লক্ষ্য।

(লেখক সহকারী অধ্যাপক, বাংলা বিভাগ, কে চি দাস কমার্চ কলেজ।)

মিতা আর মেগির গল্প

রীতা দাস

art from dreamstime.com

মিতা ছিল গ্রামের একটি মিষ্টি, প্রাণবন্ত মেয়ে। পড়াশোনায় ভালো, কিন্তু তার মন সবসময় প্রাণীদের দিকে টানত। তার দিদি তৃষা ছিল কিছুটা গম্ভীর, তবে বোনের প্রতি অগাধ ভালোবাসা ছিল। বাবা অনিল ছিলেন সোজাসাপ্টা মানুষ, খুব দায়িত্ববান, কিন্তু মাঝে মাঝে না ভেবেই সিদ্ধান্ত নিয়ে ফেলতেন। মা রুমি ছিলেন সংসারের মেরুদণ্ড-একদিকে যত্নশীলা, আবার প্রয়োজনে কঠিন কথাও বলে ফেলতেন। এই পরিবারটিই ছিল মিতার জগৎ, আর একদিন সেই জগতে হঠাৎ করেই এসে পড়ল এক খরগোশ-যার নাম হলো মেগি।

একদিন রাতে বাবা হঠাৎ মাকে বললেন— "শোনো, আমার বন্ধুর বাড়িতে একটা খরগোশ আছে, নিয়ে আসব কেমন?" মা অবাক হয়ে জিজ্ঞেস করলেন— "খরগোশটা কি বড় নাকি ছোট?"

বাবা উত্তর দিলেন— "না, খুব বড় নয়, ছোটই আছে।"

মা তখন রুমি শচমিতাগ্ন আর দিদি তৃষাকে জিজ্ঞাসা করলেন। দুজনেই খুশি হয়ে বলল—"হ্যাঁ মা, নিয়ে আসুক! আমরা খরগোশ খুব ভালোবাসি।"

সেদিন রাত আটটার দিকে বাবা একটা ছোট কার্ডবোর্ডের বাক্সে খরগোশ নিয়ে এলেন। কিন্তু খাঁচা থেকে বের করতেই সবাই হতবাক। কারণ, খরগোশটা মোটেও ছোট নয়-প্রায় দেড় বছরের বড়সড় একটা খরগোশ!

মা রেগে গিয়ে বাবাকে বললেন— "এত বড় খরগোশ আনলে কেন? কালই ফেরত নিয়ে যাবে।"

কিন্তু ফেরত নেওয়ার আর সুযোগ ছিল না, কারণ যাঁর কাছ থেকে বাবা খরগোশটা এনেছিলেন তিনি সেদিনই অন্য শহরে চলে গিয়েছিলেন। ফলে, না চাইতেও খরগোশটাকে ঘরেই রাখতে হলো।

খরগোশটা বাক্স থেকে বেরিয়েই দৌড়ে এদিক-সেদিক লাফালাফি শুরু করল। মিতা, তৃষা আর মা অবাক হয়ে তাকিয়ে রইল, আর মনে মনে ভাবল-"এবার কী হবে?" নাম রাখা 'মেগি'

পরদিন সকালে বাবা কাজে চলে গেলে মিতা একা খাঁচার সামনে দাঁড়িয়ে খরগোশটাকে দেখতে লাগল। তার চোখ বড় বড়, নাক টুকটুক করছে-কী যে সুন্দর! তবে মিতার মনে হলো, খরগোশটা ভয় পাচ্ছে।

মিতা ধীরে ধীরে ফিসফিস করে বলল—"তোর নাম কী? তুই কি একা থাকিস? ভয় পাচ্ছিস? ভয় কোরো না, আমরা তোকে কষ্ট দেব না।"

ঠিক তখন মা এসে খরগোশটার সামনে একগোছা বরবটি দিলেন। আশ্চর্যের বিষয়, খরগোশটা একটানা পুরো বরবটিগুলো খেয়ে ফেলল-যেন কেউ ম্যাগি নুডলস খাচ্ছে! সেখান থেকেই খরগোশটার নাম রাখা হলো "মেগি"।

একদিন, দু'দিন... তারপর এক সপ্তাহ। ধীরে ধীরে খাঁচা ভেঙে বেরিয়ে এল মেগি। সে পরিবারেরই একজন হয়ে গেল। রাতে মিতা আর তৃষার সঙ্গে শুয়ে থাকত, কখনো বা বাবার বুকে মাথা রেখে ঘুমিয়ে পড়ত। সবার আদরে মেগি যেন বাড়ির ছোট্ট সন্তান হয়ে উঠল।

দুই বছর এভাবেই কেটে গেল। হঠাৎ একদিন মা চিৎকার করতে করতে রান্নাঘর থেকে বেরিয়ে এলেন। মিতা ছুটে গিয়ে জিজ্ঞেস করল— "মা, কী হয়েছে? এত হইচই করছ কেন?"

মা হাতে একটা ছেঁড়া প্লাস্টিকের প্যাকেট দেখিয়ে বললেন— "দেখো তো, এর অর্ধেক নেই। মেগি এটা খেয়ে ফেলেছে!"

মিতা হেসে খরগোশটার কাছে গিয়ে বলল— "কী রে মেগি, তোকে আমরা খাওয়াদাওয়া দিই না নাকি?"

কিন্তু কেউ তখন বুঝতে পারেনি-এটাই মেগির অসুস্থতার কারণ হয়ে উঠবে।

ক'দিন পর থেকেই মেগি দুর্বল হয়ে পড়তে লাগল। মিতার খাওয়া-দাওয়াও কমে গেল, কারণ খরগোশটার কষ্ট দেখে তার নিজের মন খারাপ হয়ে যাচ্ছিল। বাবা-মা আর তৃষা সবাই চিন্তিত হয়ে উঠল। একদিন বাবা বাজার থেকে

বাবার কণ্ঠ শুনেই মেগির কান খাড়া হলো। সে শেষ শক্তিটুকু জড়ো করে বাবার দিকে তাকাল, বাবার হাত চেটে দিল এবং যেন স্বস্তির নিঃশ্বাস ফেলল। মনে হলো-সে শুধু বাবাকেই শেষবারের মতো দেখতে চাইছিল, আর তাই এতক্ষণ অপেক্ষা করছিল।

শাকসবজি কিনে আনলেন। বাড়ি ফিরে ডাকলেন— "মেগি মা, কোথায়? দেখো কী এনেছি তোমার জন্য।"

দুর্বল মেগি তবুও বাবার ডাক শুনে লাফিয়ে তার সামনে এল। কিন্তু সামান্য খেয়ে আবার চুপ করে বসে পড়ল।

তৃষা বলল— "বাবা, আমি কাছেই এক পশুচিকিৎসক পেয়েছি। কাল মেগিকে নিয়ে যাব?"

বাবা দীর্ঘশ্বাস ফেলে বললেন— "হ্যাঁ মা, নিয়ে যা। আমার তো ছুটি নেই, না হলে আমিই নিয়ে যেতাম।"

পরের দিন মিতা আর তৃষা মেগিকে ডাক্তারখানায় নিয়ে গেল। ডাক্তার পরীক্ষা করে বললেন— "অনেক চেষ্টা করলাম, কিন্তু অবস্থা খুবই গুরুতর। এখন শুধু যত্ন নিতে হবে।"

ঘরে ফিরে মেগিকে মাঝখানে বসিয়ে সবাই কাঁদতে লাগল। হঠাৎ মেগি কষ্ট করে একে একে সবার হাত চেটে দিল, যেন বলছে- "চিন্তা কোরো না, আমি সবসময় তোমাদের সঙ্গে থাকব।" মা চোখের জল ধরে রাখতে পারলেন না। কোলে তুলে নিয়ে ফিসফিস করে বললেন— "যা মা, কষ্ট পাস না। আমাদের ভুলগুলো ক্ষমা করে দে।"

মিতা আর তৃষা কাঁদতে কাঁদতে চিৎকার করে উঠল— "না মা, এসব বলো না! মেগি, তুই ওষুধ খা, তুই ভালো হয়ে যাবি।"

মেগি তবুও চুপচাপ সবার দিকে তাকিয়ে রইল। তার চোখে যেন এক অদ্ভুত অপেক্ষার ছায়া। মনে হচ্ছিল, সে যেন কারো জন্য অপেক্ষা করছে। ঠিক তখনই দরজায় বাবার পদশব্দ শোনা গেল। ঘরে ঢুকতেই অনিলের গলার আওয়াজ ভেসে এলো— "মেগি মা, আমি এসেছি।"

বাবার কণ্ঠ শুনেই মেগির কান খাড়া হলো। সে শেষ শক্তিটুকু জড়ো করে বাবার দিকে তাকাল, বাবার হাত চেটে দিল এবং যেন স্বস্তির নিঃশ্বাস ফেলল। মনে হলো-সে শুধু বাবাকেই শেষবারের মতো দেখতে চাইছিল, আর তাই এতক্ষণ অপেক্ষা করছিল। তারপরই বুক থেকে ভারী নিঃশ্বাস ছেড়ে ধীরে ধীরে চোখ বন্ধ করল- আর চুপ করে গেল।

মেগি চলে গেল ঠিকই, কিন্তু সে পরিবারটার এক অবিচ্ছেদ্য অংশ হয়ে রইল চিরকাল। মিতারা বুঝল-প্রাণী শুধু পোষা নয়, তারা সত্যিকারের পরিবারের সদস্য হয়ে ওঠে।

(লেখক স্নাতক ষষ্ঠ ষাণ্মাসিকের ছাত্রী)।

অধিকারের আলো

সঞ্জিতা কুণ্ডু

নারী যে শুধু ঘরের শোভা, ভুলবে আজকে তাই
জ্ঞানের আলো জ্বালাবে সে, পথ দেখাবে সদাই
স্বপ্ন তার আকাশ ছোঁবে, ডানায় ভরবে ভর
বাঁধাপড়ে থাকবে না আর, করবে জয়ী পর
শিক্ষকতার সন্মান তার, এটাই তো চাই
নিজের মর্যাদা নিজে গড়ে, এগিয়ে যাবে ভাই।
কন্যাশিশু অবহেলা নয়, তারও আছে অধিকার
বই আর কলম হাতে নিয়ে, হবে সে অদম্য তার
পণ প্রথা অন্ধকার, ঝেড়ে ফেলবে দূরে
আলোর পথে নিজের বলে, নতুন দিন গড়বে
ঘরোয়া-কাজে, রাজপথে, সে দিবে নির্দেশ
রান্নাঘর আর কর্মক্ষেত্র, দুইই হবে বিশেষ
তার শরীর তারই সম্পদ, কেউ দেবে না আঘাত
মর্যাদার সাথেবাঁচার তারও আছে অধিকার
এই হোক বার্তা।
নিজের স্বপ্ন নিজেই বুনে, হাসবে সে হেসে
বিশ্বকে দেখাবে দাপট, নারী যে পারে এসে
সমান দাম, সমান মজুরি, এটাই তো চাই
নিজের মর্যাদা নিজে গড়ে, এগিয়ে যাবে ভাই।
নিজের বলে নিজের গৌরব, করবে প্রতিষ্ঠিত
বিশ্ব জুড়ে নারীর শক্তি হবে স্বীকৃত
এগিয়ে চলো, থামবে না আর
এই হোক নারীর অঙ্গীকার।

(কবি সহকারী অধ্যাপক, ব্যবস্থাপনা বিভাগ, কে সি দাস কমার্চ কলেজ।)

অ তি থি . লে খা

সেকাল ও একাল

সুখেন ধর

আজ তোমাদের যে ইনস্টাগ্রাম,
আমাদের চোখে তা ইষ্ট-গ্রাম।
সেকালের প্রেম ছিল চিঠির খামে,
একালে হার্ট ইমোজি সবার নামে।
তখনকার আড্ডা হত গাছতলায় বসে,
এখনকার গল্প রিল্‌সের আলোয় ভাসে।
সেকালে বন্ধু মানে কাঁধে হাত রাখা,
একালে ট্যাগ করি, হ্যাশট্যাগে থাকা!
তখন ছবি তুলতাম বছরে একআধ বার,
এখন সেলফি নামে বন্যা বারবার।

সেকালের হাওয়া বইত সরল বাতাসে,
একালের মন উড়ে নোটিফিকেশনের পাশে।
ইনস্টাগ্রাম হোক বা ইষ্ট-গ্রাম,
হৃদয়ের তারে বাজে কিন্তু একই গান।

মনের ভাঁজে লুকিয়ে থাকা সেই সোনালি সন্ধিক্ষণ,
সেকাল-একাল মিলে গড়ে আজকের জীবন।
ধন্যবাদ তোমায়, প্রিয় অমিতাংশু ভাই,
তোমার প্রেরণাতেই কবিতায় খুঁজে পেলাম ঠাঁই।

দেবজানি পালের দুটি কবিতা

প্রিয় মা

তুমি আমার প্রিয় ঈশ্বরী,
শান্তির সমভূমি,
স্নেহময়ী মা গো, আমার জীবনে
শ্রেষ্ঠ প্রেমিকা তুমি।

শান্তি লাগে দেখি যখন
মায়ের হাসি মুখ,
সত্যি বলছি এই দুনিয়ায়
মা যে আমার সুখ।

দুঃখ কষ্ট আড়াল করে
নিত্য হাসেন যিনি,
সুখ মমতা মায়া ভরা
আমার মা তিনি।

মায়ের আদর মায়ের কদর
ভোলার মতো নয়,
এই মাকে বাসলে ভালো
হবে জীবনের জয়।

মায়ের আদর মায়ের কদর
ভোলার মতো নয়,
এই মাকে বাসলে ভালো
হবে জীবনের জয়।

বৃষ্টি পড়ে

ছাতা ধরো, বৃষ্টি পড়ে,
মেঘের আড়াল থেকে রোদন ঝরে।
কালো জোলে কুচলা তোলে,
হাসি-ঠাট্টায় গ্রামটা দোলে।

পুকুরপাড়ে কাদা মাখা,
ছোট্ট পায়ে নাচের ফাঁকা,
আকাশ জুড়ে মেঘের খেলা,
হাওয়ায় ভেসে গান মেলা।

ছাতা ধরো, বৃষ্টি পড়ে,
পথের ধারে ভিজে সব ধরণী ভরে।
কালো জোলে কুচলা তোলে,
ঢোলের তালে মনটা দোলে।

(কবি উচ্চতর মাধ্যমিক দ্বিতীয় বর্ষের ছাত্রী।)

আকাশ জুড়ে মেঘের খেলা,
হাওয়ায় ভেসে গান মেলা।

Tea is more than just a beverage in India; it is both a cultural marker and a vital component of the economy. No other crop enjoys such a commanding position on the global stage. Among India's tea-producing states, Assam holds unparalleled importance...

Tea, Identity, and Change :

Cultural Shifts among Assam's Plantation Communities

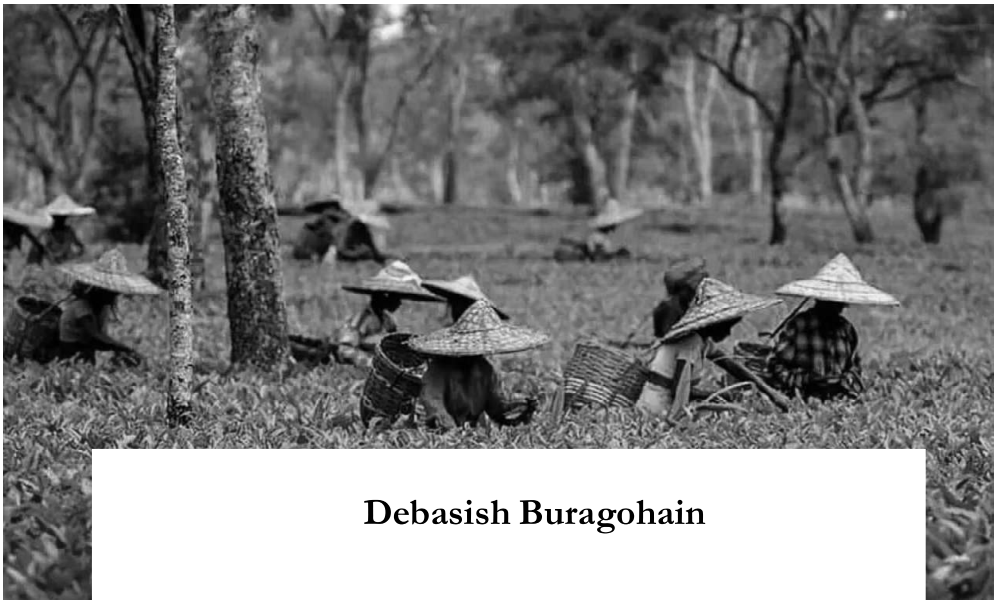

Debasish Buragohain

Tea is more than just a beverage in India; it is both a cultural marker and a vital component of the economy. No other crop enjoys such a commanding position on the global stage. Among India's tea-producing states, Assam holds unparalleled importance, contributing the majority of national output and shaping international perceptions of Indian tea. Known for its robust, malty flavour, Assam tea has carved an irreplaceable niche in global markets.

Unique among tea-producing regions, Assam also boasts its own indigenous variety, Camellia assamica (Majumder et al.).

Yet the splendour of Assam's tea exports conceals the complex reality of those who labour to cultivate it. The plantation workers, numbering in the millions across the state, form a community that is simultaneously marginalised and indispensable. Their contribution to the economy is unquestionable, but their social and cultural worlds remain relatively invisible to mainstream narratives. A study of their lives—particularly within the Dejoo Tea Estate of Lakhimpur district—reveals a society negotiating between tradition and transformation, continuity and modernisation.

The origins of the tea worker community in Assam are inseparable from the colonial encounter. When Robert Bruce discovered tea in the region in 1823, it set in motion a series of events culminating in British annexation under the Treaty of Yandabo in 1826 ("Treaty of Yandabo"). The establishment of tea estates across the fertile plains of the Brahmaputra valley required a steady workforce. Local populations were deemed unsuitable or unwilling for plantation labour, prompting planters to recruit labourers from states such as Odisha, Jharkhand, Madhya Pradesh, and Bihar (Tanti).

These labourers, largely from landless and marginalised groups, were transported under harsh conditions. Over time, they settled permanently in the estates, creating communities that blended multiple ethnicities, languages, and traditions. Today, more than sixty castes and sub-castes are represented among them (Kurmi). The Dejoo Tea Estate, established in 1884 and now managed by Goodricke Tea, houses around 5,000 workers from more than twenty ethnic groups ("Goodricke"). Despite their varied origins, they have created a cultural identity that is both distinctive and hybrid.

Food provides one of the clearest insights into cultural continuity and adaptation. Rice and roti form the staple diet, accompanied by vegetables such as aubergines, beans, radishes, and potatoes. Protein

comes from fish, poultry, goats, pigs, and—foraged sources such as snails and insects. Seasonal fruits like mangoes, jackfruit, and pineapples bring variety, while spices such as ginger, turmeric, and coriander add flavour (Tasa). Among the most distinctive features is haria, a fermented rice-based beverage consumed at festivals and social gatherings. While younger generations are increasingly drawn to commercial liquor, haria persists as a symbol of identity.

Dress reflects a similar balance of tradition and modernity. Women traditionally wear the adibasi sari in bright colours, complemented with floral adornments, while men favour dhotis and turbans during ceremonies. Over recent decades, however, modern attire such as jeans, T-shirts, and churidars has become common, especially among the youth. The decline of traditional weaving—once important in regions like Udalguri—is emblematic of broader shifts (Adhikari).

Festivals remain a cornerstone of plantation life. The Karam festival, centred on tree worship, is celebrated with fasting, songs, and the Jhumur dance. Tusu Puja, associated with harvest traditions, is observed with song and food-sharing, while Line Puja emphasises community protection and prosperity. Alongside these, Hindu celebrations such as Durga Puja, Kali Puja, and Diwali, and Christian festivals like Christmas, reflect the region's religious diversity. Interestingly, in the estates Diwali retains a strong agrarian meaning: cattle are decorated, fed rice, and worshipped, reflecting continuity with older folk practices (Gogoi).

Life-cycle rituals in plantation communities continue to draw on deep reservoirs of folk belief. Amulets are often given to pregnant women, marriages are timed according to auspicious days and clan compatibility, and elaborate funeral rites guide the soul's passage to heaven.

Life-cycle rituals in plantation communities continue to draw on deep reservoirs of folk belief.

Though sometimes categorised as superstition, these practices provide a sense of order and cultural continuity. They also serve as a form of cultural resistance, ensuring that plantation workers maintain distinctive traditions in the face of external pressures.

Daily practices are also shaped by taboos, such as abstaining from meat on particular days or forbidding the unmarried to plant fruit trees.

Though sometimes categorised as superstition, these practices provide a sense of order and cultural continuity. They also serve as a form of cultural resistance, ensuring that plantation workers maintain distinctive traditions in the face of external pressures.

Education has historically been limited among tea workers, but literacy rates are now rising. Schools established in the Dejoo area since the mid-twentieth century have contributed to this improvement, and growing numbers of young people pursue further studies in nearby towns. Education not only raises aspirations but also serves as a medium through which cultural change and modernisation filter into plantation life.

Healthcare provision has also seen improvements. The Dejoo Tea Estate Hospital, recognised as Assam's best tea estate hospital in 2018, illustrates how state and corporate efforts are increasingly directed towards welfare ("Assam: Dejoo Tea Estate Hospital"). With modern facilities and thirty beds, it represents a significant leap forward compared with earlier neglect.

Globalisation has brought both opportunities and challenges. Traditional festivals continue, but many are influenced by mainstream Assamese and pan-Indian practices. Bihu, in particular, has grown in prominence, sometimes overshadowing older rituals like Karam or Tusu (Adhikari). Food habits too are shifting, with processed foods and bottled beverages eroding the centrality of local produce and drinks.

Clothing is another visible indicator of change. While elders continue to favour saris and dhotis, younger generations embrace modern attire, signalling aspirations for integration with wider society. Agriculture has likewise transformed: tractors and mechanised tools have replaced cattle in ploughing, while livestock practices have adapted to

modern health concerns (Tanti).

Yet, modernisation does not simply erase tradition. Many customs endure in adapted forms, coexisting with modern influences. Rituals, oral traditions, and festivals continue to anchor plantation communities in their cultural past, even as they embrace elements of the present.

The cultural practices of tea workers highlight gender dynamics. Women play prominent roles in rituals such as Karam, where young women lead worship. They also sustain culinary traditions and festive arts. Modern education has opened new roles for women, particularly in teaching, but gender inequalities persist in decision-making and economic life.

Identity remains complex. Plantation workers increasingly speak Assamese and participate in Assamese festivals, yet their historical origins in central and eastern India remain an important marker of difference. The result is a layered identity: simultaneously integrated into the Assamese mainstream and distinct from it. Scholars such as Tasa and Kurmi emphasise that plantation communities are best understood as hybrid societies, shaped by centuries of displacement and adaptation.

The future of plantation culture is uncertain. Younger generations show little interest in brewing haria or wearing traditional clothing, preferring instead commercial drinks and modern fashion. Indigenous festivals face the risk of dilution under the influence of mainstream culture.

Nevertheless, not all elements are fading. Folk beliefs, for instance, are unlikely to disappear entirely. They may evolve with modern rationalist influences, but their endurance demonstrates the adaptability of cultural memory. Similarly, agricultural rituals may decline in their original form, yet new forms of symbolic practice are likely to persist.

What is emerging is neither wholesale assimilation nor complete preservation, but a process of negotiation—wherein tea workers selectively adopt elements of modern life while holding on to meaningful traditions.

The story of Assam's tea workers is one of resilience, adaptation,

What is emerging is neither wholesale assimilation nor complete preservation, but a process of negotiation—wherein tea workers selectively adopt elements of modern life while holding on to meaningful traditions.

and transformation. From their nineteenth-century origins as displaced labourers to their current role as central actors in India's tea industry, they have forged a cultural identity that is both distinctive and dynamic. Food, dress, festivals, and folklore reveal the complexity of a society negotiating the pressures of modernity while retaining links to tradition.

Modernisation has brought improvements in health, education, and agriculture, but it has also introduced forces that threaten the survival of older practices. What endures is not a frozen culture, but one that adapts and reinvents itself in response to changing circumstances. In this way, the plantation workers of Assam embody a broader Indian narrative: the coexistence of tradition and transformation in the face of global change.

The story of Assam's tea workers is therefore not only about labour and plantations but also about culture, resilience, and transformation. As long as tea remains India's emblem on the world stage, the cultural lives of those who produce it will remain a vital part of the narrative.

Works Cited :

Adhikari, Shukdev. *Chah Janagosthir Lokageet: Lok Parampara aru Utsabar Ruprekha*. Saraswati D.N. Publications, 2015.

"Assam: Dejoo Tea Estate Hospital Becomes State's Best Tea Garden Hospital." NorthEast Now, 11 Dec. 2018, https://nenow.in/north-east-news/assam/assam-dejoo-tea-estate-hospital-becomes-states-best-tea-garden-hospital.html.

Gogoi, Rajen, editor. *Chah Janagosthir Chinta-Chetana*. Asam Sahitya Sabha, 2001.

Goodricke. "Our Gardens: Dejoo." Goodricke Tea, https://www.goodricke.com/tea-garden/assam/dejoo. Accessed 8 Aug. 2023.

Kurmi, Nakul, editor. *Chah Janajati Jati-Upajati (Pratham Khanda)*. Asam Chah Janagosthi Sahitya Sabha, 2020.

Majumder, A. Basu, et al. *Tea Statistics: Global Scenario*. Tea Board of India, 2012, http://www.teaboard.gov.in/pdf/Tea%20Statistics%20Global%20Scenario.pdf.

Tanti, Kamal Kumar. Asamar Chah Janagosthi-Adivasisakalar Nritattvik Parichay. Asam Chah Janagosthi Sahitya Sabha, 2020.

Tasa, Dimbeswar. *Chah Janagosthir Sanskriti*. Asam Prakashan Parishad, 2013.

"Treaty of Yandabo." Encyclopaedia Britannica, 2015, https://www.britannica.com/event/Treaty-of-Yandabo.

(Author is an Assistant Professor of Department of Assamese, KCDCC)

Marami Moni Choudhury

The Life of a Teacher

"The art of teaching is the art of assisting discovery"- Mark Van Doren

Better than a thousand days of diligent study is one day with a great teacher. Learning from a truly great teacher is discovery- not studying. And a thousand days seem like one day for the inspired pupil. A good teacher is like a candle- it consumes itself to light the way for others.

An educators life is a fulfilling blend of purpose and passion, driven by the desire to shape young

© www.dreamstime.com

Teachers are lifelong learners, constantly updating their knowledge, exploring new teaching methodologies and adopting to the ever evolving educational landscape.

minds. Each day is a journey of growth, continous learning and meaningful impact.

Key aspects of a teacher's life:

— Beyond the Classroom:

Teachers are not just instructors, they are mentors, counsellors and cheerleaders, deeply invested in their students well being and success.

— Continous Learning:

Teachers are lifelong learners, constantly updating their knowledge, exploring new teaching methodologies and adopting to the ever evolving educational landscape.

— Student Support:

Educators provide individual support, foster social and individual skills and help students with diverse needs and backgrounds.

— Administrative Duties:

This include extensive record keepings, processing paper work and completing administrative tasks that can be time consuming.

— Making a difference:

Ultimately the life of a teacher is about making a lasting positive impact on students' lives, helping them reach their full potential and become responsible, engaged citizens.

Teaching is a job that needs the teacher on his feet all day and there's often little time for rest. So on top of being on your feet, the teacher needs to be keep busy keeping minds active. Creating creative ways to keep the students entertained is vital to making his or her job as teacher easier.

How to balance life as a teacher?

— Budget time like he does to his finances.

— Set physical boundaries.

— Streamline leasson planning.

— Learn to say no.

(Author is an Assitant Professor, Department of BBA, KCDCC)

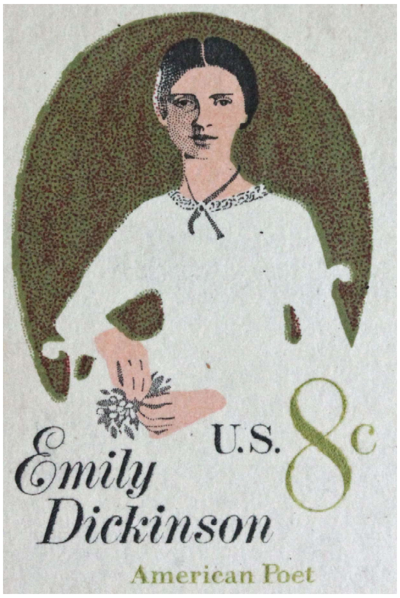

Rebellion Against Confinement in the works of Emily Dickinson

Sudipta Karmakar

Emily Dickinson is one of the most enigmatic and original voices of nineteenth-century American poetry. Emily Dickinson's poetry is a powerful testament to the human struggle for freedom in a world filled with boundaries. Living in nineteenth-century New England, she was often portrayed as a recluse who confined herself within the walls of her Amherst home. Yet, this apparent withdrawal was not a sign of surrender but an act of resistance. Through her poetry, Dickinson rebelled against the many forms of confinement that shaped her life—social expectations, religious orthodoxy, mortality, and even literary tradition. Her verses reveal a spirit determined to transform restriction into imaginative liberation.

One form of confinement Dickinson faced was social and gendered expectation. Women of her time were largely limited to domestic roles, defined by marriage and obedience. Dickinson, however, refused these paths and instead carved her own through writing. Her poem "*I'm Nobody! Who are you?*" illustrates her resistance to the pressure of public recognition and conformity, it captures this resistance with playful irony. Here, Dickinson ridicules the desire for public identity, equating it to a frog croaking endlessly for shallow admiration. By embracing "Nobody," she rebels against the societal demand for visibility and acceptance. Her celebration of obscurity becomes a subversive stance, one that denies the power of social confinement and instead affirms the value of selfhood independent of recognition. This

resistance also extends to her critique of gender roles. In "*They shut me up in Prose* ", she equates being confined in prose to being locked in a closet—an image that reflects both literal confinement and the cultural silencing of women.

Religious confinement also weighed heavily in Dickinson's world. New England Puritanism encouraged strict adherence to church doctrine and salvation through collective faith. Dickinson, however, turned away from formal institutions and sought a more personal connection with the divine. In "*Some keep the Sabbath going to Church*" she imagines an orchard as her place of worship and a bird as her chorister. With characteristic wit, she dismisses the need for priests and rituals, suggesting that genuine spirituality lies in private experience. By rewriting the boundaries of religious practice, Dickinson resisted the rigid moral authority that surrounded her. Mortality itself presented another form of confinement—an inevitable limit to human life. Yet, Dickinson refused to see death purely as imprisonment. Instead, she often reimagined it as a threshold to eternity. In "*Because I could not stop for Death*" she depicts death as a courteous carriage driver, guiding her into an immortal journey. By transforming the fear of death into acceptance and possibility, Dickinson rebelled against one of life's greatest confinements, reshaping it into a passage of freedom.

Dickinson's greatest rebellion came through her poetic style. She defied traditional rules of rhyme, punctuation, and structure, using dashes, unconventional capitalization, and fragmented syntax. These choices challenged literary norms and allowed her to explore thought and emotion without restraint. Her poetry rarely offers neat conclusions, leaving space for ambiguity and openness. In this sense, Dickinson's form itself enacts her resistance, refusing to be boxed in by the conventions of her time. Emily Dickinson's works, therefore, embody a continuous rebellion against confinement. Whether against social roles, religious dogma, the inevitability of death, or the constraints of poetic form, her writing speaks to the desire for freedom in all its dimensions. What may appear as seclusion in her life was, in fact, a space of radical creativity, where boundaries were questioned and transformed. Dickinson's rebellion did not require outward revolution; it unfolded in words, proving that poetry itself can be a place of liberation.

(Author is an Assitant Professor, Department of BBA, KCDCC)

National Education Policy 2020
in Higher Education

Saurabh Singh

There is a saying by Dr A.P.J. Abdul Kalam which goes like:

"Learning gives creativity
Creativity leads to thinking
Thinking provides knowledge
Knowledge makes you great."

The words clearly explain that learning is the first pillar for progress. And where does this come from actually? By reading the lines and learning memorising them? By practical learning? By actually experiencing things? Or by learning things from others' mistakes?

What is the real definition of learning in the above quoted lines? "Learning is a continuous process if many things amalgamated with each other."

This includes not parrot learning but understanding the essence of the learning, by understanding the reason of why we need to learn, is the meaning of learning. The consequences namely knowing the pros or cons of learning is a conservative understanding. Learning needs to have no objective, but only an inner conscience of doing so.

Concluding the meaning of learning, we can easily catch the essence of this word education.

Education is a whole set of learning for the clear understanding of not only books, but also the society, social behaviours, manners, ethics, science of actions, spirituality and emotions.

It is clear that education we are receiving is not an education. Because education is a wider term which is not concerned with only exams, but understanding the way of living is actual education. "Understanding the actual way of living is education."

Education is not giving exams and being a graduate holding a degree for employment but being a person worthy of bearing all the stages/ circumstances is called an educated person.

This does not suggest to conclude that being capable of having a worth to afford all stages of life only is education. “Education is an interlinked function.”

Very recently, NEP 2020 for higher education has been introduced by the education minister. Many books have been revised and are being updated. Students of state boards whose books were printed as per 2011 figures have been updated now.

But the question is: “Were these policies timely introduced?” What were the reasons of the delay? In a nutshell, how long it would take to see the effects of implementation of NEP 2020.

NEP 2020, however, has a darker side also – and the sufferers are still shouting and urging for a more flexible change. The thing is that after higher education the life of a student takes a major turn. But government had fixed a very rigid policy in the name of NEP 2020 for those students aiming for multiple professional courses, for which some of them were preparing during their higher education.

NEP 2020 has left them keep suffering and the urges of those are still unheard. Not only these students of professional course aspirants but also many students had to leave their state for abroad or others for better employment or worthy experience of productive learning.

The state’s education policy is a parrot learning phenomenon.

Unable to find their place in the market, they need to try for multiple fields, killing their actual aim for which they were aspiring. Highly qualified students also are searching for government jobs of ¹ 20,000 or ¹ 40,000 salary every year. Is all their education worth it?

NEP is not uniform all over the country. Some states have focused on practical and skilled-based learning, while others have just revised and updated the figures in the books or just have introduced a new subject or restrictive guidelines.

Policies are adopted without face-to-face or actual conversation of students from all the fields. As a result of all these un-uniform actions of the state, there arises educated unemployment.

In spite of just giving policies in any name, there should be introduction of skill-based learning and practical understanding of matters. So that the youth could be prepared enough to struggle in their lives. I hope such a change will be followed soon by the government.

(Author is a student of B.Com., KCDCC)

The Alchemist

A Treasure Hunt or Just a Shepherd's Existential Crisis?

Md. Yusuf Ahmed Choudhury

Some books entertain. Some books enlighten. And then there's The Alchemist, the kind of book that makes you rethink your entire existence while simultaneously making you wonder if you, too, should drop everything and become a wandering shepherd. Written by Paulo Coelho, a Brazilian lyricist turned novelist, The Alchemist isn't just a book; it's a phenomenon. Coelho's own journey from dabbling in rock music, experiencing spiritual awakenings, and facing rejection from publishers to selling over 150 million copies of this book is almost as mystical as the story itself. The man practically embodies his own philosophy: dream, believe, and let the universe handle the rest. But is this novel truly a literary gem, or is it just well -packaged pseudo -profundity?

Meet Santiago, a young shepherd from Spain who has a recurring dream about finding treasure near the Egyptian pyramids. Instead of brushing it off like a normal person (because, you know, dreams aren't GPS coordinates), he decides it must be fate. And so, off he goes selling his sheep and embarking on what can only be described as the longest, most introspective detour in literary history. Along the way, he meets: Melchizedek, the Old King – a guy who speaks in cryptic fortune -cookie wisdom and introduces the idea of a Personal Legend (which is just a fancy way of saying "your life's purpose").

A Crystal Merchant – living proof that procrastination is the real villain in most people's lives.

The Englishman – a walking TED Talk on alchemy, who spends more time reading about magic than actually doing anything magical.

Fatima – the love interest whose entire role is to look pretty in the desert and say, "Go fulfil your destiny, my love." Thanks, I guess?

The Alchemist – the Yoda of the novel, who finally gives Santiago the push he needs to stop overthinking and just go get the damn treasure already.

If The Alchemist had a resume, it would list "Chief Supplier of Instagram Captions" under its accomplishments. Coelho basically weaponizes quotes:

"When you want something, all the universe conspires in helping you to achieve it."

"People are capable, at any time in their lives, of doing what they dream of."

"The secret of life, though, is to fall seven times and get up eight."

Beautiful? Absolutely. Revolutionary? Not really. It's a book that tells you what you already know deep down but in a way that makes it sound like ancient wisdom. It's philosophy -lite, spirituality for beginners , a comforting nudge that maybe, just maybe, your dreams aren't as ridiculous as they seem.

For all its poetic brilliance, The Alchemist has its fair share of eye - roll moments.

1. The Universe Is Your BFF? – Look, believing in destiny is great and all, but the idea that everything aligns perfectly for those who "truly want it" is a little naïve. Ask any struggling artist, overworked student, or underpaid worker . I mean sometimes, the universe is just a passive observer at best.

2. Fatima's Whole Existence – She's essentially the desert's most supportive girlfriend, waiting around while Santiago goes off to live his best life. Did she have a Personal Legend? We'll never know because the book never cares enough to ask.

3. The Predictable Plot Twist – Spoiler alert: The treasure was back home the whole time. Yep, Santiago spends years traveling, almost dies multiple times, and in the end, the message is basically: "Sometimes, what you seek is right where you started." Profou nd? Sure. Frustrating? You bet.

Overrated? Maybe. Worth Reading?

Absolutely. Here's the deal that The Alchemist is not a book you read for the plot. It's a book you read for the feeling. It's the kind of story that hits differently depending on where you are in life. At 16, it's mind - blowing. At 25, it's thought - provoking. At 40, it's validating. And at 60, you'll probably just nod and say, "Yep, knew that all along." It makes you pause, reflect, and maybe, just maybe, take a step toward the life you actually want. So, should you read it? Absolutely. Will it change your life? That depends on are you just reading it, or are you actually listening?

(Author is a student of B.Com., KCDCC)

GUEST.COLOUMN

The Road Not Taken

Prasurya Prem Garg

He ran fast... and frequently looked behind... looking for him. *Was he following him?* This thought made him run even faster. As he ran down the dusty road, dilapidated after a busy Sunday market, his feet began to ache, he felt woozy. Rain started to pour drop by drop. He could feel them on his hands, his forehead. A raindrop fell on his forehead and trickled down his neck, taking the path behind his ears, giving him a reeling, cooling, goose-bumpy sensation, the same as Chandramukhi, his mother, felt. As he focused on the raindrop, he stumbled over a stone and fell down... all alone... no one to help him. Hunger and fear began to reign over his face. He was so weak that he couldn't run. Dark, gloomy clouds filled the sky. The rain soon grew into a thunderstorm.

They applied a circular patch of kohl on Megh's forehead to protect him from the eyes of evil spirits. Little did they know about the rage and fury of destiny. That rage and fury which was more harmful than the evil spirits.

So, he decided to shelter under the tin extension of a jewellery shop, as the owner had gone for lunch.

He began to think of his parents and his brother. *"They all died due to a serious disease,"* said Ramu Kaka. Cholera, exactly. He thought of cholera as a marvellous word to pronounce, an English word. *Ko-le-ra*, not *Cho-le-ra*. He cautioned himself just as Meera cautioned him. He never remembered his parents or his brothers after their separation... he was too young to understand. He only thought of them as a happy family in a home, a happy place, not a dreadful place like Ramu Kaka's house.

It was a cold and windy December night. The people were all warm and cosy beneath their blankets. It was a day of utmost joy and happiness for Chandramukhi and Uday as a ray of hope, a new beginning — Megh was born. He was named Megh as *megh* (the clouds) resembled the fearless, a shower of happiness. That day neither he nor his parents knew about their ill fate... but they seemed very contented. Unconditional love was what Megh received that day. People came to visit their house to give blessings to the newborn with sweets, honey, clothes, etc. They applied a circular patch of kohl on Megh's forehead to protect him from the eyes of evil spirits. Little did they know about the rage and fury of destiny. That rage and fury which was more harmful than the evil spirits. Younger girls and boys came to their house to take little Megh on their lap, laughing their hearts out, when Megh would chuckle and kick and move his legs as if he was paddling a bicycle. All loved them. They loved all.

Like other children, when Megh grew up, he too played with the village boys. They would play cricket, gilli-danda, and what not. Every afternoon their chuckles and

giggles would rent the air. Megh studied in the government primary school in their village. At school too Megh was a brilliant student.

Life is not always full of happiness.

When Surya was twelve and Megh was three, their father passed away suddenly in his sweet sleep. From then on, they were totally dependent on their crops and their cows' milk.

The cheerful sun went offstage as the storm clouds gathered in the sky. The cheerful sun loved the way the children played merrily near the riverbank — laughing, jumping, falling, not minding the innumerable wounds they'd got on their knees. But, as those gloomy, fearful storm clouds gathered in the sky, the wide smiles on the children's faces began to narrow. Fear reigned on their faces, defeating happiness. Immediately, they began to run, leaving their game half done, for they had a fear — a fear of being drowned or getting lost in the angry, furious waters of the devastating flood. Megh, then eight, was also there among those children on whose faces fear reigned. Megh too ran past the green fields, past Ramu Kaka's house, past the yellow mustard fields, but there was silence all around... silence which was disturbing...

Megh reached his house, but the house too wore a deserted look and a disturbing silence. Junu, Munu and Runu were seated quietly in order in their cowshed, for they were cows and could not enter the house even during rains. He ran to the kitchen and, finding no one there, he feared the worst. *They took her...* 'They', the village men, took his mother Chandramukhi.

It was true that Chandramukhi was the daughter of a black magician. It was also true that she did not know anything about tantras or mantras or black magic.

Megh's village had been affected by a cholera pandemic. No one knew the cause. The entire village of fifty houses had at least one cholera case in each house... except for Chandramukhi's family. A coincidence, supposedly.

The village men organised a meeting about Chandramukhi's wicked plan of wiping out the village. In the meeting, keeping in view the situation and the people's viewpoint and the 'proofs' suggested, finally it was decided and confirmed that Chandramukhi was a witch... a real witch. They planned that in mid-afternoon, they would go to Chandramukhi's house and drag her out.

So, as planned, they went to Chandramukhi's house.

Chandramukhi and Surya were alone in their house. Suddenly the screams of the villagers rent out in the air: *"You witch... come out!" "Now we all know about your secrets!" "Chandramukhi, come out!"* A shocked Chandramukhi trembled with fear at the sound of the villagers. She was confused, and this time, as the dark gloomy storm clouds reigned over the sky, fear reigned over Chandramukhi's happy and ever cheerful face. She came out of her house, rubbing her hands against her clothes.

"What happened?" Chandramukhi asked in a calm tone. Out came all sorts of admonishments from the villagers. One said she was a witch. But Chandramukhi could not decipher the situation. She was nonplussed. Their conversations continued. Some argued, some didn't. But all were there with the same aim. Chandramukhi by then was drenched to the skin by exudate, fear, rain and infamy. She had been accused of being a witch. The villagers argued but this time she didn't, because she was never ready for such a situation. Never in her reveries was she ready for this.

On the other hand, Surya argued on her behalf. She had a hallucinating feeling. She had a reeling, cooling, goose-bumpy sensation, the same as Megh would experience. She could feel a big hand clutching her arms. The hand was warm, but that warmth was not a sign of love but a sign of sheer brutality. She could entirely feel the hand — the thumb, the index, the middle, the ring all clutched her and left a red patch on her arms... but the little finger was shying away... probably it knew what its mates were doing wasn't correct. Another hand grabbed her from behind. She tried to loosen herself, but in vain. She couldn't. Someone pushed Surya hard. He fell down and couldn't get up. She was dragged out of the house. No one picked her up. Instead, they dragged and took her away... where? No one knew... no one cared to find...

Now Surya and Megh were orphans, no one to look after them and care for them. No question of relatives, because they did not know them, for reasons unknown. By this time, Surya received a scholarship, an opportunity to study in the city. He cared for his brother but he couldn't miss the opportunity either. Ramu Kaka, the village merchant, with his wily smirk, entered the room and asked Megh if he would stay with him. Megh knew Ramu Kaka since his childhood. He could trust him. Megh blinked his eyes to say *'yes'*, and a teardrop trembled down his left

cheek. Ramu Kaka took Megh to his house.

Never Judge a Book by Its Cover–

Ramu Kaka, with his utmost love, ushered Megh inside his house. There was a sweet fragrance amidst the damp smell in the room where Megh was asked to sit. It was almost evening, so Meera, Ramu Kaka's fifteen-year-old daughter, gave Megh a glass of milk. Megh was treated with utmost love and care. At night, Gauri Kaki, Ramu Kaka's wife, served Megh rice, fish with bottle gourd curry and brinjal fry — Megh's favourite dishes. And slowly Megh started to like it there in Ramu Kaka's house. His bed was made ready by Meera. Megh instantaneously went into deep slumber. At about midnight, the moonlight fell on Megh's face and gave him a divine lustre. Probably it gave Megh the power to fight the situations he would face from the next day onwards. A cold zephyr blew by and seemed to caress Megh's forehead. Probably the zephyr knew that Megh would not receive such a caress from the next day.

The next day dawned and Megh was still asleep. Gauri Kaki entered the room and a look of great bitterness swept across her face. She dragged Megh out of his bed. Megh was dumbstruck, speechless and shocked. Gauri Kaki handed him a broom and ordered him to start sweeping. Megh's lips, still trembling with fear, asked her, *"What about my school? I'll be late."*

"No school for you from today... you'll stay here and work for me."

"But Ramu Kaka said that..."

"Yes, I know that... otherwise you'd never come here to work. I always needed a helper to help in my never-ending household chores and someone like you whom I can order to do everything. Now that you are here, you'll have to do everything from sweeping to washing clothes and utensils and cooking. EVERYTHING. UNDERSTOOD? Now stop crying and start. START."

Megh, who had never drunk a glass of water by himself, started to

The next day dawned and Megh was still asleep. Gauri Kaki entered the room and a look of great bitterness swept across her face.

sweep. He could not do anything properly. And for every mistake, he was rewarded with a slap from Gauri Kaki. At last, Megh was exempted from cooking because he cooked awfully tasteless food. Gauri Kaki could not compromise with food.

This continued for years on end. Megh worked all day without food, because Gauri Kaki served him with leftovers which he could not eat. At night, Megh would sob and his pillow would be wet with teardrops. Meera was a bit compassionate towards Megh. She would hide some food and bring it to him secretly without Gauri Kaki's knowledge. Soon, Megh became an expert in all household work. No more slaps from Gauri Kaki. But he always thought of the day when his brother went to the city. If he had persuaded him to take him, Surya would have had a talk with the authorities for another scholarship for his brother... what Megh dreamt... what he became...

That day, he decided to take this step. He had to take this step... he would run away... where? No one knew...

So, at the crack of dawn, Megh ran away. He ran and ran and frequently looked behind for Ramu Kaka... was he following him? At last, he reached the jeweller's shop. The jeweller came back from his lunch and saw Megh. He at once ushered him inside the jewellery shop. He asked one of his employees to bring Megh a paratha. Megh ate that paratha which was stuffed with potato with sauce. Sauce was something which he tasted for the first time. He liked the sweet and tangy flavour of the sauce. After some time, the jeweller clutched Megh's fist and took him outside his shop. The fist was hot and his body was cold. The jeweller was talking with a person. When Megh lifted up his head, he had a woozy feeling, an uncomfortable nervousness which seemed to have originated from his stomach. It was Ramu Kaka, who was standing there. He had come to take Megh. Then, he clutched Megh's fist and in a sense dragged him. Megh gave a final look to the jeweller with his tearful eyes. The look spoke a lot... They walked towards their house silently... silence which was disturbing, because Megh knew what Gauri Kaki would do to him. The rest of the day he kept thinking of the other road he could take... but he didn't... The road not taken.

(Author is a student of Cotton University, and this short story was specially selected by the judges in the first Annual Inter-College and University Short Story Competition organized during the College Week 2025 of K.C. Das Commerce College.)

Fleurs!
Arjun Das

Towards what? The eerie of dark
snap?
To the vivid lagoon?
Or perhaps, to the honey yard of
Nirvana!

What's so ever! Does the deed matter?
I got you! In the rhythm of gloom.

Towards what? The lonesome pass
through?
Uh, as it were the bliss in the pastel of
starry Tran,
Of the ace endorses, it perhaps
mounts to the realm of fleur!

What's so ever! Does the thing ever
concerns?
I got yours curls! Floating in the dew
ages and ages,
Yet where you dwell!? Or perhaps in
the altar of fleur.
(Poet is a student of B.com, KCDCC)

Towards what? The lone-
some pass through?
Uh, as it were the bliss in the
pastel of starry Tran,

What is Love?
Abhigyan Paul

Love?
Love is like a smile
It can brighten up your day
But it can also cause pain
When it doesn't go your way

Love is like a flame
It can warm your heart
But it can also cause a tornado
Of emotions when it's torn apart

Love is also like a book
It has many pages
And each page has a story to tell

Of love, pain & strength as well
So when you're feeling down
And love isn't going your way

Remember that love is also a source
of strength
And it's worth fighting for each day.
(Poet is a student of B.com, KCDCC)

Love is like a flame
It can warm
your heart

Where Childhood Lives : School

Vidhi Sharma

There is no place better to know
The value of life and how to grow
This place is filled with memories gleeful
Memories of some awesome people

It taught me the meaning of life
And how in every battle, I must strive
And for all the times, I was lost in life

It told me how I can win over the problem, and survive
And yes, the years must go
But the love I have for this place I will show
And there will be no better place for fun
My school is filled with teachers, my friends, and everyone.

(Poet is a student of HS, KCDCC)

It taught me the meaning of life,
And how in every battle, I must strive

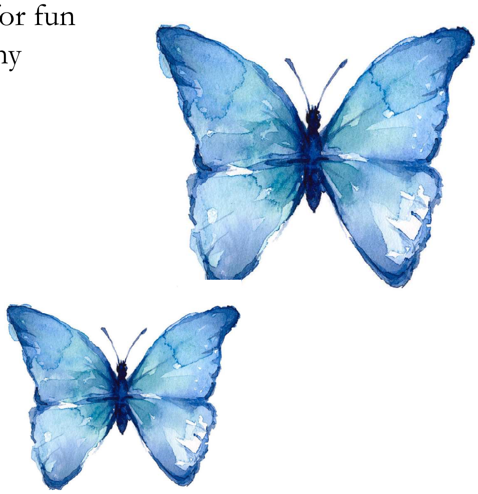

Blue Butterfly Watercolor art by Olga Shvartsur

आधुनिक परिप्रेक्ष्य में वेद

पूर्णिमा सिंह

भारतीय संस्कृति का मूलाधार वेद माने जाते हैं। इतिहास की परतों को खोलने पर ज्ञात होता है कि ऋषि–मुनियों की वाणी से निकला अमृत ही वेद कहलाता है। भारत की इस पावन भूमि पर ऐसे महान मनीषी उत्पन्न हुए जिन्होंने संपूर्ण मानवता के कल्याण हेतु अपने जीवन का समर्पण कर दिया, किंतु उनका व्यक्तिगत नाम कहीं सुरक्षित नहीं रह गया। इसी कारण वेदों को 'अपौरुषेय' कहा गया। मीमांसा में स्पष्ट किया गया है कि वेद शाश्वत और नित्य हैं। उपनिषदों के अनुसार भी यह परब्रह्म के श्वास से उत्पन्न हुए हैं और ब्रह्म के समान ही सनातन माने जाते हैं। ज्ञान के प्रमुख स्रोत के रूप में वेद मानव सभ्यता की चेतना में सदा से उपस्थित रहे हैं।

'विद्' धातु से निर्मित शब्द 'वेद' का अर्थ है जानना। सहज अर्थ में वेद उस समय के समस्त ज्ञान का संकलन है। चार वेदों– ऋग्वेद, यजुर्वेद, सामवेद और अथर्ववेद में विभिन्न क्षेत्रों का ज्ञान सुरक्षित है। ऋग्वेद में सृष्टि की उत्पत्ति और पदार्थों का वर्णन मिलता है, यजुर्वेद में यज्ञ और कर्मकांड की व्यवस्था, सामवेद में उपासना और संगीत परंपरा की जड़ें और अथर्ववेद में विज्ञान, तकनीक, समाजशास्त्र और मनोविज्ञान तक के विस्तृत सूत्र निहित हैं। इस प्रकार वेद केवल धार्मिक ग्रंथ ही नहीं बल्कि जीवन और विश्व की व्याख्या के प्राचीनतम साधन हैं।

वेदों को केवल आस्था का विषय मानकर सीमित नहीं किया जा सकता। ये मानव समाज की सभ्यता और संस्कृति के आरंभिक इतिहास का दर्पण हैं। वेदों में निहित सूक्त और मंत्र मनुष्य को नैतिकता, कर्तव्य, परोपकार और लोककल्याण का मार्ग दिखाते हैं। इनकी दृष्टि अत्यंत व्यापक है जिसमें न केवल ईश्वर की उपासना और धर्म के सिद्धांत शामिल हैं बल्कि सामाजिक उन्नति, लोककल्याण और विश्वशांति के संकेत उपलब्ध होते हैं। रामधारी सिंह दिनकर ने संस्कृति को जीवन का तरीका कहा है और यह तरीका पीढ़ियों से संचित होकर समाज में छाया रहता है। वास्तव में संस्कृति मनुष्य की आंतरिक

और मानसिक साधनाओं का परिणाम है और वेद इसी संस्कृति का आधारभूत स्रोत हैं।

वेदों की यह शिक्षा आज भी उतनी ही प्रासंगिक है जितनी प्राचीन काल में थी। भारतीय परंपरा वेदों के बिना अधूरी है। भारतीय मनीषियों ने वेदों को सनातन और नित्य माना है। महाभारत में कहा गया है कि समस्त प्रवृत्तियों का मूल वेदों में है। कविता और लोक परंपरा भी इस बात को दोहराती रही है कि परंपरा के लुप्त होने पर आस्था की जड़ें हिल जाती हैं। इसलिए समाज को निरंतर वेदों और उनके मूल्यों के साथ जुड़ाव बनाए रखना आवश्यक है।

आधुनिक समय में जब विज्ञान और प्रौद्योगिकी का विस्तार अभूतपूर्व गति से हो रहा है, तब भी वेदों की प्रासंगिकता कम नहीं हुई है। बल्कि आज के संदर्भ में वेद हमें यह सिखाते हैं कि भौतिक प्रगति के साथ–साथ नैतिकता और संवेदनशीलता भी उतनी ही आवश्यक है। यही कारण है कि वेदों की शिक्षाएँ आधुनिक मनुष्य को भी संतुलन और संयम का संदेश देती हैं।

स्वामी विवेकानंद ने कहा था कि वेद अनादि और अंतहीन हैं। उनका आशय यह नहीं है कि वे केवल ग्रंथ रूप में स्थायी हैं, बल्कि वे उन आध्यात्मिक नियमों का संग्रह हैं जो शाश्वत हैं। जैसे गुरुत्वाकर्षण का नियम खोज से पहले भी अस्तित्व में था और आगे भी रहेगा, वैसे ही आत्मा और परमात्मा के संबंधों को परिभाषित करने वाले सिद्धांत स्थायी हैं।

भारत की सभ्यता के प्राचीन प्रमाण, जैसे सिंधु घाटी की सभ्यता और मोहनजोदड़ो की खुदाई से प्राप्त अवशेष, यह सिद्ध करते हैं कि भारतीय समाज अत्यंत विकसित था। इस समृद्ध परंपरा को समझने के लिए वेदों का पुनर्मूल्यांकन आवश्यक है। पंडित नेहरू ने भी कहा था कि यदि भारतीय समाज रामायण, महाभारत, गीता और उपनिषदों को भूल जाए तो उसकी जड़ें कमजोर हो जाएँगी और भारत अपनी पहचान खो देगा। वास्तव में वेद और उनसे जुड़े महाकाव्य ही भारत की नींव को स्थिर और मजबूत बनाए हुए हैं।

इतिहास इस बात का साक्षी है कि मनुष्य के जन्म से मृत्यु तक के मार्गदर्शन का एकमात्र साधन वेद रहे हैं। जीवन के सभी चरणों में नैतिकता और संस्कारों की भूमिका वेद बताते हैं।

आज का भारत विकसित होने की दिशा में तेजी से आगे बढ़ रहा है, किंतु यह आवश्यक है कि वह अपनी धरोहर और संस्कृति को साथ लेकर चले। भौतिक उन्नति के साथ यदि आध्यात्मिकता और नैतिकता का संतुलन बना रहे तो ही वास्तविक प्रगति संभव है। ऋषि–मुनियों की साधना और उनके आत्मचिंतन का उद्देश्य भी यही था कि मनुष्य का विकास केवल बाह्य रूप में नहीं बल्कि अंतःकरण की शुद्धि और विश्वकल्याण के लिए हो। यही वेदों का सार है और यही उनकी आधुनिक प्रासंगिकता भी है।

विकसित भारत और विश्व गुरु बनाने की चर्चा सभी ओर हो रही है। सार्वजनिक रूप से भारतीय ज्ञान परंपरा पर गूढ़ चर्चा हो रही है। इसका समाधान वेदों के अध्ययन से सम्भव हो सकता हैं।

(लेखक के सी दास कॉमर्स कॉलेज के हिन्दी विभाग में सहायक प्राध्यापक हैं।)

दहेज प्रथा : सभ्यता पर धब्बा

खुशी सेठी

भारत एक प्राचीन और संस्कारित राष्ट्र है जहाँ विवाह को सात जन्मों का पवित्र बंधन माना जाता है। विवाह दो परिवारों और दो आत्माओं का मिलन है, किंतु दुर्भाग्यवश इस पवित्र बंधन को दहेज प्रथा ने कलंकित कर दिया है। दहेज वह प्रथा है जिसमें कन्या पक्ष को वर पक्ष को धन, गहने, वाहन, संपत्ति अथवा अन्य उपहार देने के लिए मजबूर किया जाता है। यह प्रथा भारतीय समाज में इतनी गहराई तक जड़ें जमा चुकी है कि कानून और शिक्षा के बावजूद भी पूरी तरह समाप्त नहीं हो पाई है।

दहेज प्रथा की ऐतिहासिक पृष्ठभूमि :

प्राचीन समय में विवाह के अवसर पर कन्या पक्ष स्वेच्छा से वर पक्ष को उपहार देता था, जिसे 'कन्यादान' का हिस्सा माना जाता था। यह उपहार प्रेम और सम्मान का प्रतीक था। किंतु कालांतर में यही परंपरा स्वार्थ, लोभ और दिखावे का रूप धारण कर बैठी। अब यह एक सामाजिक अभिशाप बन गई है जिसमें वर पक्ष खुलेआम दहेज की मांग करता है।

दहेज प्रथा के दुष्परिणाम :

1. **लड़कियों को बोझ समझना–** आज भी अनेक परिवारों में बेटी का जन्म खुशी नहीं बल्कि चिंता का विषय बन जाता है।

2. **आर्थिक बोझ–** गरीब और मध्यमवर्गीय परिवार दहेज चुकाने के लिए कर्ज में डूब जाते हैं।

3. **महिला उत्पीड़न–** दहेज न मिलने पर बहुओं को मानसिक और शारीरिक यातनाएँ दी जाती हैं।

4. **हत्या और आत्महत्या–** दहेज के कारण हर साल सैकड़ों महिलाएँ प्रताड़ना झेलती हैं और कई अपनी जान भी गंवा देती हैं।

5. **सामाजिक असमानता–** इस प्रथा ने समाज में अमीर

और गरीब के बीच की खाई और चौड़ी कर दी है।

कानूनी प्रयास :

भारत सरकार ने 1961 में दहेज निषेध अधिनियम बनाया, जिसमें दहेज लेना और देना अपराध माना गया। इसके अतिरिक्त भारतीय दंड संहिता की धारा 498। में दहेज उत्पीड़न के मामलों में सजा का प्रावधान है। बावजूद इसके, दहेज के मामले लगातार बढ़ रहे हैं क्योंकि कानून से अधिक जरूरी है समाज की सोच में परिवर्तन।

दहेज प्रथा के उन्मूलन के उपाय :

1. **शिक्षा का प्रसार–** लड़कियों को शिक्षित और आत्मनिर्भर बनाना दहेज की सोच को तोड़ने का सबसे बड़ा हथियार है।

2. **युवाओं की भूमिका–** वर पक्ष के युवाओं को स्वयं आगे बढ़कर दहेज लेने से मना करना चाहिए।

3. **सामाजिक जागरूकता–** मीडिया, स्कूल–कॉलेज और सामाजिक संस्थाओं को मिलकर दहेज के खिलाफ अभियान चलाना चाहिए।

4. **पारिवारिक संकल्प–** हर परिवार को यह वचन लेना चाहिए कि उनकी शादी दहेज मुक्त होगी।

दहेज की आग में राख हुए जीवन ताजा घटनाएँ :

1. न्याय की उम्मीदरू सिर्फ 2 % संभावना

ग्रेटर नोएडा की युवा निक्की भाटी की दहेज से जुड़ी हत्या की जांच में यह तथ्य सामने आया है कि उसे एक साल के भीतर न्याय मिलने की संभावना मात्र 2 % है। यह आंकड़ा वकील प्रक्रिया की विलम्बता और गम्भीर व्यावस्था को बेदर्दी से उजागर करता है।

2. वीडियो में कैद दर्दनाक हत्याकांड-

ग्रेटर नोएडा में एक महिला को दहेज के लिए कथित रूप से ससुराल वालों ने मारपीट कर आग लगा दी, जबकि उसका नन्हा बच्चा मौके पर मौजूद था। यह भयावह घटना कैमरे में कैद हुई और पूरे देश में ताजगी के साथ चर्चा में आई।

3. लखनऊ का सदमा, रूबी देवी की हत्या-

लखनऊ में आगरा–बराबंकी की सीमा पर रूबी देवी नामक 24–वर्षीय युवती की हत्या हुई, जिसका आरोप उसके पति और ससुराल वालों पर है। बताया जा रहा है कि दहेज न मिलने पर यह त्रासदी हुई। आरोपियों को गिरफ्तार कर सख्त कार्रवाई शुरू कर दी गई है।

निष्कर्ष :

दहेज प्रथा हमारे समाज की सबसे बड़ी विडंबना है। यह प्रथा न केवल महिलाओं के आत्मसम्मान को आहत करती है, बल्कि परिवारों और रिश्तों को भी तोड़ देती है। यदि हमें एक समानता और सम्मान पर आध ारित समाज का निर्माण करना है तो दहेज को जड़ से समाप्त करना ही होगा। जब तक हम सब मिलकर यह संकल्प नहीं लेते कि विवाह केवल दो आत्माओं का मिलन होगा, न कि आर्थिक लेन–देन का सौदा, तब तक यह प्रथा मिटेगी नहीं।

इसलिए आज की सबसे बड़ी आवश्यकता है कि हम सब मिलकर यह संदेश फैलाएँ दृ

"बेटी गर्व है, बोझ नहीं।
विवाह बंधन है, सौदा नहीं।"

(लेखक के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

सफलता की दौड़ और छात्रों का मानसिक स्वास्थ्य

रिया अग्रवाल

"पहले नंबर आना है, वरना क्या फायदा पढ़ने का?"

यह वाक्य आज देश के लाखों छात्रों के कानों में गूंजता हैकृकभी माता–पिता की अपेक्षाओं के रूप में, कभी समाज की तुलना के रूप में, तो कभी स्वयं के भीतर उठते डर की गूंज के रूप में। आज का छात्र किताबों के बोझ से नहीं, अपेक्षाओं के बोझ से दबा जा रहा है।

अक्सर कहा जाता है कि ष्सफलता की दौड़ या मानसिक सेहत की हार?" और यह सवाल अब पहले से कहीं अधिक प्रासंगिक लगने लगा है। छात्र परीक्षा को केवल एक कक्षा का मूल्यांकन नहीं, बल्कि जीवन और भविष्य का फैसला मान लेते हैं। इसी सोच से तनाव और बढ़ जाता है।

हाल ही जीवन घटना : कुछ ही महीने पहले, दिल्ली के एक प्रतिष्ठित स्कूल का 17 वर्षीय छात्र, जिसने हाल ही में 12वीं बोर्ड परीक्षा दी थी, परीक्षा के अगले दिन खुदकुशी कर बैठा। कारण? वह डर रहा था कि उसने जो उत्तर लिखे हैं, वे शायद "टॉपर्स जैसे" नहीं हैं। यह छात्र पढ़ाई में हमेशा अव्वल था, लेकिन आत्म–संदेह और सामाजिक दबाव के

कारण मानसिक रूप से टूट गया। यह अकेली घटना नहीं थी, बल्कि ऐसी कई खघमोश चीखें हैं जो हर साल परीक्षा के मौसम में सुनाई ही नहीं देतीं। यह घटना किसी एक परिवार की नहीं, बल्कि उस पूरे शिक्षा—तंत्र की कहानी कहती है जहाँ "अंकों का बोझ या सपनों का सफर?" जैसे सवाल बार—बार सामने आते हैं। समाज और परिवार की उम्मीदें जब संवेदनशील समर्थन की जगह दबाव का रूप ले लेती हैं, तब ऐसे हादसे जन्म लेते हैं।

हमारा समाज सफलता को अंक और रैंक में मापता है। "कितने प्रतिशत आए?" यही पहला सवाल होता है, "तुमने क्या सीखा?" ये पूछने की फुर्सत किसी के पास नहीं। परिणामस्वरूप, छात्र धीरे—धीरे मानसिक रूप से कुंठित, अस्थिर और अकेले होते जा रहे हैं।वे नींद खोते हैं, खाना छोड़ते हैं, खुद से कटते जाते हैंकृक्योंकि उन्हें लगता है कि उनकी कीमत सिर्फ उनकी मार्कशीट से तय होती है।

हालाँकि इस गंभीर समस्या को समझते हुए अब कुछ सकारात्मक पहल भी हो रही हैं। हाल ही में लखनऊ विश्वविद्यालय ने 'माना मित्र' नामक एक परामर्श केंद्र शुरू किया है, जहाँ छात्र और शिक्षक मानसिक स्वास्थ्य से जुड़ी मदद गोपनीय रूप से ले सकते हैं। यह पहल दिखाती है कि धीरे—ध्‍ाीरे शिक्षा संस्थान इस मुद्दे को गंभीरता से लेने लगे हैं।

यह भी सच है कि परीक्षा और करियर की प्रतिस्पर्धा को पूरी तरह समाप्त नहीं किया जा सकता। लेकिन हमें यह मानना होगा कि अंक केवल जीवन का एक हिस्सा हैं, पूरा जीवन नहीं। यदि छात्र मानसिक रूप से स्वस्थ रहेंगे, तभी वे अपनी क्षमता का सर्वोत्तम प्रदर्शन कर पाएँगे। जहाँ एक ओर माता—पिता और शिक्षक छात्रों के मार्गदर्शक होने चाहिए, वहीं कई बार वे अनजाने में उनके सबसे बड़े तनाव का स्रोत बन जाते हैं। उनकी "तुलना", "उम्मीदें" और "डरावनी चेतावनियाँ" छात्र को मानसिक रूप से जकड़ लेती हैं।

परीक्षा जरूरी है, लेकिन जीवन उससे कहीं बड़ा है। हर छात्र का रास्ता अलग होता है और हर असफलता एक अवसर हैकृसंवारने का, सीखने का, और फिर उठ खड़े होने का। यदि हम आने वाली पीढ़ी को स्वस्थ, खुश और आत्मनिर्भर देखना चाहते हैं, तो पहले हमें सफलता की परिभाषा और मानसिक स्वास्थ्य की प्राथमिकता को दोबारा लिखना होगा।

अंत में यही कहा जा सकता है कि सफलता वही है जहाँ सपनों और मानसिक सेहत दोनों का संतुलन बना रहे। वरना यह दौड़ हमें अंकों का विजेता तो बना सकती है, लेकिन भीतर से खोखला भी कर सकती है। हमें अपनी मेहनत को महत्व देना चाहिए, लेकिन अपनी मुस्कान और मानसिक शांति को उससे भी ज़्यादा।

जैसा कि एक पंक्ति में कहा गया हैकृ

"किताबों से आगे भी एक दुनिया है,
जहाँ सपनों के साथ मुस्कुराना भी जरूरी है।"

(लेखक के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

कॉलेज जीवन और युवा सोच

अभिजित सरकार

प्रस्तावना :

कॉलेज जीवन हर छात्र के जीवन का सबसे सुनहरा और यादगार समय माना जाता है। यह वह पड़ाव है जहाँ विद्यार्थी न केवल पढ़ाई करते हैं बल्कि जीवन के असली अनुभव भी सीखते हैं। स्कूल की सीमाओं से निकलकर जब छात्र कॉलेज की दुनिया में कदम रखते हैं, तो उनके सामने नए अवसरों और चुनौतियों का द्वार खुलता है।

कॉलेज जीवन की खासियत :

कॉलेज जीवन केवल किताबों और परीक्षाओं तक सीमित नहीं होता। यहाँ दोस्ती, रिश्ते, स्वतंत्रता और आत्मनिर्भरता का असली महत्व समझ में आता है।

दोस्ती का नया रंग- कॉलेज में बनी दोस्तियाँ अक्सर जीवनभर का साथ देती हैं।

स्वतंत्रता का अनुभव- यहाँ विद्यार्थी अपने निर्णय स्वयं लेना सीखते हैं।

नई पहचान- हर छात्र को अपनी रुचियों और क्षमताओं को पहचानने का मौका मिलता है।

इसके अतिरिक्त, कॉलेज जीवन विद्यार्थियों को विविध संस्कृतियों और विचारध ााराओं से परिचित कराता है। अलग–अलग पृष्ठभूमि के साथियों से मेलजोल कर उनकी दृष्टि व्यापक होती है। यही समय है जब व्यक्ति अपनी कमजोरियों और ताकतों को परखता है। छात्र संगठनों, वाद–विवाद प्रतियोगिताओं और सामूहिक गतिविधियों में भाग लेने से नेतृत्व और टीमवर्क जैसी क्षमताएँ विकसित होती हैं। इस प्रकार, कॉलेज जीवन व्यक्तित्व निर्माण की एक सशक्त प्रयोगशाला है।

युवा और चुनौतियाँ :

आज का युवा कई चुनौतियों से घिरा हुआ है दृ सोशल मीडिया का दबाव, करियर की दौड़, प्रतियोगी परीक्षाएँ और रिश्तों की जटिलताएँ। इन सबके बीच कॉलेज जीवन एक सीख देता है कि संतुलन कैसे बनाया जाए। समय प्रबंधन, आत्मविश्वास और सकारात्मक सोच ही सफलता की कुंजी है।

इसके साथ ही, युवाओं को आर्थिक दबाव, पारिवारिक अपेक्षाएँ और समाज की आलोचना का भी सामना करना पड़ता है। बदलती तकनीक और तेज प्रतिस्पर्धा के कारण निरंतर नए कौशल सीखने की आवश्यकता होती है। मानसिक स्वास्थ्य की समस्या भी एक बड़ी चुनौती बनकर सामने आती है। ऐसे समय में, कॉलेज छात्रों को समझाता है कि असफलताएँ अंत नहीं होतीं बल्कि आगे बढ़ने के लिए प्रेरणा का स्रोत बन सकती हैं।

अवसर और सपने :

कॉलेज जीवन में विद्यार्थियों को अपनी प्रतिभा दिखाने का अवसर मिलता है। चाहे वह कला, खेल, नाटक, संगीत या नेतृत्व क्षमता हो, हर मंच पर खुद को साबित करने का मौका मिलता है। यही समय है जब युवा अपने भविष्य के सपनों की नींव रखते हैं।

इसके अलावा, कॉलेज विभिन्न सेमिनार, कार्यशालाएँ और इंटर्नशिप के जरिए छात्रों को व्यावहारिक अनुभव प्रदान करता है। यह अनुभव उनके आत्मविश्वास को बढ़ाता है और करियर की स्पष्ट दिशा तय करने में मदद करता है। कॉलेज का वातावरण युवाओं को बड़े सपने देखने और उन्हें साकार करने की शक्ति देता है। साथ ही, यह उन्हें यह समझ भी देता है कि सपनों को पूरा करने के लिए धैर्य, अनुशासन और सतत प्रयास की जरूरत होती है।

निष्कर्ष :

कॉलेज जीवन केवल डिग्री पाने का माध्यम नहीं है, बल्कि यह आत्मविकास और जीवन की सच्ची शिक्षा का दौर है। यही वह समय है जब युवा अपनी सोच, दृष्टिकोण और करियर की दिशा तय करते हैं। सही मार्गदर्शन, मेहनत और सकारात्मक दृष्टिकोण से यह समय जीवन की सबसे बड़ी पूँजी बन सकता है।

(लेखक के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

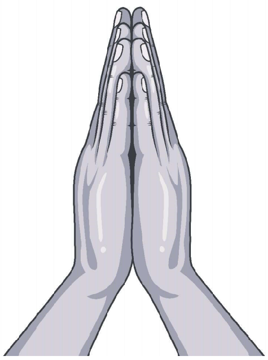

पर्युषण पर्व

रितेश भूराट

जैन धर्म अपने अनुयायियों को सत्य, अहिंसा, करुणा, क्षमा और आत्मसंयम का संदेश देता है। इन सभी मूल्यों को जीवन में गहराई से उतारने के लिए प्रतिवर्ष पर्युषण पर्व मनाया जाता है।

जैन धर्म अपने अनुयायियों को सत्य, अहिंसा, करुणा, क्षमा और आत्मसंयम का संदेश देता है। इन सभी मूल्यों को जीवन में गहराई से उतारने के लिए प्रतिवर्ष पर्युषण पर्व मनाया जाता है। यह पर्व केवल धार्मिक अनुष्ठान भर नहीं है, बल्कि यह आत्मशुद्धि और आत्मोन्नति की एक विशेष साधना है।

पर्व का महत्व और मूल्य–

'पर्युषण' का शाब्दिक अर्थ है दृ आत्मा के समीप ठहरना। इसका तात्पर्य यह है कि इंसान अपनी इच्छाओं और आसक्तियों से हटकर कुछ समय के लिए आत्मचिंतन और आत्मसंयम में लगे। यही इस पर्व का मुख्य उद्देश्य है।

पर्युषण पर्व हमें जीवन में निम्नलिखित मूल्यों को अपनाने की प्रेरणा देता हैरू

1. अहिंसा– किसी भी जीव को दुख न पहुँचाना।
2. सत्य– वाणी और विचार में शुद्धता रखना।
3. क्षमा– दूसरों की गलतियों को माफ कर

पर्युषण पर्व दिगंबर संप्रदाय में दस दिन और श्वेतांबर संप्रदाय में आठ दिन तक मनाया जाता है।

देना और स्वयं भी क्षमा माँगना।

4. संयम– भोजन, इंद्रियों और व्यवहार पर नियंत्रण रखना।

5. करुणा– सभी प्राणियों के प्रति दया और सहानुभूति रखना।

ये मूल्य न केवल जैन धर्मावलंबियों के लिए बल्कि समस्त मानव समाज के लिए प्रासंगिक हैं, क्योंकि इन्हीं से शांति, सौहार्द और भाईचारा संभव है।

पर्व की प्रक्रिया–

पर्युषण पर्व दिगंबर संप्रदाय में दस दिन और श्वेतांबर संप्रदाय में आठ दिन तक मनाया जाता है। इस अवधि में साधु–संत समाज को उपदेश और प्रवचन देते हैं। श्रद्धालु अपने दैनिक जीवन की व्यस्तता से हटकर साधना और संयम में समय बिताते हैं।

इस पर्व के दौरान सामान्यतः निम्न प्रक्रिया अपनाई जाती है–

1. उपवास और तप– कई लोग पूर्ण उपवास करते हैं, तो कई केवल एक बार भोजन लेते हैं। यह शरीर और मन को शुद्ध करने का साधन माना जाता है।

2. प्रतिक्रमण– दिनभर के अपने आचरण का आत्मनिरीक्षण करना, यह देखना कि कहीं हमने किसी को दुख या कष्ट तो नहीं पहुँचाया।

3. स्वाध्याय और प्रवचन– धार्मिक ग्रंथों का अध्ययन और साधु–संतों से धर्मोपदेश सुनना।

4. ध्यान और प्रार्थना– मन को स्थिर और पवित्र बनाने के लिए ध्यान और सामूहिक प्रार्थनाएँ की जाती हैं।

5. क्षमावाणी दिवस– पर्व के अंत में 'क्षमावाणी' मनाई जाती है, जिसमें लोग एक–दूसरे से कहते हैं "मिच्छामि दुक्कडम्" अर्थात यदि मुझसे जाने–अनजाने में कोई गलती हुई हो तो आप मुझे क्षमा करें। यह क्षमा की भावना ही पर्युषण पर्व का शिखर है।

निष्कर्ष–

पर्युषण पर्व का महत्व केवल जैन समाज तक सीमित नहीं है। यह सम्पूर्ण मानवता को यह शिक्षा देता है कि वास्तविक सुख बाहरी वस्तुओं से नहीं, बल्कि आत्मसंयम और आत्मशुद्धि से मिलता है। जब हम दूसरों को क्षमा करते हैं और स्वयं भी अपनी गलतियों के लिए क्षमा माँगते हैं, तब समाज में प्रेम, शांति और एकता स्थापित होती है।

इस प्रकार पर्युषण पर्व आत्मचिंतन, क्षमा और करुणा का पर्व है, जो हमें सिखाता है कि सच्चा धर्म वही है जिसमें सभी जीवों का कल्याण हो।

(लेखक के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

पर्यावरण और वीगनवाद

शिवम कुमार महतो

आज पूरी दुनिया जलवायु परिवर्तन, प्रदूषण, और प्राकृतिक संसाधनों की कमी जैसी गंभीर समस्याओं का सामना कर रही है। बाढ़, सूखा, अनियमित वर्षा और बढ़ता तापमान यह साफ संकेत देते हैं कि धरती असंतुलन की ओर बढ़ रही है। ऐसे समय में हमें यह समझना होगा कि हमारे छोटे–छोटे चुनाव भी धरती के भविष्य को तय करते हैं। इनमें से सबसे बड़ा चुनाव हैकृभोजन का चुनाव। हम थाली में क्या परोसते हैं, उसका असर केवल हमारे शरीर पर ही नहीं, बल्कि पर्यावरण और आने वाली पीढ़ियों पर भी पड़ता है।

वीगनवाद क्या है?

वीगनवाद यानी ऐसा जीवन जिसमें किसी भी पशु–उत्पाद का प्रयोग न किया जाएकृचाहे वह मांस–मछली हो, दूध–दही हो या चमड़ा–ऊन। यह केवल खान–पान की शैली नहीं, बल्कि एक संपूर्ण जीवन–दर्शन है। इसका आधार करुणा, पर्यावरण और स्वास्थ्य तीनों से जुड़ा है। वीगन जीवन अपनाने वाला व्यक्ति केवल अपने शरीर को स्वस्थ रखने का प्रयास नहीं करता, बल्कि वह जानवरों के अधिकारों और प्रकृति की रक्षा को भी प्राथमिकता देता है।

पर्यावरण पर प्रभाव

पशुपालन उद्योग आज दुनिया के सबसे बड़े प्रदूषकों में गिना जाता है। इससे निकलने वाली मीथेन और नाइट्रस ऑक्साइड जैसी गैसें ग्लोबल वार्मिंग को तेज करती हैं। संयुक्त राष्ट्र की रिपोर्टों के अनुसार, मांस और डेयरी उद्योग अकेले ही ग्रीनहाउस गैस उत्सर्जन का एक बड़ा हिस्सा जिम्मेदार है।

इसके अलावा, एक किलो बीफ बनाने में हजारों लीटर पानी और बड़े पैमाने पर अनाज लगता है। यह संसाधन यदि सीधे मानव उपभोग के लिए इस्तेमाल हों, तो कहीं अधिक लोगों की भूख मिट सकती है। वहीं, पौध–आधारित भोजन बहुत कम संसाध ानों में तैयार हो जाता है।

वनों की कटाई का बड़ा कारण भी मवेशियों के चरागाह और चारे की खेती है। अमेजन जैसे वर्षावनों में लगातार आग और पेड़ों की कटाई का मुख्य उद्देश्य पशुपालन उद्योग के लिए जगह बनाना है। इससे न केवल जैव–विविधता खतरे में पड़ रही है, बल्कि पूरी पारिस्थितिकी असंतुलित हो रही है। साफ है कि यदि अधिक लोग पौध–आध ारित आहार अपनाएँ, तो धरती का बोझ काफी हद तक कम किया जा सकता है।

आचार्य प्रशांत का दृष्टिकोण

आचार्य प्रशांत ने अपने प्रवचनों और पुस्तकों में बार–बार यह कहा है कि "दूध और मांस केवल भोजन नहीं हैं, ये हिंसा और शोषण की प्रतीक हैं।" उनके अनुसार, पशु–उत्पादों पर आधारित जीवनशैली न केवल जानवरों के लिए क्रूर है, बल्कि पर्यावरण को भी विनाश की ओर धकेलती है।

वे बताते हैं कि यदि हम सचमुच प्रकृ ति से प्रेम करते हैं, तो हमें अपनी थाली से शुरुआत करनी होगी। केवल बड़े–बड़े भाषण देने या पर्यावरण दिवस मनाने से परिवर्तन नहीं आएगा। वास्तविक बदलाव तब होगा जब हम करुणा और विवेक से भोजन चुनेंगे। आचार्य जी का संदेश स्पष्ट है कि धरती को बचाना है तो हमें पशु–उत्पाद छोड़कर पौध–आधारित जीवन अपनाना होगा।

स्वास्थ्य और समाज पर लाभ

वीगन आहार फल, सब्जियाँ, दालें और अनाजों पर आधारित होता है। यह हृदय रोग, मोटापा और मधुमेह जैसी बीमारियों से बचाव में मदद करता है। शोध बताते हैं कि पौध–आधारित भोजन में फाइबर, विटामिन और एंटीऑक्सीडेंट भरपूर मात्रा में होते हैं, जो शरीर को प्राकृतिक रूप से स्वस्थ रखते हैं।

इसके अलावा, वीगनवाद समाज में समानता और अहिंसा की भावना को भी मजबूत करता है। जब हम भोजन में करुणा चुनते हैं, तो यह मानसिक और नैतिक स्तर पर भी हमें संवेदनशील बनाता है।

निष्कर्ष

पर्यावरण की रक्षा केवल पेड़ लगाने या प्लास्टिक कम करने से नहीं होगी। असली शुरुआत हमारी थाली से होती है। वीगनवाद केवल एक ट्रेंड नहीं, बल्कि आने वाली पीढ़ियों के प्रति हमारी जिम्मेदारी है। जैसा आचार्य प्रशांत कहते हैंकृ"धरती को बचाना है तो भोजन को करुणा और विवेक से चुनो।"

(लेखक के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

महिलाओं की सुरक्षा और बदलते कानून

श्रेयम गोस्वामी

भारत जैसे विशाल और विविधतापूर्ण देश में महिलाओं की सुरक्षा हमेशा से एक संवेदनशील और गंभीर विषय रही है। समाज की प्रगति का पैमाना अक्सर इस बात से तय होता है कि वहाँ की महिलाएँ कितनी सुरक्षित और सम्मानित हैं। लेकिन वास्तविकता यह है कि आज भी महिलाएँ घर से लेकर कार्यस्थल तक, सड़क से लेकर ऑनलाइन दुनिया तक, असुरक्षा की स्थिति का सामना करती हैं।

बदलती चुनौतियाँ-

आज महिलाओं की सुरक्षा केवल शारीरिक हिंसा तक सीमित नहीं रही। साइबर बुलिंग, ऑनलाइन स्टॉकिंग, एसिड अटैक, दहेज हिंसा, कार्यस्थल पर यौन शोषण जैसी समस्याएँ नए रूप में सामने आई हैं। इंटरनेट और तकनीक ने जहाँ महिलाओं को नए अवसर दिए हैं, वहीं अपराधियों को भी नए रास्ते मिल गए हैं। सोशल मीडिया प्लेटफॉर्म्स पर ट्रोलिंग और आपत्तिजनक संदेश भेजना आम हो चुका है। दूसरी ओर, शहरी क्षेत्रों में देर रात यात्रा या अकेले सफर करना कई महिलाओं के लिए अब भी असुरक्षा का कारण है।

कानूनों का विकास-

भारतीय कानून व्यवस्था ने समय–समय पर महिलाओं की सुरक्षा के लिए महत्वपूर्ण बदलाव किए हैं।

निर्भया कांड (2012) के बाद आपराधिक कानूनों में बड़े संशोधन किए गए। इसमें बलात्कार के लिए कड़ी सजा, त्वरित सुनवाई और 16 से 18 वर्ष के बीच के अपराधियों पर विशेष प्रावधान लागू हुए।

कार्यस्थल पर यौन उत्पीड़न (POSH Act, 2013) ने महिलाओं को कानूनी सुरक्षा दी और हर संस्थान को आंतरिक शिकायत समिति बनाना अनिवार्य किया।

घरेलू हिंसा अधिनियम (2005) ने महिलाओं को मानसिक, शारीरिक और आर्थिक शोषण से बचाने का रास्ता खोला।

हाल के वर्षों में त्रिपल तलाक पर प्रतिबंध, बेटी बचाओ, बेटी पढ़ाओ अभियान और महिलाओं को सेना तथा अन्य महत्वपूर्ण पदों पर समान अवसर देने जैसी पहलें भी की गई हैं।

इन कानूनों और नीतियों ने न केवल महिलाओं की स्थिति को बेहतर बनाने की कोशिश की है, बल्कि यह संदेश भी दिया है कि भारतीय लोकतंत्र लैंगिक समानता को महत्व देता है।

चुनौतियाँ अब भी बरकरार-

हालांकि कानून बने हैं, लेकिन उनकी सख्त और ईमानदार क्रियान्विति आज भी सबसे बड़ी चुनौती है। पुलिस तंत्र में संवेदनशीलता की कमी, लंबी अदालती प्रक्रिया और सामाजिक कलंक अक्सर महिलाओं को न्याय से दूर कर देता है। ग्रामीण और पिछड़े इलाकों में तो जागरूकता की कमी के कारण कई महिलाएँ अपने अधिकारों से ही अनजान रहती हैं। इसके अलावा, कई मामलों में पीड़िता को दोषी ठहराने वाली मानसिकता और परिवार या समाज का दबाव महिलाओं को शिकायत दर्ज करने से रोक देता है।

आगे का रास्ता-

महिलाओं की सुरक्षा केवल कानून बनाने से संभव नहीं है। इसके लिए समाज की सोच और व्यवहार में परिवर्तन लाना होगा।

शिक्षा और जागरूकतारू लड़कियों और लड़कों दोनों को बचपन से ही लैंगिक समानता और सम्मान का पाठ पढ़ाना जरूरी है।

पुलिस और न्याय व्यवस्था का सशक्तिकरण**-** तेज और निष्पक्ष न्याय व्यवस्था महिलाओं का विश्वास बढ़ा सकती है।

तकनीकी समाधान**-** मोबाइल ऐप्स, हेल्पलाइन नंबर, ळच्ै ट्रैकिंग और ब्ब्ज्ट जैसे आधुनिक साधन सुरक्षा बढ़ाने में सहायक हो सकते हैं।

सामाजिक बदलाव**-** महिलाओं को केवल "संरक्षण की वस्तु" न मानकर "सशक्त नागरिक" समझना होगा।

पुरुषों की भागीदारीरू महिलाओं की सुरक्षा केवल महिला–आधारित मुद्दा नहीं है। जब तक पुरुष भी बराबर भागीदारी नहीं करेंगे, तब तक असली बदलाव संभव नहीं होगा।

निष्कर्ष-

महिलाओं की सुरक्षा एक ऐसा मुद्दा है जिसे केवल कानूनों से नहीं, बल्कि सामूहिक सोच और संवेदनशीलता से हल किया जा सकता है। जब तक समाज और सरकार दोनों मिलकर एक सुरक्षित वातावरण नहीं बनाएँगे, तब तक महिला सशक्तिकरण अधूरा रहेगा। महिलाओं की वास्तविक सुरक्षा तभी संभव होगी जब वे बिना भय के अपने सपने पूरे कर सकें और हर जगह बराबरी से सम्मानित हों। यही किसी प्रगतिशील समाज की असली पहचान है।

(लेखक के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

2030 और एआई की चुनौतियाँ

हिमांशु दास

आज की दुनिया में कृत्रिम बुद्धिमत्ता यानी एआई सबसे अधिक चर्चित विषयों में से एक है। जीवन के लगभग हर क्षेत्र की शिक्षा, स्वास्थ्य, उद्योग, बैंकिंग, संचार और परिवहन की एआई के प्रयोग से बदल रहे हैं। ऐसे समय में स्वाभाविक रूप से यह प्रश्न उठता है कि क्या निकट भविष्य में एआई मनुष्य को पूरी तरह से प्रतिस्थापित कर देगा और विशेषकर 2030 तक यह संभावना कितनी यथार्थ हो सकती है।

निस्संदेह, एआई ने हाल के वर्षों में अद्भुत प्रगति की है। मशीन लर्निंग, डीप लर्निंग और प्राकृतिक भाषा संसाधन जैसी तकनीकों ने कंप्यूटरों को निर्णय लेने, भाषा समझने, चित्र पहचानने और जटिल डेटा विश्लेषण करने में सक्षम बना दिया है। चिकित्सा क्षेत्र में रोग पहचान से लेकर शिक्षा क्षेत्र में स्मार्ट लर्निंग, उद्योग में स्वचालन से लेकर वित्तीय सेवाओं में जोखिम आकलन तक, हर जगह एआई का योगदान बढ़ रहा है। इन उपलब्धियों को देखकर यह लगता है कि भविष्य में कई कार्य बिना मानव श्रम के भी संभव हो जाएंगे।

निस्संदेह, एआई ने हाल के वर्षों में अद्भुत प्रगति की है। मशीन लर्निंग, डीप लर्निंग और प्राकृतिक भाषा संसाधन जैसी तकनीकों ने कंप्यूटरों को निर्णय लेने, भाषा समझने, चित्र पहचानने और जटिल डेटा विश्लेषण करने में सक्षम बना दिया है।

फिर भी, यह मानना कि 2030 तक एआई मनुष्यों का पूर्ण प्रतिस्थापन कर देगा, अव्यावहारिक है। मशीनों के पास अभी भी रचनात्मकता, नैतिक मूल्य, भावनात्मक बुद्धिमत्ता और सामाजिक संपर्क जैसी मानवीय क्षमताएँ नहीं हैं। मनुष्य परिस्थिति के अनुसार तर्क, संवेदना और विवेक का प्रयोग करता है, जबकि एआई केवल डेटा और एल्गोरिद्म पर निर्भर होता है। यही कारण है कि जटिल निर्णय, रचनात्मक खोज और मानवीय संवेदनाओं से जुड़े कार्यों में एआई अभी भी पीछे है। इसके अतिरिक्त, एआई पर अत्यधिक निर्भरता साइबर सुरक्षा, निजता का उल्लंघन और बेरोजगारी जैसी गंभीर चुनौतियाँ उत्पन्न कर सकती है, जिन्हें नजरअंदाज करना खतरनाक होगा।

इस पूरे विमर्श का एक और पक्ष है सामाजिक स्वीकृति और नैतिकता। तकनीक का विकास तभी सार्थक होता है जब उसे समाज स्वीकार करे। यदि लोग यह मान लें कि मशीनें ही हर निर्णय लेंगी तो इससे असमानता और अविश्वास बढ़ सकता है। इसलिए एआई का विकास मानवीय नियंत्रण और नैतिक मूल्यों के साथ होना चाहिए। अंतरराष्ट्रीय स्तर पर भी यह बहस चल रही है कि एआई को किस तरह नियंत्रित किया जाए ताकि इसके लाभ अधिकतम हों और हानियाँ न्यूनतम।

यह सत्य है कि एआई कुछ नौकरियों को समाप्त कर देगा, विशेषकर वे कार्य जो दोहराव पर आधारित हैं या जिनमें रचनात्मकता की आवश्यकता नहीं होती। जैसे डेटा एंट्री, साधारण ग्राहक सेवा या मशीन संचालन। परंतु एआई नए अवसर भी उत्पन्न करेगा। उसके डिजाइन, प्रोग्रामिंग, निगरानी, डेटा प्रबंधन और साइबर सुरक्षा जैसे क्षेत्रों में बड़ी संख्या में कुशल लोगों की आवश्यकता होगी। युवाओं को इसलिए समस्या–समाधान, रचनात्मकता, आलोचनात्मक सोच, अनुकूलनशीलता और आजीवन सीखने जैसे कौशल विकसित करने होंगे। ये कौशल उन्हें न केवल भविष्य की चुनौतियों से जूझने योग्य बनाएँगे, बल्कि एआई के साथ मिलकर काम करने में भी मदद करेंगे।

2030 तक एआई का प्रभाव निश्चित रूप से जीवन के हर क्षेत्र में गहराई तक पहुँचेगा। लेकिन मनुष्यों का पूर्ण प्रतिस्थापन संभव नहीं है। एआई को हमें प्रतिस्पर्धी नहीं बल्कि सहयोगी समझना चाहिए। यह मानव क्षमताओं को बढ़ाने वाला उपकरण है, उन्हें अप्रासंगिक बनाने वाला नहीं। आने वाले वर्षों में एआई और मानव साथ मिलकर काम करेंगे तो उत्पादकता और नवाचार में अप्रत्याशित वृद्धि होगी। इसलिए एआई से डरने की जगह हमें उसे समझदारी से अपनाने की आवश्यकता है। विवेकपूर्ण और नैतिक दृष्टिकोण से अपनाया गया एआई न केवल 2030 बल्कि उससे आगे भी मानव समाज को नए युग में ले जाएगा।

(लेखक के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

सपनों की लहरें

जीशूराज कश्यप

मैं बेंच पर बैठा, बहार की
छांव में,
नदी की लहरों में, मिलती हैं
ख्वाबों की ताजगी।

दूर–दूर तक फैले, पेड़ और
घरों के साये,
गिटार की सुरों में छिपी हैं
नई उम्मीदें।

दुःख के बादलों को मैं दूर करता चला
गया,
प्रकृति की गोद में पाई मैंने खुशियों
की असीम कश्ती।

हर धुन में जादू है, हर सुर में ऊर्जा
बसी है,
इन्हीं पलों में बसी है मेरी नयी
जिंदगी।

(कवि के सी दास कमार्च कॉलेज के BBA विभाग में सहायक प्राध्यापक हैं।)

मैं बेंच पर बैठा, बहार की
छांव में,
नदी की लहरों में, मिलती हैं
ख्वाबों की ताजगी।

खुद को पाना भूल गया

सोनम बाल्मीकि

वक्त निकालता रहा दुसरो के लिए,
पर खुद के लिए निकालना भूल गया।
करता रहा औरों की परवाह,
पर खुद की परवाह करना भूल गया।
ढूंढता रहा औरों मे खुशियां,
पर खुद मे खूशियां ढूंढना भूल गया।
हासिल तो किया बहुत कुछ
पर खुद को पाना भूल गया।

सीखाता रहा जीना गैंरो को,
पर खुद की सीखाना भूल गया।
दुनिया कै मेले मे दुसरो को अपना कहता रहा,
पर खुद को अपना कहना भूल गया।
जिंदगी बीत गई औरों मे,
पर खुद मे जीना भूल गया।
हासिल तो किया बहुत कुछ
पर खुद को पाना भूल गया।

(कवि के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

दुनिया कै मेले मे दुसरो को
अपना कहता रहा,
पर खुद को अपना कहना
भूल गया।

हरित स्वप्न और धूसर यथार्थ

आकाश दत्ता

धुआँ–धुआँ सा आसमान, सिसकते पेड़–पौधे,
कंक्रीट के जंगलों में, कैद हुए ये सौधे।
नदियाँ अब गंदी हैं, समंदर हुए खारे,
जीवन की नदियों में, कौन भरेगा धारे?

हरियाली कटती है, सांसें भी घटती हैं,
प्लास्टिक की जंजीरों में, नदियाँ सिसकती हैं।
बरसात का मिजाज अब, बिगड़ चुका निरंतर,
कभी बाढ़ का तांडव है, कभी सूखा समंदर।

धरती माँ थक चुकी, गर्मी से तपती है,
ओजोन की चादर भी, छेद–छेद दिखती है।
हिमालय की चादर भी, रोज पिघल रही है,
धरती की धड़कनों में, कराह सी चल रही है।

पक्षियों के घोंसले अब, खाली से नजर आते,
तालाब सूखते जाते, मेंढक कहाँ गाते?
जंगलों की चिड़ियों का, स्वर अब भी कमजोर है,
मानव के लोभ का ही, यह सारा शोर है।

हमने ही जलाया है, अपने ही आँगन को,
लोभ और स्वार्थ ने बाँधा, मानव के दामन को।
फैक्ट्रियों की चिमनियाँ, जहर उगल रही हैं,
धरती की नदियों को, जहर से भर रही हैं।

समय नहीं ठहरेगा, चेतना जगानी है,
प्रकृति के इस घाव को, मिलकर भरना है।
आकाश का नीला रंग, हमें लौटाना होगा,
धरती की सूखी गोदी, हरियाली से भरना होगा।

पर आशा अभी बाकी है, उम्मीद जगानी है,
हाथों में पेड़ लेकर, धरती सजानी है।
नदियों को फिर साफ कर, जीवन लौटाना है,

Blue Butterfly Watercolor art by Olga Shvartsur

हरे–भरे सपनों से, भविष्य संवारना है।

आओ मिलकर शपथ लें, सांसों को बचाएँ,
धरती की हर बूंद को, मोती सा सजाएँ।
हर एक पेड़ लगाना अब, कर्म बने हमारा,
धरती को हरा–भरा कर, जीवन दें दोबारा।

धरती का अस्तित्व ही, मानव का आधार है,
इसको बचाना हम सबका, सबसे बड़ा उपकार है।
यदि नहीं समझे हमने, इस नश्वर सच्चाई को,
तो आने वाली पीढ़ी पूछेगी,
ष्क्यों जलाया धरती की छाँव को?

(कवि के. सी. दास कॉमर्स कॉलेज के बी.कॉम के विद्यार्थी हैं।)

ACTIVITIES OF LITERARY FORUM (2024-25)

10th August 2024: Inauguration of *Drasta*- 7th Edition

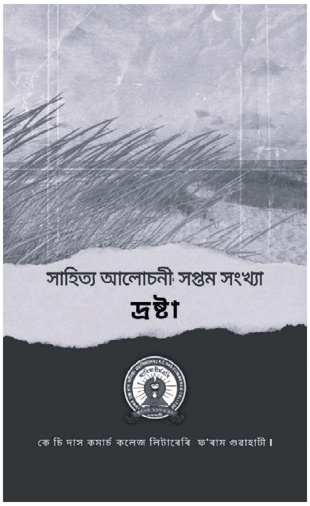

The Literary Forum of K.C. Das Commerce College successfully organized and published the online edition of *Drasta* Magazine on 10th August 2024 through the college website. The event aimed to provide students with a creative platform to express themselves through poetry, prose, and other literary forms, embracing multiple languages and artistic mediums. By encouraging the sharing of diverse literary traditions, the initiative fostered cultural exchange and cross-cultural understanding among students. The magazine not only enhanced creativity and innovation but also helped students improve their language and writing skills through practice and peer engagement. The integration of visual art, photography, and performance alongside written pieces enriched the content and allowed for wider artistic exploration. The event created stronger connections within the student community, bringing together individuals from different cultural and linguistic backgrounds to collaborate on creative projects. As a result, students developed greater cultural awareness and appreciation for literary diversity, strengthening unity within the campus. Participation levels were notably higher, with increased enthusiasm for literary activities, readings, and events linked to the magazine. Overall, *Drasta* Magazine has established itself as a meaningful tradition, recognizing emerging talent while promoting creativity, diversity, and community, leaving a lasting impact on the literary culture of the college.

21st February 2025: International Mother Language Day

The Literary Forum of K.C. Das Commerce College organized the celebration of International Mother Language Day on 21st February 2025 in Conference Hall–2 of the college, from 10:00 AM to 11:00 AM. Conducted in offline mode, the event focused on promoting awareness about the significance of preserving linguistic and cultural diversity, while also creating a space for students to practice spontaneous expression and enhance their critical thinking abilities. The highlight of the program was an extempore speech competition that encouraged participants to articulate their views on relevant topics without prior preparation. A total of 12 students and 12 teachers participated, making the event lively and interactive. The students showcased their ability to think quickly and speak effectively, reflecting not only confidence but also a deep appreciation of the importance of their mother tongues. The presence of esteemed judges from diverse disciplines, Dr. Upasana Chakravarty (Economics) and Hira Jyoti Sharma (Information Technology), added richness to the evaluation process. The recognition of Shobhana Kabray, Vidhi Sharma, and Akash Roy as the top three winners further encouraged student participation in future literary activities. By combining competition with inclusivity, the event left a lasting impact, reinforcing cultural pride and supporting skill development among the college community.

21st May 2025: Anti-Terrorism Day observed

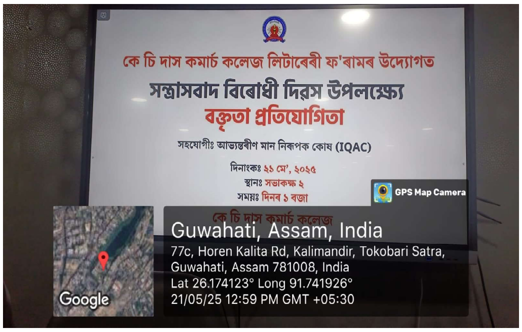

The Literary Forum of K.C. Das Commerce College, in collaboration with IQAC, organized a speech competition on the theme of Anti-Terrorism on 21st May 2025 at Conference Hall–2. Conducted in offline mode at 1:00 PM, the event aimed at raising awareness among students about the devastating effects of terrorism on society and the importance of fostering peace, harmony, and national integrity. With a total of 76 participants, including 53 students and 23 teachers, the program turned into a vibrant and thought-provoking platform. Students delivered speeches highlighting the urgent need to combat terrorism through unity, tolerance, and respect, while also stressing the values of coexistence and democratic responsibility. The competition not only allowed participants to enhance their public speaking and critical thinking skills but also helped in cultivating leadership qualities and empathy. The event proved highly impactful as it inspired students to become ambassadors of peace and encouraged civic engagement within the campus community. Teachers and students alike engaged enthusiastically, reflecting a shared commitment to promoting social cohesion and harmony. Overall, the program reinforced the college's role in shaping socially aware and responsible citizens, setting a strong example of collective unity against terrorism and violence.

Ex-Editors of

DRASTA

- Dr. Radhey Shyam Tiwari (2004)
- Dr. Dipak Barman (2005)
- Dr. Prarthana Barua (2006)
- Dr. Shrabani Bhadra (2007)
- Dr. Swapna Smriti Mahanta (2009)
- Archana Bora & Purnima Singh (2022)
- Kalpana Dutta Dhar & Chinmayi Das (2023)